

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AĞRI
İBRAHİM ÇEÇEN
ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL
BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ
DERGİSİ

ISSN:2149-3006
e-ISSN:2149-4053

EKİM / OCTOBER
VOLUME: 11/2 - 2025

ULUSAL HAKEMLİ DERGİ

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Ali Haydar ŞAR (İstanbul Sabahattin Zaim
Üniversitesi)

Prof. Dr. Bülent AKSOY (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ (Bursa Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Duygu UÇGUN (Pamukkale Üniversitesi)

Prof. Dr. Emine KOLAÇ (Anadolu Üniversitesi)

Prof. Dr. Erol KÜRKÇÜOĞLU (Emekli Öğretim Üyesi)

Prof. Dr. Fatih Coşkun ERTAŞ (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Emekli Öğretim Üyesi)

Prof. Dr. İlkay ULUTAŞ (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. İsmail Hakkı MİRİCİ (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Kadir ULUSOY (Mersin Üniversitesi)

Prof. Dr. Murat İSKENDER (Sakarya Üniversitesi)

Prof. Dr. Musa ÇİFÇİ (Uşak Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR (Atatürk Üniversitesi)

Prof. Dr. Semra ALYILMAZ (Bursa Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Yakup KARATAŞ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)

Doç. Dr. Faruk POLATCAN (Fırat Üniversitesi)

Doç. Dr. İsmail ÇOBAN (Artvin Çoruh Üniversitesi)

Dr. Meral DİNÇER

Yazılarda ifade edilen görüş ve düşünceler yazarlarını bağlar, dergimizin ve kurumumuzun görüşlerini yansıtmaz; yazıların bütün bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

The opinions and views in papers published on the journal belong only to its authors and do not necessarily reflect the views of the journal and its publisher, all the scientific and legal responsibility of the writings belongs to the authors

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ADINA İMTİYAZ SAHİBİ

Prof. Dr. İlhami GÜLÇİN
Rektör

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Prof. Dr. İbrahim HAN
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Rektör Başdanışmanı

BAŞ EDITÖR

Prof. Dr. Nurullah ŞAHİN

EDİTÖR YARDIMCILARI

Doç. Dr. Suat POLAT
Doç. Dr. Mustafa ERCENGİZ

ALAN EDITÖRLERİ

Prof. Dr. Fatma TEMELLİ (İktisadi ve İdari Bilimler)
Prof. Dr. Fatih KARIP (Güzel Sanatlar Eğitimi)
Doç. Dr. Davut GÜREL (Sosyal Bilgiler Eğitimi)
Doç. Dr. Fatih ÖZTOP (Tarih)
Doç. Dr. Mehmet Emin TURAN (Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık)
Doç. Dr. Mehmet Fatih ÖZCAN (Türkçe Eğitimi)
Dr. Adem AKALIN (İngilizce Dil Editörü)
Dr. Büşra KOÇAK MACUN (Temel Eğitim)
Dr. Necip Fazıl ŞENASLAN (Türk Dili ve Edebiyatı)
Dr. Ömer Faruk GÜLER (Türkçe Dil Editörü)
Dr. Serdar SAFALI (Eğitim Bilimleri)
Dr. Tolga KORKUSUZ (Coğrafya)

GENEL KOORDİNATÖR

Dr. Yelda KÖKSAL

Bu dergi,

tarafından
desteklenmektedir.

DANIŞMA KURULU

- Prof. Dr. Ahmet KIRKKILIÇ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Prof. Dr. Akif ARSLAN (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Fuat ARICI (Yıldız Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Sinan BİLGİLİ (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Alperen KAYSERİLİ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Prof. Dr. Ashi Özlem TARAKÇIOĞLU (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Besim ÖZCAN (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Derya YAYLI (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Emine TEYFUR (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdoğan KÖSE (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Faruk KAYA (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Prof. Dr. Fevzi DURSUN (Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi)
Prof. Dr. Figen ATABEY (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Prof. Dr. Hakan UŞAKLI (Sinop Üniversitesi)
Prof. Dr. Handan DEVECİ (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Hayati AKYOL (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Hülya TAŞ (Bursa Uludağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Kerim GÜNDOĞDU (Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Kubilay YAZICI (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet TEYFUR (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa SÖZBİLİR (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa YILDIZ (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Nuri KARASAKALOĞLU (Adnan Menderes Üniversitesi)
Prof. Dr. Onur ER (Düzce Üniversitesi)
Prof. Dr. Orhan ÇINAR (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)
Prof. Dr. Sefa BULUT (İbn Haldun Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman ÇİĞDEM (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Tazegül DEMİR ATALAY (Kafkas Üniversitesi)
Prof. Dr. Ufuk ŞİMŞEK (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ünsal BEKDEMİR (Giresun Üniversitesi)

Prof. Dr. Yasin KILIÇ (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)

Prof. Dr. Zekerya AKKUŞ (Atatürk Üniversitesi)

Doç. Dr. Çiğdem ALDAN KARADEMİR (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)

Doç. Dr. İbrahim ÖZGÜL (Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi)

BU SAYININ HAKEM KURULU

- Prof. Dr. Būřra TOSUNOĐLU (Gūmūřhane Őniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Salih GEÇİT (Ağrı İbrahim een Őniversitesi)
Prof. Dr. Yaşar BEDİRHAN (Ağrı İbrahim een Őniversitesi)
Doç. Dr. Abdurrahim ARSLAN (Harran Őniversitesi)
Doç., Dr. Aydın GÖRMEZ (Van Yūzūncū Yıl Őniversitesi)
Doç., Dr. Mehmet Recep TAŐ (Van Yūzūncū Yıl Őniversitesi)
Doç. Dr. Mustafa SAFA (Ağrı İbrahim een Őniversitesi)
Doç. Dr. Neriman YALÇIN (Adana Alparslan TūrkeŐ Bilim ve Teknoloji Őniversitesi)
Doç. Dr. Savaş KESKİN (Bayburt Őniversitesi)
Doç. Dr. Őmral DEVECİ (Muğla Sıtkı Koçman Őniversitesi)
Doç. Dr. Yunus ARİFOĞLU (Eskişehir Osmangazi Őniversitesi)
Dr. Őđr. Őyesi Bayram BALCI (Kırkklareli Őniversitesi)
Dr. Őđr. Őyesi Būřra Fadim SARIKAYA TŪNALP (Tūr- Alman Őniversitesi)
Dr. Őđr. Őyesi Ceylan SŪLŪ AKGŪL (Munzur Őniversitesi)
Dr. Őđr. Őyesi Ersin SAVAŞ (Ağrı İbrahim een Őniversitesi)
Dr. Őđr. Őyesi Hicabi ARSLAN (Aydın Adnan Menderes Őniversitesi)
Dr. Őđr. Őyesi İsmail GŪRLER (Sakarya Uygulamalı Bilimler Őniversitesi)
Dr. Őđr. Őyesi Mustafa EREN (Ordu Őniversitesi)
Dr. Őđr. Őyesi Serdar TAKVA (Van Yūzūncū Yıl Őniversitesi)
Dr. Őđr. Őyesi Suat KAYMAK (Beykent Őniversitesi)
Dr. Őđr. Őyesi Zeynep Nihan BAKIR (Avrasya Őniversitesi)
Dr. Musa DEMİR (Hatay Mustafa Kemal Őniversitesi)

EDİTÖRDEN

Değerli Okurlar,

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin 2025 yılına ait **11. cilt, 2. sayısı** ile sizlerle buluşmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Bu sayımızda, uzun soluklu emek ve titiz bir akademik sürecin ürünü olan birbirinden değerli çalışmalar yer almaktadır.

Dergimiz, yayın ilkeleri doğrultusunda **bilimsel, özgün ve etik değerlere bağlı** bir yayın anlayışını sürdürmektedir. Bu kapsamda, araştırma kalitesini yükseltme ve görünürlüğünü artırma hedefiyle **TR Dizin başta olmak üzere ulusal ve uluslararası dizinlerde taranma süreçleri** titizlikle yürütülmektedir.

Bu sayımızda **yedi araştırma makalesi** ve **iki derleme makalesi** olmak üzere toplam dokuz çalışma yer almaktadır. Çeşitli disiplinlerden araştırmacıların katkısıyla hazırlanan bu sayının, sosyal bilimler alanındaki bilgi birikimine ve akademik tartışmalara önemli katkılar sunacağına inanıyoruz.

Dergimizin kesintisiz biçimde yayın hayatını sürdürmesinde maddi ve manevi desteklerini her zaman hissettiren **Üniversitemiz Rektörü Sayın Prof. Dr. İlhami GÜLÇİN'e** ve **İbrahim Çeçen Vakfı Yönetim Kuruluna** en içten teşekkürlerimizi sunarız. Ayrıca, bu sayıya katkı sağlayan **yazarlarımıza**, makaleleri büyük bir özveriyle değerlendiren **hakemlerimize**, süreci başarıyla yürüten **alan editörlerimize** ve **yayın kurulu üyelerimize** şükranlarımızı ifade ederiz.

Dergimizin yeni sayısının bilim camiasına, araştırmacılara ve tüm okurlarımıza yararlı olmasını diler; gelecek sayılarımız için değerli akademisyenlerin katkılarını beklediğimizi belirtiriz.

Saygılarımızla,

Prof. Dr. Nurullah ŞAHİN
Baş Editör

İÇİNDEKİLER

Meltem DUĞRU

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF CENTRAL BANK DIGITAL CURRENCY WITH RSTUDIO (Research Article)

Merkez Bankası Dijital Parasının RStudio ile Bibliyometrik Analizi (Araştırma Makalesi)

165 - 194

Mustafa YILMAZ

İŞKOLU SENDİKACILIĞI VE MESLEK SENDİKACILIĞI TARTIŞMALARI KAPSAMINDA HEKİM SENDİKACILIĞI (Araştırma Makalesi)

Physician Trade Unionism in The Discussions of Industrial Trade Unionism and Professional Trade Unionism (Research Article)

195 - 212

Feryade TOKAN ŞENOL - Bahtiyar Ahu ALPASLAN

SLOW JOURNALISM: IS A RETURN TO THE ESSENCE OF JOURNALISM POSSIBLE? (Compilation)

Yavaş Gazetecilik: Gazeteciliğin Özüne Dönüş Mümkün mü? (Derleme Makalesi)

213 - 232

Zekeriya KARACABEY - Ali Davut ALKAN

SOSYAL MEDYADA MESLEK KULLANIMINA İLİŞKİN MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (Araştırma Makalesi)

A Research on Determining The Opinions of Vocational School Students on The Use of Profession in Social Media (Research Article)

233 - 260

Ahmet EFE

AN ASSESSMENT OF MOUNT ARARAT'S ROLE IN THE NARRATIVE OF NOAH'S ARK: HISTORICAL, RELIGIOUS AND POLITICAL PERSPECTIVES (Compilation)

Nuh'un Gemisi Anlatısında Ağrı Dağı'nın Rolü Üzerinde Bir Değerlendirme: Tarihsel, Dini ve Politik Perspektifler (Derleme Makalesi)

261 - 290

Yusuf BUDAK

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİ'NDE BİZANS İLE İLİŞKİLERDE BERİD TEŞKİLATI (Araştırma Makalesi)

Barid Organisation in Byzantine with Relations in the Prophet's Period (Research Article)

291 – 309

Mehmet Emin BARS

TÜRK HALK ANLATILARINDA “BİZ-ÖTEKİ” ALGISI (Araştırma Makalesi)

“Us-Other” Perception in Turkish Folk Narratives (Research Article)

310 – 331

Şenol ZAMAN

JAMES JOYCE'UN PANSİYON İSİMLİ HİKÂYESİNİN METİNSEL ANALİZİ (Araştırma Makalesi)

Textual Analysis of James Joyce's Story The Boarding House (Research Article)

332 – 349

Serdar TAKVA

SHAKESPEARE'S THE TEMPEST: THE NARRATION OF THE MASTER AND “THE OTHER” (Research Article)

Shakespeare'in Fırtınası; Efendi ve “Öteki” Anlatımı (Araştırma Makalesi)

350 – 360

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF CENTRAL BANK DIGITAL CURRENCY WITH RSTUDIO

Merkez Bankası Dijital Parasının RStudio ile Bibliyometrik Analizi

Meltem DUĞRU

Dr., Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, Uzunköprü Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu,
Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü

meltemdugru@trakya.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-4280-5651>

Cite As/Atf: Dugru, M. (2025). Bibliometric analysis of central bank digital currency with rstudio. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 165-194.

<https://doi.org/10.31463/aicusbed.1605518>

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Type</i> :	Araştırma Makalesi - <i>Research Article</i>
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	22.12.2024
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	25.04.2025
Sorumlu Yazar- <i>Corresponding Author</i> :	Meltem DUĞRU
Sayfa Aralığı- <i>Page Range</i> :	165-194
Doi Numarası- <i>Doi Number</i> :	https://doi.org/10.31463/aicusbed.1605518

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

iThenticate

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF CENTRAL BANK DIGITAL CURRENCY WITH RSTUDIO

Merkez Bankası Dijital Parasının RStudio ile Bibliyometrik Analizi

Meltem DUĞRU

Abstract

Central Bank Digital Currency is a digital currency option of central banks. CBDCs are a subject of research in most of countries due to the way they are produced and used. The bibliometric study also aims to determine the level of research on central bank digital currency, the direction of the trend towards this type of currency and its role in the future. In this context, studies carried out in the WoS database starting from 2018 until February 2024 were taken as basis. The concept of 'central bank digital currency' was scanned and analyzed using the biblioshiny method in the RStudio software with 102 sources and 149 documents obtained. The findings obtained indicate that there has been a gradual increase in publications on CBDCs since 2018 and that they are increasingly gaining interest.

Keywords: Central bank digital currency, rstudio, bibliometric analysis.

Öz

Merkez Bankası Dijital Parası, merkez bankalarının dijital bir para seçeneğidir. Bu nedenle üretilmesi ve kullanılma şekilleri birçok ülkede araştırma konusudur. Yapılan bibliyometrik çalışmada da merkez bankası dijital parasına yönelik araştırmaların hangi seviyede olduğu, bu para türüne yönelik eğilimin yönü ve gelecekteki rolünün belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda WoS veri tabanında 2018 yılından başlayarak 2024 yılının şubat ayına kadar yapılmış olan çalışmalar baz alınmıştır. 'Merkez bankası dijital parası' kavramı taratılarak elde edilen 102 kaynak ve 149 doküman ile RStudio yazılımındaki biblioshiny yöntemi kullanılarak analizler yapılmıştır. Elde edilen bulgular 2018 yılından bu yana CBDC'lerle ilgili yayınlarda kademeli bir artış olduğu ve giderek ilgi gördüğü yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Merkez bankası dijital parası, rstudio, bibliyometrik analiz.

Introduction

Currency has emerged in various forms from primitive times to the present day. It is even known that in times when there was no currency, some materials were used as currency within the scope of the barter economy. However, as societies modernize and institutionalization increases, it is

inevitable that new forms of currency will emerge that must keep up with the times. For this reason, today's paper and coins, which generally define currency, are being prepared to be replaced with technologically compatible tools.

It is possible that the known functioning of the traditional system will be disrupted by technology. One of the reasons for this is that societies that adopt technology gradually reduce the use of cash and acceptance occurs. Central banks that are trying to adapt to social transformation are also keeping the issue of digital currency on their agenda.

There are some reasons for the increasing interest of central banks in digital currency. These reasons are as follows (BIS, 2018, p. 3):

- Interest in technological innovations in the financial sector
- Sectoral demand for payment services and intermediary activities
- Decrease in the use of cash in some countries compared to previous periods
- Increased interest in some special digital objects

In addition, there are some reasons that support the implementation of digital currencies by central banks. The first of these reasons is the establishment of a more effective payment system. The second is that households and businesses still need an asset they can trust as a result of the decrease in cash usage rates. Finally, the existence of a system that can work as an alternative and backup to the existing payment infrastructure (Danmarks NationalBank, 2017, p. 1).

While interest in central bank digital currencies is increasing on the one hand, there are some hesitations on the other. One of the main problems that arise is the intermediary activities and economic roles of governments, central banks and financial market participants. It is envisaged that central banks, in particular, will be able to carry out more intermediary activities as a result of the issuance of CBDCs. The predominant role of central banks is discussed in terms of their ability to have a greater influence when considering lending and financial conditions (BIS, 2018, p. 14).

Another issue that is being discussed is how developed and developing countries will be affected by these digital currency applications. It is being discussed how the digital currency will be affected by the monetary policies implemented by countries in the traditional system. In addition, it is a matter of curiosity whether the dominance of the dollar, which is the reserve currency in the world, will be affected. It may be an attractive option for central banks to be able to carry out international financial transactions and

international trade more cost-effectively and faster with the digital currencies they plan to issue. Therefore, it is possible that the dominance of the dollar in the world financial system will be at risk. Or, if this situation can be used in the best way, the dollar may become stronger.

One of the most important innovations brought by digital transformation in the financial world, which is intended to be an alternative to the dollar, is cryptocurrencies. Cryptocurrencies, which were discovered before the emergence of CBDC, attracted great attention in the world. However, the distrust in cryptocurrencies has led central banks to another search. Therefore, preparations have begun for the launch of a new digital asset that is affiliated with a central authority and whose regulatory and control mechanisms function properly.

Although studies are being conducted in the US on the issuance of a central bank digital currency, a consensus has not yet been reached. It is known that China is making serious efforts on this issue. China, which produced the digital yuan, has been conducting pilot studies on CBDC for a long time and intensively. However, it is understood that other countries also want to issue digital currencies quickly and voluntarily. Countries such as Russia, Brazil and Japan, including Türkiye, are among the countries that continue their phase studies and pilot applications (www.atlanticcouncil.org/cbdctracker/). Countries such as Sweden and Uruguay are also discussing CBDCs and conducting pilot applications. Central banks around the world are also evaluating this issue (Tronnier et al., 2020). For example, the European Central Bank (ECB) continues its preparations for multiple digital currencies, including the digital euro. The European Central Bank (ECB) is preparing for multiple digital currencies, including a digital euro (www.atlanticcouncil.org/cbdctracker/).

The possibility of central banks issuing digital currencies, both in practice and in theory, has long been discussed and continues to be a subject of research. The aim of this study is to examine the research done on CBDC and to identify research gaps by determining the trends in the literature to date. Considering the preparations made by many countries for the new monetary period, it is important to know the details on this subject. Research reveals how much countries have researched CBDC or what added value they have created. These results need to be determined for both countries and the banking sector.

In order to achieve the objectives of the study, the following questions are sought:

- What is the place of the concept of central bank digital currency and the studies related to this concept in the literature?
- How has the concept under investigation changed over time?
- What is the periodic distribution of the concept of central bank digital currency among research, sources, institutions, affiliates and countries?
- What are the qualifications of the authors who examine the concept of central bank digital currency?
- What are the most frequently used keywords in studies on the concept of central bank digital currency? What is the extent of the relationship between the keywords?
- Which authors have worked with each other more and which authors' works have been cited the most?
- How important will this concept be in future studies?

With the questions above, the nature of the research and ideas on the concept of central bank digital currency from past to present is tried to be determined. At the same time, it is foreseen that it will form the basis for future research and applications. In this study, in addition to research questions on the stages that CBDC has gone through since its emergence, the question of what path can be followed from now on has been focused on. In other words, how should central banks prepare for the future of this money?

What makes this study different from the studies in the literature is that it was conducted with an up-to-date database. Since it is a rapidly researched topic, it is clear that a current perspective will make a significant contribution to researchers. In addition, emphasizing the inadequacy of the studies in Türkiye and creating awareness in this sense is another reason for filling the gap in the literature. In this context, first of all, a scan is performed on the concept being investigated in the WoS database. It is investigated whether the data obtained as a result of the scan is completely related to CBDC. The aim of this control is that the obtained data may also contain data from other scientific fields and affect the analysis results. After all the checks, the finalized data is loaded into the Bibliometrix program using the biblioshiny method in the RStudio software. It is reported within the scope of some selected categories.

Theoretical Background and Literature Review

The 19th century, known as the dominant acceptance of technology in the banking sector, is also the period when the first steps of the digitalization of currency were seen. During this period, the emergence of the third

generation called 3G and mobile phones made it possible to access both fast internet and internet networks. Again, smartphones such as the iPhone, which took phone technology one step further, accelerated this access. At the same time, the emergence of bitcoin in 2008 took its place among the reasons that started the journey of digital currencies (Terták & Kovács, 2022, p. 492).

While the digital path opened by the emergence of bitcoin was adopted by a segment, it became a risk factor for central banks. The reason for this is that these crypto assets are used to end the central bank's ability to create currency. However, the fact that the crypto asset system is fundamentally independent of central banks and causes control problems has led to the emergence of alternative types of currency (Kovanen, 2019, p. 2). Due to both the continued existence of central banks and the banking system and the decrease in cash use, new solutions have begun to be sought. Thus, the idea of CBDC was put forward and a central bank-based digital currency system was born (Terták & Kovács, 2022, p. 493).

CBDC is called a digital currency issued by central banks in local currency (Bank for International Settlements (BIS, 2022, p. 2). According to another definition, CBDC is basically a type of central bank currency that can be used electronically (Ahmat & Bashir, 2017, p. 1). This type of currency, which may one day completely replace physical currency, is designed as a legal tender. These currencies, which are also referred to as the widely accessible digital form of fiat currency, are considered the next evolution of money. For all these reasons, central banks pay serious attention to it (Mancini-Griffoli et al., 2018, p. 6).

These currencies represent the responsibilities of central banks. Central banks may want to make these digital currencies that they plan to issue publicly available or offer various usage options. When they implement the options, it is expected to observe a different process from some non-cash transactions such as credit transactions, automatic payments, card payments and e-currency (BIS, 2022, p. 2). One of the main goals of CBDC is to provide access to central bank liabilities in a digital form. In addition to facilitating access, it is also important to design it in a practical way (Harahap et al., 2017, p. 17).

The emergence of CBDCs is in the near future. However, as a result of the interest of countries, academic studies on CBDC are increasing day by day. As can be understood from the studies below, CBDC is addressed in many aspects and contains different results.

Ozili, in his study on the latest developments regarding CBDC, emphasized the consensus that the central banks that issue these currencies are liable. Another issue that is agreed upon is that they have cash-like characteristics. It is stated that CBDCs will create advantages when some of their benefits, such as the more efficient implementation of monetary policies, the convenience of digital payments and the increase in financial inclusion, are taken into consideration. However, despite having multiple advantages, the study also includes warnings about being careful. Within the framework of all these, there are suggestions on the CBDCs that central banks plan to issue and the design of these currencies. (Ozili, 2023). On the other hand, the possibilities that legal restrictions and security problems may increase, financial stability may weaken and the effectiveness of monetary policy may decrease were examined. While evaluating these possibilities, it was also taken into account that rapid digitalization in payments would provide more cost and time efficiency. In this context, central bank digital currency was discussed in detail (Beniak, 2019). In a study conducted for Canada, comparisons were made for a system where only CBDC, only cash and both were used together. The findings indicate that CBDC will provide more welfare than the other two options when used alone, under conditions where its cost is not too high (Davoodalhosseini, 2022).

In the study conducted by Kvedaravičiūtė and Šapkauskienė on the impact of CDBC on the banking sector and how the new order for cash, deposits and payments will be, a total of 228 articles were examined in the WoS and Scopus databases. The research, conducted between April 2018 and 2023, emphasized the keywords cash, monetary policy and financial stability and aimed to increase countries' digital currency trials (Kvedaravičiūtė, & Šapkauskienė, 2024). In another study covering the years 2018-2020 on central bank digital currency, 77 articles were examined and analyzed using the bibliometric method. The findings have shown that interest in CBDCs is rapidly increasing and offer researchers a different field of study (Pana, 2021). Tronnier and others have systematically evaluated the research on CBDC within the scope of the literature. Their findings show that CBDC is still in the early stages both from an academic perspective and from the perspective of central banks (Tronnier, 2020). In another study on Indonesia, where the digital rupiah is planned to be issued, a sentiment analysis of scientific literature was conducted with the theme of CBDC. In the research conducted with the qualitative method, 50 articles in the Scopus database were examined. The findings showed that positive sentiment was 30 percent, negative

sentiment was 26 percent, and neutral sentiment was 44 percent (As-Salafiyah et al., 2023). In another study on CBDC in the Scopus database, 190 documents were analyzed. In the research in which the Rstudio package and Biblioshiny method were preferred, it was stated that CBDCs were highly effective on currency and payment systems and could form the basis for a global central bank. In addition, it has been emphasized that CBDCs are the focus of central banks due to their advantages (Riani & Akbar, 2024).

In addition to all these, there are studies on the relationship of CBDC with more than one subject, and it has increasingly become a subject of continuity. When some studies in the literature are examined, it is possible to come across studies on the basic aspects and effects of CBDCs (Dionysopoulos et al., 2024), the design of CBDC, its impact on monetary policy and financial stability (Mancini-Griffoli et al., 2018), how the emergence of CBDC will affect the stability of the banking system (Keister & Monnet, 2022), macroeconomic effects as well as operational formations and privacy (Auer et al., 2022), economic and institutional driving force (Auer et al., 2020) and the process from cryptocurrencies to CBDC (Cunha et al., 2021) and other different subjects.

Aim of Research

The aim of this study is to determine the extent to which the concept of 'Central Bank Digital Currency', which has become increasingly popular in recent years, is included in academic research. The subject of the study will shed light on future research as it arouses curiosity in our world where digitalization is increasingly widespread. It will provide a perspective for both academic literature and economic authorities.

It is important to know the place of the concept of central bank digital currency and studies related to this concept in the literature. This concept is increasingly gaining ground in the banking and finance sectors. It is thought that the experiments carried out by the central banks of countries for different digital currencies may cause a social change in the near future. Therefore, academic research on central bank digital currency should be increased.

In the studies to be conducted, the scope of the research on the concept of central bank digital currency, its distribution in institutions and countries should be determined. In addition, how it has changed over time should be revealed. Thus, the subject can be analyzed in detail and the steps to be taken in the future can be determined. At this point, there is a need for analyses to

be conducted with the existence of academic databases, websites and reliable sources. One of these analysis methods is the bibliometric analysis method.

The term bibliometrics was first introduced by Alan Pritchard in 1969 and its areas of use are quite different. It is a system that allows publications and citations to be used with data science. This system is used by research experts in universities, laboratories and in the evaluation of research performance (Lawani, 1981, p. 294; Pendlebury, 2008, p. 2).

Bibliometric methods are not only measurable but also have objectivity. Thus, it can verify intuitive inferences based on reality without being subject to subjective evaluations. In addition, since analyses can be made over a long period of time, it can help determine the most effective ideas and the relationships between them (Nerur et al., 2008, p. 320).

Bibliometric analysis also provides the opportunity to analyze the vocabulary of the concept under research. Thus, it can be seen which keywords are most frequently used in studies related to the concept of central bank digital currency. Being able to clearly present multiple data, such as the most frequently used keywords, will also shed light on future research and make research easier. When the results of all this detailed analysis are examined, it is thought that the impact and clarity of the researched concept in academic literature will become clearer.

Method

In this study on the central bank digital currency, examinations were made with bibliometric analysis. Science mapping technique and performance analysis were used in the examination. In this context, it became possible to determine the relationships between the data on which the study is based and then to make visual presentations.

The method called 'science mapping' has attracted considerable attention since the first day of bibliometric research. The reason for this is the idea of visualizing bibliometric networks. Strong analyses are obtained by visualizing the citation relations network between publications and journals, co-authorship relations between researchers, relations between keywords and more relations. Increasingly rich research and analysis of larger data also increase the interest in this and similar visualization techniques (Van Eck & Waltman, 2014: 285-286). There are three types of bibliometric networks in the science mapping technique. The first of these is communication networks. Communication networks show the relationship of researchers or institutions with others. The second is conceptual networks. They reveal the relationships

of both concepts and words with each other. Thirdly, there are publication citation networks. While the relationships between the nodes representing publications are revealed, co-citation, bibliographic link and direct links can also be detected (Callon et al., 1983: 194-196; Gutiérrez-Salcedo et al., 2018: 1276-1277).

Another method, performance analysis, can provide quantitative measurements such as the number of documents, authors, journals and countries, as well as qualitative measurements such as the document's citation count and h-index (Alonso et al., 2009; Gutiérrez-Salcedo et al., 2018: 1276).

Some databases such as WoS, Scopus, PubMed, Google Scholar provide the opportunity to use these techniques. However, WoS was preferred as the database in this study due to the presence of more qualified publications in the field of social sciences and its wide data network. Data obtained from WoS, a world-famous database, was analyzed using both techniques. The biblioshiny method was applied using the R Studio (4.3.2) - Bibliometrix program.

The data used in the study on the key concept of 'central bank digital currency' was obtained by scanning all indexes (economics, business finance, multidisciplinary science, etc.). In the analysis, the data obtained from WoS are presented in categories by authors, institutions and countries. Under these categories, there is information on the number of publications by year, the annual publication and citation numbers of countries, the most popular sources, the most cited publications on a global scale, detailed analyses of the authors, the productions of affiliated organizations and the most frequently used words.

The date on which the analysis will be carried out was determined as 2018 and February 2024. The reason why 2018 was chosen as the starting year is that it is a date automatically determined by the system within the WoS database. The ending date can be determined by the researcher and is February 2024, the date on which the analysis was carried out. 102 sources and 149 documents were obtained from the analysis results made through various categories, regardless of language. The findings obtained from the database scans are presented in detail under the sections below.

Findings

The scope of this research consists of studies on central bank digital currency through the WoS database. The findings obtained from the compiled studies were examined in many categories. In the research conducted for the

period between 2018 and 2024, 149 documents were accessed from 102 sources and basic information about the data is presented in Table 1.

Table 1. Basic information about the data

	Results
BASIC INFORMATION ABOUT DATA	
Term	2018:2024
Sources (Articles, Books, etc.)	102
Documents	149
Annual Growth Rate (%)	51.31
Document Average Age	1.75
Average Number of Citations Per Study	6.523
References	7469
DOCUMENT CONTENTS	
Keywords (ID)	157
Authors' Keywords (DE)	464
AUTHORS' INFORMATION	
Authors	296
Single Author Documents	52
Co-Authors Per Document	2.17
International Co-Authors (%)	32.89
DOCUMENT TYPES	
Articles	135
Book Chapter	4
Early Access	9
Declaration	1

Source: (Created by the author using data from R-Biblioshiny).

As seen in Table 1, the first study on central bank digital currency was conducted in 2018. In the period until 2024, 149 documents were identified from 102 different sources. In other words, the studies on this subject have not yet reached a sufficient level. However, on the other hand, the fact that the annual growth rate of these documents is 51.31 percent shows that the studies are gaining velocity.

When the document contents are examined, it is seen that the keywords of the scanned titles are 157 and the keywords of the authors are 464. The gradual increase in the number of studies has caused the study subjects and therefore the keywords to diversify. When the information of the

authors is examined, it is found that the total number of authors for 149 studies is 296.

The results of the bibliometric analysis conducted for 149 data summarized in Table 1 were evaluated within the scope of five different parameters. Statistics of parameters consisting of publications, citation numbers, sources, authors and frequently used words were analyzed and explained with the help of figures and tables. The findings obtained at the end of the study were interpreted.

Firstly, the number of publications within the date range of the study was determined. In this context, it has been observed that there has been a rapid acceleration in the central bank digital currency over the years. The results of the analysis are presented with the help of Chart 1.

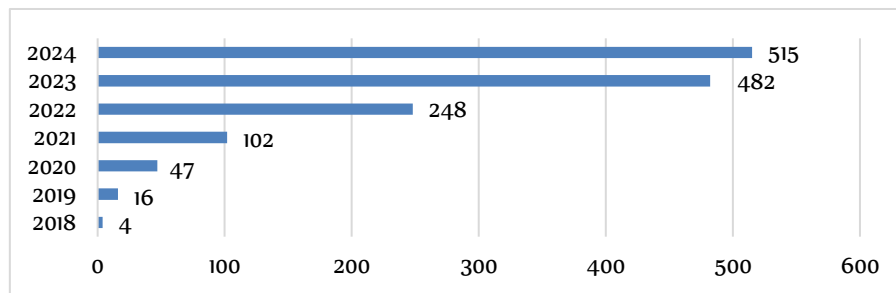

Chart 1. Distribution of publication numbers by years

Source: (Created by the author using data from R-Biblioshiny)

When Chart 1 is examined, it is seen that the subject was started to be researched with 4 publications in 2018. The increase that started in 2019 compared to the previous year continued exponentially in the following years. Although the upward velocity continues in all years, the most striking year in these results is 2024. Although the date range of the analysis covers the first two months of 2024, there is more production than 2023. This result is an indication that interest in the researched subject is increasing very rapidly around the world. For example, in Italy, while there were 4 publications in 2018, the number of publications in 2024 was 32. While the number of publications in Germany, America, UK and China was 0 in 2018, 31, 58, 66 and 53 publications were identified in 2024, respectively.

When the number of publications and citations are evaluated on a country basis, the results shown in Chart 2 are obtained.

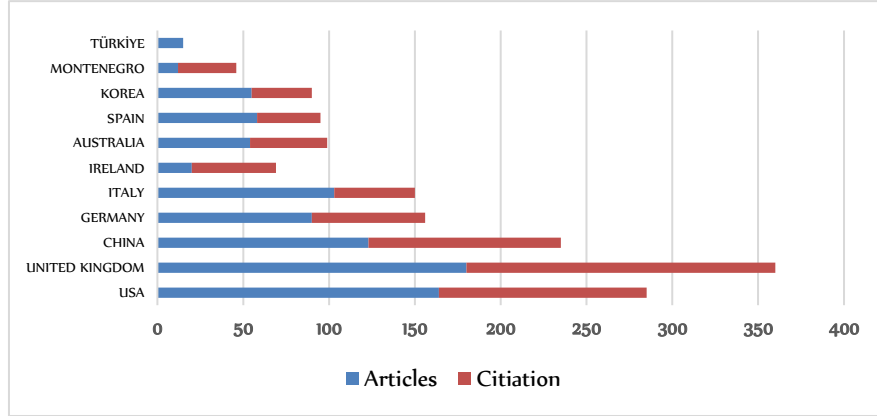

Chart 2. Total number of studies and citations by countries

Source: (Created by the author using data from R-Biblioshiny)

Chart 2 shows the country that published the most and received the most citations between 2018-2024 is the United Kingdom. Although it is known that there are studies on digital currencies in the UK, it has been determined that the subject is emphasized academically. Another result obtained from the analysis is that the USA is the second country with the highest number of publications and citations. The fact that there are different ideas about issuing digital currency in the USA has triggered the studies conducted on this subject. However, the surprising result is that China is the country with the most publications and citations after the UK and USA. Reason for this is CBDC has been at the forefront in China for a long time and has been subject to multiple applications. While it can be considered a pioneer in the world, its research on central bank digital currency is in third place. When we look at the number of studies conducted for Türkiye, it can be seen that there are still very few studies. It is also found that there are no references to the studies carried out.

It is important for researchers to determine in which sources the studies on the concept of central bank digital currency are published so that they can access the right sources. The first 10 sources containing studies on the concept of central bank digital currency, which is one of the problems of the research, are listed in Table 2.

Table 2. Most relevant resources

Research	Publications
Research in International Business and Finance	15
Finance Research Letters	4
Economics and Business Letters	3

Financial Innovation	3
Journal of Banking Regulation	3
Journal of Central Banking Theory and Practice	3
Journal of Economic Dynamics & Control	3
Technological Forecasting and Social Change	3
Accounting Economics and Law-A Convivium	2
Asia Pacific Law Review	2

Source: (Created by the author using data from R-Biblioshiny)

According to Table 2, the majority of studies (15) related to the researched concept are published in the journal Research in International Business and Finance (Kuehnlenz et al., 2023; Jabbar et al., 2023; Bhaskar et al., 2022; Elsayed & Nasir, 2022). There are 4 studies in the Finance Research Letters Journal (Li et al., 2022; Bian et al., 2021, Scharnowski, 2022). There are 3 publications in the journals Economics and Business Letters, Financial Innovation, Journal of Banking Regulation, Journal of Central Banking Theory and Practice, Journal of Economic Dynamics & Control and Technological Forecasting and Social Change (Belke & Beretta, 2020; Le et al., 2023; Jun & Yeo, 2021; Souissi & Nabi, 2023).

In addition to the sources that the concept under investigation is related to, it is also important to know the most cited studies. Thus, it is possible to understand the subject better and increase the contribution to the literature with future studies (Yürük Kayapınar, 2023, p. 821). Table 3 lists the cited studies and their number of citations.

Table 3. Most global cited documents

Most Global Cited Documents (Top 10)	Total Citations	Annual Total Citations
Li, Z., Yang, C., & Huang, Z. (2022). How does the fintech sector react to signals from central bank digital currencies?. <i>Finance Research Letters</i> , 50, 103308.	64	21.33
Allen, F., Gu, X., & Jagtiani, J. (2022). Fintech, cryptocurrencies, and CBDC: Financial structural transformation in China. <i>Journal of International Money and Finance</i> , 124, 102625.	60	20.00
Barrdear, J., & Kumhof, M. (2022). The macroeconomics of central bank digital currencies. <i>Journal of Economic Dynamics and Control</i> , 142, 104148.	56	18.67
Agur, I., Ari, A., & Dell'Aricecia, G. (2022). Designing central bank digital currencies. <i>Journal of Monetary Economics</i> , 125, 62-79.	51	17.00

Wang, Y., Lucey, B. M., Vigne, S. A., & Yarovaya, L. (2022). The effects of central bank digital currencies news on financial markets. <i>Technological Forecasting and Social Change</i> , 180, 121715.	47	15.67
Fabris, N. (2019). Cashless society—the future of money or a utopia? <i>Journal of Central Banking Theory and Practice</i> , 8(1), 53-66.	34	5.67
Bindseil, U. (2019). Central bank digital currency: Financial system implications and control. <i>International Journal of Political Economy</i> , 48(4), 303-335.	33	5.50
Cunha, P. R., Melo, P., & Sebastião, H. (2021). From bitcoin to central bank digital currencies: Making sense of the digital currency revolution. <i>Future Internet</i> , 13(7), 165.	28	7.0
Bhaskar, R., Hunjra, A. I., Bansal, S., & Pandey, D. K. (2022). Central bank digital currencies: agendas for future research. <i>Research in International Business and Finance</i> , 62, 101737.	28	9.33
Nabilou, H. (2020). Testing the waters of the Rubicon: The European Central Bank and central bank digital currencies. <i>Journal of Banking Regulation</i> , 21(4), 299-314.	28	5.60

Source: (Created by the author using data from R-Biblioshiny)

As seen in Table 3, the study with the highest number of 64 citations among the studies on the concept of central bank digital currency is Li et al. (2022) 'How does the fintech sector react to signals from central bank digital currencies? has happened. In the study, the reactions of the fintech sector to the central bank digital currency were measured. It has been concluded that the development of CBDC has a positive impact on the fintech sector and that governments should continue their incentives.

The second most cited study was 'Fintech, cryptocurrencies, and CBDC: Financial structural transformation in China'. The research by Allen, Gu & Jagtiani (2022) received 60 citations in total. In this study, fintechs, cryptocurrencies, stablecoins and central bank digital currencies were evaluated within the scope of the Chinese economy. It has been stated that the introduction of the Chinese yuan as a digital currency (e-CNY) can make a positive contribution to the traditional financial system.

Barrdear & Kumhof (2022)'s study titled 'The macroeconomics of central bank digital currencies' ranked third with 56 citations. In the research examining the macroeconomic consequences of central banks issuing digital currencies, it was predicted that the risks to banks can be minimized when they are issued appropriately.

As can be understood from the findings of the first three studies, the compatibility of the financial system with technology continues rapidly. The diversity of financial instruments and the integration of the banking system with CBDC are the subjects of studies in different countries. It is seen that countries have some academic and systematic practices regarding the integration of CBDC into the banking system. Thus, past practices and conducted research are important for future planning.

The fact that the three most cited studies were published in different journals is another finding showing that the subject is increasingly accepted and widespread. In addition, it has been observed that authors prefer different sources. Other detailed analyzes about the authors are also included in Table 4.

Table 4. Authors' publications, citations and h-indexes

Authors	Publications	Total Citations	H- Indexes
Buckley, R. P.	3	5	2
Agur, I.	2	52	1
Alonso, S. L. N.	2	2	1
Auer, R.	2	21	1
Belke, A.	2	20	2
Beretta, E.	2	20	2
Chen, C. H.	2	2	1
Chen, X.	2	2	1
Didenko, A. N.	2	3	1
Frost, J.	2	21	1

Source: (Created by the author using data from R-Biblioshiny)

The findings regarding the qualifications of the authors examining the concept of central bank digital currency are given in Table 4. The top 10 authors who contributed the most to data on central bank digital currency in the WoS database are listed. This table presents the authors' publication numbers, total citations and h-indexes.

Accordingly, Buckley, who has done the most work with 3 publications, has a total of 5 citations received in 2022 and 2023 (Didenko & Buckley., 2022; Buckley & Trzecinski, 2023, Buckley et al., 2023). Although Agur published 2 publications, he received 52 citations in total. He took 51 of these citations from his work titled 'Designing central bank digital currencies', published in 2022, and 1 from his work titled 'Lessons from crypto assets for the design of energy efficient digital currencies', published in 2023 (Agur et

al., 2022; Agur et al., 2023). Authors such as Auer R., Belke A., Beretta E. and Frost J. also have the same number of publications and the same number of citations.

Chart 3 shows the number of publications of the institutions the authors are affiliated with. In the relevant display, the change in the number of publications of the 7 most productive institutions is discussed.

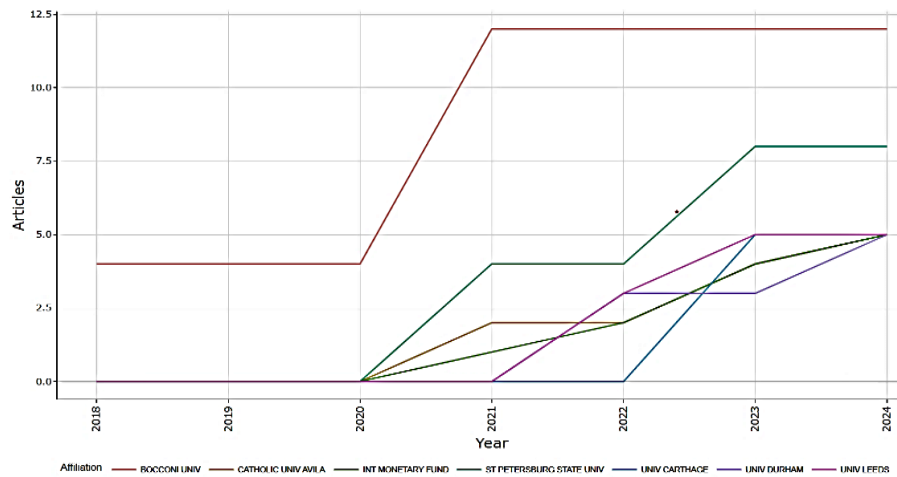

Chart 3. Production of affiliations over time

Source: (Created by the author using data from R-Biblioshiny)

Chart 3 shows the number of publications of all institutions has increased over the years. However, it is understood that the highest rate of increase in recent years has occurred in the International Monetary Fund and Durham University. The break lines of these two affiliates point upwards.

The analysis findings of the keywords in the studies were examined. This analysis, which is also among the research questions, is important in terms of shedding light and guiding the studies to be conducted on the central bank digital currency. For this reason, the most frequently used keywords are presented with a word cloud and a word tree. In the analysis presented with the help of Figure 1 and Figure 2, the long versions of the concept of 'CBDC' were not included in order to reach more accurate findings.

conducted and reveals which concepts come to the fore. In this context, when the first five keywords are examined, it is seen that a consistent result is obtained in the central bank digital currency literature.

Another finding obtained with the R-Biblioshiny program is keyword networks. The size of the node in the networks in Figure 3 shows the number of times the keyword is mentioned. The connection between the nodes represents the keywords they occur together, while the thickness of the links indicates the number of times they occur together. The growth of the node indicates the abundance of keywords (Donthu et al., 2021, p. 292).

In the study, the keywords related to the studies on the central bank digital currency are expressed with red, blue, purple and green thematic clusters. The aim of this representation is to determine which words the keywords in the studies are in the same cluster and to be able to draw the framework of the subject. The representation of the cluster networks related to the keywords is given in Figure 3.

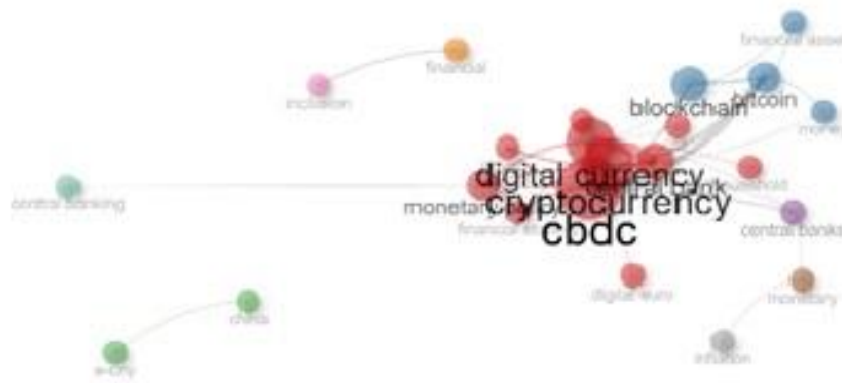

Figure 3. Word networks

Source: (Created by the author using data from R-Biblioshiny)

As seen in Figure 3, the keywords determined by the authors are cbdc, cryptocurrency and digital currency in the red cluster. The blue cluster reveals the connections between the keywords blockchain, bitcoin, money and financial asset. Central banks expressed in the purple cluster are more connected to the red cluster.

Figure 4 shows the authors whose work on central bank digital currency is at the forefront and the authors they work with. It can be seen that more than one team is working together, with each color representing a different working team.

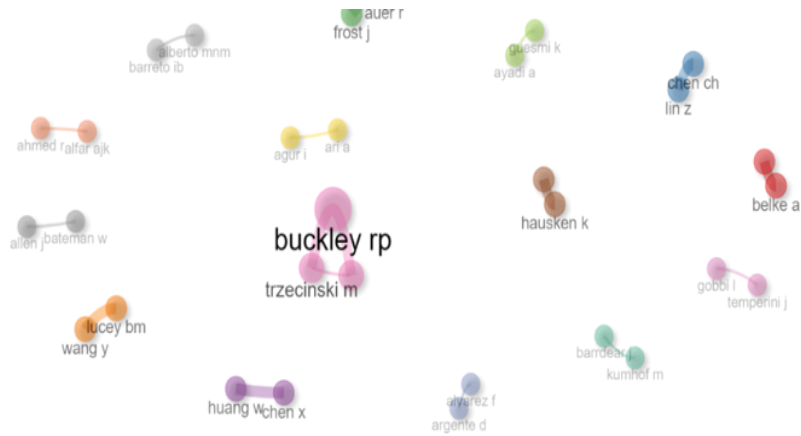

Figure 4. Authors' collaborative networks

Source: (Created by the author using data from R-Biblioshiny)

As seen in Figure 4, the prominent working team is Buckley and Trzeczinski. As a result of the findings, the joint work of these two authors titled 'Central Bank Digital Currencies and the global financial system: the dollar dethroned?' was examined (Buckley & Trzeczinski, 2023). Another group of writers with a thick connection line is Chen and Huang. The authors' joint work titled 'Central bank digital currencies: Consumer data-driven sustainable operation management policy' was evaluated within the scope of the subject (Chen et al., 2023). Another group of writers that stands out are Auer and Frost. The study titled 'Central bank digital currencies: motivations, economic implications, and the research frontier', conducted by these authors in 2022, is another study conducted within the scope of the subject (Auer et al., 2022).

In addition to the authors' collaboration networks with each other, the authors' citation networks are also presented in Figure 5.

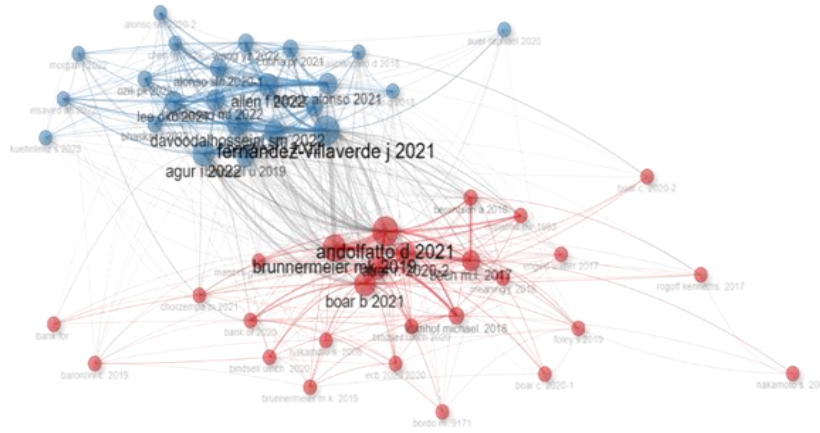

Figure 5. Citation networks of authors

Source: (Created by the author using data from R-Biblioshiny)

As seen in Figure 5, the studies in the reference sections of the studies in the data set are expressed in large and bold text according to their most citations. Accordingly, the authors with the highest number of co-citation networks are Andolfatto, D., Agur, İ. and Fernandez-Villaverde, İ. came to the fore. This is an analysis in which the biggest supporters of the article are obtained.

As a result of all the findings obtained, it has been seen that CBDC is a very new research topic but has vital importance. Countries are working on a new way of using monetary systems that have been changed and developed for years after the digital transformation. Although there are differences of opinion on every issue, the survival of economies and fierce competition forces countries to work for this type of currency. Therefore, the advantages and disadvantages of CBDC should be evaluated very carefully. Each country should determine the most appropriate time by prioritizing its own economic and social structure.

Conclusion

When CBDCs are evaluated in the light of recent developments in the world, it is seen that they are constantly being researched by many institutions and the research are being published. It is understood that public institutions and scientists, especially central banks, are following the development of digital currencies and their effects on the economy. The main reason why this concept is the subject of academic studies is the curiosity of how its future will

shape. Therefore, it is important that studies that include bibliometric analysis clearly show the development of the CBDC concept.

Accordingly, the place of the central bank digital currency in the literature is examined in the study. It is aimed to shed light on future studies by examining its current status in the WoS database, which concepts are used together, and the change in the number of publications over the years.

The studies published in the WoS database on central bank digital currency between the dates starting from 2018 and February 2024 were analyzed within the framework of certain parameters, in this study. The data obtained by scanning the concept of 'Central Bank Digital Currency' from the WoS database for bibliometric analysis are reported in the categories of publication numbers by year, annual publication and citation numbers of countries, most popular sources, most cited publications on a global scale, detailed analysis of authors, productions of affiliates and most frequently used keywords of authors. The biblioshiny method is used for the obtained data through the R Studio-Bibliometrix program.

According to the findings obtained from a total of 102 sources and 149 documents, the studies on central bank digital currency have increased over the years. Although it was just the beginning of the year, it was determined that the most studies were made in 2024 from the data set used in the analysis. It was found that the country with the most publications and the most citations was the United Kingdom. It is a surprising result that UK ranks first in both publication and citation rankings. The reason for this is that there are other countries where more comprehensive applications regarding central bank digital currency are made. Similarly, Riani and Akbar (2024) stated in their study, where they examined 190 articles, that there was a geographical formation led by major economies such as China, Europe and the USA.

Another finding is that the number of studies on Türkiye in the WoS database has not yet reached a sufficient number and there are no citations. However, as a result of increasing studies, it will be inevitable for the number of citations to increase in the coming years.

Among all publications, the most cited study by Li, Z., Yang, C., & Huang, Z. in 2022 was titled 'How does the fintech sector react to signals from central bank digital currencies?' As can be seen from the data in the WoS database regarding the central bank digital currency, the authors who contributed the most were authors such as Buckley, R.P., Agur, I., Alonso, S. L. N., Auer, R.. The number of citations received by these authors, especially Agur, I., is also notable.

The prominent team in the findings is Buckley and Trzecinski. Another group of authors with a thick connection line is Chen and Huang. Another group of authors that stands out in this context is Auer and Frost. The authors with the highest common citation network in the obtained data set were Andolfatto, D., Agur, Í. and Fernandez-Villaverde, Í.

When the contributions of the institutions are examined, it is seen that the institutions that contributed the most are Int Monetary Fund and Univ Durham. In addition, the most frequently used keywords by the authors regarding central bank digital currency were determined as CBDC, cryptocurrency, digital currency, blockchain and central bank.

According to all these findings obtained from the study, it is understood that CBDC is a new concept, but it has attracted considerable attention. It has become a subject that central banks are particularly focused on due to multiple reasons such as speed, cost, efficiency and worldwide integration. It is seen that countries are almost in a race to issue their own digital currency first. For all these reasons, CBDCs are accepted as a digital innovation that has the ability to shape the future of the financial system.

For CBDCs to be subject to effective implementation and management, the digital infrastructure must first be strengthened. In addition, it is important that they adapt to payment systems in the country and around the world. Thus, a seamless operation can be achieved by integrating with all types of currency. Another advantage of the created digital infrastructure is that the masses who cannot access financial services can access these services. Organizing the technological infrastructure in this context will also lead to positive developments in terms of the financial system.

It is also important to explain CBDCs to all segments of society and evaluate the feedback. Improvements made in line with the feedback received will contribute quickly to the system. Thus, the impact on both the banking sector and the general economic system will be discovered more quickly. However, the findings of Pana (2021) in his study, in which he analyzed 77 articles obtained from the Scopus database using the biblioshiny method in the RStudio program, indicate that CBDC is important not only economically but also technologically and legally.

Filling the gaps in both technological and legal fields is important for the use of this currency. Because there are concerns about the issuance of these currencies due to security and privacy reasons. In this context, it is very important to evaluate all risks against all cyber threats and to establish an effective control mechanism.

As a result, this bibliometric analysis performed with RStudio provides a general perspective on the current status and future trends of the CBDC literature. At the same time, it helps to recognize literature gaps by providing guiding information for future research in the academic field. When evaluated from this perspective, it is inevitable that multidisciplinary approaches are encouraged and wider data sources are integrated, the literature is mapped comprehensively and academic production is contributed. On the other hand, the effects of CBDC are not only in the theoretical framework but also on the applications of the banking sector. CBDC, which is trying to find a place in traditional banking practices, allows the discovery of potential development areas in this sector. Its combination with bibliometric analysis makes it easier to see these potential areas and gives clues about the future of the sector.

Ethical Aspect of Research

I declare that my study, the information of which is given above, is among the studies that do not require ethics committee approval because it includes bibliometric analysis.

Conflict of Interest Statement

I declare that there is no financial or other fundamental conflict of interest in this study that could affect the results or interpretations.

Contribution Rate Statement

All stages of the study were designed and prepared by the author.

References

- Agur, I., Ari, A., & Dell’Ariccia, G. (2022). Designing central bank digital currencies. *Journal of Monetary Economics*, 125, 62–79. <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2021.11.001>
- Agur, I., Lavayssière, X., Bauer, G. V., Deodoro, J., Peria, S. M., Sandri, D., & Tourpe, H. (2023). Lessons from crypto assets for the design of energy efficient digital currencies. *Ecological Economics*, 212, 107888. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2023.107888>
- Ahmat, N., & Bashir, S. (2017). *Central bank digital currency: A monetary policy perspective* (Bank Negara Malaysia Central Bank of Malaysia Staff Insights, No. 11). Bank Negara Malaysia.

- Allen, F., Gu, X., & Jagtiani, J. (2022). Fintech, cryptocurrencies, and CBDC: Financial structural transformation in China. *Journal of International Money and Finance*, 124, 1–38. <https://doi.org/10.1016/j.jimonfin.2022.102625>
- Alonso, S., Cabrerizo, F. J., Herrera-Viedma, E., & Herrera, F. (2009). *h*-index: A review focused on its variants, computation and standardization for different scientific fields. *Journal of Informetrics*, 3(4), 273–289. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2009.04.001>
- As-Salafiyah, A., Rusydiana, A. S., & Ikhwan, I. (2023). Central bank digital currency (CBDC): A sentiment analysis and legal perspective. *Journal of Central Banking Law and Institutions*, 2(2), 347–372.
- Atlantic Council. (2024, August 1). *Central bank digital currency tracker: Key findings*. <https://www.atlanticcouncil.org/cbdctracker/>
- Auer, R., Cornelli, G., & Frost, J. (2020). *Rise of the central bank digital currencies: Drivers, approaches and technologies* (CESifo Working Paper No. 8655). CESifo. <https://www.cesifo.org/en/publikationen/2020/working-paper/rise-central-bank-digital-currencies>
- Auer, R., Frost, J., Gambacorta, L., Monnet, C., Rice, T., & Shin, H. S. (2022). Central bank digital currencies: Motives, economic implications, and the research frontier. *Annual Review of Economics*, 14, 697–721. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-051420-020324>
- Bank for International Settlements (BIS). (2018). *Central bank digital currencies*. Bank for International Settlements. <https://www.bis.org/cpmi/publ/d174.pdf>
- Bank for International Settlements (BIS). (2022). *Gaining momentum: Results of the 2021 BIS survey on central bank digital currencies* (No. 125). Bank for International Settlements. <https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap125.pdf>
- Barrdear, J., & Kumhof, M. (2022). The macroeconomics of central bank digital currencies. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 142, 104148. <https://doi.org/10.1016/j.jedc.2022.104148>
- Belke, A., & Beretta, E. (2020). From cash to private and public digital currencies: The risk of financial instability and “modern monetary middle ages.” *Economics and Business Letters*, 9(3), 189–196. <https://doi.org/10.17811/ebl.9.3.2020.189-196>

- Beniak, P. (2019). *Central bank digital currency and monetary policy: A literature review* (pp. 1–11). <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.30566.55369>
- Bhaskar, R., Hunjra, A. I., Bansal, S., & Pandey, D. K. (2022). Central bank digital currencies: Agendas for future research. *Research in International Business and Finance*, 62, 101737. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2022.101737>
- Bian, W., Ji, Y., & Wang, P. (2021). The crowding-out effect of central bank digital currencies: A simple and generalizable payment portfolio model. *Finance Research Letters*, 43, 1–5. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2021.102013>
- Bindseil, U. (2019). Central bank digital currency: Financial system implications and control. *International Journal of Political Economy*, 48(4), 303–335. <https://doi.org/10.1080/08911916.2019.1692975>
- Buckley, R. P., & Trzeciński, M. (2023). Central bank digital currencies and the global financial system: The dollar dethroned? *Capital Markets Law Journal*, 18(2), 137–171. <https://doi.org/10.1093/cmlj/kmad004>
- Buckley, R. P., Didenko, A. N., & Trzeciński, M. (2023). Blockchain and its applications: A conceptual legal primer. *Journal of International Economic Law*, 26(2), 363–383. <https://doi.org/10.1093/jiel/jgad014>
- Callon, M., Courtial, J.-P., Turner, W. A., & Bauin, S. (1983). From translations to problematic networks: An introduction to co-word analysis. *Social Science Information*, 22(2), 191–235. <https://doi.org/10.1177/053901883022002003>
- Chen, X. Q., Wang, Z. A., Samuel, R. N., Xu, B., & Huang, W. L. (2023). Central bank digital currencies: Consumer data-driven sustainable operation management policy. *Technological Forecasting and Social Change*, 196, 122867. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2022.122867>
- Cunha, P. R., Melo, P., & Sebastião, H. (2021). From Bitcoin to central bank digital currencies: Making sense of the digital currency revolution. *Future Internet*, 13(7), 165. <https://doi.org/10.3390/fi13070165>
- Danmarks Nationalbank. (2017). *Central bank digital currency in Denmark? Analysis–Danmarks Nationalbank*, 28, 1–24. https://www.nationalbanken.dk/en/publications/Documents/2017/12/Analysis_Central_bank_digital_currency_in_Denmark.pdf
- Davoodalhosseini, S. M. (2022). Central bank digital currency and monetary policy. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 142, 104150. <https://doi.org/10.1016/j.jedc.2022.104150>

- Didenko, A. N., & Buckley, R. P. (2022). Central bank digital currencies as a potential response to some particularly Pacific problems. *Asia Pacific Law Review*, 30(1), 44–69. <https://doi.org/10.1080/10192557.2022.2032875>
- Dionysopoulos, L., Marra, M., & Urquhart, A. (2024). Central bank digital currencies: A critical review. *International Review of Financial Analysis*, 9, 1–18. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2024.103456>
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285–296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Elsayed, A. H., & Nasir, M. A. (2022). Central bank digital currencies: An agenda for future research. *Research in International Business and Finance*, 62, 101753. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2022.101753>
- Fabris, N. (2019). Cashless society – The future of money or a utopia? *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 8(1), 53–66. <https://doi.org/10.2478/jcbtp-2019-0003>
- Gutiérrez-Salcedo, M., Martínez, M. Á., Moral-Munoz, J. A., Herrera-Viedma, E., & Cobo, M. J. (2018). Some bibliometric procedures for analyzing and evaluating research fields. *Applied Intelligence*, 48, 1275–1287. <https://doi.org/10.1007/s10489-017-1105-y>
- Harahap, B. A., Idham, P. B., Kusuma, A. C. M., & Rakhman, R. N. (2017). Perkembangan financial technology terkait central bank digital currency (CBDC) terhadap transmisi kebijakan moneter dan makroekonomi. *Bank Indonesia*, 2(1), 80.
- Jabbar, A., Geebren, A., Hussain, Z., Dani, S., & Ul-Durar, S. (2023). Investigating individual privacy within CBDC: A privacy calculus perspective. *Research in International Business and Finance*, 64, 101826. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2023.101826>
- Jun, J., & Yeo, E. (2021). Central bank digital currency, loan supply, and bank failure risk: A microeconomic approach. *Financial Innovation*, 7(1), 1–22. <https://doi.org/10.1186/s40854-021-00239-2>
- Keister, T., & Monnet, C. (2022). Central bank digital currency: Stability and information. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 142, 104501. <https://doi.org/10.1016/j.jedc.2022.104501>
- Kovanen, A. (2019). Competing with Bitcoin: Some policy considerations for issuing digitalized legal tenders. *International Journal of Financial Research*, 10(4), 1–16. <https://doi.org/10.5430/ijfr.v10n4p1>

- Kuehnlenz, S., Orsi, B., & Kaltenbrunner, A. (2023). Central bank digital currencies and the international payment system: The demise of the US dollar? *Research in International Business and Finance*, 64, 101834. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2023.101834>
- Kvedaravičiūtė, E., & Šapkauskienė, A. (2024). Development of central bank digital currencies: A bibliometric analysis. *EuroMed Journal of Business*, ahead-of-print(ahead-of-print). <https://doi.org/10.1108/EMJB-10-2023-0270>
- Lawani, S. M. (1981). Bibliometrics: Its theoretical foundations, methods and applications. *Libri*, 31(1), 294–315. <https://doi.org/10.1515/libr.1981.31.1.294>
- Le, T., Tran, S. H., Nguyen, D. T., & Ngo, T. (2023). The degrees of central bank digital currency adoption across countries: A preliminary analysis. *Economics and Business Letters*, 12(2), 97–104. <https://doi.org/10.17811/ebl.12.2.2023.97-104>
- Li, Z., Yang, C., & Huang, Z. (2022). How does the fintech sector react to signals from central bank digital currencies? *Finance Research Letters*, 50, 103308. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2022.103308>
- Mancini-Griffoli, T., Peria, M. S. M., Agur, I., Ari, A., Kiff, J., Popescu, A., & Rochon, C. (2018). Casting light on central bank digital currency. *IMF Staff Discussion Notes*, 18(08), 4–38. <https://doi.org/10.5089/9781484372571.006>
- Nabilou, H. (2020). Testing the waters of the Rubicon: The European Central Bank and central bank digital currencies. *Journal of Banking Regulation*, 21(4), 299–314. <https://doi.org/10.1057/s41261-019-00104-7>
- Nerur, S. P., Rasheed, A. A., & Natarajan, V. (2008). The intellectual structure of the strategic management field: An author co-citation analysis. *Strategic Management Journal*, 29(3), 319–336. <https://doi.org/10.1002/smj.659>
- Ozili, P. K. (2023). Central bank digital currency research around the world: A review of literature. *Journal of Money Laundering Control*, 26(2), 215–226. <https://doi.org/10.1108/JMLC-03-2022-0048>
- Pana, E. (2021). Central bank digital currencies: A bibliometric analysis. *Journal of Applied Business and Economics*, 23(7), 1–7. <https://doi.org/10.33423/jabe.v23i7.4701>
- Pendlebury, D. A. (2008). *Using bibliometrics in evaluating research* (White Paper). Thomson Reuters Research Department.

- Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography: An interim bibliography. *Unpublished manuscript*.
- Riani, R., & Akbar, N. (2024). Mapping central bank digital currency literature: Lessons for governments and research. *Journal of Central Banking Law and Institutions*, 3(2), 203–238.
- Scharnowski, S. (2022). Central bank speeches and digital currency competition. *Finance Research Letters*, 49, 103072. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2022.103072>
- Souissi, S. B., & Nabi, M. S. (2023). Could the issuance of CBDC reduce the likelihood of banking panic? *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 12(2), 83–101. <https://doi.org/10.2478/jcbtp-2023-0013>
- Terták, E., & Kovács, L. (2022). The motives for issuing central bank digital currency and the challenges of introduction thereof. *Pénzügyi Szemle / Public Finance Quarterly*, 67(4), 491–505. https://doi.org/10.35551/PFQ_2022_4_5
- Tronnier, F., Recker, M., & Hamm, P. (2020). Towards central bank digital currency: A systematic literature review. *Unpublished manuscript*.
- Tronnier, F., Harborth, D., & Biker, P. (2023). Applying the extended attitude formation theory to central bank digital currencies. *Electronic Markets*, 33(1), 1–21. <https://doi.org/10.1007/s12525-022-00549-9>
- Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2014). Visualizing bibliometric networks. In Y. Ding, R. Rousseau, & D. Wolfram (Eds.), *Measuring scholarly impact: Methods and practice* (pp. 285–320). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-10377-8_13
- Yürük-Kayapınar, P. (2023). Consumer xenocentrism: Bibliometric analysis with RStudio. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 814–827. <https://doi.org/10.29106/fesa.1329961>

Bibliometric Analysis of Central Bank Digital Currency with RStudio

Genişletilmiş Özet

Merkez bankası dijital parası, ülkelerin merkez bankaları tarafından ihraç edilebilen ve yasal ödemeye aracılık edebilen dijital para birimleri olarak tanımlanmaktadır. Literatürde birden fazla tanımı bulunan merkez bankası dijital parasının yalnızca merkez bankalarının değil bunun yanı sıra kamu otoritelerinin de dikkatini çektiği görülmektedir. Bu nedenle dijital paraların gelişimi ve ekonomiye olası etkilerinin araştırma konusu olmaya devam etmektedir. Günümüzde oldukça ilgi gören bu para birimi dünyadaki son gelişmeler ışığında değerlendirildiğinde akademik çalışmaların da konusu olmakta ve bu kavramın geleceğinin nasıl şekilleneceği merak edilmektedir.

Bu çalışmanın amacı da henüz çok yeni bir kavram olan merkez bankası dijital parası (CBDC) konusunda yapılan araştırma düzeyini genel bir bakış açısıyla ortaya koymaktır. Aynı zamanda merkez bankası dijital parası hakkında yapılmış araştırmaların incelenmesi ve bugüne kadar ki literatürün eğilimlerinin tespit edilerek, araştırma boşluklarının ortaya çıkartılmasıdır. Bu bağlamda yapılan analizde 2018-2024 şubat tarihleri arasında merkez bankası dijital parası ile ilgili Web of Science (WoS) veri tabanında yayınlanan çalışmalar belirli kategoriler dikkate alınarak analiz edilmektedir.

Yapılan analiz RStudio programı aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. RStudio programındaki bibliometrix seçeneği kullanılarak biblioshiny uygulaması kullanılmaktadır. Bibliyometrik analiz için WoS veri tabanından 'Merkez Bankası Dijital Parası' kavramı taranarak elde edilen veriler, yıllara göre yayın sayıları, ülkelerin yıllık yayın ve atıf sayıları, en popüler kaynaklar, küresel ölçekte en çok atıf alan yayınlar, yazarların detaylı analizi, bağlı kuruluşların üretimleri ve yazarların en sık kullandığı anahtar kelimelere ilişkin sonuçları raporlanmaktadır.

Gerçekleştirilen analiz sonucunda toplam 102 kaynak ve 149 dokümana ulaşılmıştır. Bu kaynak ve dokümanlardan elde edilen bulgulara göre merkez bankası dijital parası üzerine yapılan çalışmalar yıllar geçtikçe artış göstermektedir. Analizde kullanılan veri setinden yapılan tespitlerde ise henüz yılın başı olmasına rağmen en çok çalışmanın 2024 yılında yapıldığı görülmektedir. Bir diğer bulgu en çok yayın yapan ve en çok atıf alan ülkenin Birleşik Krallık olduğu yönündedir. İngiltere'nin hem yayın hem de atıf sıralamasında ilk sırada yer alması şaşırtıcı bir sonuçtur. Bunun nedeni, merkez bankası dijital parasıyla ilgili daha kapsamlı uygulamaların yapıldığı başka ülkelerin (Çin, Avrupa, ABD) olmasıdır. Elde edilen bir başka sonuç ise WoS veri tabanında Türkiye ile ilgili yapılan çalışmaların henüz yeterli sayıya ulaşmamış olması ve bu yayınların hiç atıf almamış olmasıdır.

Tüm yayınlar arasında 2022 yılında Li, Z., Yang, C., & Huang, Z. tarafından yapılmış ve en çok atıf alan çalışma 'How does the fintech sector react to signals from central bank digital currencies?' başlıklı çalışmadır. WoS veri tabanından elde edilen merkez bankası dijital parasıyla ilgili verilerden de görülebileceği gibi en çok katkıda bulunan yazarlar Buckley, R.P., Agur, I., Alonso, S. L. N., Auer, R.'dir. Özellikle Agur, I. başta olmak üzere bu yazarların aldığı atıf sayısı da dikkat çekicidir. Bağlı kuruluşların katkılarına bakıldığında en fazla katkı sağlayan bağlı kuruluşların Int Monetary Fund ve Univ Durham olduğu görülmektedir. Ayrıca yazarların merkez bankası dijital parası ile ilgili en sık kullandıkları anahtar kelimeler cbdc, kripto para birimi, dijital para birimi, blockchain ve merkez bankası olarak belirlenmiştir. Bulgularda öne çıkan çalışma ekibi ise Buckley ve Trzeciński'dir. Kalın bir bağlantı çizgisine sahip bir diğer yazar grubu ise Chen ve Huang'dır. Bu bağlamda öne çıkan bir diğer yazar grubu ise Auer ve Frost'tur. Elde edilen veri setinde en fazla ortak atıf ağına sahip yazarlar ise Andolfatto, D., Agur, İ. ve Fernandez-Villaverde, İ.'dir.

Çalışmadan elde edilen tüm bu bulgulara göre CBDC'nin yeni bir kavram olmasına rağmen önemli ölçüde ilgi gördüğü anlaşılmaktadır. Bu durum, dijital paraların beklenen avantajları nedeniyle merkez bankaları tarafından dikkatle takip edildiğine işaret etmektedir. Ayrıca ülkelerin kendi dijital paralarını daha önce çıkarmak için bir yarış içerisinde olduklarını göstermektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı CBDC'ler finansal sistemin geleceğini şekillendirme yeteneğine sahip dijital bir yenilik olarak kabul edilmektedir.

Sonuç olarak, RStudio aracılığıyla gerçekleştirilen bu bibliyometrik analiz, bir taraftan CBDC literatürünün mevcut durumunu ortaya koyarken diğer taraftan gelecekteki eğilimleri hakkında genel bir bakış açısı sunmaktadır. Aynı zamanda, akademik alanda yapılacak araştırmalar için yol gösterici nitelikte olup literatür boşluklarını görmeye yardımcı olmaktadır. Bu çerçevede, multidisipliner yaklaşımların teşvik edilmesi ve daha geniş veri kaynaklarının entegre edilmesi, literatürün kapsamlı bir şekilde haritalanması ve akademik üretime katkıda bulunulması kaçınılmazdır. Öte yandan, CBDC'nin etkileri yalnızca teorik çerçevede değil aynı zamanda bankacılık sektörünün uygulamalarında da görülmektedir. Geleneksel bankacılık uygulamalarında yer edinmeye çalışan CBDC, bu sektördeki potansiyel gelişim alanlarının keşfedilmesine olanak tanımaktadır. Bibliyometrik analizle birleştirilmesi ise bu potansiyel alanların görülmesini kolaylaştırmakta ve sektörün geleceği hakkında ipuçları vermektedir.

İŞKOLU SENDİKACILIĞI VE MESLEK SENDİKACILIĞI TARTIŞMALARI KAPSAMINDA HEKİM SENDİKACILIĞI

Physician Trade Unionism in The Discussions of Industrial Trade Unionism and
Professional Trade Unionism

Mustafa YILMAZ

Doktora, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

ylmzmstf0817@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-3212-6886>

Cite As/Atıf: Yılmaz, M. (2025). İşkolu sendikacılığı ve meslek sendikacılığı tartışmaları kapsamında hekim sendikacılığı. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 195-212.

<https://doi.org/10.31463/aicusbed.1634300>

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Type</i> :	Araştırma Makalesi / <i>Research Article</i>
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	09.02.2025
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	21.10.2025
Sorumlu Yazar- <i>Corresponding Author</i> :	Mustafa YILMAZ
Sayfa Aralığı- <i>Page Range</i> :	195-212
Doi Numarası- <i>Doi Number</i> :	https://doi.org/10.31463/aicusbed.1634300

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

İŞKOLU SENDİKACILIĞI VE MESLEK SENDİKACILIĞI TARTIŞMALARI KAPSAMINDA HEKİM SENDİKACILIĞI

Physician Trade Unionism in The Discussions of Industrial Trade Unionism and Professional Trade Unionism

Mustafa YILMAZ

Öz

Sendikalar, çalışanların çalışma koşullarını iyileştirmek, ücretleri ve sosyal hakları için mücadele etmek, eğitim ve mesleki gelişim imkanları sağlamak gibi amaçlarla kurulan örgütlerdir. Endüstri İlişkileri sisteminin en temel parçasını oluşturan sendikalar, çalışanlar ile işveren ve devlet arasında köprü görevi üstlenir. Küreselleşmeyle birlikte, çalışma hayatında yaşanan değişim ve dönüşümler beraberinde daha fazla belirsizlik ve güvencesizlik getirmektedir. Bu değişim ve dönüşümler, sağlık sektörü çalışanlarını da etkilemiş, özellikle de hekimlerin örgütlenme ihtiyaçlarını daha çok öne çıkarmıştır. Sağlık sektöründe faaliyet gösteren hekimler, çalışma koşullarında yaşadıkları sorunları çözmek, sahip oldukları hakların korunmasının yanı sıra mesleki gelişimleri için fırsatlar sunan sendikalara ve meslek birliklerine katılım göstermişlerdir. Ancak ülkemizde, işkolu esasına dayalı sendikalaşmanın zorunlu olması hekimlerin de Sağlık ve Sosyal Hizmetler işkolu altında faaliyet göstermesi gerekliliğini dayatmaktadır. Hekimler bu işkoluna bağlı olarak kalmak yerine, mesleklerinde özellikle son yıllarda yaşadıkları sorunlar, artan şiddet olayları, mesleki itibarsızlaştırma gibi gündemlerini kendi meslek gruplarıyla çözüme ulaştırma noktasında, meslek esasına bağlı sendikalaşmayı benimseyerek hekim sendikaları kurmaya yönelmişlerdir. Bu çalışmada, sendika hak ve özgürlüğü kapsamında işkolu ve meslek esasına göre sendika tartışmaları, Türkiye’de hekimlerin sendikalara olan yaklaşımları, işkolu ve meslek esasına göre sendikalaşma tartışmalarının hekimler üzerindeki etkileri ve Türk Tabipler Birliği ile Sağlık ve Sosyal Hizmetler işkolu altında örgütlenen sağlık çalışanlarının yeni kurulmaya başlayan hekim sendikalarına olan bakışı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sendika, sendikacılık, işkolu sendikacılığı, meslek sendikacılığı, hekim, hekim sendikacılığı.

Abstract

Trade unions are organisations established to improve the working conditions of employees, to fight for their wages and social rights, and to provide training and professional development opportunities. Trade unions, which constitute the most fundamental part of the Industrial Relations system, act as a bridge between employees, employers and the state. With globalisation, changes and transformations in working life bring more uncertainty and precariousness. These changes and

transformations have also affected workers in the health sector, and the need for organisation has become more prominent, especially for physicians. Physicians operating in the health sector have participated in trade unions and professional associations that offer opportunities for their professional development as well as solving the problems they face in working conditions and protecting their rights. However, in our country, the compulsory unionisation on the basis of the industry unionism imposes the necessity for physicians to operate under the Health and Social Services line of work. Instead of remaining affiliated to this line of work, physicians have tended to establish physicians' unions by adopting trade unionisation on the basis of profession in order to resolve their agendas such as the problems they have experienced in their profession especially in recent years, increasing incidents of violence and professional discrediting with their own professional groups. In this study, within the scope of the right and freedom of association, the discussions on trade unions on the basis of industrial and profession, the attitudes of physicians towards trade unions in Turkey, the effects of the discussions on trade unions on the basis of industrial and profession on physicians, and the views of health workers organised under the Turkish Medical Association and the Health and Social Services industrial branch towards the newly established physicians' unions will be discussed.

Keywords: Trade union, trade unionism, industrial trade unionism, professional trade unionism, physician, physician trade unionism.

Giriş

Sendikalar, işçi sınıfının daha güçlü ve etkili bir şekilde örgütlenmesini sağlarken, aynı zamanda birçok anlamda toplumsal değişimin de önemli aktörlerindendir. Sendikacılık sisteminde sendika özgürlüğü, çalışanların kendi çıkarlarını korumak amacıyla bir araya gelerek sendika kurabilme, bu sendikalara üye olabilme ve üyelikten ayrılabilme haklarını ifade etmektedir. Sendika özgürlüğü açısından büyük önem taşıyan işkolu sendikacılığı ve meslek sendikacılığı odağında yaşanan tartışmalar da en çok işçi sınıfını etkilemektedir. İşçilerin bu noktada sendika tercihleri, çalıştıkları sektör, meslekleri, deneyimleri ve beklentileri gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Bir kısım işçi, sektörel düzeyde daha güçlü bir pazarlık gücü sunan işkolu sendikalarını tercih ederken, diğer bir kısmı da mesleki uzmanlıklarına ve özel ihtiyaçlarına daha uygun olan meslek sendikalarını tercih etmektedir. Türkiye’de işkolu ve meslek sendikacılığı arasındaki tartışmalar, değişen ekonomik ve sosyal koşullar göz önünde tutularak, özellikle de işçilerin değişen ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda devam ettiği görülmektedir.

Küreselleşmeyle birlikte, çalışma hayatında yaşanan değişim ve dönüşümler beraberinde daha fazla belirsizlik ve güvencesizlik getirmektedir. Bu değişim ve dönüşümler, sağlık sektörü çalışanlarını da etkilemiş, özellikle

de sağlık sektöründe önemli bir rol oynayan ve toplum sağlığını korumak amaçlı çalışan hekimlerin örgütlenme ihtiyaçlarını daha çok öne çıkarmıştır. Hekimlerin çalışma koşulları, hasta sayılarının fazlalığıyla artan iş yükü, çalışma süreleri, nöbetler, stres, tükenmişlik ve özellikle son yıllarda artan şiddet olayları gibi faktörler nedeniyle oldukça zorlu olabilmektedir. Hekimlerin çalışma koşullarını iyileştirmek ve sendika mücadelesi sağlamak, sağlık sektöründe çalışan hekimlerin en önemli amaçlarından biridir. 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununda işkolu düzeyinde sendikal örgütlenme esas alınmıştır ve Hekimler de, Sağlık ve Sosyal Hizmetler işkolu kapsamında örgütlenebilmektedir. Ancak, diğer sağlık çalışanlarıyla birlikte yer aldıkları bu işkolunda kendi hak ve özgürlüklerinin yeterince savunulmadığı, mesleklerinin itibarsızlaşmaya başladığı gibi birçok nedenle meslek esasına dayalı sendikacılık anlayışıyla hekim sendikacılığını kurmaya yönelmişlerdir.

Türkiye’de hekim sendikacılığı son yıllarda önemli bir tartışma konusu haline gelmiştir. Hekimlerin mesleki sorunlarına daha etkin çözümler bulabilmek için kendi sendikalarını kurma çabalarının artış gösterdiği görülmektedir. Hekimlerin, diğer sağlık çalışanlarına göre farklı çalışma koşulları, sorumlulukları ve mesleki kaygıları bulunmaktadır. Ayrıca, işkolu sendikalarında, hekimlerin sesinin diğer sağlık çalışanlarının sesine göre daha az duyulabilmesi, hekimlerin sendikalara olan güvenini zedelemektedir. Bununla birlikte, hekimlerin kariyer planlaması, uzmanlık alanları ve çalışma koşulları gibi konularda özel ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların işkolu sendikacılığı tarafından yeterince karşılanamaması, hekimlerin kendi mesleki sorunlarına özel çözümler üretebilecekleri bir yapıya, yani meslek sendikalarına yönelmesine neden olmaktadır. Ancak, yasal düzenlemeler ve mevcut sendikal yapılar, hekim sendikacılığının gelişimini önemli ölçüde sınırlayan bazı engeller oluşturmaktadır.

Türkiye’de hekim sendikacılığı, işkolu ve meslek sendikacılığı arasındaki dinamiklerle şekillenmektedir. Bu nedenle, hekim sendikacılığı konusunda Türkiye’de yaşanan tartışmalar hala devam etmektedir. İşkolu sendikacılığı ile meslek sendikacılığı arasında bir ayrımın net bir şekilde çizilememesi, hekimlerin haklarını koruma konusunda zorluklar yaratmaktadır. Bazı hekimler, işkolu sendikalarının genel taleplerinin, bireysel mesleki haklarını yeterince temsil etmediğini düşünmektedir. Bireysel hak ve taleplerin korunması, toplumsal bir hareketin parçası olarak sendikaların işlevselliğinin artması ile mümkündür. Bu bağlamda, hekim

sendikalarının, hem işkolu hem de meslek unsurlarını bir araya getirerek daha etkili bir yapıya kavuşması gerektiği açıktır.

Sağlık sektöründe faaliyet gösteren hekimler, çalışma koşullarında yaşadıkları sorunları çözmek, sahip oldukları hakların korunmasının yanı sıra mesleki gelişimleri için fırsatlar sunan sendikalara ve meslek birliklerine katılım göstermişlerdir. Ancak ülkemizde, işkolu esasına dayalı sendikalaşmanın zorunlu olması hekimlerin de Sağlık ve Sosyal Hizmetler işkolu altında faaliyet göstermesi gerekliliğini dayatmaktadır. Hekimler bu işkoluna bağlı olarak kalmak yerine, mesleklerinde özellikle son yıllarda yaşadıkları sorunlar, artan şiddet olayları, mesleki itibarsızlaştırma gibi gündemlerini kendi meslek gruplarıyla çözüme ulaştırma noktasında, meslek esasına bağlı sendikalaşmayı benimseyerek hekim sendikaları kurmaya yönelmişlerdir.

Bu çalışmada, ilk olarak, sendikal hak ve özgürlüğü kavramları üzerinde durulmuş, sendika örgütlenme düzeyleri açısından işkolu esasına dayalı sendikacılık ve meslek esasına dayalı sendikacılık ayrımı ele alınmıştır. Ardından, Türkiye’de Hekim Sendikacılığının ortaya çıkışı, hekimlerin sendikalara olan bakışı ve diğer sağlık sendikaları ile Türk Tabipler Birliği’nin hekim sendikalarına eleştirel bakışı incelenmiştir.

Sendika Hak ve Özgürlüğü Kavramı

Sanayi devriminin ve kapitalizmin oluşturduğu, emek-sermaye ayrımı ve emeğin özgürleşmesi ile işgücünün sayıca artışı sendikacılığın doğuşuna zemin hazırlayan etkenleri oluşturmaktadır (Işıklı, 2003, s. 17).

Dünyada sendikalar, işçi sınıfının ortaya çıkmasının bir sonucu olarak işçi sendikalarının süreç içerisinde kurulması ve öneminin artması ile işçilerin, işverenlere ve hükümetlere karşı haklarını savunmak, çalışma koşullarını düzenlemek ve ücret konularında mücadele etmek amacıyla kurulmuşlardır (Koç, 1998, s. 2).

Sendikal haklar, sendikal örgütlenme hakkı, toplu pazarlık hakkı ve grev hakkı olmak üzere üç temel haktan oluşmaktadır. Sendika hak ve özgürlüklerin gerçekleşmesi için önemli olan bu üç temel hakkın birlikte düzenlenmesi ve bu düzenlemenin en az kısıtlamayı içermesidir (Kablay, 2017).

Sendika özgürlüğü ise, bireysel sendika özgürlüğü ve kolektif sendika özgürlüğü olarak temelde iki bölümden oluşmaktadır. Bunlar; Bireysel sendika özgürlüğü, olumlu ve olumsuz olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Olumlu sendika özgürlüğü, kişilerin özgür iradeleriyle istedikleri sendikaya

üye olmalarını ve yine özgür bir şekilde sendika kurmaları ile sendika işleyişlerine katılma haklarını ifade etmektedir. Olumsuz sendika özgürlüğü ise, sendikaya üye olmama, istedikleri zaman üyelikten çıkma hakları güvence altına alınmıştır. (Demir, 2005, s. 338-339; Tokol, 2008, s. 33; Demircioğlu ve Centel, 2016, s. 219-220).

Kolektif sendika özgürlüğü, sendikaların önceden izin almadan serbest bir şekilde kurulabilmelerini, devlet ve diğer bütün güç aygıtlarına karşı bağımsızlıklarını ve varlıklarını korumak, faaliyetlerini güvence altına alma noktasında ortak bir amaç edinmek ve sendikaların kuruluş ve işleyişlerinin demokratik esaslara uygun olmasını içermektedir. Sendikaların çalışmalarını serbest bir şekilde gerçekleştirebilme ve diğer tüm hakları için adalet sağlamak gibi faaliyetleri kolektif sendika özgürlüğü kapsamına girmektedir (Demir, 2005, s. 340-341; Tokol, 2008, s. 34; Demircioğlu ve Centel, 2016, s. 221).

Bireysel sendika özgürlüğü, kolektif sendika özgürlüğünün temelini oluşturmakla birlikte, çalışan birey sendika üyesi olmadığı sürece sendika herhangi bir şey ifade etmeyecektir (Öztürk, 2013, s. 219).

Sendika Hak ve Özgürlüğü Kapsamında İşkolu Sendikacılığı ve Meslek Sendikacılığı Tartışmaları ILO'nun sendika hak ve özgürlüklerini de güvenceye alan sözleşme ve tavsiye kararları uluslararası iş hukukunun temel kaynağını oluşturmaktadır. Bu sözleşmeler Türkiye'nin de kabul ettiği, 87 Sayılı sendika özgürlüğü ve sendikalaşma hakkının korunması sözleşmesi, 98 Sayılı örgütlenme ve toplu pazarlık hakkı sözleşmesi ve 151 Sayılı kamu hizmetinde çalışma ilişkilerine yönelik sözleşmedir.

87 Sayılı ILO Sözleşmesi 1948 yılında kabul edilmiş olup, Temel Hak ve İlkeler Bildirgesi kapsamındadır. Sözleşme, "Herkes önceden izin almadan istedikleri gibi sendika kurma hakkına ve bu sendikalara özgür bir şekilde üye olma hakkına ve faaliyetlerini serbestçe gerçekleştirme veya üye olmama hakkına sahiptir" şeklinde düzenlenen maddeleri içermektedir (ILO Sözleşmeleri, ilo.org; Kaya vd.,2017, s. 178-179; Gülmez, 2011, s. 198-199; Tokol, 1995, s. 34-35; Sur, 2013, s. 320-321; Şahlanan, 2020, s. 14).

98 sayılı ILO Sözleşmesi 1949 yılında kabul edilmiştir ve sendikaya üye olma veya olmama konusundaki özgürlüğü, işçi ve işveren sendikalarının birbirlerine karşı bağımsız olması gerektiği ve bunun yanında serbest toplu pazarlığın geliştirilmesinin önemi konusunda ulusal koşullar kapsamında önlemlerin alınmasına ilişkin düzenlenen maddeleri içermektedir. Bu sözleşme, çalışanların sendika özgürlüğünü işverenler ve işveren örgütlenmelerine karşı korumayı amaçlamaktadır ve sendika özgürlüğünü

devlet müdahalesine karşı korumayı amaçlayan 87 Sayılı Sözleşmeyi ise tamamlar niteliktedir (ILO Sözleşmeleri, ilo.org; Kaya vd.,2017, s.178-179; Gülmez, 2011, s. 198-199; Sur, 2013, s. 320-321).

Kamu Hizmetinde Örgütlenme Hakkı ve İstihdam Koşullarının Belirlenmesi Yöntemlerine ilişkin 151 Sayılı ILO Sözleşmesi, 1978 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme ile, kamu görevlilerinin örgütlenme hakkını korumak ve örgütler için kolaylıklar sağlanmak amaçlanmaktadır (ILO Sözleşmeleri, ilo.org; Sur, 2013, s. 321).

ILO'nun Sözleşme ve Tavsiyelerin Uygulanması Komitesi, Türkiye hakkında, kamu görevlilerinin sendika hak ve özgürlüklerine vurgu yaparak, sendika üyeliği olanaklarının çok daha büyük bir kesim için sağlanmasını savunmaktadır. 87 Sayılı Sözleşmeye aykırı olan konulardan biri, çok daha fazla kişinin sendika hakkından yararlanabilmesi ve bununla birlikte iş sözleşmesi kapsamında çalışanların dışında kalan çalışanların da örgütlenme hak ve özgürlüğünün tanınması gerektiği belirtilmiştir. Buna ek olarak, bir yıldan fazla işsiz kalanların ve emeklilerin sendika üyeliğinin sürdürülmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir (Sur, 2013, s. 325).

ILO'nun, ülkemiz tarafından da onaylanan 87 Sayılı Sözleşmesinde, işçi ve işverenlerin sendika kurma ve istedikleri sendikaya üye olma hak ve özgürlüklerinin hiçbir şekilde kısıtlanamayacağı veya engellenemeyeceği, mevzuatın da kısıtlamalara ve engellemelere yönelik olamayacağı, devletlerin buna aykırı düzenleme yetkisinin sınırlı olduğu net bir şekilde ortaya konmuştur. Bu nedenle, 2821 Sayılı Kanunla açıkça yasaklanan işyeri ve meslek esasına dayalı sendikal örgütlenme, ülkemizin ILO tarafından ciddi eleştirilerine maruz kalmasına neden olmuştur. Bu eleştirilerden dolayı, 6356 sayılı Kanunun genel hükümlerinde ülkemizin, uluslararası alanda hak etmediği eleştirilere konu olduğu, durumun etkisiyle 87 ve 98 Sayılı ILO Sözleşmeleri dikkate alınarak, sendika hak ve özgürlükleri ile serbest toplu pazarlık devamlılıkları yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerle birlikte, Kanunda işyeri ve meslek esasına dayalı sendika kurmayı yasaklayan herhangi bir hüküm yer almamıştır (Baycık, 2014, s. 215).

6356 sayılı Kanun kapsamında, sendikal hak ve özgürlüklerle toplu pazarlık süreçlerinin serbestliği açısından, ILO Sözleşmeleri ile diğer önemli uluslararası sözleşmelerin hükümleri esas alınmış olup, işkolu esasına dayalı sendikacılık benimsenmeye devam etmektedir. İşyeri ve meslek esasına göre sendikacılık ile ilgili yasaklayıcı hükme yer vermemiştir ancak, yasağın kalktığına ilişkin de herhangi bir açık ifade bulunmamaktadır (Gülmez, 2013, s. 18-19). İşkolu esasına dayalı sendikanın zorunlu tutulması, hem işçinin

istediği sendikayı kurma ve üye olma özgürlüğünü engellemekte, hem de istediği alanda sendika kurma ve bu sendikalarda faaliyetlerini devam ettirme özgürlüğünü engellemektedir (Doğan Yenisey, 2013, s. 45; Demir, 2013, s. 21-25).

Sendikal örgütlenme modellerinin temel farklarını ve bunların pazarlık gücü üzerindeki yapısal etkilerini anlamak oldukça önemli bir tartışma konusudur. İşkolu esasına dayalı sendikacılık anlayışı, belirli bir işkolundaki tüm çalışanları aynı sendika çatısı altında birleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu modelin en belirgin avantajı, sayısal güçtür. Yüksek üye sayısı, sendikanın hem işverenler hem de devlet nezdinde daha geniş bir temsil kapasitesi kazanmasını sağlamaktadır. Toplu iş sözleşmeleri genellikle tüm işkolunu kapsamaktadır ve bu da işverenler arasında rekabeti dengeleyip asgari çalışma standartlarını yaygınlaştırmaktadır. Aynı zamanda üye tabanının genişliği, grev gibi kolektif eylemlerde yüksek katılım oranı sayesinde pazarlık gücünü artırmaktadır. Bu model, Türkiye gibi sendikal yoğunluğun düşük olduğu ülkelerde dahi, örgütlenme ölçeği sayesinde sendikanın sistem içinde kalıcılığını sağlayabilmektedir.

Diğer taraftan meslek esasına dayalı sendikacılık ise, belli bir mesleki niteliğe veya uzmanlığa sahip çalışanları bir araya getirmektedir. Bu modelin pazarlık gücü üzerindeki etkisi daha nitelik temelli biçimde şekillenmektedir. Üye sayısı genellikle sınırlı olsa da, üyelerin uzmanlık düzeyi, yüksek eğitim seviyesi veya işgücü piyasasındaki stratejik konumu nedeniyle sendikanın sektörel bağımlılık yaratma kapasitesi yüksektir. Bu tür sendikalar, sayısal güçten ziyade bilgi, uzmanlık ve işin niteliği üzerinden pazarlık yapmaktadırlar. Özellikle kamu sektöründe veya profesyonel hizmetlerde, meslek sendikalarının yalnızca üyelerinin çıkarlarını değil, aynı zamanda toplumsal değerleri temsil ettikleri ölçüde, siyasal ve kamusal alanda daha güçlü bir etki alanı elde edebileceklerdir.

Meslek esasına dayalı sendikacılık anlayışının bu güçlü yönlerinin yanında tartışma konusunun bir parçası olan zayıf ve eksik yönleri de bulunmaktadır. Özellikle üye tabanının sınırlı olması ve sendikal örgütlenme ve toplu pazarlık süreçlerindeki sayısal gücünü sınırlaması niceliksel olarak ve dağınık bir örgüt yapısından dolayı tartışmalara neden olmaktadır. Bunun yanında, meslek temelli sendikacılık aynı meslek grubuna odaklandığı için farklı mesleklerden işçilerin ortak çıkarlarına dayalı sınıf dayanışmasını zayıflatarak, sendikal hareketin genel gücünü bölüp parçalayabilmektedir. Meslek sendikaları genellikle belirli bir meslek grubunun özlük hakları ve

çalışma koşullarıyla ilgilendiği için, onları işverenler karşısında müzakere gücü açısından zayıf bırakabilmektedir.

Ayrıca meslek esasına dayalı örgütlenme, sendikal hareketin tarihsel olarak dayandığı sınıf temelli mücadele anlayışından uzaklaşabilir ve bu durum, sendikaların ekonomik talepler yerine statü, unvan veya mesleki saygınlık üzerinden taleplerde bulunmasına neden olabilmektedir.

Bu tür sendikalar, özellikle yüksek eğitilmiş veya profesyonel mesleklerde, tüm emekçilerin çıkarlarını değil, kendi meslek grubunun ayrıcalıklarını koruma eğiliminde olabilmektedirler. Bu durum, sendikal hareketin toplumsal tabanını daraltarak meşruiyet sorunları doğurabilmektedir. Aynı zamanda, üye tabanının sınırlı ve konularının meslek gruplarına özgü oluşu nedeniyle, meslek sendikaları toplumsal düzeyde geniş bir siyasal etki yaratmakta zorlanabilmektedir. Bu da kamusal tartışmalarda ağırlıklarının sınırlı kalmasına yol açabilmektedir.

Meslek Sendikacılığı Perspektifinden Türkiye’de Hekimlerin Örgütlenmesi

Türkiye’de Hekim Sendikalarının Ortaya Çıkışı

Türkiye’de sağlık alanında sendikal örgütlenmenin, 1950’lere kadar çok fazla etkin bir mücadele içerisinde olmadığı görülmektedir. Bu nedenle, sağlık alanındaki kamu çalışanları meslek odaları ve birlikler kurarak örgütlenmeye başlamışlardır. Sağlık alanındaki kamu çalışanları, bu alanda çalışan herkesin hakkını savunan, çıkarlarını gözetken sendikalar yerine bireysel olarak mesleki hak ve özgürlüklerini koruyan mesleki örgütlenmelerde bulunmayı tercih etmişlerdir (Okay, 2023, s. 13).

Türkiye’de hekimlerin yasal olarak ilk örgütlenme hareketleri 19. yüzyıl ortalarında başlamıştır. 1827 yılında tıp eğitimi için önemli olan, İstanbul’da Avrupa usullerinde hekim yetiştirmek için tıp okulu açılmış ve 1856 yılında Türk Tıp Cemiyeti kurulmuştur. Bütün bu gelişmeler, hekimlerin birlikte hareket ettikleri ilk örgütlenme modeli olarak ortaya çıkmıştır. Sonraki yıllarda, hekimlere olan ihtiyacın artmasıyla merkezi bir hekim örgütlenmesine ihtiyaç duyulmuş ve Türk Tabipler Birliği (TTB) 1953’te 6023 sayılı Kanunla kurularak hekimlerin örgütlü bir sesi haline gelmiştir (Berber, 2009, s. 2). Türk Tabipler Birliği, kamu kuruluşu sayılan bir meslek örgütü olarak 1990’lar hekimlerin ve diğer sağlık çalışanlarının mesleki, ekonomik ve demokratik kazanımları için mücadele göstermiştir (Erdem, 1994, s. 85).

Hekimler örgütlenme konusunda kanunlar çerçevesinde kamu kurumu özelliğindeki meslek örgütü olan Tabip odaları ve Türk Tabipleri Birliği'ne bağlı olup, üyelerinin farklı çalışma biçimleri ve yasal düzenlemelere uyum konularında destek sağlayarak, temel olarak sendikal mücadele değil, mesleki gelişim ve etik standartların korunması amacıyla faaliyet gösteren kurumlardır. Yasada belirtilen görevler arasında yer alan üyelerinin maddi ve manevi her türlü hak ve menfaatlerini savunmak ve bunları her kesimin menfaati ile en üst düzeyde birleştirmeye çalışmak şeklinde düzenlenen hükme dayanarak hekimlerin özlük hakları mücadelesine destek vermektedir (İstanbul Tabip Odasından; Hekimlik, Sendikalaşma ve "Kamu Görevlileri Sendikaları" Hakkında Bilgi Notu, 2022).

Kamu ve Özel Sektör Hekimlerin Sendikal Hakları

657 Sayılı Kanunu içerisinde yer alan memurlar, 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu'na tabidir (Okay, 2023, s. 14). 4688 Sayılı Kanun, kamu görevlilerine sendika ve toplu sözleşme hakkını tanımış, ancak grev hakkını tanımamıştır (Tuncay, Kutsal ve Gümrükçüoğlu, 2023, s. 542).

Kanunun 2. maddesinde belirtilen, işçi tanımı haricindeki bütün kamu çalışanlarını kapsama almakla birlikte, 15. maddesinde kamu görevlileri sendikaları kuramayacak ve kurulmuş olanlara da üye olamayacaklar listesini de belirtmektedir (Tuncay, Kutsal ve Gümrükçüoğlu, 2023, s. 542-543).

Kamu personeli olarak faaliyet gösteren hekimler, 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu'na bağlıdır. Kanun kapsamında mesleklerine göre sendikalar, Türkiye'de bir hizmet kolunda faaliyetlerini sürdüren kamu iş yerlerinde çalışan kamu personelleri tarafından kurulmaktadır. Sendikaların kurulacağı 11 hizmet kolu vardır ve hekimler Sağlık ve Sosyal Hizmetler hizmet kolu kapsamındadır (4688SK. KGSTSK).

6356 Sayılı Kanun, işçi ve işveren sendikalarıyla konfederasyonlarının kuruluşları, yönetim ve işleyişleri, denetimi, çalışma ve örgütlenme konularındaki temel esasları düzenleyerek işçinin çalışma koşullarını iyileştirmek, ücretleri ve sosyal hakları için mücadele etmek, eğitim ve mesleki gelişim olanakları sağlamak gibi düzenlemeleri amacını taşımaktadır. Ayrıca, taraflar arasında toplu iş sözleşmeleri yapmalarını, uyuşmazlıkları çözmelerini, grev ve lokavta başvurabilmelerine ilişkin usulleri düzenlemeyi hedeflemektedir. Bu Kanunun uygulanmasında, işçi, işveren ve işyeri kavramları 4857 Sayılı İş Kanunu'nda belirtilen şekildedir. Kanun kapsamına giren ve iş sözleşmesine göre faaliyet gösteren bireyler, bu

çerçeve de işçi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, iş sözleşmesi kapsamında çalışan her birey, 6356 Sayılı Kanun hükümleri gereği işçi olarak değerlendirilecek ve bu Kanundan haklarını elde edebilecektir.

6356 Sayılı Kanun dahilinde sendikalar işkolu esasına göre kurulmaktadır ve işçiler işkolu esasına dayalı sendikalara üye olabilmektedir. İşkolu esasına göre sendikalar kapsamında 20 adet işkolu bulunmaktadır ve hekimler Sağlık ve Sosyal Hizmetler işkolu altında örgütlenebilmektedir (4857 Sayılı İş Kanunu; 6356 SK. STİSK; Okay, 2023, s. 14).

Türkiye’de Hekim Sendikacılığına Bakış

Türkiye’de hekimler, diğer sağlık çalışanlarıyla karşılaştırıldığında sendikalara daha uzak durdukları görülmektedir (Belek, 2002, s. 252). 2022 verileri ele alındığında, Sağlık ve Sosyal Hizmetler hizmet kolu altında bulunan toplamda 680.785 üye bulunmaktadır. Bu alanda toplamda % 69,61 sendikalaşma oranı bulunurken, bu grup içerisinde hekim sendikalarının oranları ise toplamda % 4,87’dir (ÇSGB, 2022 verileri; Okay, 2023).

Hekimlerin sendikalara uzak durmalarının nedenleri, kendi pozisyonlarındaki sorunların diğer sağlık çalışanlarından farklı olduğunu düşünmeleri ve farklı çözüm yollarına başvurma ihtiyaçları, bu sorunların çözümünde sendikaların yetersiz kaldığını düşünmeleri olarak ifade edilebilmektedir. Hekimler kendi sorunlarının çözümü için toplu olarak örgütlenmenin gerekliliğini benimseyerek, Türk Tabipleri Birliği’ne yakınlık göstermektedir ve sendikal mücadelelerini bu şekilde sürdürmektedirler (Belek, 2002, s. 252).

Faaliyet gösteren sendikalar ele alınacak olursa, Hekim Sen, 2018’de Kocaeli’de hekimlerin ve diğer tüm sağlık çalışanlarının hak ve menfaatlerini korumak, mesleklerinin itibarsızlaştırılmasının önüne geçmek, bütün sağlık çalışanlarının güvenliği için yasal düzenlemeleri hayata geçirmek amacıyla kurulmuştur. Hekim Birliği, 2021’de İzmir’de hekimleri bir arada toplamak, hekimlerin çalışma şartlarına ilişkin hak ve menfaatlerini korumak ve haklar konusunda kazanımlar elde etmek amacıyla kurulmuştur. Tabip Sen, 2022’de İstanbul’da hekimlerin bütün sorunlarını gündeme getirmek ve çözmek amacıyla kurulmuştur. Aile Hekimliği Çalışanları Sendikası AHESSEN ise aile hekimliği sisteminde yaşanan sorunları ortadan kaldırmak için mücadelede bulunmak amacıyla kurulmuştur (Okay, 2023, s. 18).

Türk Tabipler Birliği ve Diğer Sağlık Sendikalarının Hekim Sendikalarına Bakışı

Sağlık çalışanları, günümüzde ağır bir şekilde sürdürülen neoliberal sağlık politikalarının etkisiyle mevcut sistemde çalışmak istememektedir. Hekimlerin yurt dışında çalışmalarına devam etmek için, Türk Tabipler Birliği'ne başvuruların 2012-2019 yılları arasındaki rakamları incelendiğinde, büyük bir artışın yaşandığı görülmektedir.

2012 yılında 59 hekim ve 2013 yılında 90 hekim sicil başvurusu yaparken bu sayı 2019 yılında 906'ya yükselmiştir. Hekimlerin kısa süreler içinde çok fazla hasta bakmaya zorlanması, maaşların düşük tutulması, performans dayalı çalışma dayatıldığı için uzun çalışma saatlerine zorunlu bırakılması, rekabet gibi durumların hekimleri tükenmişlik sendromuna sokarak intihar oranlarını da yükseltmektedir. Bunun yanında, sağlık sektöründe artan şiddet, hekim emeğinin değersizleştirilmesi, iş güvencesizliği, ağır çalışma koşulları gibi yaşanan sorunlardan dolayı da hekimler Türkiye'de mevcut sistemde çalışmak istememektedir (Okay, 2023, s. 21).

Bu olumsuz gelişmeler nedeniyle, hekimler yeni sendikal örgütlenmeleri oluşturmuş, Hekim-Sen, Hekim Birliği ve Tabip-Sen ismiyle işkolu esasıyla kurulan bu sendikalar, öncelikli olarak hekim hak ve özgürlüklerini korumak ve bir arada hareket etmek amacıyla kurulmuşlardır (Okay, 2023, s. 21).

Türk Tabipler Birliği İşçi Sağlığı ve İşyeri Hekimliği Kolu Başkanı Dr. Metehan Akbulut ise, hekimlerin ve emekçilerin hakları adına örgütlenmesinin çok değerli bir güç olduğunu belirtirken hekim sendikası diye bir kavramın olmadığını belirtmiştir. Akbulut, yeni kurulan Hekim-Sen, Hekim Birliği ve Tabip-Sen adlı hekim sendikalarının hepsinin meslek sendikası olmadığını ifade ederken söz konusu sendikaların tüzüklerinde yalnızca hekimlerin değil bütün sağlık ve sosyal hizmet işkolu altındaki çalışanların üye olabileceğini de ayrıca belirtmiştir. Bu konuda hekim sendikası adı altında kurulan sendikaların tüm sağlık personelinin kapsarken yalnızca hekim adıyla gösterilmesini yanlış bulduğunu da belirtmektedir. Hekim-Sen, Hekim Birliği ve Tabip-Sen sendikalarını kuranların Türk Tabipler Birliği'yle olan görüş ayrımının bulunduğunu, meslek örgütleriyle sendikaların benzer yönleri olsa da görevleri-işlevleri itibarıyla birbirlerinden farklı örgütlenme yapıları olduklarını ifade etmiştir. TTB'nin hiçbir zaman sendikaların alternatifi olamayacağını da belirten Akbulut, TTB'nin kurullar gereğince hükümet programlarıyla aynı olamayabileceğini de eklemiştir. Aynı

zamanda kurulan sendikalara hekim adı verilmesiyle birlik olunamayacağını, sürdürülebilir bir örgütlenme sağlanamayacağını ve aslında hekimlerin birliğini bölerek mücadeleyi zayıflatacağını öne sürmektedir. Sağlık sektöründe yaşanan pek çok sorunda çoğunlukla hekimlerin sorunları da mevcutken bu tür hekim sendikaları gibi meslek sendikacılığının öne çıkarılması ve TTB eleştirisiyle örgütlenmenin yanlış olduğunu da eklemektedir. Ayrıca meslek sendikalarının kurulmasının mücadeleyi parçalayacağı, ekip işini bozacağını ve sağlık hizmetlerini de parçalara ayıracağını ifade eden Akbulut, hekim sendikası denilen kavramın TTB'yi zayıflatıp bölmeye yönelik kurulduğunu belirtmiştir (Akbulut, 2022).

2021 yılında sendika üyeleri ve sağlık personelleri Ankara'da eylem yapmış ve Hekimlere yapılan ücret zammı ve iyileştirmelerden tüm sağlık çalışanlarının yararlanması gerektiğini düşündüklerini belirterek tepki göstermişlerdir. Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES), Türkiye Kamu-Sen , Türk Sağlık-Sen ve Türk Veteriner Hekimler Birliği de sağlığın bir ekip işi olduğunu belirterek, tüm kamu çalışanları için ücret zammı talep ettiklerini ve hekimlere yapılan iyileştirmelerden yararlanması gerektiğini belirterek ülke genelinde iki gün iş bırakma eylemi yapacaklarını duyurmuşlardır (Okay, 2023, s. 22).

Türkiye'de Hekim Sendikacılığı, hekimlerin hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla kurulmuş olup, geçmişten günümüze önemli gelişim göstermiştir. Hekim Sendikaları olarak kurulan, Hekim-Sen, Hekim Birliği, Tabip-Sen ve AHESSEN gibi sendikal örgütler hekimlerin çalışma hayatlarında yaşadıkları sorunları çözme ya da en aza indirme noktasında mücadele etmektedir. Ancak hekim sendikaları, Türk Tabipler Birliği ve diğer sağlık çalışanları tarafından ciddi bir şekilde eleştirilmektedir.

Sonuç

Sendikalar, çalışanların çalışma koşullarını iyileştirmek, ücretleri ve sosyal hakları için mücadele etmek, eğitim ve mesleki gelişim imkanları sağlamak gibi amaçlarla kurulan örgütlerdir. Endüstri İlişkileri sisteminin en temel parçasını oluşturan sendikalar, çalışanlar ile işveren ve devlet arasında köprü görevi üstlenir. Bu noktada çalışanlar için sendika hak ve özgürlüklerin önemi, demokratik bir toplumun temel unsurlarından biri kabul edilmektedir. Bu nedenle, sendika hak ve özgürlüğünün kısıtlanması ya da engellenmesine yönelik olumsuz tutum demokrasiye de zarar getirmektedir.

6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nda sendikaların işkolu düzeyinde örgütlenmesi esas alınmıştır. Ülkemizde

Hekimler, Sağlık ve Sosyal Hizmetler işkolu kapsamında örgütlenebilmektedir. Ancak, diğer sağlık çalışanlarıyla birlikte yer aldıkları bu işkolunda kendi hak ve özgürlüklerinin yeterince savunulmadığı, mesleklerinin itibarsızlaşmaya başladığı, emeğin değersizleştirilmesi, iş güvencesizliği, ağır çalışma koşulları gibi birçok nedenle meslek esasına dayalı sendikacılık anlayışıyla hekim sendikacılığını kurmaya yönelmişlerdir. Bu noktada, hekimler açısından sendikal haklar ve özgürlüklerin korunması, hekimlerin yalnızca kendi sorunlarının ele alınacağı ve bu konuda mücadele edebilecekleri meslek sendikalarıyla mümkün olabilmektedir. Hekim sendikalarının kurulması, hekimlerin çalışma koşullarını iyileştirme, maaş ve özlük haklarını düzenleme, çalışma saatlerinin düzenlenmesi ve iş sağlığı ve güvenliği konularında atılan önemli bir adım olarak görülmektedir.

Türkiye’de hekimler birçok olumsuz nedenden dolayı sendikalardan uzaklaşmış olup, daha çok mesleki birliklere yönelmişlerdir. Bunların en önemlisi Türk Tabipler Birliği’dir. Son yıllarda ortaya çıkan Hekim-Sen, Hekim Birliği, Tabip-Sen ve AHESSEN, meslek birliklerinden ve diğer sağlık çalışanları sendikalarından farklı olarak meslek esasına dayalı sendikacılık anlayışıyla hekim ismiyle kurularak hekimler için yeni sendikal örgütlenme alanı oluşturmuştur. Bu hekim sendikaları, işkolu esasına dayanan diğer sağlık çalışanlarının da bulunduğu sendikalarda hekimlerin hak ve özgürlükleri korunamadığı ve sorunlarının diğer sağlık çalışanlarından ayrıştığı görüşü savunularak, hekimlerin hak ve özgürlüklerinin korunması, mesleklerinin itibarının geri verilmesi, emeklerinin değer kazanması gibi amaç ve hedeflere odaklanmıştır. Ancak, Türk Tabipler Birliği ve diğer sağlık çalışanları sendikalarından Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES), Türkiye Kamu-Sen, Türk Sağlık-Sen gibi sendikalar, bu hekim sendikalarının meslek esasına dayalı yalnızca hekimler için kurulmasını genel olarak sağlık çalışanlarının örgütlenmesini parçalayacağı düşüncesiyle eleştirmektedirler. Türk Tabipler Birliği ve diğer sağlık çalışanları sendikaları, hekim sendikalarını, sağlık hizmetlerinin ekip işi olduğuna ve bu sendikaların işkolunda çalışanları ayrıştırdığını, sağlık çalışanlarının sorunlarının ortak olduğunu ve bunu ancak ortak amaçla ayırım yapılmadan örgütlenerek çözülebileceği gibi konularda görüş ayrılığı getirerek eleştirmektedirler.

Hekim sendikaları, çalışma koşullarının iyileştirilmesi konusunda hekimlerin iş yükünü hafifletmeye, maaşlarını iyileştirmeye ve çalışma koşullarını daha insani hale getirmeye çalışır. Bu, hekimlerin motivasyonunu artırır ve hizmet kalitesinin yükselmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

Ayrıca, hekimlerin eğitim süreçlerinden çalışma koşullarına kadar birçok alanda haklarını savunur. Bunların yanında, hekimlerin sosyal güvenlik ve emeklilik hakları gibi konularda da etkin bir rol oynar. En önemlisi de toplum sağlığının geliştirilmesi meselesinde hekimler, sendikaları aracılığıyla sağlık politikalarının oluşturulmasında etkili olabilirler. Bu da sağlık sisteminde yaşanan sorunların en aza indirilmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, hekim sendikacılığı sağlık sisteminin verimli işlemesi ve hekimlerin haklarının korunması için büyük önem taşır. Etkin bir sendikacılık anlayışı, hekimlerin profesyonel gelişimine katkıda bulunurken aynı zamanda toplum sağlığı açısından da önemli bir rol oynar.

Araştırmanın Etik Yönü

Yapılan çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Araştırma, etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasındadır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan ederim.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar tarafından tasarlanmış ve hazırlanmıştır.

Kaynakça

- 4688 Sayılı *Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu*. (2001).
4857 Sayılı *İş Kanunu*. (2003).
6356 Sayılı *Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu*. (2012).
Akbulut, M. (2022, 20 Ocak). *Hekim sendikaları üzerine*. Hekimce Bakış.
<https://hekimcebakis.org/guncel/hekim-sendikalar-uzerine>
Baycık, G. (2014). 6356 sayılı Kanun’un uygulanması bakımından sendikal örgütlenme düzeyi ve işkolunun belirlenmesi. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), 209–258.
Belek, İ. (2002). Hekim–sendika ilişkisi: Nesnel bir zorunluluk mu, ideolojik bir zorlama mı? *Toplum ve Hekim*, 17(4), 247–253.

- Berber, M. S. (2009). Demokratik kitle örgütü olarak Türk Tabipler Birliği. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(4), 894 – 901.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı [ÇSGB]. (2023, 15 Aralık). *Sağlık ve sosyal hizmetler hizmet kolu üye göstergeleri*. <https://www.csgb.gov.tr/%C4%B1statistikler/calisma-hayati-%C4%B1statistikleri/sendikal-%C4%B1statistikler/kamu-gorevlileri-sendika-uye-sayilari-hakkinda-tebligler/>
- Demir, F. (2005). *En son Yargıtay kararları ışığında iş hukuku ve uygulaması* (4. baskı). Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.
- Demir, F. (2013). Sendikaların kuruluşu ve işleyişi. *Çalışma ve Toplum*, 4, 17–42.
- Demircioğlu, A. M., & Centel, T. (2016). *İş hukuku: Bireysel iş hukuku – Toplu iş hukuku* (19. baskı). Beta Yayınları.
- Doğan Yenisey, K. (2013). Sendikal örgütlenmede işkolu esas ve işkolunun belirlenmesi. *Çalışma ve Toplum*, 4, 43–68.
- Erdem, E. L. (1994). Hekimler, TTB ve sendikalaşma. *Toplum ve Hekim*, 9(61).
- Gülmez, M. (2011). *Uluslararası sosyal politika* (3. baskı). Hatiboğlu Yayınları.
- Gülmez, M. (2013). “Örgütlenme özgürsüzlüğü” cephesinde yeni bir şey yok! Olacağı da yok! *Çalışma ve Toplum: Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 37, 13–40.
- International Labour Organization [ILO]. (2024, 25 Ocak). *Uluslararası sözleşmeler*. <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm> ve <https://www.ilo.org/ankara/lang--tr/index.htm>
- Işıklı, A. (2003). *Gerçek örgütlenme, sendikacılık* (1. baskı). İmge Kitabevi Yayınları.
- İstanbul Tabip Odası. (2022, 19 Ocak). *Hekimlik, sendikalaşma ve kamu görevlileri sendikaları hakkında bilgi notu*. <https://www.istabip.org.tr/7049-istanbul-tabip-odasi-ndan-hekimlik-sendikalaşma-ve-kamu-gorevlileri-sendikaları-hakkında-bilgi-notu.html>
- Kablay, S. (2017). Sendika üyelik sistemi ve sendikal güvenceler: e-Devlet üyeliği üzerine bir değerlendirme. *Çalışma Ortamı Dergisi*, 153, 30–32.
- Kaya, P. A., & Güler, C. (2017). *Uluslararası sosyal politika: Teorisi, normlar, kurumlar, sorunlar ve güncel gelişmeler* (2. baskı). Umuttepe Yayınları.

- Koç, Y. (1998). *100 soruda Türkiye’de işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi*. Gerçek Yayınevi.
- Okay, Y. (2023). Türkiye’de hekim sendikacılığına bakış ve eleştiriler. *Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), 12–26.
- Öztürk, M. O. (2013). İşçinin sendika özgürlüğünün sendikal nedenle feshe karşı korunması. *Çalışma ve Toplum*, 3, 217–241.
- Sur, M. (2013). 6356 sayılı Kanununun uluslararası normlar açısından değerlendirilmesi. *Çalışma ve Toplum*, 4, 317–356.
- Şahlanan, F. (2020). *Toplu iş hukuku: Sendikalar, toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt* (1. baskı). Onikilevha Yayınları.
- Tokol, A. (1995). *Uluslararası sosyal politika* (1. baskı). Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Tokol, A. (2008). *Endüstri ilişkileri ve yeni gelişmeler* (2. baskı). Dora Yayınları.
- Tuncay, C., Savaş Kutsal, B., & Bozkurt Gümrükçüoğlu, G. (2023). *Toplu iş hukuku* (8. baskı). Beta Yayınları.

Physician Trade Unionism In The Discussions Of Industrial Trade Unionism and Professional Trade Unionism

Extended Abstract

Trade unions are organisations established to improve the working conditions of employees, to fight for their wages and social rights, and to provide training and professional development opportunities. Trade unions, which constitute the most fundamental part of the Industrial Relations system, act as a bridge between employees, employers and the state. Law No. 6356 on Trade Unions and Collective Bargaining Agreements, although it is based on branch unionism, also permits the activities of professional unions. However, some regulations that make it compulsory to organise in the line of business limit the effectiveness of professional unions. In terms of freedom of association, the working class is the party most affected by the debates on trade unionism and professional unionism. The union preferences of workers at this point vary depending on various factors such as the sector they work in, their occupations, their experiences and expectations. While some workers prefer labour unions that offer a stronger bargaining power at the sectoral level, others prefer professional unions that are more suitable to their professional expertise and specific needs. In Turkey, it is observed that the debates on the difference between trade unionism and professional unionism continue in line with the changing economic and social conditions, especially the changing needs and expectations of workers.

With globalisation, changes and transformations in working life bring more uncertainty and precariousness. These changes and transformations have also affected workers in the health sector and have brought the need for organisation to the forefront, especially for physicians who play an important role in the health sector and work to protect public health. The working conditions of physicians can be quite challenging due to factors such as increased workload due to the high number of

patients, working hours, shifts, stress, burnout and increasing violence, especially in recent years. Improving the working conditions of physicians and the struggle for unionisation is one of the most important goals of physicians working in the health sector. Law No. 6356 on Trade Unions and Collective Bargaining Agreements provides for trade union organisation at the branch level and physicians can organise within the Health and Social Services branch. However, for many reasons, such as the fact that their rights and freedoms are not sufficiently defended in this line of work, where they are included together with other health workers, and that their profession is becoming discredited, they have turned to establish physicians' trade unionism with the understanding of trade unionism based on profession.

Physician unionisation in Turkey has become an important topic of discussion in recent years. It is observed that there is an increase in the efforts of physicians to establish their own trade unions in order to find more effective solutions to their professional problems. Physicians have different working conditions, responsibilities and professional concerns compared to other health professionals. In addition, the fact that the voice of physicians is less heard in labour unions compared to the voice of other health workers damages the trust of physicians in unions. In addition, physicians have special needs in terms of career planning, areas of specialisation and working conditions. The fact that these needs cannot be sufficiently met by labour unionism causes physicians to turn to a structure where they can produce specific solutions to their professional problems, namely professional unions. However, legal regulations and existing trade union structures constitute some obstacles that significantly limit the development of physicians' trade unionism.

Physician unionism in Turkey is shaped by the dynamics between labour unionism and professional unionism. For this reason, discussions on physician unionism in Turkey are still ongoing. The lack of a clear distinction between labour unionism and professional unionism creates difficulties in protecting the rights of physicians. Some physicians believe that the general demands of labour unions do not adequately represent their individual professional rights. The protection of individual rights and demands is only possible with the increase in the functionality of trade unions as part of a social movement. In this context, it is clear that physicians' unions should have a more effective structure by bringing together both labour and professional elements.

Physicians operating in the health sector have participated in trade unions and professional associations that offer opportunities for solving the problems they face in working conditions, protecting their rights, as well as for their professional development. However, in our country, the obligation to unionise on the basis of the line of work imposes the necessity for physicians to operate under the Health and Social Services line of work. Instead of remaining affiliated to this line of business, physicians have tended to establish physicians' unions by adopting profession-based unionisation at the point of solving their agendas such as the problems they have experienced in their profession especially in recent years, increasing incidents of violence and professional discrediting with their own professional groups. In this study, within the scope of the right and freedom of association, the discussions on trade unions on the basis of line of business and profession, the attitudes of physicians towards trade unions in our country, the effects of the discussions on trade unions on the basis of line of business and profession on physicians, and the views of health

workers organised under the Turkish Medical Association and the Health and Social Services line of business towards the newly established physicians' unions will be discussed..

SLOW JOURNALİSM: IS A RETURN TO THE ESSENCE OF JOURNALİSM POSSİBLE?

Yavaş Gazetecilik: Gazeteciliğın Özüne Dönüş Mümkün mü?

Feryade TOKAN ŞENOL

Dr. Öğretim Üyesi, Yeditepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü

feryade.tokan@yeditepe.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-0707-1242>

Bahtiyar Ahu ALPASLAN

Dr. Öğretim Üyesi, Yeditepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü

ahuerdo@gmail.com.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-3296-3050>

Cite As/Atıf: Tokan, Şenol, F., & Alpaslan, B., A. (2025). Slow journalism: is a return to the essence of journalism possible? *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 213-232.

<https://doi.org/10.31463/aicusbed.1606719>

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Type</i> :	Derleme - <i>Compilation</i>
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	24.11.2024
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	26.05.2025
Sorumlu Yazar- <i>Corresponding Author</i> :	Feryade TOKAN ŞENOL
Sayfa Aralığı- <i>Page Range</i> :	213-232
Doi Numarası- <i>Doi Number</i> :	https://doi.org/10.31463/aicusbed.1606719

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

iThenticate

SLOW JOURNALISM: IS A RETURN TO THE ESSENCE OF JOURNALISM POSSIBLE?

Yavaş Gazetecilik: Gazeteciliğin Özüne Dönüş Mümkün mü?

Feryade TOKAN ŞENOL
Bahtiyar Ahu ALPASLAN

Abstract

This paper criticizes the pace- and sensationalism-oriented nature of modern journalism and examines slow journalism in detail. Slow journalism, as a reaction to fast-consumption culture, gave a journalism approach based on in-depth research, quality production, and ethical values. Therefore, the purpose of the study is to assess the problems caused by pace-oriented journalism and whether slow journalism might be an alternative solution to these problems.

This was a literature review-based study. The paper reviews how speed influences journalism by critically analyzing the context within which this theory and the Slow Movement have taken shape while critically reviewing Susan Greenberg's definition and criteria of "slow journalism." Slow journalism focuses on time, research, and verification processes. Thus, while striving for its return to the core principles of journalism, it stands out for distancing itself from sensationalism, superficiality, and competitive approaches. Furthermore, this model tries to base itself on trust with readers while placing greater emphasis on the meaning and context of news rather than the fact that it is true.

In that respect, slow journalism comes across as an important alternative to the ethical and qualitative problems of fast journalism. Yet, pressure for speed due to digitalization, the structure of the media economy oriented toward profit, and the fast habits of consuming readers create a barrier to the comprehensive application of such an understanding. Slow journalism, in any case, is a tool that enables the continuation of journalism in a sustainable and ethical manner. This study positions slow journalism not solely as an anti-speed attitude but as a robust model, which may restore trust between media and the audience.

Keywords: Journalism, slow journalism, media studies, communication studies, media culture.

Öz

Bu çalışma, modern gazeteciliğin hız ve sansasyon odaklı yapısını eleştirerek, yavaş gazetecilik kavramını detaylı bir şekilde ele alır. Yavaş gazetecilik, hızlı tüketim kültürüne bir tepki olarak doğmuş ve derinlemesine araştırma, kaliteli içerik üretimi ile etik değerlere dayalı bir habercilik anlayışı sunar. Çalışmanın amacı, hız odaklı gazetecilik anlayışının yarattığı sorunları analiz etmek ve yavaş gazeteciliğin bu sorunlara alternatif bir çözüm sunup sunamayacağını değerlendirmektir.

Yöntem olarak literatür taraması kullanılmıştır. Çalışmada, McDonaldlaşma teorisi ve Yavaş Hareketi bağlamında hızın gazetecilik üzerindeki etkileri analiz edilmiş, Susan Greenberg'in "yavaş gazetecilik" tanımı ve kriterleri kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Yavaş gazetecilik, zaman, araştırma ve doğrulama süreçlerini merkeze alır. Haberciliğin özüne dönüşü hedeflerken sansasyon, yüzeysellik ve rekabet odaklı yaklaşımlardan uzaklaşmayı savunur. Ayrıca, okurla güvene dayalı bir ilişki kurmayı amaçlayan bu model, yalnızca haberin doğruluğunu değil, aynı zamanda anlamını ve bağlamını da ön plana çıkarır.

Sonuç olarak, yavaş gazetecilik, hızlı haberciliğin etik ve kalite sorunlarına karşı önemli bir alternatif sunmaktadır. Ancak, dijitalleşmenin getirdiği hız baskısı, medya ekonomisinin kâr odaklı yapısı ve okurun hızlı tüketim alışkanlıkları bu anlayışın geniş ölçekte uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, yavaş gazetecilik, haberciliğin sürdürülebilir ve etik bir şekilde devam etmesine olanak tanıyan bir araçtır. Çalışma, yavaş gazeteciliği yalnızca hız karşıtı bir duruş değil, aynı zamanda medya ile okur arasındaki güveni yeniden tesis edebilecek güçlü bir model olarak konumlandırır.

Anahtar Sözcükler: Gazetecilik, yavaş gazetecilik, medya çalışmaları, iletişim çalışmaları, medya kültürü.

Introduction

In today's news media, fast and instant reporting is the basic requirement expected from journalists. In this expectation, besides the adequacy of technology to meet the aforementioned demand, competition in news, the existence of a significant mass of technology consumers who demand to learn about "everything" that changes in the world, and economic and political reasons play an important role. What is expected of journalists in today's news world is to make "sensational" news arrangements that will increase the dose of breaking news and flash journalism, if possible.

When it comes to forms of communication, especially news reporting, speed seems to be an unquestionable element. Years after Christopher Richards said in the manifesto of the Slow Movement, "We will slow down, no matter what the cost!", he inspired a debate on slowness in news. One of the most fundamental questions in this study is: Can slow journalism be practiced in the conditions of our time? Discussing the problems faced by journalism and the positive or negative effects of slowness will guide our evaluation of slow journalism as a field of practice.

What is certain is that the number of news producers, editors and those working in different areas of the media who advocate for slower reporting is rapidly increasing around the world because of the negative effects of speed in journalism. But how long can they resist in today's world, where technology is so dominant and globalization is regulating life?

When Theodore Levitt first used the concept of globalization in 1983, he emphasized integration (Zeiler, 2002: p. 135). When we look at the issue from a cultural perspective, George Ritzer's thesis on the "McDonaldization of Society" comes to the fore. Ritzer explains the concept as the spread of the basic principles of fast food restaurants to dominate both America and the world. Underlining that not only the restaurant industry is targeted, Ritzer (2011) states that every level and concept in social life is affected by the situation. From politics to education, health, travel, travel and family, different levels of social life have been affected by the concept (Ritzer, 2011, p. 23). McDonald's, which opened its first restaurant in California in 1940, has more than 38,000 restaurants around the world and can be considered a symbol of the acceptance of global speed in food culture.

With the acceptance of the concept in all areas of society, and many businesses starting to add "Mc" to their names, the pace has turned into a trend: McDishers, McDoctors and even McGazete. The USA TODAY newspaper is cited as an example of the McGazete with its structure that differentiated it from the newspapers of the period. The success of the newspaper due to its interesting content and design, short and simple language, more colorful pages with graphics, ph In the critical characterization of McGazete, one of the editors of USA TODAY says, "The editors who call us McGazete are stealing our McNuggets," pointing out how success is imitated by other newspapers (Ritzer, 2011, pp. 32- 33). One of these newspapers is The Boca Raton News, which until 2006 was part of Knight-Ridder (URL 1), the second largest publishing group in the US with 32 daily newspapers. The newspaper, which ceased publication in 1997, aimed to be read and consumed quickly, so the articles were not transferred from one page to another, but were cut if necessary, and long complex articles were reduced to a few paragraphs. Otophographs and maps caused many other newspapers to change their format. Light news and colorful pictures were important in the newspaper.

This understanding, which aims to do what needs to be done in the hustle and bustle of daily life easily and without wasting time, looks at the society as consumers and makes them do what they need to do; no more, no less. The fast-food sector, from which the concept of McDonaldization is directly derived, is one of the areas where this process is most visible. Brands such as McDonald's, Burger King and KFC operate all over the world with similar menus, restaurant designs and service standards (Ritzer, 1993). For example, there is almost no difference between the service experienced in a

McDonald's branch in Tokyo and a branch in New York. This shows how the principles of predictability and control operate on a global level.

Education is another important area of the McDonaldization process. Standardized tests and exams make students' achievements calculable. Exams such as SAT, TOEFL and IELTS, which are applied worldwide, evaluate the academic competence of students according to certain criteria. In this system, students are classified according to their conformity to certain patterns without considering their individual differences (Giroux, 2002).

Medialization also manifests itself in the tourism sector through international hotel chains. For example, brands such as Hilton, Marriott, Holiday Inn offer the same room designs, the same service concept and similar customer experiences in different countries of the world. This provides predictability for customers, but causes local cultures, architectures and lifestyles to be ignored (Ritzer, 2007).

Global retail giants such as Walmart, Carrefour and IKEA operate worldwide with similar store layouts, product ranges and shopping experiences. The transformation of shopping into a fast, efficient and standardized process threatens traditional and local forms of trade (Smart, 1999). In this context, the principles of speed and calculability emphasize cost efficiency rather than customer satisfaction.

With the increase in digitalization in recent years, digital platforms such as Netflix, Spotify and Amazon have also been involved in the McDonaldization process. These platforms offer their users a predictable consumption experience with fast access, standard content presentation and algorithmic control. User behavior is constantly monitored to increase the efficiency of the system (Zuboff, 2019).

The effect of McDonaldization is also observed in the health sector. Large hospital chains provide services under control with certain protocols and technological tools. The time allocated per patient is limited and health services have become fast and calculable (Ritzer, 2004). This situation causes individual patient needs to remain in the background.

McDonaldization leads to profound changes in the economic, cultural and social structures of modern societies. This process, which is shaped around the principles of speed, calculability, predictability and control, threatens individual originality and local differences. Many areas from fast food to education, from tourism to digital platforms are under the influence of McDonaldization. This process also leads to the standardization and mechanisation of individuals' life experiences.

This process is spreading rapidly not only in the Western world but also in developing countries such as Turkey, and is deepened by globalization and neoliberal policies. In Turkey, McDonaldization can be observed in many areas such as urbanization, consumption habits, education and media.

The rapidly increasing number of shopping centers in Turkey since the 2000s has led to major changes in consumption patterns. Malls have replaced local trade by offering similar stores, the same fast-food chains and standardized experiences in every region from Istanbul to Anatolian cities. This is a typical example of the principles of predictability and speed in Turkey (Atasoy, 2010). Local tradesmen, neighborhood grocers and neighborhood markets have declined in the face of the standardized, controlled and fast consumption structure provided by shopping malls.

In Turkey, chain markets such as BİM, A101, ŞOK have standardized the shopping process by offering similar products at similar prices across the country. These chains threaten the economic existence of local businesses such as traditional greengrocers, butchers and grocers by emphasizing the principles of calculability and speed (Özdemir, 2015). Instead of individual relationship in shopping, mechanical and fast shopping experience has become widespread.

In Turkey, centralized examination systems such as LGS and YKS have brought along a calculable and predictable understanding of education based on measuring students' achievements with standardized tests. Educational processes have become mechanized, focusing on exam results instead of the individual development of the student (Altun, 2011). Private tutoring centers, test books and study centers function as tools of this process. TV series produced on Turkish television are constructed on the basis of certain formulas and content production is based on the principle of predictability. Programs such as romantic dramas and reality shows are the products of fast production processes focused on ratings and limit cultural diversity (Kaya, 2014). This situation shows the effectiveness of the principles of speed and control in the media sector.

The fact that McDonaldization is reflected in the press shows that this fast consumption cannot be escaped. However, an important protest against McDonald's restaurants, which are quietly accepted wherever they go, has created a stance against the defective values produced by this speed and fast consumption. The story of the Slow Movement, which started in Rome, Italy, is the result of this protest.

The Slow Movement Is Born

Defining the Slow Movement will make it easier for us to discuss and convey slow journalism. The Slow Movement is an idea that was sparked in 1986 by the call of journalist and writer Carlo Petrini and his friends to protest the opening of the first branch of the fast food restaurant chain McDonalds in Rome, Italy. What is being protested here is not just about fast food; it is a protest against all the cultural sameness/degradation that the fast consumption represented by McDonald's, which opened its first branch in the United States, has transferred and is expected to transfer to society.

Speed has affected communication, especially the news community, as it has every field in society. In today's world of global uniformity with the help of technology, news reporting is also taking its share. Many protests that can be criticized in this regard are based on the idea that they will change many things in their culture and lives. The birth of the "Slow Movement" started the criticism of speed, which is now accepted in many areas of today's accelerated consumption such as Travel, Art, Food, Education in daily life.

The Internet has overcome the barriers of time and space in terms of speed and news circulation, but it has also increased the one-way flow of news in journalism and led to the abandonment of news-making phases. After a while, this two-way effect started to be ignored due to the phenomenon of competition. The use of the Internet in journalism has also led to the development of types of journalism that cannot be found in traditional media. The trendy news practices that emerged with the transformation of journalism into a race in a media environment have been in the middle of newsworthiness and ethical debates. Slow journalism can also be considered as one of the efforts of the journalism community to gain the blood loss that traditional news practices have experienced due to the speed of technology and the internet in a different way.

Development Of Slow Journalism

The global era has presented us with speed as its most fundamental characteristic, but although speed in journalism was initially considered a superior value, it has caused significant problems when it has gone beyond "breaking news" and "flash" journalism. The problems experienced by both the profession, the perception and practice of the profession by its practitioners and the reader due to speed have made it necessary to develop alternative perspectives and approaches, which we have underlined above. Slow journalism, which is presented today as the most powerful antidote to the

problems caused by news content, is the result of this search and actually constitutes the equation of a return to the essence. Slow journalism has been developed and supported against the definition of journalism of the modern age, which is defined by "speed, superficiality and low relevance" (Pedriza, 2017, p. 130).

The concept was first coined by Susan Greenberg in 2007, pointing to slow journalism as the journalistic interpretation of the slow food movement, which was supported as a reaction to fast food. Greenberg discussed how the slow movement would play out in journalism in a fast-flowing news stream and named this new perspective: Slow journalism. In Greenberg's model, it is used to refer to fact-based research and "storytelling that cares", which traditional journalistic practices have de-prioritized through speed. Based on this foundation, Greenberg defines slow journalism as follows:

Slow journalism refers to articles, interviews and other forms of non-fiction that offer an alternative to conventional reporting, which has been recognized as leaving a significant gap in our perception of the world at a time when the need for understanding is greater than ever. The journalistic equivalent of slow food informs the reader about the source of information and how it is gathered. More time is spent on both the production and consumption of work to discover what we might not otherwise know, or to notice what has been overlooked, and to bring it up to the highest standards of storytelling. (2012, p. 381-382).

The principle of diversity in perspective and research, which the slow movement pointed to from its inception and which Greenberg emphasized as the basis and rationale for slow journalism, recognizes that information, and therefore news, needs to be considered from a variety of perspectives rather than a one-way evaluation.

The history of slow journalism is as old as journalism itself. Investigative journalism or literary journalism, which require special time to develop their content, are examples of slow journalism. However, slow journalism should not be limited to these two types. Because slow journalism strives to create deep content and needs time to do so. It follows a method that does not exhibit competition-oriented behavior such as increasing the number of readers like sensationalism or skipping news. They can control readers, pursue local stories and have high ambitions to tell them. Slow journalism is a type of journalism that can be practiced in an alternative production system that needs financial and editorial independence, where moral values can be applied that can make such a practice possible (Le Masurier, 2015, p. 141-

143). The aforementioned dependencies turn journalism into a professional class that is confined within an important framework and has no freedom. This kind of process leads to debates on points such as the quality, accuracy and authenticity of the news.

Ball (2016), one of those who advocate and/or discuss slow journalism against the controversial content offered by traditional journalistic practices, states that the unrestricted production in slow journalism is not about aiming for "a certain word count, duration or production time". This is because this perspective implies that journalism is/should be reader-oriented. The aim is to reach the reader "emotionally and intellectually" rather than reaching "a certain number of readers" that the modern age has made us memorize through technology. As Ball emphasizes, the goal is not speed, reader engagement or how much you do; it is "the scope and moral status of the communicative process" (Ball, 2016, p. 436).

In terms of scope, speed and readership, slow journalism has a number of commonalities. Rauch summarized the common points in four articles as follows (2015, p.3)

- "1- News production by small organizations and entities,
- 2- Use both new and traditional technologies,
- 3- Their motivation is not only financial (profit),
- 4- Defending different values in society."

From this perspective, slow journalism is very close to the criteria of alternative media. The fact that alternative journalism is not profit-oriented, independent of the state and the market, small-scale and respectful of diversity, has a non-hierarchical form of organization and supports audience participation in the name of pluralism and democratization (Bailey et al., 2007, p. 18) strengthens Rauch's thesis that slow journalism is an alternative.

From Definition To Practice: Slow Journalism

At a time when the transmission of "news" did not have a professional equivalent, and even the impact of delivering news from one place to another could not be measured, the information carried by travelers was preparation for an important profession. The beginning of the 17th century is pointed to for the first periodical in the real sense. One of the first examples is the newspaper published in Antwerp, the Netherlands in 1605 under the name of *Nieuwe Tydinghen*, which was previously published at irregular intervals (Jeanneney, 2009, p. 26). With the successive publication of newspapers in Europe, information becomes more valuable, and so do the people who

prepare it, namely journalists. The newspaper publishing movement accelerates and newspapers are published one after another in cities such as Basel, Strasbourg, Frankfurt and Berlin. With this speed comes competition and the need to tailor news content to the reader. As we move towards today, technology is one of the factors affecting and governing journalism. Journalism, which is defined in its simplest terms as reporting news, tries to fulfill the news expectations of the masses with different tools and methods at its disposal.

The emergence of different dimensions of journalism, which is based on research, leads to discussions on the profession. The information that should be included in the news content shows the value of the news (Galtung and Ruge, 1965) and enables the preparation of news that is read more, attracts attention, is informative and more likely to be shared. On the other hand, Mark Glasser published a study titled "The Working Journalist in the Internet Age" in which he discussed the impact of the Internet and technology on journalists. This study compares and contrasts the changes in the news preparation process and perspectives, both old and new.

Table 1. Journalism Ethics Approaches (Glasser, 2007)

News Preparation	
Old Methods	New Methods
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Reporter contacts the source person (phone call or (often) visit) ✓ Conversations are recorded. ✓ He/she makes the news at the broadcasting organization, delivers it and is done. ✓ He/she leaves the organization 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ The person preparing the news item contacts the source or subject of the news item (by phone or e-mail). ✓ The phone call is recorded/e-mail is archived. ✓ The place where the news is made (workspace) is a mobile device that can fulfill the function of a computer. The workplace is the home, office or any other space.

When we evaluate the old and new methods of news preparation in the table above, we can say that the old methods are still valid, especially for journalists practicing classical journalism (where technology is less involved, even if it is not very possible). Their number is quite small, almost extinct. Even if journalists work within an organization or create their own media, they cannot ignore speed. For this reason, they are developing new methods rather than old methods, new methods, and even new channels and digital tools are being added to this new method.

Social media accounts, not just e-mail or telephone, have become very effective and directive both in reaching the news source and in gathering information to add to the news. In fact, the faster the journalist receives, uses and disseminates the information as the first source, the more the value of the news and himself as a journalist will increase. Therefore, for the journalist whose source has become digital platforms, the rule of double checking the news from two sources loses its validity in the face of speed. From this point of view, the news can be used as a tool for the distribution of misleading and perhaps manipulative information. In this respect, slow journalism is an insurance for the news value and the journalist.

Table 2. Journalist's Perspective on News (Glasser, 2007)

Journalist's Perspective on News	
Old Version	New Version
✓ A journalist knows the facts and answers, in short, everything.	✓ The viewer/reader knows more than the journalist.
✓ Works in a media organization.	✓ Can set up a news website of his/her own.
✓ He/she should know the basic rules of news writing (5N1K) and sources should be triple checked.	✓ Knows/learns how to work on the internet. He/she makes his/her checks on search engines

The table above, which is included in the study prepared by Glasser in 2007, offers the opportunity to compare the journalist's perspective on the news in the old and new periods. However, we should first say that new items can be added to this comparison or existing items can be improved. In addition, we can also state that the items in question can be improved. The comparison, in which we can also see the position of the journalist in the society and the society's perspective on the journalist, shows that in the new era, a more independent, individualistic and personalized news flow can be seen more frequently. We can contribute to the perspective in the new era, which leaves the creation of an alternative medium to the performance and competence of the individual, in two areas. The first is that there is now an audience that also engages in journalism on social media and that not only readers or viewers but also casual followers "know more". Especially the follower comments under the news shared by professional journalists or news platforms show that there is a low rate of reading and understanding of the news, that any follower finds the right and even the competence to comment without reading the whole news. This proves both the inadequacy of the time allocated to reading, the shift from reader profile evaluation to follower profile

evaluation of media outlets, and the right to participate in the news process in an unhealthy way based on the authority granted by technology. On the other hand, on the other hand, especially when it comes to information that needs to be disseminated urgently and quickly, the individual news channel and speed that technology offers to the journalist is very helpful.

Readers And Speed In Slow Journalism

The fact that slow journalism is an alternative is also important for the reader. In the wake of speed and technology, the reader/viewer audience is thought of in terms of expectation of clicks/ ratings/ ratings, but the audience in question does not take information from the media they trust or are exposed to and keep it to themselves. The information received is disseminated and the process of a professional journalist is bypassed in terms of accuracy. Not only is the reader's interest in the medium measured quantitatively and attention is paid to quality (Pedriza, 2017) refers to this as measuring the value of the reader, but the reader also assigns himself the task of disseminating information. The above process shows an increasing momentum with digitalization and technology moving from a means to an end in journalism.

Slow journalism's view of the reader is not quantitative, but qualitative. Dowling (2016, p. 541) refers to the position of the reader vis-à-vis the advertiser. Because the advertiser is one of the main actors determining the content in traditional media. It is even an important deterrent for self-censorship to start functioning. In slow journalism, the reader is not a customer to whom a product is sold, but reads- understands discusses in-depth content. On the other hand, slow journalism content is evaluated by the reader along similar lines. Deeper, more accurate, higher quality and more readable texts are targeted. In order to achieve these goals, slow journalism, unlike traditional journalism, has to build a large part of its economy on readers. In this regard, there is an unspoken agreement between readers and publishers. Unlike publishers who determine their financial resources through advertisements and share their content with readers for free, publishers who offer examples of slow journalism plan on the assumption that readers will pay for quality content (Dowling, 2016, p. 531). Questioning the accuracy of the content offered to readers may lead the public to demand more quality content that promises more accurate news. Meijer (2007, p. 112), who conducted a research on this subject, reveals the need for accurate news among young readers. Slow news practices can be used to fulfill this need.

Speed is not a new influence in journalism. However, the way speed affects journalism has changed over time. Technology, which is one of the most important factors in the transformation of journalism, has been one of the main factors shaping the news along with the economic, political and social balances in society. With the development of technology, the barriers of time and space began to be removed. The invention of the telegraph at the beginning of the 19th century (Hermann, 2016, p. 493) further increased the importance of time. The western-centered growth and development in the press has become something that gains (rather loses) value with the western view of the news, and has become a form of dematerialization of the news. We are confronted with a readership/viewership that cannot do without reading the news, that does not miss the last minute, that wants to be informed about everything but does not examine the news in depth. The addition of radio and television to this process has led to 24/7 broadcasting. In the 1990s, satellite and cable technology joined the process and the effort to make "instant news" became established (Craig, 2016, p. 464). However, conveying news quickly and interactively without details made technology more valuable in simultaneous/ breaking news reporting.

Despite all the pressure of technology and the lure of speed, it is still necessary to take a stand on fast news reporting and, as Greenberg (2016) underlines, to show determination in order not to lose the reader's loyalty and trust in the news. The attitude of turning a deaf ear to the reader's demand on this issue will cause them to seek quality, qualified content that contributes to themselves and the society they live in. The traditional media will continue to provide information in a time and money-oriented news format as usual. The method and attitude, not the medium chosen, will contribute to reaching readers and gaining new readers. Ball (2016) states that time is needed to understand the media. The erroneous content created by journalism based on timelessness and speed has led to the emergence of many verification channels. For the principle of accuracy, which is at the core of journalism, verification channels, which we can call third parties that undertake the mission of controlling the news, rather than the journalists who prepare the news, have started to struggle.

Galtung and Rude identified the criteria of newsworthiness as frequency, threshold, comprehensibility, meaningfulness, compatibility, unexpectedness, continuity, mixture, reference to elite states, reference to elite people, personalization and negativity. When we associate these values with today's journalistic practices, it is seen that speed, which is an important

element of today's journalism phenomenon, can become a problem. Today, in the face of the internet and social media, these are the criteria that journalists have the most problems with in order to be fast. The BBC, on the other hand, defines its editorial principles as truth and reality, public interest, independence, impartiality and accountability (URL 2).

The monopolizing effect of globalization on the media increases its importance. However, in the current situation, changes in journalistic activities. The types of journalism that emerge in reaction can only capture the media, which has moved away from universal values, at certain points, and are not sufficient for a general and total change to take place. Professionals have a lot of responsibility for such a change.

Kovack and Rosentsiel's principles for journalists are as follows:

1. The first obligation of journalism is to report the truth.
2. Its first loyalty is to the public.
3. At its core is the discipline of verifying the truth.
4. Those who practice this profession must be able to remain independent of the people or events they cover.
5. Journalism should act as an independent and sanctioned watchdog.
6. It should provide an open platform for public criticism and consensus.
7. Strive to make the important interesting and relevant.
8. Keep the news comprehensive and in balanced proportions.
9. It should allow practitioners to exercise their personal initiative." (2011, p.15).

Kovack and Rosentsiel's principles are rules designed to achieve a principled standardization in journalism. When we look at the history of the journalism profession, we see that this effort has been made in a systematic manner.

Criteria for Slow Journalism

Benedickt Köhler, Sabrina David and Jörg Blumtritt in their report "Slow Media in their Manifesto, they have declared that in a world where the characteristics of the tools that will be called slow media should have, the functions of these tools and global values have become so important, a slowdown is necessary, especially in the media (URL 3). This manifesto tries to bring an article-by-article arrangement on how to regain the sense of trust that people have lost in the shaping of our thoughts, manipulation and

communication tools with the speed of the media today. These articles are summarized as follows:

- a) Slow media contributes to sustainability. Sustainability should be considered in a general framework, including working conditions and media outputs.
- b) Slow media requires a single focus. All content, whether written, spoken or video, is only useful in a focused reading and preparation process.
- c) It makes quality visible, it is aesthetic, it offers inspiring designs. The size and quality of the content should always be of a high standard.
- d) It has consumers that encompass the concept of prosumer. It is interactive media. Thus consumers' opinions are also important and should be taken into account.
- e) Slow media is not organized. It does not only focus on presenting its own content, the opinions of readers and consumers are also important. In this context, listening is as important as speaking for slow media. Only in this way can the media become rational and capable of looking at things from different perspectives.
- f) Slow media is social media. Communities and groups can be built around social media. Just as a writer exchanges ideas with his readers, slow media has to deal fairly with what its readers want and deserve. In this way, it also helps to promote and spread diversity and preserve cultural and local values.
- g) Slow media is respectful to its users. It can deal with different opinions between users. It does not accept looking down on them or bowing down to its users.
- h) It survives on donations, not on advertising. Thus it is not under great pressure from advertisers.
- i) It is timeless. They can be consumed even after a long time and taste the same. They do not lose their quality over time, in fact they become more valuable with time, like antiques.
- j) They have an aura. Even though they have industrial products and outputs, they also gain meaning by being unique and one-of-a-kind.
- k) Slow media is progressive, not reactive. It does not exclude technology and the lifestyle of the network society. It sees it as an opportunity to be inclusive, engaging with the way twitter, blogs and social networks are used.
- l) Slow media focuses on quality in both the production and perception of media products.

m) Slow media demands time and trust from its users in order to be credible.

Behind slow media are real people (URL 4).

This manifesto lays out what the slow media tools should look like, and how we can rebuild the trust people have lost in the media tools that shape our thinking, manipulate our thinking and shape the way we think in today's fast-paced world. At this point, we can list the distinctive features of slow journalism:

"1- Not focused on beating the competition

2- Just being fast and first

3- Fame and sensation

4- Exploring the context takes time

5- Seeking untold stories

6- Based on narrative power,

7- The reader as a partner" (Gerard, as cited in Gambarato, 2015, p. 449). The point is not to have a long time, but to make the story take as much time as it needs.

Examples from Turkiye and the world

Slow journalism is an alternative to conventional news reporting, which prioritizes speed, superficiality, and instant consumption. This approach emphasizes in-depth research, contextualization of news events, and a critical examination of their social impacts (Le Masurier, 2015). Slow journalism advocates for news that is not only delivered accurately but also enriched with depth and human stories. Various news platforms and publications around the world and in Turkey have adopted this philosophy, producing notable examples.

Delayed Gratification is a quarterly magazine founded in 2011. Unlike fast news, it offers detailed analyses after events occur, allowing the stories to mature over time. For instance, their special feature on the **Syrian Civil War** included reports on humanitarian issues, Western media's framing errors, and long interviews about the refugee crisis (Freedman, 2016).

The Correspondent is a digital platform established as an alternative to the fast-paced news cycle. Their motto is: "We don't cover the latest news, but the underlying structures." For example, their series on **climate change** focused not just on the outcomes but also on how global systems contribute to the crisis (Le Masurier, 2015).

ProPublica is a non-profit investigative journalism organization that embraces the values of **slow journalism**, producing long-term investigative

reports. Their **18-month investigation into corruption in the U.S. healthcare system** led to reforms in health policies (Schudson, 2019).

Founded in 2012, 140journos is an independent media platform that started on social media and later evolved into a producer of video and written content. It is one of the leading representatives of slow journalism in Turkey. In their video report "**Bi' Sarsıldık**", they provided a comprehensive investigation into the **social, psychological, and political effects** of the February 6, 2023, Kahramanmaraş earthquakes through extensive field research (URL 5).

The independent news site **T24** offers in-depth analyses, especially through its podcast series **Kısa Dalga**. For example, in the episode titled "**Femicide in Turkey**", they moved beyond fast news to explore the sociological and political reasons behind gender-based violence (URL 6).

Gazete Duvar provides weekly feature reports as examples of slow journalism. In their report on "**The Situation of Syrian Refugees in Turkey**", they analyzed living conditions, integration issues, and relations with local communities through detailed field studies (URL 7).

Slow journalism aims to offer **in-depth, analytical, and human-centered** content in contrast to the **superficiality** of instant news. Publications like **Delayed Gratification** and **The Correspondent** globally, and platforms like **140journos** and **T24** in Turkey, are strong representatives of this approach. This type of journalism does not merely report news but seeks to make sense of it, contextualize it, and contribute to social change.

Conclusion

Alternative journalism practices are discussed in different dimensions in the media. The emergence of new journalistic practices every day brings these debates to a different point. While everything in the world is speeding up and changing in parallel with this, what speed loses in journalism is also tried to be made a treasure with new practices. Slow journalism, which emerged from the philosophy of slow, can be seen as an opportunity to regain some of the values it has started to lose between it and the reader. Reporting without losing the values at the core of journalism also supports this perspective.

An important question to ask at this point is whether slow journalism is sufficient for "accurate and deep reporting"? Is slow journalism the only obstacle for this kind of journalism? If one important parameter for slow journalism is speed, another is readership/viewership. Especially on digital

platforms, a news article is approached with measurements such as how many people read, shared, clicked, commented on it. However, the target audience of the slow newspaper can access in-depth, researched information using the right time by adding unique information that is different from the information provided in the mainstream media. Here we see the difference between the desire to know and the desire to consume.

In order to reduce the impact of developing communication technologies on journalism and to obtain an approach outside the mainstream, alternative ways are needed. From this perspective, we can say that slow journalism is one of the feasible methods of accessing healthy and real information.

Ethical Aspects of the Research

In the study, all the rules specified in the “Directive on Scientific Research and Publication Ethics of Higher Education Institutions” were followed. None of the actions specified under the second section of the Directive, “Actions Contrary to Scientific Research and Publication Ethics”, have been carried out.

Conflict of Interest Statement

The authors declare that there is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

Contribution Rate Declaration

All authors were equally involved in all processes of the article. All authors have read and approved the final version of the article.

Kaynakça

- Altun, T. (2011). Türkiye’de eğitimde standartlaşma sorunu. *Eğitim ve Bilim*, 36(159), 45–58.
- Atasoy, Y. (2010). Türkiye’de AVM kültürü ve tüketim toplumu. *Toplum ve Bilim*, 117, 25–48.
- Bailey, O., Cammaerts, B., & Carpentier, N. (2007). *Understanding alternative media*. Open University Press.
- Ball, B. (2016). Multimedia, slow journalism as process, and the possibility of proper time. *Digital Journalism*, 4(4), 512–528.
- Costera Meijer, I. (2007). The paradox of popularity: How young people experience the news. *Journalism Studies*, 8(1), 96–116.

- Craig, G. (2016). Reclaiming slowness in journalism. *Journalism Practice*, 10(4), 461–475.
- Dowling, D. (2016). The business of slow journalism: Deep storytelling's alternative economies. *Digital Journalism*, 4(4), 530–546.
- Freedman, D. (2016). Slow journalism and the decline of the public sphere. *Journalism Studies*, 17(5), 627–638.
- Gambarato, R. R. (2015). The Sochi Project. *Digital Journalism*, 4(4), 445–461.
- Galtung, J., & Ruge, M. H. (1965). The structure of foreign news. *Journal of Peace Research*, 2(1), 64–91.
- Giroux, H. A. (2002). Neoliberalism, corporate culture, and the promise of higher education: The university as a democratic public sphere. *Harvard Educational Review*, 72(4), 425–464.
- Glaser, M. (n.d.). *The working journalist in the age of the Internet*. Retrieved June 14, 2022, from [URL not provided]
- Greenberg, S. (2012). Slow journalism in the digital fast lane. In R. L. Keeble & J. Tulloch (Eds.), *Global literary journalism: Exploring the journalistic imagination* (pp. 155–172). Peter Lang.
- Greenberg, S. (2016). Editing, fast and slow. *Journalism Practice*, 10(4), 528–543.
- Hermann, A. K. (2016). The temporal tipping point. *Journalism Practice*, 10(4), 503–518.
- Jeanneney, J. N. (2009). *Başlangıcından günümüze medya tarihi*. Yapı Kredi Yayınları.
- Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2011). *Gazeteciliğin esasları*. ODTÜ Yayıncılık.
- Le Masurier, M. (2015). What is slow journalism? *Journalism Practice*, 9(2), 138–152.
- Özdemir, M. (2015). Türkiye’de perakende sektörünün dönüşümü: Zincir marketler ve yerel esnaf. *Sosyoekonomi Dergisi*, 23(25), 90–110.
- Özkan, M., & Türk, S. S. (2016). Türkiye’de konut üretiminde TOKİ modeli. *Planlama Dergisi*, 26(2), 112–135.
- Pedriza, B. (2017). Slow journalism in the “infoxication” era. *Doxa Comunicación*, 25(December), 129–148.
- Rauch, J. (2015). Slow media as alternative media: Cultural resistance through print and analogue revivals. In C. Atton (Ed.), *The Routledge companion to alternative and community media* (pp. 571–581). Routledge.

- Ritzer, G. (1993). *The McDonaldization of society*. Pine Forge Press.
- Ritzer, G. (2004). The McDonaldization of medicine. In C. E. Bird, P. Conrad, & A. Fremont (Eds.), *Handbook of medical sociology* (pp. 179–194). Prentice Hall.
- Ritzer, G. (2007). *The globalization of nothing*. Pine Forge Press.
- Ritzer, G. (2011). *Toplumun McDonald'laştırılması*. Ayrıntı Yayınları.
- Schudson, M. (2019). The power of slow journalism. *Columbia Journalism Review*, 58(3), 24–29.
- Smart, B. (1999). *Resisting McDonaldization*. Sage.
- Zeiler, T. W. (2002). *Encyclopedia of American foreign policy* (Vol. 2, 2nd ed.; R. D. Burns, A. DeConde, & F. Logevall, Eds.). Charles Scribner's Sons.
- Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism*. PublicAffairs.

Online Resources

- URL1: <http://www.knighttridder.com/> (Reach Date: 26. 02.2024)
- URL2: www.bbc.co.uk/academy/turkish/standards (Reach Date: 15.03.2024)
- URL3: <http://en.slowmedia.net/manifesto> (Reach Date: 24.2.2024)
- URL4: <http://www.wired.com/2010/06/the-slow-media-manifesto/> (Reach Date: 03.03.2024)
- URL5: <https://www.youtube.com/watch?v=H9JfjM9VNNk> (Reach Date: 17.04.2025)
- URL6: <https://www.gazeteduvar.com.tr/suriyeli-siginmacilar-haberleri> (Reach Date: 19.04.2025)
- URL7: https://kisadalga.net/haber/detay/kadin-cinayetleri-turkiye-nin-kanayan-yarasi_47245 (Reach Date: 18.04.2025)

Yavaş Gazetecilik: Gazeteciliğin Özüne Dönüş Mümkün mü?

Genişletilmiş Özet

Bu çalışma, çağdaş gazeteciliğin hız ve sansasyon odaklı üretim anlayışını eleştirel biçimde inceleyerek, yavaş gazeteciliği etik, derinlik ve sürdürülebilirlik ilkelerine dayanan alternatif bir paradigma olarak ele almaktadır. Dijital çağın hızlı tüketim kültürüne tepki olarak ortaya çıkan bu yaklaşım, yüzeysel ve aceleci haber üretimi yerine, bağlamsal düşünme, doğrulama ve anlamlı hikâye anlatımı ilkelerini ön plana çıkarır. Yavaş gazetecilik, okurla güvene dayalı bir ilişki kurarak, haberciliğin toplumsal sorumluluğunu yeniden tanımlar.

Yöntem

Araştırma, nitel bir literatür taraması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede çalışma, sosyolojik ve medya kuramı temelli iki ana kavramsal dayanak

üzerine oturur: George Ritzer'in McDonalddlaşma Teorisi ve Carlo Petrini öncülüğünde ortaya çıkan Yavaş Hareket (Slow Movement). Bu iki yaklaşım, hız, verimlilik ve standartlaşmanın yalnızca gıda kültürünü değil; eğitimi, sağlığı ve özellikle gazeteciliği nasıl dönüştürdüğünü anlamak açısından eleştirel bir arka plan sunmaktadır. Çalışma ayrıca, Susan Greenberg'in (2007, 2012) yavaş gazeteciliğe ilişkin kurucu tanımına ve bu alanın gelişimini açıklayan Le Masurier (2015), Ball (2016), Rauch (2015), Dowling (2016) ve Pedriza (2017) gibi araştırmacıların katkılarına dayanmaktadır.

Kuramsal Çerçeve

Yavaş gazetecilik, küreselleşme ve neoliberal medya ekonomilerinin yarattığı tekdüze hız kültürüne karşı geliştirilen bir eleştiri olarak konumlanır. McDonalddlaşma süreci, haberin metalaşmasını ve standartlaşmasını açıklarken, Yavaş Hareket bu duruma bir direniş biçimi olarak özgünlüğü ve anlamlı üretimi savunur. Yavaş gazetecilik bu iki yaklaşımı birleştirir; zamanı, doğrulamayı ve insani anlamı yeniden merkeze yerleştirir. Greenberg'in ifadesiyle bu, "önemsediği hikâyeyi anlatan gazeteciliktir."

Bulgular ve Tartışma

Çalışma, hızın başlangıçta ilerlemenin simgesi olarak görüldüğünü, ancak zamanla etik aşınma ve güven kaybına neden olduğunu göstermektedir. Yavaş gazetecilik, doğruluk, etik bağımsızlık ve okurla ortaklık temelli bir model önerir. Dowling (2016), bu yaklaşımın reklama değil okur desteğine dayalı bir finansman gerektirdiğini, Ball (2016) duygusal ve entelektüel etkileşimin önemini, Rauch (2015) ise demokratik katılım ve çeşitlilikle olan bağlantısını vurgular.

Vaka Analizleri

Çalışma, yavaş gazeteciliğin farklı ülkelerdeki uygulamalarını inceleyerek modelin çok boyutluluğunu gösterir. İngiltere'de yayımlanan Delayed Gratification dergisi olayları gerçekleştikten sonra analiz eder; Hollanda'daki The Correspondent sistemsel sorunlara odaklanır, Amerika'da ProPublica uzun soluklu araştırmacı gazetecilik örnekleriyle kamu politikalarını etkiler. Türkiye'de ise 140 jurnos, T24 ve Gazete Duvar, sosyal bağlama ve insani hikâyelere odaklanarak bu anlayışı yerel düzeyde sürdürmektedir. Bu örnekler, etik bağımsızlık ve editoryal özerklik sağlandığında yavaş gazeteciliğin dijital çağda da etkili biçimde uygulanabileceğini kanıtlar.

Sonuç

Sonuç olarak çalışma, yavaş gazeteciliğin yalnızca bir "hız karşıtlığı" olmadığını, aksine gazeteciliğin özünü yeniden kurmaya çalışan etik ve toplumsal bir model olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, haberde doğruluk, kamusal hizmet, güven ve anlatı derinliğini yeniden merkeze taşır. Hız odaklı medya ekonomilerinin baskısına rağmen, yavaş gazetecilik etik bağımsızlık, sürdürülebilir üretim ve güven temelli okur ilişkisi açısından dijital çağda gazeteciliğin en güçlü düzeltici çerçevelerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

SOSYAL MEDYADA MESLEK KULLANIMINA İLİŞKİN MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A Research on Determining The Opinions of Vocational School Students on The Use of Profession in Social Media

Zekeriya KARACABEY

Öğr. Gör., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde Sosyal Bilimler MYO, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü

zekeriyakaracabey@ohu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-8117-7366>

Ali Davut ALKAN

Öğr. Gör. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde Sosyal Bilimler MYO, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü

alidavutalkan@ohu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-9463-8683>

Cite As/Atıf: Karacabey, Z. & Alkan, A. D. (2025). Sosyal medyada meslek kullanımına ilişkin meslek yüksekokulu öğrencilerinin görüşlerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 233-260.

<https://doi.org/10.31463/aicusbed.1642439>

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Type</i> :	Araştırma Makalesi – <i>Research Article</i>
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	18.02.2025
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	15.10.2025
Sorumlu Yazar- <i>Corresponding Author</i> :	Zekeriya KARACABEY
Sayfa Aralığı- <i>Page Range</i> :	233-260
Doi Numarası- <i>Doi Number</i> :	 https://doi.org/10.31463/aicusbed.1642439

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

 iThenticate

SOSYAL MEDYADA MESLEK KULLANIMINA İLİŞKİN MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

A Research on Determining The Opinions of Vocational School Students on The Use of Profession in Social Media

Zekeriya KARACABEY
Ali Davut ALKAN

Öz

Günümüzde, iletişime ve etkileşime son derece hızlı ve ekonomik çözüm sunan en önemli alternatiflerden biri olan sosyal medya, bireylerin hayatının hemen her alanına sirayet etmiş ve temas ettiği her alanı değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Bu değişim ve dönüşüm süreci, sürekli bir özellik taşımaktadır. Sosyal medyanın insan hayatında dönüştürdüğü alanlardan biri de mesleklerdir. Mesleklerin sosyal medyada temsilinde, ilgili mesleği öne çıkaran sosyal medya fenomenleri temel öznelardan biri olarak öne çıkmaktadır. Meslek yüksekokullarında mesleki yükseköğrenim gören öğrencilerin, sosyal medyada yer alan mesleklere bakışı da bu süreçte değişim ve dönüşüm göstermektedir. Araştırmanın amacı, sosyal medyada mesleklerin kullanımına ilişkin gelecekte bu mesleklerin profesyonelleri olacak meslek yüksekokulu öğrencilerinin görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırma kapsamında meslekleriyle öne çıkan sosyal medya fenomenlerine yönelik meslek yüksekokulu öğrencilerinin görüşleri ve bahse konu öğrencilerin gelecekte sosyal medyada meslek kullanımına ilişkin düşünceleri de anlaşılmalı çalışacaktır. Araştırma, nicel araştırma tekniklerinden anket yöntemiyle yürütülmüştür. Bir devlet üniversitesinde mesleki yükseköğrenim gören 488 meslek yüksekokulu öğrencisinden veri toplanmış ve toplanan veriler Jamovi istatistik programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, meslek yüksekokulu öğrencilerinin büyük bölümünün (%59.4) gelecekte sosyal medyada meslekleriyle ilgili paylaşım yapmayı düşünmediği, %70.1'lik kısmının sosyal medyada meslekleriyle ön plana çıkan sosyal medya fenomenleri takip etmediği ya da bu figürler hakkında bilgisi olmadığı, katılımcıların yaklaşık dörtte üçlük (%73.6) önemli bir bölümünün ise gelecekte meslekleriyle ilgili paylaşımlar yapmayı veya meslekleriyle ilgili bir sosyal medya hesabı açmayı düşünmediği gibi önemli bulgular elde edilmiştir. Ayrıca, sosyal medya kullanımında etik ilkelerin önemi de ortaya konulmuştur. Araştırmanın gelecekte daha geniş bir örnekleme daha kapsamlı şekilde uygulanması ve zaman açısından boylamsal bir teknik geliştirilmesi planlanmaktadır.

¹ Bu çalışma, Antalya Belek Üniversitesi tarafından 24-26 Ekim 2024 tarihlerinde düzenlenen 2. Uluslararası Sanat ve Sosyal Bilimler Kongresi kapsamında sunulan özet bildirinin genişletilmiş ve güncellenmiş hâlidir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal medya, sosyal medyada meslek, sosyal medya fenomeni, mesleki yükseköğrenim, meslek yüksekokulu, e-profesyonellik.

Abstract

Nowadays, social media, one of the most important alternatives that offer extremely fast and economical solutions to communication and interaction, has penetrated almost every aspect of individuals' lives and has changed and transformed every area it comes into contact with. This process of change and transformation is continuous. One of the areas that social media has transformed in human life is professions. In the representation of professions on social media, social media phenomena that emphasize the relevant profession stand out as the main caregivers. The view of vocational higher education students in vocational colleges towards professions in social media also shows change and transformation in this process. The aim of the research is to determine the views of vocational school students, who will be the professionals of these professions in the future, on the use of professions in social media. Within the scope of the research, the views of vocational school students on social media phenomena that stand out with their professions and the thoughts of these students on the use of professions in social media in the future will also be tried to be understood. The research was conducted with the survey method in quantitative research techniques. Data were collected from 488 vocational college students studying at a state university and the collected data were analyzed through Jamovi statistical program. As a result of the research, important findings were obtained such as the fact that most of the vocational school students (59.4%) do not plan to post about their professions on social media in the future, 70.1% of them do not follow social media influencers who come to the forefront with their professions on social media or do not have information about these figures, and approximately three-quarters (73.6%) of the participants do not plan to post about their professions or open a social media account related to their professions in the future. In addition, the importance of ethical principles in social media use has been revealed. The study is planned to be applied more comprehensively to a larger sample in the future and to be developed with a longitudinal technique in terms of time.

Keywords: Social media, social media profession, social media phenomenon, vocational higher education, vocational college, e-professionalism.

Giriş

Sosyal medya, internetin icadıyla birlikte hayatımıza dâhil olan bir iletişim ortamıdır. Çeşitli web tabanlı yazılım servislerini tanımlamak için kullanılan kapsayıcı bir kavram olarak sosyal medya, Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre; “*Genel ağda oluşturulan sosyal ağlar üzerinden kullanıcılar arasında görsel ve işitsel malzeme paylaşımını, bilgi aktarımını, haberleşmeyi sağlayan iletişim ortamı.*” olarak tanımlanmaktadır. Sosyal medya fenomeni; “*Genel ağ ortamında bilişim işlevlerini başarıyla kullanan, herhangi bir özelliğiyle dikkat çeken, kitleleri etkileme gücü olan kimse.*” olarak tarif edilmektedir (URL13).

Sosyal medyanın doğuşu, internetin yaygınlaşması ve World-Wide-Web (www)'in kullanılmaya başlamasına dayandırılmaktadır. Web 1.0 ve ardılı web 2.0 ile kullanıcı çeşitliliği artmıştır. Web 2.0'in sağladığı en önemli yenilik, kullanıcıların da içeriklere müdahale etmesine imkân vermesidir. Sosyal medya, bu devrimsel özelliği kullanarak web 2.0'in en önemli ürünü olarak görülebilir. Web 3.0, kullanıcı odaklı ve merkezizsiz bir internet anlayışını ifade ederken, yapay zekânın da yakın gelecekte bu anlayışı destekleyici bir rol üstlenmesi beklenmektedir (Pekince, 2024, s. 80). Web 3.0 platformunu ve blok zincir teknolojisini kullanan merkezi olmayan sosyal ağların etkisinin çok büyük olması ve kullanıcılar için sosyal tanınma kazandırması, yeni projeler ve fikirler oluşturma/katılma ve kazanç elde etme yoluyla sosyal grafiklerinden gelir elde etme için yenilikçi alanlar açması beklenmektedir. Yakın gelecekte Web 3.0 platformlarının, değerlendirme puanlarına dayalı bir itibar derecelendirme sistemine geçeceği öngörülmektedir (Yurdabak ve Deniz, 2023, s. 173). Web 1.0, Web 2.0 ve Web 3.0 teknolojileri dönemi yaşanmış ve hala devam etmektedir, ancak literatürde henüz net bir tanımı bulunmayan Web 4.0, birçok modelle etkileşimli yeni bir nesnelerin interneti olarak web teknolojisi devrimi olarak düşünülmektedir (Ersöz, 2020, s. 58). Bununla birlikte sosyal medya, günümüzde televizyon ve gazete gibi geleneksel kitle iletişim araçlarının yaygınlığını ve erişilebilirliğini katbekat geçerek, günümüzün en çok kullanılan kitle iletişim araçlarından biri haline gelmiştir. Bu derece yaygınlaşan kitle iletişim araçları, toplumun dinamiklerinin belirlenmesinde oldukça büyük önem kazanmıştır (Toprak, 2020, s. 326).

Öte yandan Bars (2021, s. 1) medyanın, kültürel değişimlerin de en etkin araçlarından biri olduğuna dikkat çekmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanlık, bilgiye ulaşmada farklı boyutlar kazanmış ve bu boyutlar, bilgiye ulaşmada hız ve kolaylık sağlamanın yanında bilginin doğruluğu ve kesinliği konusunda bazı sakıncaların da türemesine sebep olmuştur. Dahası sosyal medya kullanımı, yalnızca bireyler arasındaki iletişimde değil, iş ilişkilerinin oluşturulması, sürdürülmesi ve neticelendirilmesi süreçlerinde de etkili olmaktadır. Sosyal medyanın kapsamı, işverenleri ve çalışanları da içine almaktadır. Sosyal medya; iş bulma, iş ilişkisinin tesis edilmesi ve sonlandırılması gibi iş hukukunun her alanını dolaylı ya da doğrudan etkileyebilmektedir. Sosyal medyanın iş hukukuna etkisi, iş sözleşmesi kurulmadan önce bile kendisini göstermektedir (Bilen, 2019, s. 205).

Bu bağlamda bireyler, sosyalizasyon sürecinden başlayarak kendisini meslekleri üzerinden tanımlamakta ve konumlandırmaktadır. Teknolojik değişimlerin doğal sonucu olarak mesleklerin de teknolojik gelişimlere ve sosyal medyaya intibak süreci kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu süreç, toplumsal yapıyı oluşturan her unsur gibi bireyin yaşamını şekillendiren meslekleri de dönüşüme uğratmaktadır. Bilhassa bilgi teknolojilerindeki gelişimin doğal bir sonucu olarak farklı meslekler ortaya çıkmakta, mesleki sınıflandırmalar değişim göstermekte ve mesleklerin fonksiyonları/statü göstergeleri değişmektedir (Cırdı ve Bulu, 2021, s. 346-347; Tokatlı, 2016, s. 877). Özellikle meslek seçiminde veya mesleki eğitim alma sürecinde ilgili meslekle ilgili ortaya konulan tablo, ilgili mesleği yapmaya aday olanlar tarafından bir ölçü olarak genellikle doğru kabul edilmektedir. Bu yönüyle başlı başına bir meslek haline gelen ve deyim yerindeyse mesleklerin en görünür vitrini olarak tanımlanabilecek sosyal medya, geniş bir düzlemde dikkat çekmektedir.

Sosyal medya vasıtasıyla bireyler istedikleri bilgiye, seçtikleri araç üzerinden, istedikleri zaman diliminde ulaşma olanağına kavuşmuşlardır. Haber alma konusunda yaşanan bu büyük değişim ve elde edilen kolaylık neticesinde, geleneksel medya araçları ve bağlantılı olduğu pek çok meslek alanında kalıcı değişimler gerçekleşmiş ve söz konusu mesleklerin dinamikleri köklü şekilde değişime uğramıştır (Tokatlı, 2016, s. 877). Sosyal hareketlilik; köyden kente göç, eğitim durumu, meslek yapısı ve genel manada kurumsal yapı değişimleri vb. hususlardan etkilenen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal hareketlilik konusunda yapılan araştırmalarda en çok ele alınan unsurun, meslek yapısı ve bu yapıdaki değişimler olduğu görülmektedir (Korkmaz, 2005, s. 79, 86).

Toplumlar, tarihsel süreçte değer yargılarını ve kültürlerini inşa etmekte ve kendisinden farklı kültürleri yabancı olarak tanımlayabilmektedir. Birey, başkalarında gördüğü ve sahip olduklarından farklı olduğuna kanaat getirdiği neredeyse tüm özellikleri ötekileştirme sebebi olarak kullanabilmektedir. Öteki olarak nitelenen birey ya da olgu, bazen kişinin yaşamını idame ettirmek için bilinçli olarak oluşturduğu bir düşman da olabilmektedir. Bireyler, öteki olarak tanımladıklarına mesafeli yaklaşmakta ve zaman zaman kötü olarak konumlandırmaktadır. Ötekileştirmenin yaygınlaşmasında, iletişim araçlarının tesirinin oldukça yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Geleneksel ve sosyal medya, toplum için normal kabul edilmiş/edilen yaşam temsilleri sunarken, bu temsillerin dışında kalanlara genellikle iyi gözle bakmamaktadır. Bu sebeple, geleneksel ve sosyal medyayı

günlük hayatında yoğun kullanan kişiler, medyanın bu tesirinden kaçınılmaz olarak etkilenebilmektedir. Bu tesirden etkilenen alanlardan biri de meslekler olarak karşımıza çıkmaktadır (Koçak vd., 2022, s. 499). Söz konusu değişim sürecinde, sosyal medya mecralarında meslekleriyle öne çıkan kullanıcı hesapları çoğalmaya başlamış, bazıları yüzbinlerce hatta milyonlarca takipçiye ulaşmıştır. Hatta kullanıcılar, kullanıcı adlarının devamına mesleklerini ekleyerek (X Aşçı, X Doktor, X Güvenlik vb.) toplumda ilgili mesleğin algılanma şeklini kısmen de olsa belirlemeye başlamıştır. Ayrıca söz konusu kullanıcılar, bahse konu mesleği seçmeyi düşünen gençlere, ilgili meslek hakkında kendi bilgi ve birikimleri kadar, görece sınırlı bilgi aktarımı yapmaktan çekinmemiştir. Bu durum, esasen bir dezenformasyona yol açmakta ve kontrol mekanizması bulunmadığından toplumsal bir boyut kazanmaktadır.

Son yirmi yıllık zaman diliminde teknolojiye yaşanan gelişmeler hayatımızı yeniden şekillendirmiş, özellikle sosyal medyaya erişim, profesyonellerin müşterileri, meslektaşları, çalışanları ve işverenleriyle etkileşim kurma biçimlerini önemli ölçüde etkilemiş ve değiştirmiştir. Profesyonellerin sosyal medyanın sunabileceği avantajları görmezden gelmesi, yalnızca iş uygulamalarının büyümesini engellemekle kalmayıp, aynı zamanda kendi kişisel ve mesleki büyüme ve gelişmelerini de engelleyebilmektedir. Uygun biçimde kullanıldığında, müşteriler bir profesyonelin çeşitli sosyal medya platformlarında hizmet sunmasından ve etkileşimde bulunmasından büyük fayda sağlayabilmektedir. Ancak uygunsuz biçimde kullanılması halinde sosyal medya, profesyonellerin itibarının ve kariyerinin yanı sıra mesleklerin imajı üzerinde de tehlikeli bir etkiye sahip olabilmektedir. Bu sebeple, sosyal medya kullanımının doğasında var olan fayda ve riskler göz önünde bulundurularak profesyonellerin kendilerine, mesleklerine, çalışanlarına, işverenlerine ve müşterilerine zarar vermektan kaçınarak mesleki muhakemelerini kullanmaları ve ilgili etik ve yasal konuların farkında olmaları gerektiği bilinmektedir (Masson ve Ross, 2017, s. 19).

Ancak sosyal medyanın kişilere tesir etme, kişileri manipüle etme ve yönlendirme gibi bir gücü olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Söz konusu gücü, sosyal medya araçlarına sağlayan kişinin kendisi de olsa küreselleşen dünyadaki bu platformlar, kullanıcılarını belirli ve çoğunlukla yazılı olmayan bir çerçeveye uymaya zorlamaktadır. Suni de olsa kişilerin bir araya geldiği bir etkileşim ortamı sağladığı için katılımcılar arasında kullanılan lisan, hayat tarzı, giyim vb. hususlarda asimilasyon görülebilmektedir. Sosyal medya

mecralarının gayret gerektirmeden ve kolay ulaşılabilir olması, icraat ve çabanın zaruri olduğu gerçek hayat pratiklerine kıyasla daha tercih edilebilir nitelikte görülmesine neden olmaktadır. Zira sosyal medya, zaman kazandıran ve mesafeleri kısaltan yönleriyle mobil bir özellik taşımaktadır (Bülbül, 2021, s. 108). Her ne kadar sosyal medya kullanımı insanlara çeşitli platformlar aracılığıyla kolayca bilgi edinme, tartışmaya teşvik etme ve ağ kurma fırsatları yaratsa da bu teknoloji aynı zamanda profesyoneller ve onlardan hizmet alanlar için yasal ve etik riskler de barındırmaktadır (Masson ve Ross, 2017, s. 1).

Tüm bu anlatılanlardan hareketle, sosyal medyanın avantaj ve dezavantajlarını konu edinen bu çalışmanın amacı, meslek yüksekokullarında mesleki yükseköğrenim gören öğrencilerin, sosyal medyada meslek kullanımının görünürlüğü üzerinden popüler hale gelmiş sosyal medya fenomenlerine ilişkin görüşlerini tespit etmektir. Bu kapsamda, üniversite öğrencilerinin sosyal medya mecralarını kullanım amaçlarını ortaya koymak ve gelecek planlarında sosyal medyanın mevcut olup olmadığı, mevcutsa hangi maksatla kullanılmasının planlandığı araştırma çerçevesinde nicel bileşenler ve nitel öngörülerle harmanlanarak yanıtlanmaya çalışılacaktır.

Literatür Taraması

Dünya genelinde on milyonlarca kullanıcı hesabına ev sahipliği yapması hasebiyle sosyal medya, internet ortamının en önemli ve popüler parçalarından biri olarak kabul edilebilir. Çünkü sosyal medya, iletişimin gerçekleştiği merkezi de içermektedir (Karagöl ve Kaplanoğlu, 2022, s. 127). Dahası, sosyal medya vasıtasıyla kişiler (kullanıcılar), ürettikleri içerikleri, içeriklerin ne şekilde ve ne ölçüde paylaşıldığını, takipçi sayısı gibi hususları yönetmeye başlamışlardır. Sosyal medya ve internet, kişilere ünlü olma şansı sunmaktadır (Hepekiz ve Gökaliçler, 2019, s. 767).

Pek çok insan, sosyal medya fenomenlerine yönelik bir görüş sahibi olsa da üniversite öğrencilerinin, bilhassa meslek yüksekokulu öğrencilerinin bu figürlere karşı görüşlerinin belirlenmesi önemli görülmektedir. Benzer şekilde meslek yüksekokulu öğrencilerinin, mesleklerin sosyal medyada kullanılmasına ilişkin görüşleri de önemlidir. Çünkü bu öğrenciler, gelecekte ilgili mesleklerin icracısı ve temsilcisi profesyoneller olacaklardır. Bu çerçevede, doğrudan doğruya ulusal alan yazınında meslekleriyle öne çıkan sosyal medya fenomenlerine ilişkin ya da sosyal medyada mesleklerin kullanımına ilişkin üniversite öğrencilerinin görüşlerini ve düşüncelerini

ortaya koyan bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Ancak, bununla birlikte spesifik alanlarda birtakım çalışmalara da rastlamak mümkündür.

Sosyal medyayı en çok kullanan sınıflardan ikisinin de gençler ve öğrenciler olduğu vakıadır (Öztürk, 2018, s. 470). Aslanyürek vd. (2015, s. 7) tarafından 260 meslek yüksekokulu öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada, erkek öğrencilere nazaran kadın öğrencilerin sosyal medyaya daha pozitif bir yaklaşım içinde oldukları görülmektedir. İşlerinin büyük bölümünü sosyal medya mecraları aracılığıyla gerçekleştiren genç çalışanların, sosyal medyada daha fazla vakit geçirmeleri, sosyal medya kullanım becerilerinin daha yüksek olmasına bağlanabilir (Arıbaş ve Özşahin, 2022, s. 44). Gençler ve öğrenciler sosyal medya mecralarındaki yeteneklerini iş arama konusunda da sıklıkla kullanmaktadır.

Öztürk (2018, s. 477) tarafından 70 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada, kadın ve erkek öğrencilerin farklı motivasyonlarla sosyal medyayı kullandıkları gözlemlenmiştir. Kadın öğrencilerin sosyal medyayı bilgi edinmek ve sosyalleşmek amacıyla kullanırken, erkek öğrencilerin oyun oynamak, eğlenmek ve vakit geçirmek amacıyla kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Üniversite öğrencilerinin sosyalleşmeden anladıklarının, sosyal medya mecralarını sıklıkla kullanmak ve sosyal ağlarda çokça vakit geçirmek olduğu görülmektedir (Söğüt vd., 2016, s. 170).

Şener (2020, s. 193) tarafından meslek yüksekokulu öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada, katılımcıların sosyal medya mecralarını kullanma amaçları; bilgi edinmek, gündemi takip etmek, iletişim kurmak, vakit geçirmek/can sıkıntısı, fotoğraf paylaşmak, arkadaşlarını takip etmek, eğlenmek ve sosyal çevre oluşturmak olarak öne çıkmaktadır. Bu araştırmanın sonuçlarında mesleki gelişim ya da iş olanaklarını takip etmek gibi meslekle ilgili kullanım amaçlarının olmaması oldukça şaşırtıcıdır. Zira meslek yüksekokulları, iki yıllık mesleki yükseköğretim sonrası mezunların kısa sürede iş dünyasına atıldıkları bir yapı olarak öne çıkmaktadır. Bu araştırma sonucunda da katılımcıların %67,5'lik kısmının sosyal medya mecralarında mesleğiyle ilgili konuları takip ettiğini belirtmesi, yukarıdaki araştırmaların sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Topsümer ve Sağlam (2019, s. 11), tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada, katılımcıların iş arama süreçlerinde sosyal medyadan istifade etmeye çok sıcak bakmadıkları, sosyal medyadan iş aramanın katılımcılara pek güven vermediğini gösteren bulgular elde etmiştir. Katılımcılar, iş arama süreçlerinde sosyal medya uygulamalarını sıklıkla kullanmalarına karşın sosyal medya mecralarında rastladıkları ilanlara çok

güvenmediklerini açıklıkla dile getirmişlerdir. Katılımcıların, resmi kurumların ve tanınırlığı yüksek kurumsal işletmelerin iş ilanlarına güvenle yaklaştıkları görülmüştür. Tanınırlığı kısıtlı ve tanınır olmayan firmaların iş ilanlarına güven duyulmadığı tespit edilmiştir.

Ayşin vd. (2024, s. 545), üniversite öğrencileri için düzenlenen kariyer fuarları vb. etkinliklerde ve kariyer planlama dersinin müfredatında, kariyer gelişiminde sosyal medyanın kullanım yöntemleri ve marka oluşturmaya yönelik eğitimleri içeren bir program oluşturulmasını, mevcut programın geliştirilmesini ve uygulanmasını önermektedir. Kişisel marka olma isteği yüksek veya kişisel marka olmayı amaçlayan kişilerin, marka olma isteklerinin meslekleriyle doğru orantılı olduğu görülmektedir. Kişinin mesleğinin kişisel markalaşmayı destekleyecek özelliklere sahip olması, markalaşmayı hayatlarına uygulama noktasında kişileri istekli kılmaktadır. Mesleki açıdan göz önünde olmayan bireylerin, sosyal medya ortamında kişisel marka olma konusunda görece isteksiz oldukları ve paylaşımlarının da bu doğrultuda şekillendiği gözlenmektedir (Hepekiz ve Gökaliçler, 2019, s. 777).

Sosyal medyanın; çalışanların ağ bağlantıları, paylaşılan vizyon ve güven ile açıklanan sosyal sermaye oluşumunu teşvik edebileceği ve bunun da bilgi transferini kolaylaştırabileceği belirtilmektedir. Paylaşılan vizyon ve bilgi transferi, iş performansını olumlu yönde etkilemektedir. Ağ bağlantıları ve güven, iş performansı üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmasa da bu etkiye kısmen bilgi transferi aracılık etmektedir (Cao vd., 2016, s. 529). Yukarıdaki araştırmalarda öne çıkan bilgi paylaşımı hususunun iş performansına olumlu katkısı, iş verimliliğini geliştirici bir unsur olması bakımından önemli görülmektedir.

Sosyal medya mecralarının kullanım sıklığı incelendiğinde, mesleklere göre farklılık olduğu ve bilhassa esnaf meslek grubunun sosyal medya kullanım sıklığının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Güleryüz vd., 2020, s. 41). Bu durum, esnaflık gibi özellikle münferit icra edilen mesleklerde çalışan kişilerin sosyal medya kullanım sıklıklarının yüksek olması beklentisi oluşturacak şekilde yorumlanabilir. Ayrıca çalışma süresince münferit kalma olasılığı yüksek olan meslek gruplarının (güvenlik görevlileri, laboratuvar görevlileri vb.), sosyal medya kullanım sürelerinin yüksek olması kuvvetle muhtemeldir.

Arıbaş ve Özşahin (2022, s. 44) tarafından yapılan araştırmada, iş yerindeki yalnızlık ile sosyal medya bağımlılığı arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunduğu ortaya konulmuştur. Söğüt vd. (2016, s. 156), günümüzde

sosyallik ölçüsünün büyük nispette sosyal medya mecraları olduğunu belirtmektedir. Ünüvar vd. (2018, s. 22), öğretmenlerin karşı karşıya kaldıkları meselelerin çözüme ulaştırılmasında çeşitli stratejilere müracaat ettiklerini, bu stratejiler arasından sosyal medya mecraları ve internetin öne çıktığına işaret etmektedir.

Sosyal medya araçlarının iş arama sürecinde kullanılması, iş arayan çalışan adaylarına süratli ve etkin bir çözüm için büyük katkı sunmaktadır. Çalışan adayları, normal koşullarda haberlerinin olmayacağı/olamayacağı pek çok açık iş pozisyonuna sosyal medya aracılığıyla kolaylıkla erişebilmekte, işverenlerin işin içeriği ve şartlarıyla ilgili bilgiler eşzamanlı olarak alınabilmektedir. Bu olanak, açık iş pozisyonlarıyla ilgilenen öğrencilere/adaylara maliyet ve zamandan tasarruf etme imkânı tanımaktadır (Topsümer ve Sağlam, 2019, s. 11).

İnsan kaynakları ve marka yönetimi, sosyal medyadaki değişime en hızlı intibak eden alanlardan ikisi olarak öne çıkmaktadır. İşverenler, insan kaynakları elemanları aracılığıyla çalışan adaylarıyla sosyal medya hesapları üzerinden irtibat kurmakta, çalışan adaylarının sosyal medya hesaplarını incelemekte, sosyal medya mecralarını kullanarak aday çekme uygulamaları geliştirmektedir. İşveren ve çalışan adayı ilişkisinin çift yönlü bir hal almasıyla yenilikçi bir terim olarak, sosyal işe alım (social recruiting) kavramı ortaya çıkmıştır (Tüfekçi, 2015, s. 69). Son dönemde, bilhassa insan kaynakları birimlerinin işe alım süreçlerinde sosyal medyadan istifade etme eğiliminin artış gösterdiğini belirtilmektedir. Çalışan adaylarının ve çalışanların, iş hayatında sergiledikleri kimlikleriyle sosyal medya hesaplarının örtüşüp örtüşmediğinin tespiti önemli bir hal almıştır. Sosyal medya hesabı, çalışanın kimlik kartı gibi işlev görmekte ve hem hayatını hem de kariyerini şekillendirmede son derece belirleyici olmaktadır. Sosyal medya kimliğini işe alım süreçlerinde temel alan ve bu hususta katı politikaları olan kurumlar oldukça artış göstermektedir. Özetle, çalışanın kariyer hedefi doğrultusunda sosyal medya hesaplarını yönetmesi ve bu hesapların sanal kimliğinin bir parçası olduğunu unutmaması önerilmektedir (URL4).

Sosyal medya baskısı, farkında olarak veya olmayarak çalışan adaylarının meslek seçimi üzerinde oldukça büyük bir etkiye sahiptir. Çalışan herkesin her şey olduğu, ancak aynı zamanda hiçbir şey olmadığı bir dönemde yaşadığımızıza dikkat çekilmektedir (URL1). Bu durum, meslek icra ederek öne çıkan kişilerin mesleki yeterliliklerinin sorgulanmasına, zaman zaman hakarete varan eleştirilere ve ilgili meslek mensuplarının ötekileştirilmesine yol açabilmektedir.

Koçak vd. (2022, s. 509-510) tarafından 406 sosyal medya kullanıcısı üzerinde yapılan araştırmada, katılımcılara sosyal medyada en çok hangi meslek gruplarına yönelik ötekileştirici ifadeler rastladıkları sorulmuştur. Katılımcıların büyük bölümü hizmetçilere ve apartman görevlilerine yönelik ötekileştirici ifadeler daha sık rastladıklarını beyan etmişlerdir. Bilhassa garsonlara yönelik ötekileştirici ifadeler rastlama oranı da oldukça yüksek olarak gözlenmiştir. Kadınlar arasında apartman görevlilerine yönelik ötekileştirici ifadeler rastlama oranı, erkeklere oranla daha fazla olarak gözlemlenmektedir. Katılımcılar, ötekileştirmenin yalnızca sosyal medya ortamında yapılmadığını, benzer biçimde çevrelerinde bulunan insanların da özellikle bazı meslek gruplarına yönelik ötekileştirme yaptıklarını belirtmektedir. Bu bulgulardan hareketle, özellikle hizmet sektöründeki meslekleri yapan kişilerin ötekileşmeye maruz kalma ihtimallerinin, diğer sektörlerdeki meslek mensuplarına oranla daha yüksek olması beklenebilir.

Öte yandan, sosyal medyada hemen her meslek büyük oranda yer almıştır/almaya devam etmektedir. Aşağıda, bazı mesleklere ilişkin önemli bulgular içeren araştırmalara yer verilmiştir.

Bilhassa güvenlik güçleri mensuplarının sosyal medya mecralarında yaptıkları/yapacakları paylaşımlar, düşman unsurlarca sosyal medya istihbaratı kapsamında incelenerek/çözümленerek harekâtın/operasyonun güvenliğine hanel getirebilmektedir (Bural, 2024, s. 127).

Tokatlı (2016, s. 877), sosyal medyanın gazetecilik ve halkla ilişkiler mesleklerini hem müstakil olarak ayrı ayrı hem de birbirine doğası gereği bağlı bu meslek dalları arasındaki iletişimi çok yönlü ve kapsamlı şekilde etkilediğini belirtmektedir. Kaya (2022, s. 32), bilhassa ana akım medya kuruluşlarından ayrılmış ve/veya söz konusu kuruluşlarda çeşitli sebeplerle iş bulamayan gazetecilerin, mesleklerini sosyal medya mecralarında icra etmeyi seçmesi ve sosyal medyada reklam yapmayı gelir kaynağı olarak kullanmalarının etik olarak tartışılmalı bir durum olduğuna dikkat çekmektedir.

Hemşirelerin, sosyal medya mecralarında ürettiği içeriklerin genellikle eğlence ve eğitim amaçlı olduğu görülmektedir. Bu mecralarda hemşirelerin içerik paylaşımları ve söz konusu paylaşımlara yapılan yorumların, toplumda hızla yayılmasının meslek imajını etkileyebileceği, bazı durumlarda ise meslek imajına zarar verebileceği ihtimali dikkate alınmak durumundadır (Nazik vd., 2023, s. 19). Hemşirelik mesleği, sosyal medyada etkinliklerin paylaşılması ve mesleki eğitimin geliştirilmesi amacıyla da kullanılmaktadır (Öztürk vd., 2022, s. 564). Hemşirelerin sosyal medya kullanım şekillerinin, e-profesyonelliği ve böylelikle meslek imajını

etkileyebilecek güce sahip olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu kullanım şekli, mesleki değerlere ve etik kurallara uygun olarak gerçekleştirilince, toplumda olumlu istikamette davranış değişiklikleri yaratması ve geleceğin hemşireleri olan öğrencilere yol gösterici olması beklenmektedir (Nazik vd., 2023, s. 22). Öztürk vd. (2022, s. 570) hemşirelerin sosyal medyayı kullanırken, hasta hakları ve mahremiyetini gözetmesi ve etik kurallara azami önem vermesi gerektiğini belirtmektedir.

Gök Uğur vd. (2018, s. 9) tarafından hemşireler üzerinde yapılan araştırmada, katılımcılarının %79'luk kısmının sosyal medya mecralarını mesleki gelişimleri için kullandığı, %77'lik kısmı ise sosyal medyanın hemşirelik mesleğinin gelişiminde etkili olduğunu düşündükleri ortaya konulmuştur. Ergün ve Keskin (2019, s. 193) tarafından sağlık bilimleri yüksekokulu öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada, katılımcıların yaklaşık %85'lik kısmının sosyal medyanın mesleki gelişime katkı sağladığını düşündüğü tespit edilmiştir. Üniversite öğrencilerinin sosyal medya mecralarını iş bulma ve mesleki gelişimleri için bir zemin olarak gördükleri, ancak sosyal medya mecralarını iş bulma amacıyla nadiren kullandıkları anlaşılmaktadır (Topsümer ve Sağlam, 2019, s. 10).

Öztürk vd. (2022, s. 564) tarafından yapılan araştırmada, hemşirelerin sosyal medya kullanmasının, meslektaşları ve hastalarla iletişimlerini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Eğitim süreçlerinde sosyal medyadan istifade eden hemşirelik bölümü öğrencilerinin; eleştirel ve özgün düşünme yeteneklerinin, araştırma-inceleme kabiliyetlerinin ve üretme kapasitelerinin arttığı gözlemlenmiştir. Sosyal medyanın, öğrenci-akademisyen-hemşire arasındaki ilişkileri güçlendirerek farklı kişilerle işbirliği sağlanmasına olanak sağlayarak ortak projeler üretilmesine aracılık sağlayabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal medya mecraları, hemşireler açısından mesleki imajlarını yansıtabilecekleri en uygun ortamlardan biri olarak öne çıkmaktadır (Nazik vd., 2023, s. 22). Meslek mensuplarının bireysel hesaplardan da olsa meslekleriyle ilgili paylaşımları, dolaylı şekilde meslek imajını etkileyebilmekte ve anılan meslek adaylarının mesleğe bakışlarını şekillendirebilmektedir.

Ayşin vd. (2024, s. 543-545) tarafından yapılan araştırmaya katılan 458 ebelik bölümü öğrencisinin tamamına yakın bir kısmının sosyal medya hesabı olduğu, bu örnekte en sık kullanılan platformun Instagram olduğu, örnekteki öğrencilerin üçte birlik kısmının sosyal medyada kendi markasını yaratma isteğinde olduğu, üçte ikilik kısmının ise sosyal medyada marka olma konusunda eğitim almak istediği ortaya konulmuştur. Ayrıca,

örnekleme dâhil öğrencilerin yarısından fazlası (458/273) mezuniyet sonrası kamu kuruluşlarında çalışmayı istemektedir. Aktaç vd. (2023, s. 21), beslenme ve diyetetik bölümü öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, katılımcıların yaklaşık %81’lik kısmının sosyal medyanın etik kullanılmamasının diyetisyenlik mesleğine zarar verdiğiğine inandığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı araştırma sonucunda; katılımcıların beslenme ve diyetetik alanında güncel gelişmeler ve sağlıklı menüler/tarifler/ürünler paylaştığı için diyetisyenleri sosyal medya hesaplarından takip ettikleri, diyetisyenlerin sosyal medya mecralarında yaptıkları paylaşımların öğrencilerin daha sağlıklı seçimler yapmak için yönlendirdiği ancak beden algısı yönünden zaman zaman olumsuz etkileyebildiği bulgularına da ulaşılmıştır.

Karagöl ve Kaplanoğlu (2022, s. 137) sanat ve sosyal medya ilişkisini ele aldıkları araştırmada, sanatçıların sosyal medyadaki görünürlüklerinin artırmasının olumlu yanlarına değinmekte, buna karşın sanatçının sosyal medyadaki çevrelerini geliştirmek/idame ettirmek için sürekli üretmek zorunda olduğuna ve bu konuda bir baskı hissettiğine dikkat çekmektedir.

Yıldırım ve Uyar (2024, s. 160), aşıcılık mesleğinin sosyal medya mecralarında yer bulmasının ikinci safhasında, yakın gelecekte sanal ve artırılmış gerçeklik teknolojileri ve yapay zekânın kullanımıyla aşçıların üretim olanaklarının daha farklı bir zeminde evrileceğini öngörmektedir.

Üniversite öğrencilerinin sosyal medyada sergileyecekleri profesyonellik anlayışının teşviki ve geliştirilmesi elzem görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin, öğrenim süreçleri boyunca genel/mesleki etik ilkeleri benimsemesini sağlayacak iyileştirilmiş bir etik eğitimi verilmesi bir zorunluluktur (Mert Kardaş vd., 2021, s. 19). Mert Kardaş vd. (2021, s. 11) tarafından 233 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan araştırmada, katılımcıların yarısından fazlasının (%52,2) sosyal medya mecralarında ayrımcılık ve hak ihlallerine karşı yasal bir yaptırım olduğunu düşünmedikleri/bilgi sahibi olmadıkları, katılımcıların büyük bölümünün (%81,2) paylaşım yapmak için hasta ve/veya hasta yakınlarından izin almadıkları ortaya konulmuştur.

Sosyal medyanın doğru kullanımı yalnızca etik ve uygun kullanımını içermemektedir. Aynı zamanda, kullanıcıların sosyal medyaya ayırdıkları zamanı kontrol etmeleri, bir bağımlılık haline dönüşmesini engellemeleri ve bu bağlamda “doğru” kullanmaları da önemlidir. Teyfur vd. (2017, s. 639), üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığının sebep olabileceği problemler hakkında rehber öğretmenler tarafından bilgilendirilmelerini ve öğrencileri sosyal medya bağımlılığına yönlendiren ailesel/toplumsal

sorunların tespit edilerek bu sorunların çözümü noktasında adımlar atılmasını önermektedir.

Acil Tıp Uzmanları Derneği tarafından hazırlanan “*Sosyal Medyada Hekim Olmak*” başlıklı 21 slayttan oluşan bir sunum örün sitesinde paylaşılmıştır (URL7). Türk Ortopedi ve Travmatoloji Birliği Derneği Hukuk Müşavirliği tarafından hazırlanan “*Hekimlerin Elektronik Ortamlar ve Sosyal Medya Paylaşımlarına Dair Yasal Hatırlatmalar*” başlıklı internet makalesi, üyelerin sosyal medyanın olası yanlış kullanımından doğacak durumlardan korumak amacıyla derneğin örün sitesinde yayınlanmıştır (URL6).

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2023 yılında hazırlanan ve öğretmenlerin kullanımına sunulan “*Öğretmenlik Meslek Etiği Eğitimi*” belgesi, Bakanlığın örün sitesinde yayınlanmıştır (URL5). Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından hazırlanan “*Sosyal Medya Kullanım Kılavuzu*”, sosyal medya kullanımına yönelik kapsamlı bir bilgilendirme sunmakta ve bir rehber niteliği taşımaktadır (URL2). Yukarıda sayılan girişimlerin artarak devam etmesinin, sosyal medyada yer alan/alması muhtemel her meslek için etik kullanım rehberleri oluşturulmasının ve konu ile ilgili koordinatör bir kurum belirlenmesinin, ülkemizde sosyal medya kullanımındaki etik ihlallerini asgari düzeye indirebileceği değerlendirilmektedir. Bu koordinatör kurum olarak Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı önerilmektedir.

Tüm bu anlatılanlar, sosyal medyanın giderek artan önemini vurgulamakla birlikte sosyal medyadaki meslek kullanımının da ön plana çıktığına işaret etmektedir. Bu çerçevede, mesleki yükseköğrenim gören ve yakın gelecekte meslek elemanı ünvanını alacak öğrencilerin de söz konusu düzlemde ele alınması gerekli hale gelmektedir. Bu noktadan hareketle, yapılan bu çalışmanın odağında yer alan ve meslek elemanı adayı konumunda olan öğrencilerin sosyal medyada meslek kullanımına ilişkin görüşlerini tespit etme iddiası yönüyle literatürdeki diğer çalışmalardan ayrışarak özgün bir yapı sergilediği düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın uygulanmasında nicel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Amacı bakımından keşfedici bir araştırmadır. Keşfedici araştırma, belirli bir konu hakkında bilgi düzeyini derinleştirmek ve konuyu farklı boyutlarıyla ele almak istendiğinde tercih edilen bir yöntemdir (Altunışık vd., 2012, s. 71). Kapsadığı süre bakımından ise kesitsel (anlık) araştırma özellikleri taşımaktadır. Kesitsel araştırma, araştırılan olgunun

belirli bir andaki durumunu ortaya koymaya yöneliktir ve kesitsel araştırmalarda veri toplama aracı olarak genellikle anket tekniği kullanılmaktadır (Altunışık vd., 2012, s. 70). Bu noktadan hareketle, keşifsel özelliğiyle öne çıkan bu araştırmada, veri toplama aracı olarak anket tekniği uygulanmıştır. Anket çalışması, araştırmacının araştırma sürecine daha hâkim olmasını sağlamakta ve görece çok sayıda veriyi ekonomik şekilde toplamasına olanak sunmaktadır (Altunışık vd., 2012, s. 68).

Araştırmacının çalışma sahasını oluşturan, örnelemi seçtiği ve elde ettiği sonuçları genelleyeceği gruba evren, içinden seçildikleri evreni temsil edebilecek yeterli sayıda elemandan oluşan alt gruba ise örnekleme adı verilmektedir (Altunışık vd., 2012, s. 132-133). Bu çerçevede, araştırma hedef ve yöntemine sadık kalınarak, Niğe Ömer Halisdemir Üniversitesi bünyesindeki meslek yüksekokullarında öğrenim gören öğrenciler araştırmanın evreni olarak belirlenmiştir. Ancak bahse konu meslek yüksekokullarının aynı il içinde farklı bölgelerde ya da bazılarının farklı ilçelerde bulunması dikkate alındığında örnekleme tekniği olarak gelişigüzel (haphazard) örnekleme tekniği benimsenmiştir. Gelişigüzel (haphazard) örnekleme tekniği, belirlenen örnekleme büyüklüğüne bağlı olarak araştırmacının herhangi bir şekilde evrenin bir parçasını seçmesi olarak tanımlanmaktadır (Kılıç, 2013, s. 45). Bu teknikte araştırmacı, araştırması için ihtiyacı olan büyüklükte örnekleme sayısına ulaşmak için evreni oluşturan birimlerden herhangi birinden belirlediği miktarda katılımcıdan veri toplamaktadır (Uzun, 2013).

Verilerin toplanmasında, ekonomik olması ve uzaktan uygulama seçeneği sunması sebebiyle anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmada katılımcılara yönetilen sorular bir ölçek değildir. Bunun sebebi, ulusal alan yazınında henüz bu alanda bir ölçeğin bulunmamasıdır. Bu sebeple, gelecekte oluşturulması planlanan bir ölçeğin ilk adımı olması bakımından araştırma önemli görölmektedir. Araştırma kapsamında, yaşları 18 ila 25 arasında 488 öğrenciden anket tekniğiyle veri toplanmıştır. Anket formları, katılımcılara Google Forms uygulaması aracılığıyla gönderilmiş ve veriler elektronik ortamda toplanmıştır. Toplanan veriler, Jamovi istatistik programı yardımıyla analiz edilerek bulgulara dönüştürölmüştür. Verilerin analizinde, frekans (sıklık) analizinden yararlanılmıştır. Ancak araştırmanın en önemli sınırlılığı, görece düşük sayıda bir örnekleme üzerinde ve sadece bir üniversitede uygulanmasıdır. İlerleyen dönemde, farklı üniversitelerden katılımıla daha büyük bir örnekleme üzerinde ve farklı değişkenler ilave edilerek uygulanması ve araştırmanın geliştirilmesi planlanmaktadır. Bununla birlikte, elde edilen

bulgular literatür kapsamında tartışıldıktan sonra ileri araştırma önerileri sunulacaktır.

Bulgular

Araştırmaya 281 (%57,6) kadın ve 207 (%42,4) erkek katılımcı iştirak etmiştir. Katılımcıların tamamına yakını (%97,3) bekâr olduklarını beyan etmiştir. Katılımcıların 153 adedi (%30,2) birinci sınıf, 335 (%69,8) adedi ikinci sınıf öğrencisidir.

Tablo 1. Öğrenim gördükleri bölüm ve çalışma hayatıyla ilgili sorular

Soru No	Soru	Evet	Hayır
1	Öğrenim gördüğünüz program/bölüm kapsamında staj yaptınız mı?	%57,4 (280)	%42,6 (208)
2	Daha önce programınız/bölümünüz ile ilgili ücret karşılığı bir işte staj hariç çalıştınız mı?	%12,7 (62)	%87,3 (426)
3	Daha önce herhangi bir ücretli işte çalıştınız mı?	%67,4 (329)	%32,6 (159)
4	Öğrenim gördüğünüz program/bölüm ilk 5 tercihiniz arasında yer alıyor muydu?	%82,1 (399)	%17,9 (87)

Katılımcıların yarısından fazlası (%57,4) öğrenim gördüğü bölüm kapsamında staj yapmıştır. Katılımcılar oldukça düşük bir kısmı (%12,7) daha önce öğrenim gördüğü meslekle ilgili staj hariç bir işte çalıştığını belirtmiştir. Bu bulgulardan hareketle, katılımcıların yaklaşık yarısından fazlasının öğrenim gördükleri bölümle ilgili staj yaparak fikir sahibi olduğu ancak çok az bir kısmının öğrenim gördüğü meslekle ilgili staj hariç gerçek bir profesyonellik hayatı olduğu görülmektedir.

Ancak katılımcıların yaklaşık üçte ikilik kısmı (%67,2) daha önce ücret karşılığı bir işte çalışmıştır. Yani katılımcıların yaklaşık üçte ikilik kısmının daha önce öğrenim gördüğü bölüm dışında bir iş tecrübesi vardır, diğer bir deyişle iş hayatına tamamen yabancı değillerdir. Katılımcıların büyük bölümü (%82,1), öğrenim gördükleri programın ilk beş tercihleri arasında olduğunu belirtmiştir. Bu da katılımcıların öğrenim gördükleri bölümü bilinçli olarak tercih ettikleri şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 2. Sosyal medyada meslek kullanımına ilişkin sorular

Soru No	Soru	Evet	Hayır	Bilgi yok
1	Öğrenim gördüğünüz bölümle ilgili mesleği yapan veya bu mesleği yapıyor görünen bir sosyal medya fenomenini takip ediyormusunuz?	%29,9 (146)	%63,5 (310)	%6,6 (32)

2	Sosyal medya mecralarında mesleğinizle ilgili konuları takip ediyor musunuz?	%67,5 (328)	%32,5 (158)	---
3	Mesleğini belli edecek şekilde sosyal medya hesaplarında paylaşımlar yapılmasını doğru buluyor musunuz?	%51,5 (248)	%48,5 (234)	---
4	Mesleğinizi yapmaya başladığınızda kişisel hesabınızda mesleki paylaşımlar yapmayı veya yaptığınız meslekle ilgili kişisel bir sosyal medya hesabı açmayı (örneğin şef X, doktor X veya güvenlik X) düşünür müsünüz?	%26,4 (129)	%73,6 (359)	---
5	Mesleğinizle ilgili (varsa) sosyal medya fenomenlerinin paylaşım ve etkileşimlerinin yaptığınız/yapacağınız mesleğin olumlu veya olumsuz bütün yönlerini açıklıkla ortaya koyduğunu düşünüyor musunuz?	%29,4 (143)	%27,6 (134)	%43 (209)

Araştırma sonucunda, meslek yüksekokulunda mesleki yükseköğrenim gören öğrencilerin %29,9'luk kısmının mesleği ile popüler olmuş bir sosyal medya fenomenini takip ederken, %63,5 gibi önemli bir kısmının söz konusu fenomenleri takip etmediğini ve %6,6'lık bir bölüm ise konu ile ilgili bilgi sahibi olmadığını beyan etmiştir. Buna karşın katılımcıların %67,5'lik kısmı mesleği ile ilgili konuları sosyal medya mecralarında takip ettiğini beyan ederken, %32,5'lik kısmı ise takip etmediğini ifade etmiştir. Bu sonuçlar, Gök Uğur vd. (2018) tarafından yapılan çalışmada %85'lik kısmının sosyal medyanın mesleki gelişime katkı sağladığı bulgusunun altında kaldığı tespit edilmekle birlikte bu durum literatürdeki diğer araştırmalarda öğrencilerin sosyal medya mecralarını mesleki gelişim amaçlı kullandıklarını ortaya koyan çalışmaları destekleyen bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak katılımcıların %51,5'lik bölümü mesleğini belli edecek şekilde sosyal medya etkileşimleri yapmayı doğru bulduğunu belirtirken %48,5'lik kısmı ise doğru bulmadığını beyan etmiştir. Bu soruda öğrencilerin yaklaşık yarı yarıya ayrıştığı dramatik bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcıların yaklaşık dörtte üçlük kısmı (%73,6) mesleğini yapmaya başladığında kişisel sosyal medya hesabından mesleki paylaşımlar yapmayı veya yaptığı meslekle ilgili kişisel bir sosyal medya hesabı açmayı düşünmediğini belirtmiştir. Yaklaşık dörtte birlik kısmı (%26,4) ise kişisel sosyal medya hesabından mesleki paylaşımlar yapmayı veya yaptığı meslekle ilgili kişisel bir sosyal medya hesabı açmayı düşündüğünü ifade etmiştir. Bu bulgular, Aysin vd. (2024) tarafından ulaşılan, öğrencilerin tamamına yakın

bir kısmının sosyal medya hesabı olduğu ve öğrencilerin üçte birlik kısmının sosyal medyada kendi markasını yaratma isteğindeyken üçte ikilik kısmının ise sosyal medyada marka olma konusunda eğitim almak istediği bulgusundan ayrılmaktadır. Araştırmanın bu bulgusu, sanılanın aksine meslekleriyle ünlü olan sosyal medya fenomenlerine öğrencilerin hayranlık duymadığı, özenmediği ve bu kişilere mesafeli/tedbirli yaklaştığı şeklinde yorumlanabilir.

“Mesleğinizle ilgili (varsa) sosyal medya fenomenlerinin paylaşım ve etkileşimlerinin yaptığınız/yapacağınız mesleğin olumlu veya olumsuz bütün yönlerini açıklıkla ortaya koyduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna katılımcıların %29,4'lük kısmı evet, %27,6'lık kısmı hayır ve %43'lük kısmı fikrim yok şeklinde cevap vermiştir. Bu bulgular, katılımcıların sosyal medyada sergilenen meslek profilini büyük oranda (%70,6) benimsemediklerini/fikir sahibi olmadıklarını göstermesi bakımından önemli görülmektedir. Meslekleriyle öne çıkan sosyal medya fenomenlerinin mesleki bilgi ve yetenekleri, takipçileri tarafından beğeni hatta hayranlıkla izlense de yaptıkları meslek alanında öğrenim gören üniversite öğrencileri tarafından aynı nispette kabul görmemektedir.

Tablo 3. Mesleği sosyal medyada kullanma niyetine yönelik sorular

Soru	Yanıtlar	Oranlar
Mesleğinizle ilgili bir sosyal medya hesabı açarsanız ya da kişisel hesabınız mesleki etkileşimler için kullanırsanız bu durumda en büyük motivasyon kaynağınız ne olur?	Böyle bir etkileşim düşünmüyorum.	%59,4 (290)
	İş bulma veya iş vermek amacıyla ilgili yerlere görünür olmak.	%16 (78)
	Daha çok kişi tarafından tanınmak.	%10,2 (50)
	Sosyal medya mecralarından (Instagram, YouTube, X vb.) gelir elde etmek.	%7,6 (37)
	Daha fazla ürün/hizmet satmak.	%3,7 (18)
Sosyal medya fenomeni olmak.	%3,1 (15)	

“Mesleğinizle ilgili bir sosyal medya hesabı açarsanız ya da kişisel hesabınız mesleki etkileşimler için kullanırsanız bu durumda en büyük motivasyon kaynağınız ne olur?” sorusuna katılımcıların yarısından fazlası (%59,4) böyle bir etkileşim düşünmediğini beyan ederek karşılık vermiştir. Kalan katılımcılar sırasıyla; %16 iş bulma/iş verme, %10,2 daha çok tanınma, %7,6 gelir elde etme, %3,7 ürün/hizmet satma, %3,1 sosyal medya fenomeni olma niyetiyle mesleklerini sosyal medyada kullanmak istediklerini belirtmiştir. Bu bulgular, sosyal medya fenomenlerinin öğrenciler nezdinde bir rol model olmadığını ve oldukça az sayıda (%3,1) öğrencinin sosyal medya fenomeni olma niyeti taşıdığını ortaya koymaktadır. Üniversite öğrencileri nezdinde, meslekleriyle öne çıkan sosyal medya fenomenlerinin kabul görmediği/oldukça sınırlı kabul gördüğü söylenebilir. Topsümer ve Sağlam

(2019) sosyal medyanın iş bulma konusunda tereddütle ve sınırlı kullanıldığı bulgusu, araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Şener (2020) tarafından sosyal medya kullanım amaçlarının belirlenmesi üzerine meslek yüksekokulu öğrencileri üzerinde yapılan araştırmanın sonuçları (bilgi edinmek, gündemi takip etmek, iletişim kurmak, vakit geçirmek/can sıkıntısı, fotoğraf paylaşmak, arkadaşlarını takip etmek, eğlenmek ve sosyal çevre oluşturmak) bu araştırmanın sonuçlarından farklılık göstermektedir.

Bu bulguları destekler nitelikte bir olay yaşanmıştır. 2024 yılı Aralık ayında, özel güvenlik görevlisi mesleğini icra eden ve sosyal medyada popüler olan bir kullanıcı, büyük ve köklü bir devlet üniversitesi bünyesinde bir söyleşiye davet edilmiş ve görüntülerin sosyal medyada yer almasından sonra pek çok sosyal medya mecrasında konuyla ilgili üniversite ve ilgili kullanıcı adeta eleştiri yağmuruna tutulmuş, hatta sosyal medya jargonundaki tabirle linç edilmiştir (URL9). Bu durumu destekler nitelikte Koçak vd. (2022, s. 509) tarafından yapılan çalışmada, katılımcı kadınların, erkek katılımcılara nazaran sosyal medyada güvenlik görevlilerine, apartman görevlilerine, seyyar satıcılara, taksicilere, şoförlere, garsonlara, inşaat işçilerine ve fabrika işçilerine daha fazla ötekileştirme yapıldığı kanaatinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Sosyal medya kullanımı, çalışanların özel hayatında serbest hareket edebilmesinin bir ölçüsü olarak kabul edilmekle birlikte, işyeri ve çalışma zamanı haricinde olsa bile yapılan/yapılacak paylaşımlar, iş sözleşmesinin haklı ya da geçerli sebeple feshine yol açabilmektedir. Çalışanların bazı paylaşımları, bireysel veya kurumsal işverenin ticari sırlarını açığa çıkarabilmekte, işverenin itibarına zarar verebilmekte veya işyerinde huzursuzluğa neden olabilmektedir (URL8). Çalışanların, sosyal medya mecralarında yaptıkları yazılı, sözlü veya görsel paylaşımları kamuya açık şekilde ve herkesin görebileceği bir biçimde yapması, paylaşımın durumuna bağlı olarak işverene fesih hakkı verebilmektedir (URL3).

Öte yandan, sosyal medya aracılığıyla iş başvurusunda bulunma yaygınlığı sosyo-ekonomik gruplar arasında istatistiksel olarak farklılık göstermemektedir. Ancak sosyal medya aracılığıyla işe alınma yaygınlığına bakıldığında, yüksek sosyo-ekonomik gruplara mensup olanların işe alınma olasılığının daha yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle profesyonel iş ağı olan LinkedIn kullanıcılarının işe alınma olasılığı daha yüksek görülmektedir. LinkedIn vb. profesyonel ağ uygulamaları aracılığıyla stratejik ağ oluşturma

ve profesyonel içerik paylaşımı, sosyal medya mecraları üzerinden iş başvurusu yapmayı kolaylaştırarak işe alınma ihtimalini yükseltmektedir. Sosyal medya kullanıcılarının çevrimiçi (geçmiş ve güncel) davranışlarının, kişinin iş olanaklarına ve kariyer fırsatlarına erişim düzeyini etkilediği görülmektedir (Laukkarinen, 2023, s. 199). Her ne kadar sosyal medya kimlikleri ve kişinin sosyal medyadaki deyim yerindeyse “sicili” önemli olsa da insan gerçek haliyle ve gerçek hayatta hala iş hayatında ve sosyal hayatta en önemli unsur olma özelliğini korumaktadır. Teknolojik gelişmelerin, hâlihazırda var olan mesleklerin yerini almaktan ziyade meslekleri tamamlayıcı, süreçleri kolaylaştırıcı ve düzeltici/geliştirici bir rol üstlenmesi beklenmektedir. Yakın gelecekte, iş süreçlerindeki görece basit ve hesaplama dayalı işlemlerin bilgisayarlar/makineler tarafından yapılacağı ve çalışanların insan dokunuşu gerektiren daha karmaşık işlere odaklanabileceği bir iş ortamı ortaya çıkacağı öngörülmektedir.

Sosyal medya, toplumun hemen her kesimi için farklı amaçlarla sıklıkla kullanılmakta ve günlük yaşam rutininin temel bir alışkanlığı haline gelmiş durumdadır. Ancak alışkanlıkları bırakmanın zorluğu, alışkanlığın yerine koyulabilecek yeni bir unsur bulmanın zorluğundan kaynaklanmaktadır. İmkânlar dâhilinde kişiler en sağlıklı iletişim türü olan yüz yüze iletişimi kullandıkça, sosyal medyanın olumsuz taraflarından zarar görme ihtimallerinin de o nispette azalacağı değerlendirilmektedir (Bülbül, 2021). Keza sosyal medyada meslek kullanımı denildiğinde, genellikle yaygın meslekler akla gelse de mülki idare amirleri dâhil olmak üzere sosyal medya mecraları hem kişisel hem de kurumsal kimliklerle kullanılmaktadır. 2025 yılı şubat ayında Sivas ilinin bir ilçesinin kaymakamının, mülki idare amiri olduğu ilçenin kurumsal sosyal medya hesabından yaptığı bir paylaşım (URL11) kısa sürede çok fazla yorum almış ve ulusal basında kendine yer bulmuştur (URL10). Hatta mülki idare amirinin bağlı olduğu İçişleri Bakanı, kişisel sosyal medya hesabından bu paylaşıma cevap vermiştir (URL12).

Son tahlilde hem özel sektör hem de kamu kesiminde kendine yer bulan hemen her meslek, sosyal medyada yerini almıştır/almaya devam etmektedir. Bu doğrultuda, meslekleri bilinen kullanıcıların sosyal medya paylaşımlarını/etkileşimlerini; kendilerinin ve mesleklerinin itibarını, genel/mesleki etik ilkeleri, ilgili mesleğin profesyonellik gerekliliklerini, kişi haklarını, ahlaki normları ve yasal çerçeveyi gözeterek sorumlu kullanmaları gerektiği düşünülmektedir. Böylelikle, kendilerini mesleki çevrelerinde daha görünür/tanınır ve itibarlı hale getirecekleri, kendileriyle birlikte mesleklerinin de itibarının artmasına katkı sunacakları, aynı alandaki meslek

adaylarının zihinlerindeki meslek imajını olumlu yönde geliştirecekleri ve mesleki bilgi aktarımı konusunda da faydalı olacakları değerlendirilmektedir. Bu minvalde araştırma sonucunda, mesleki yükseköğrenim gören öğrencilerin sosyal medya mecralarındaki mesleği ile öne çıkan fenomenleri takip etme eğilimlerinin, araştırma örneklemini özelinde yarıdan az olduğu ancak katılımcıların yaklaşık üçte ikisinin mesleği ile ilgili konuları sosyal medya mecralarında takip ettiği tespit edilmiştir.

Ayrıca katılımcıların yaklaşık yarısının, mesleğini belli edecek şekilde sosyal medya paylaşımları yapmayı doğru bulurken diğer yarısının uygun bulmadığı da çarpıcı bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, sosyal medyanın günümüzde ve gelecekte mesleki gelişimde oldukça belirleyici olduğunu ve olacağını göstermektedir.

Araştırmanın Etik Yönü

Yapılan çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Bu çalışma, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’nun (Kimlik/Dosya No: 22504254-050.04) 28.08.2024 tarihli 2024/17 sayılı toplantısında alınan 2024/17-04 numaralı onay kararı ile yürütülmüştür.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Katkı Oranı Beyanı

Tüm yazarlar makalenin tüm süreçlerinde eşit oranda rol almışlardır. Tüm yazarlar çalışmanın son hâlini okumuş ve onaylamıştır.

Kaynakça

Aktaş, Ş., Öztürk, B., & Mete, E. N. (2023). Beslenme ve diyetetik öğrencilerinin sosyal medyada diyetisyenlerin paylaşımlarına yönelik görüşleri ve sosyal medyaya bakış açıları. *Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 10(2), 21–30.

- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, B. (2012). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı*. Sakarya Kitabevi.
- Arıbaş, A. N., & Özşahin, F. (2022). İş yaşamında yalnızlığın çalışanların sosyal medya bağımlılığına etkisinin incelenmesi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 37–46. <https://doi.org/10.52791/aksarayiibd.992255>
- Aslanyürek, M., Gürdal, S. A., Dursun, S., Tunçel, E., & İzmirli Ayan, S. M. (2015). Sosyal medya gerçeği ve meslek yüksekokulu öğrencilerinin sosyal medya algısının değerlendirilmesi. *Electronic Journal of Vocational Colleges (EJOVOC)*, 6(5), 1–8.
- Ayşin, G., Çavuşoğlu, H., & Hadımlı, A. (2024). Ebelik öğrencilerinin perspektifinden sosyal medya kullanımı ve bir kariyer hedefi olarak sosyal medya. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 11(4), 539–546. <https://doi.org/10.52880/sagakaderg.1543964>
- Bars, M. E. (2021). Kültürel dönüşümün etkin aracı medya: Televizyon “öldüren eğlence” midir? *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 1–26. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.832898>
- Bilen, E. (2019). *Sosyal medya kullanımının iş hukuku bakımından etkileri ve sonuçları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Bural, E. B. (2024). Sosyal medya istihbaratı çerçevesinde hareket güvenliği. *İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 127–152.
- Bülbül, M. N. (2021). *Sosyal medyada imaj fetişizmi: Bauman bağlamında imgelerin tüketimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Cao, X., Guo, X., Vogel, D., & Zhang, X. (2016). Exploring the influence of social media on employee work performance. *Internet Research*, 26(2), 529–545. <https://doi.org/10.1108/IntR-11-2014-0299>
- Cırdı, R., & Bulu, Ş. (2021). Toplumsal değişim bağlamında mesleğe bakış: Güncel mesleklerin ve profesyonel mesleklerin anlamlandırılması. *International Journal of Humanities and Education*, 7(15), 346–366.
- Ergün, G., & Keskin, B. (2019). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin mesleki örgütlenmede sosyal medya kullanım özelliklerinin belirlenmesi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2019(2), 190–195.
- Ersöz, B. (2020). Yeni nesil Web paradigması: Web 4.0. *Bilgisayar Bilimleri ve Teknolojileri Dergisi*, 1(2), 58–65.

- Gök Uğur, H., Seyis, N., Özçelik, S., & Toduk, F. N. (2018). Hemşirelerin mesleki gelişiminde sosyal medya kullanım durumlarının incelenmesi. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2), 9–16.
- Güleryüz, S., Esentaş, M., Yıldız, K., & Güzel, P. (2020). Sosyal izolasyon sürecindeki bireylerin serbest zaman değerlendirme biçimleri: Sosyal medya kullanım amaçları ile sosyal medya bağımlılığı ilişkisinin incelenmesi. *FOCUSS Spor Yönetimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 31–45.
- Hepekiz, İ., & Gökaliler, E. (2019). Sosyal medya aracılığıyla yaratılan kişisel markalar ve benlik sunumu. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 761–782.
- Karagöl, A., & Kaplanoğlu, L. (2022). Sosyal medya ve sanat ilişkisi bağlamında sanat profesyonellerinin sosyal medya kullanımı. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 126–138. <https://doi.org/10.46442/intjcss.1097107>
- Kaya, S. (2022). Gazetecilikte meslek etiği ve reklam tartışmalarının sosyal medyada bireysel gazetecilerin gelir modeli oluşturma çabaları üzerinden değerlendirilmesi. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*, 2022(11), 32–49. <https://doi.org/10.56075/egemiadergisi.1149241>
- Kılıç, S. (2013). Örneklem yöntemleri. *Journal of Mood Disorders*, 3(1), 44–46. <https://doi.org/10.5455/jmood.20130325011730>
- Koçak, M. C., Küçük, O., & Toprak, Ö. (2022). Medyada mesleklerin ötekileştirilmesi üzerine bir araştırma. *Erciyes İletişim Dergisi*, 9(1), 499–514.
- Korkmaz, A. (2005). Sosyal hareketlilik: Eğitim ve mesleğin sosyal hareketliliğe etkisi. *İstanbul Journal of Sociological Studies*, 31, 79–92.
- Laukkarinen, M. (2023). Social media as a place to see and be seen: Exploring factors affecting job attainment via social media. *The Information Society*, 39(4), 199–212. <https://doi.org/10.1080/01972243.2023.2199418>
- Masson, F., & Ross, E. (2017). Professionalism and social media in the 21st Century. In T. Geraint (Ed.), *Professionalism: Perspectives and practices of the 21st Century* (pp. 1–9). New York, NY: Nova Science Publishers.
- Mert Karadaş, M., Koç, G., Sayar, G., Şahin, S., & Sevgi, T. (2021). Öğrenci hemşirelerin sosyal medya kullanımı, kullanım amaçları ve etik boyutu. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 11–21.

- Nazik, G., Şahiner, E., & Boz, İ. (2023). Sosyal medya fenomeni hemşireler tarafından üretilen içeriklerin e-profesyonelliğe etkisi üzerine bir derleme. *Akdeniz Hemşirelik Dergisi*, 2(1), 19–24. <https://doi.org/10.59398/ahd.1259511>
- Öztürk, E., Elmaoğlu, E., Karasu, F., & Çam, H. (2022). Sosyal medya ve hemşirelik. *Sağlık Akademisi Kastamonu*, 7(3), 564–573. <https://doi.org/10.25279/sak.761686>
- Öztürk, S. (2018). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin internet ve sosyal medya kullanım alışkanlıkları: Devrekani meslek yüksekokulu örneği. *Social Sciences Studies Journal*, 4(14), 470–478.
- Pekince, R. M. (2024). Dijital mimarlığın geleceği: Web 3.0, sanal evrenler ve yapay zekâ. *Journal of Spatial Studies*, 1(2), 80–93.
- Söğüt, F., Özcan, S., & Aslan, Y. (2016). Meslek yüksekokulu öğrencilerinin sosyal medya kullanımına yönelik tutumları. *Erciyes İletişim Dergisi (Akademia)*, 4(4), 156–174. <https://doi.org/10.17680/akademia.03839>
- Şener, G. (2020). The views of vocational higher education students on social media use. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 183–216.
- Teyfur, M., Akpunar, B., Safalı, S., & Ercengiz, M. (2017). Eğitim fakültesi öğrencilerinin akademik erteleme davranışları ile sosyal medya bağımlılığı arasındaki ilişkinin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 12(33), 625–640. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12558>
- Tokatlı, M. (2016). Yen medyanın geleneksel medya ve halkla ilişkiler meslek alanı üzerine etkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(45), 877–886.
- Toprak, H. (2020). Medyada bilgi edinimi ve izlenme alanı arasında kalmak. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 321–332. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.672149>
- Topsümer, F., & Sağlam, M. (2019). İş arama sürecinde sosyal medya araçlarının kullanımı: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Muğla Meslek Yüksekokulu öğrencilerine yönelik nitel bir araştırma. *Middle Black Sea Journal of Communication Studies*, 4(1), 1–13.
- Tüfekçi, Ö. F. (2015). İnsan kaynakları temininde sosyal medyanın kullanımı ve konuya ilişkin bir araştırma (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Uzun, S. U. (2013). Örnekleme yöntemleri. https://www.researchgate.net/publication/301611898_Survey_Sampling_Methods_Ornekleme_Yontemleri (Erişim tarihi: 8 Ekim 2025)
- Ünüvar, P., Çalışandemir, F., & Tagay, Ö. (2018). Sosyal medyada mesleki dayanışma: Okul öncesi öğretmenlerinin mesleki yardım talepleri. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 3(4), 22–32.
- Yıldırım, A. Z., & Uyar, U. (2024). Dijital çağda aşçılığın evrimi: Sosyal medya ve yemek videoları üzerine inceleme. *Anasay*, 2024(29), 152–162. <https://doi.org/10.33404/anasay.1465345>
- Yurdabak, M. K., & Deniz, R. B. (2023). Web 3.0’da fırsatlar ve meydan okuma: Merkeziyetsiz internet işletmelere neler vad ediyor? *Turkish Journal of Marketing Research*, 2(2), 163–175.

Online Kaynaklar

- URL1: <https://uskudar.edu.tr/tr/icerik/44601/sosyal-medya-meslekleri-debelirliyor> (Erişim Tarihi: 19.01.2025).
- URL2: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.iletisim.gov.tr/uploads/docs/SosyalMedyaKullanımKilavuzu.pdf> (Erişim Tarihi: 08.01.2025).
- URL3: <https://www.incirolgludanismanlik.com/2018/10/24/mesai-saatleri-icinde-cekilen-fotograflarin-sosyal-medya-da-paylasilmasi-fesih-nedeni-midir/> (Erişim Tarihi: 28.01.2025).
- URL4: <https://www.kariyer.net/kariyer-rehberi/sosyal-medya-kariyer-hayatini-nasil-etkiliyor/> (Erişim Tarihi: 12.01.2025).
- URL5: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://etik.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_06/09103848_meslek_etigi_kitap.pdf (Erişim Tarihi: 12.02.2025).
- URL6: <https://totbid.org.tr/tr/icerik/haber-arsivi/hekimlerin-elektronik-ortamlar-ve-sosyal-medya-paylasimlarina-dair-yasal-hatirlatmalar-770> (Erişim Tarihi: 01.02.2025).
- URL7: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://file.atuder.org.tr/_atuder.org/fileUpload/66MR51w39pur.pdf (Erişim Tarihi: 06.12.2024).

- URL8: <https://www.grc-legal.com/calisanin-sosyal-medya-kullanimi/> (Erişim Tarihi: 12.02.2025).
- URL9: <https://eksisozluk.com/yakisikli-guvenlikin-ege-unide-yaptigi-soylesi--7916810> (Erişim Tarihi: 13.02.2025).
- URL10: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/kaymakamin-kar-anisi-yurekleri-isitti-bakan-yerlikaya-videoyu-paylasti-7303074> (Erişim Tarihi: 14.02.2025).
- URL11: <https://x.com/ZaraKaymakamlık/status/1887098299376709655> (Erişim Tarihi: 14.02.2025).
- URL12: <https://x.com/AlıYerlikaya/status/1888213496812155034> (Erişim Tarihi: 14.02.2025).
- URL13: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 14.02.2025).

A Research on Determining The Opinions of Vocational School Students on The Use of Profession in Social Media

Extended Abstract

Introduction

Over the last two decades, advances in technology have reshaped our lives, and access to social media in particular has significantly influenced and changed the way professionals interact with their clients, colleagues and employers. If professionals ignore the advantages that social media can offer, it can not only hinder the growth of their business practice, but also their own personal and professional growth and development. When utilized appropriately, clients can benefit greatly from a professional's service and interaction on various social media platforms.

The aim of the research is to determine the views of vocational higher education students in vocational colleges on the use of professions in social media and social media phenomena that have become popular by using professions. It will also be tried to reveal the purposes of using social media channels of university students and to answer whether social media is available in their future plans, and if so, for what purpose it is planned to be used.

After discussing the findings within the scope of the literature, suggestions for further research will be presented. In addition, ethical principles to be considered in the use of social media channels and ethical violations that may occur, what can be done to use social media in accordance with ethical principles and the consequences of ethical violations in social media will be discussed. In this context, data were collected from 488 students studying at a vocational school affiliated to a state university. The collected data were tried to be interpreted with frequency analysis.

Method

A quantitative research approach was adopted in the implementation of the research. It is an exploratory research in terms of its purpose. Exploratory research is a method preferred when it is desired to deepen the level of knowledge about a

particular subject and to address the subject with different dimensions. In terms of the time it covers, it has cross-sectional (instantaneous) research characteristics. Cross-sectional research aims to reveal the status of the phenomenon being researched at a certain moment and the survey method is generally used in cross-sectional research. In terms of research method, this research is a survey research. Survey research enables the researcher to have a better command of the research process and allows the researcher to collect relatively large amounts of data economically.

Within the scope of the research, university students in Turkey were selected as the population. Students studying at a state university were selected as the sample. The group that constitutes the study area, from which the researcher selects the sample and generalizes the results obtained is called the population, and the subgroup consisting of a sufficient number of elements that can represent the population from which they are selected is called the sample.

Within the scope of the research, data were collected from 488 students between the ages of 18 and 25, who were studying vocational higher education at a state university, through a questionnaire method. The questionnaire forms were sent to the participants via Google Forms application and the data were collected electronically. The collected data were analyzed and transformed into findings with the help of Jamovi statistical program. Frequency analysis technique was used to analyze the data.

Findings

More than half of the participants (57.4%) did an internship within the scope of the department they studied. A very low proportion of the participants (12.7%) stated that they had previously worked in a job related to the profession they studied, except for internship. Based on these findings, it is seen that more than half of the participants have an idea about the department they are studying by doing an internship, but very few of them have a real professional life except for the internship related to the profession they are studying.

However, about two-thirds of the participants (67.2%) had previously worked in a paid job. In other words, about two thirds of the participants have work experience outside of the field of study, in other words, they are not completely unfamiliar with business life. Most of the participants (82.1%) stated that the program they were studying was among their top 5 preferences. This can be interpreted as the participants consciously prefer the program they are studying.

More than half of the participants (57.4%) did an internship within the scope of the department they studied. A very low proportion of the participants (12.7%) stated that they had previously worked in a job related to the profession they studied, except for internship. Based on these findings, it is seen that more than half of the participants have an idea about the department they are studying by doing an internship, but very few of them have a real professional life except for the internship related to the profession they are studying.

However, about two-thirds of the participants (67.2%) had previously worked in a paid job. In other words, about two thirds of the participants have work experience outside of the field of study, in other words, they are not completely unfamiliar with business life. Most of the participants (82.1%) stated that the program

they studied was among their top 5 choices. This can be interpreted as the participants consciously preferred the program they studied.

These findings reveal that social media influencers are not role models for students and very few students (3.1%) intend to become social media influencers. It can be said that social media influencers who are prominent with their professions are not accepted / have very limited acceptance among university students.

Discussion

Proper use of social media does not only include ethical and appropriate use. It is also important for users to control the time they spend on social media, prevent it from becoming an addiction and use it “correctly” in these contexts. Suggest that university students should be informed by guidance counselors about the problems that may be caused by social media addiction and steps should be taken to solve these problems by identifying familial/social problems that lead students to social media addiction.

Human resources and brand management are two of the fields that have adapted the fastest to the changes in social media. Employers, through their human resources staff, contact prospective employees through their social media accounts, review prospective employees' social media accounts, and develop candidate attraction practices using social media channels. The concept of social recruiting has emerged as an innovative term as the employer-employee relationship has become bidirectional.

Social media pressure has a great impact on the career choice of prospective employees, whether they realize it or not. It is pointed out that we live in a time when everyone who works is everything, but at the same time nothing. This situation may lead to the questioning of the professional competencies of those who come to the forefront by practicing a profession, criticism that sometimes amounts to insults, and marginalization of the members of the relevant profession.

Conclusion and Recommendations

In the final analysis, almost every profession that has found a place for itself in both the private and public sectors has taken/continues to take its place in social media. In this respect, it is thought that users with known professions should use their social media posts/interactions responsibly by considering the reputation of themselves and their profession, general/professional ethical principles, professionalism requirements of the relevant profession, individual rights, moral norms and legal framework. In this way, it is considered that they will make themselves more visible/recognizable and reputable in the field of their profession, contribute to the increase in the reputation of their profession, improve the image of the profession in the minds of prospective professionals in a positive way and be useful in transferring professional knowledge.

As a result of the research, it was determined that the tendency of vocational higher education students to follow the phenomena that stand out with their profession on social media channels is less than half in the research sample, but approximately two-thirds of the participants follow the topics related to their profession on social media channels. In addition, it is a striking finding that approximately half of the

participants find it appropriate to make social media posts that reveal their profession, while the other half do not find it appropriate.

The most important limitation of the study is that it was conducted on a relatively small sample and in only one province. In the future, it is planned to be applied on a larger sample with participation from different provinces and by adding different variables and to improve the research.

AN ASSESSMENT OF MOUNT ARARAT'S ROLE IN THE NARRATIVE OF NOAH'S
ARK: HISTORICAL, RELIGIOUS AND POLITICAL PERSPECTIVES

Nuh'un Gemisi Anlatısında Ağrı Dağı'nın Rolü Üzerinde Bir Değerlendirme: Tarihsel,
Dini ve Politik Perspektifler

Ahmet EFE

Doç. Dr., CPATURK Bağımsız Denetim ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.
ahmetefe.04@outlook.com

<https://orcid.org/0000-0002-2691-7517>

Cite As/Atrf: Efe, A. (2025). An assessment of mount Ararat's role in the narrative of Noah's
Ark: historical, religious and political perspectives. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 261-290.
<https://doi.org/10.31463/aicusbed.1646109>

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Type</i> :	Derleme - <i>Compilation</i>
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	24.02.2025
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	10.05.2025
Sorumlu Yazar- <i>Corresponding Author</i> :	Ahmet EFE
Sayfa Aralığı- <i>Page Range</i> :	261-290
Doi Numarası- <i>Doi Number</i> :	 https://doi.org/10.31463/aicusbed.1646109

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

 iThenticate

AN ASSESSMENT OF MOUNT ARARAT'S ROLE IN THE NARRATIVE OF NOAH'S
ARK: HISTORICAL, RELIGIOUS AND POLITICAL PERSPECTIVES

Nuh'un Gemisi Anlatısında Ağrı Dağı'nın Rolü Üzerinde Bir Değerlendirme:
Tarihsel, Dini ve Politik Perspektifler

Ahmet EFE

Abstract

This study embarks on an interdisciplinary exploration of Mount Ararat which is within the borders of Doğubayazıt city of Türkiye where my whole childhood had passed, intertwining historical analysis and the religious interpretations from Christian, Armenian, and Islamic perspectives concerning the narrative of Noah's Ark. Aiming to delve beyond the surface, this research not only scrutinizes the geological history and early historical mentions of Mount Ararat, but it also dissects the religious texts and interpretations of the Noah's Ark narrative across these diverse religious cultures. The Christian account is analyzed through the lens of Biblical texts and historical explorations, while the Armenian perspective is examined by emphasizing Mount Ararat's cultural and religious significance in Armenian Christianity. The Islamic viewpoint is assessed by analyzing the Quranic narrative of Noah (Nuh) and Islamic interpretations of the Ark's final resting place. By integrating these various perspectives, the research aims to bring forth a holistic understanding of Mount Ararat's role in the narrative of Noah's Ark. Conclusively, a comparative analysis uncovers the shared threads and unique nuances across these cultures, culminating in a broader cross-cultural understanding of this narrative's impact and its unifying potential in an increasingly diversified world. This study, by drawing upon varied disciplines, strives to contribute meaningfully to religious studies, archaeology, and cultural comprehension. Future research directions are also suggested.

Keywords: Mount Ararat, Noah's Ark, Christian perspectives, Armenian perspectives, Islamic perspectives, historical analysis.

Öz

Bu çalışma, Türkiye'nin Doğubayazıt şehri sınırları içinde yer alan ve çocukluk yıllarımda geçtiği Ağrı Dağı'nı disiplinlerarası bir yaklaşımla ele almakta; Nuh'un Gemisi anlatısını Hristiyan, Ermeni ve İslami perspektiflerden tarihsel analiz ve dinî yorumlarla iç içe geçiren bir araştırma sunmaktadır. Yüzeysel bir incelemenin ötesine geçmeyi amaçlayan bu araştırma, yalnızca Ağrı Dağı'nın jeolojik tarihini ve erken dönem tarihsel referanslarını irdelemekle kalmayıp, aynı zamanda bu anlatının farklı dini kültürlerdeki yorumlarını ve kutsal metinlerdeki karşılıklarını detaylı bir şekilde ele almaktadır. Hristiyan anlatısı, Kitab-ı Mukaddes metinleri ve tarihsel keşifler ışığında analiz edilirken, Ermeni perspektifi, Ağrı Dağı'nın Ermeni

Hristiyanlığı'ndaki kültürel ve dini önemine vurgu yaparak incelenmiştir. İslami bakış açısı ise, Nuh (Nuh) kıssasının Kur'an-ı Kerim'deki anlatımı ve İslam alimlerinin geminin nihai konumu hakkındaki yorumları üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışma, bu farklı perspektifleri bütünleştirerek, Nuh'un Gemisi anlatısında Ağrı Dağı'nın rolüne dair kapsamlı bir anlayış geliştirmeyi amaçlamaktadır. Sonuç olarak, karşılaştırmalı bir analiz, bu kültürler arasında ortak noktalar ile farklılıkları ortaya koyarak, anlatının etkisinin ve giderek çeşitlenen dünyada birleştirici potansiyelinin altını çizmektedir. Bu araştırma, farklı disiplinlerden yararlanarak dini çalışmalar, arkeoloji ve kültürel anlayışa anlamlı bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Ayrıca, gelecekteki araştırmalar için öneriler de sunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Ağrı Dağı, Nuh'un Gemisi, Hristiyan perspektifleri, Ermeni perspektifleri, İslami perspektifler, tarihsel analiz.

Introduction

Mount Ararat, located in eastern Turkey, near the borders of Iran, Armenia, and Nakhichevan, is a snow-capped, dormant volcanic compound consisting of two major volcanic cones: Greater Ararat and Little Ararat. Greater Ararat is the highest peak in Turkey, reaching a towering 5,137 meters above sea level (Global Volcanism Program, 2013). The mountain holds immense historical and cultural significance, particularly in Christian, Jewish, and Islamic traditions, as it is traditionally regarded as the resting place of Noah's Ark following the biblical deluge.

The narrative of Noah's Ark, while most prominently featured in the Bible's Book of Genesis, is also told in other religious texts, including the Quran and the Torah, albeit with varying details. In these narratives, Noah, deemed a righteous man by God, is instructed to build an ark to shelter his family and a male-female pair of every animal species from a catastrophic flood intended to purge the Earth of human wickedness and corruption (Genesis 6:9-9:17; Quran 11:36-44; Goldberg, 1987). Once the flood subsides, the Ark is said to come to rest on a mountain - commonly identified as Mount Ararat.

This study aims to delve into the numerous claims, counterclaims, and hypotheses regarding the location of Noah's Ark on Mount Ararat, using various analytical and empirical methodologies. The objective is to identify any concrete evidence, assess its validity, and offer possible interpretations. This work is significant because it explores a topic steeped in religious, cultural, and historical intrigue, and may shed light on longstanding debates surrounding the Ark's existence and location.

Method

This research employs an interdisciplinary methodology to assess Mount Ararat's role in the narrative of Noah's Ark, integrating historical, religious, and political perspectives. The study combines textual analysis of religious scriptures (Biblical, Quranic, and Armenian Christian texts) with historical accounts and geological investigations to explore the mountain's significance across Christian, Armenian, and Islamic traditions. Source of literature is Google Scholar database. Historical analysis traces early mention of Mount Ararat in ancient texts, while religious interpretations are examined through comparative theology, focusing on the Ark's resting place and its cultural implications. Political and socio-economic dimensions are also analyzed, particularly in the context of Türkiye-Armenia relations, to understand how the narrative influences national identity, diplomacy, and tourism. The methodology emphasizes a holistic approach, blending empirical evidence with cultural and symbolic interpretations, to provide a comprehensive understanding of Mount Ararat's enduring significance in the Noah's Ark narrative.

The research presupposes that the narrative of Noah's Ark, in its essence, holds some truth and that physical evidence of this could potentially be found on Mount Ararat. Nonetheless, several issues present themselves. The first issue is the practical difficulty of accessing and performing research on Mount Ararat due to its harsh conditions and political sensitivities. The second is the issue of bias, as many investigations have been conducted with preconceived notions of finding the Ark, which can color the interpretation of findings.

Our research hypothesis is that if Noah's Ark did indeed come to rest on Mount Ararat, then tangible evidence, such as remnants of ancient construction or unique biodiversity, may exist on or around the mountain. This evidence could potentially be uncovered through comprehensive archaeological, geological, and biological studies.

Historical Perspectives

Mount Ararat is geologically significant due to its unique formation and changes over time. It is the highest peak in Turkey, arising from a complex volcanic sequence that began in the late Miocene and continued into the Pleistocene (Amosova et al., 2016). The process of formation involved a series of eruptions which led to the creation of two major peaks: Greater Ararat and Lesser Ararat. This volcanic activity has caused the mountain's landscape to

evolve continuously over the last 10 million years, displaying an array of geological phenomena such as lava flows, pyroclastic flows, and tephra deposits (Cnudde & Boone, 2013).

Figure 1. A digital illustration of Mount Ararat for its geological history with volcanic formations, glacial features, and its twin peaks

The climatic changes over the ages have also influenced the mountain's topography, contributing to the creation of several glaciers, which further modified the landscape. The geological history of Mount Ararat is marked by multiple stages of glaciation, erosion, and volcanic activity, shaping its unique physical appearance today.

The formation and evolution of Mount Ararat over time is a subject of significant interest to geologists. The latest eruptions occurred around 2,000 years ago, which implies that Ararat can be categorized as an active stratovolcano, although no recent eruptions have been recorded (Amosova et al., 2016). Furthermore, geological evidence suggests that Ararat's snow-covered peak has been slowly retreating due to global warming (Avci, 2022). This retreat might lead to further geomorphological changes in the future.

Historically, Mount Ararat has been closely associated with the biblical narrative of Noah's Ark. The Bible states that the Ark landed on the "mountains of Ararat" after the Great Flood (Genesis 8:4). However, there is a debate among scholars as to whether these references are to the specific Mount Ararat, or a general region known as Urartu in ancient times (Cline, 2012).

In the said studies and discussions, instead of bringing the incident to the agenda and identifying and reminding the wisdom and cautionary points in the verses that convey a message to humanity, the focus is on where the

ship landed. It is noteworthy that while discussing where the ship landed, the issue of where the ship was built is not brought up (Geçit, 2020).

Various expeditions have attempted to discover archaeological evidence of the Ark on Mount Ararat. However, no conclusive evidence has been found to date. Most of the alleged sightings and artefacts, like the supposed "Ararat Anomaly", could not be substantiated upon further investigation (Cline, 2012).

Mount Ararat has been a subject of historical interest and scriptural references, given its biblical connection to Noah's Ark. In ancient scripts, it is recognized as the resting place of the Ark post the deluge. Ancient historians such as Berossus (3rd century BC), a Babylonian historian, mentioned the Ark's landing site as the mountains of Armenia (Gmirkin, 2006). Similar to this, the works of Flavius Josephus (1st century AD), a Romano-Jewish historian, also reference Mount Ararat as the Ark's final location (Feldman & Hata, 1987).

The Qur'an does not specifically mention Mount Ararat but refers to the Ark's resting place as "Al-Judi," a term whose exact geographic location remains ambiguous but is speculated to be in the mountainous region of modern-day Eastern Turkey or Northern Iraq (Al-Imam, 2006). Ancient Mesopotamian cuneiform tablets, including the Epic of Gilgamesh, also contain flood narratives with similarities to the Noah's Ark story, although they do not name a specific mountain as the Ark's landing place (George, 2003).

The legend of Noah's Ark has gone through considerable evolution and interpretation over centuries. Initially, the Ark's story served primarily as a religious narrative and a symbol of divine intervention and salvation in Abrahamic faiths (Bandstra, 2008). Over time, it transcended religious teachings and became embedded in popular culture, influencing literature, art, and cinema.

During the Middle Ages, the story was often portrayed in ecclesiastical art, symbolizing Christ's church offering salvation from a sinful world (Emmerson & Clayton, 1989). During the Enlightenment, philosophers and theologians began to scrutinize the Ark's story from a rational perspective, raising questions about its feasibility (Edwards, 1967).

Figure 2. An exemplary visually engaging depiction of Mount Ararat with Noah's Ark

In the modern era, the search for physical evidence of the Ark on Mount Ararat has become a point of fascination for many, transforming the biblical narrative into an archaeological endeavor. Despite numerous expeditions and claimed sightings, no universally accepted proof of the Ark's existence has been found on Mount Ararat (Corbin, 1999). This lack of definitive evidence has led to widespread debate, with some viewing the story as a literal historical event and others interpreting it symbolically or mythologically.

Mount Ararat, located in modern-day Turkey, is frequently cited in connection with Noah's Ark due to references in religious texts. The book of Genesis, for instance, suggests that Noah's Ark came to rest on the "mountains of Ararat" after the biblical flood (Genesis 8:4). However, it's worth noting that the term "Ararat" in ancient texts often referred to a region rather than a specific mountain (Cline, 2007).

Geologically, Mount Ararat is a stratovolcano, composed of layers of solidified lava, pumice, and volcanic ash. It is relatively young in geological terms, with its current formation dating to about 1 million years ago (Azzoni et al, 2017). Thus, any trace of an ancient structure like Noah's Ark surviving intact on the mountain seems implausible. Additionally, the harsh and unstable conditions on Mount Ararat, including frequent landslides, avalanches, and volcanic activity, would likely have destroyed or significantly displaced any remnants over thousands of years (Yalcin, 2007).

Moreover, numerous archaeological expeditions to Mount Ararat have failed to uncover definitive evidence of Noah's Ark (Corbin, 1999). Many claimed discoveries, such as the Durupınar site, have subsequently been shown to be natural rock formations (Garibian, 2021). Despite persistent myths and legends, the lack of archaeological evidence suggests that if an ancient vessel existed on Ararat, it has either been destroyed or is yet to be found.

Christian Perspectives

The narrative of Noah's Ark and Mount Ararat forms an integral part of the Christian doctrine, representing key biblical events depicting God's wrath and eventual mercy.

An in-depth examination of the biblical text, specifically Genesis Chapters 6 through 9, details the story of Noah and the Ark. The narrative explains how God, appalled by the moral degeneration of humanity, decided to wipe out all living beings on Earth through a cataclysmic flood (Genesis 6:5-7, New International Version). However, Noah, described as a righteous and blameless man, was chosen by God to build an ark to save himself, his family, and pairs of every living creature (Genesis 6:9-22).

Once the flood subsided, the Bible says, "the ark came to rest on the mountains of Ararat" (Genesis 8:4). The identification of this location as modern-day Mount Ararat in eastern Turkey, however, remains a matter of debate among scholars. Some argue that "the mountains of Ararat" likely referred to a region, rather than a specific mountain (Cline, 2007).

Christian interpretation of this narrative spans a wide spectrum of views. Fundamentalists often adhere to a literal interpretation, asserting that a global flood occurred and that the remnants of Noah's Ark could potentially be discovered on Mount Ararat (Ham, 2001). The search for Noah's Ark has inspired countless expeditions, although no definitive archaeological evidence has been unearthed to validate these claims (Crouse nd.).

On the other hand, many Christian theologians adopt a more metaphorical interpretation of the Noah story. They argue that the narrative symbolizes God's judgement against sin and His promise of redemption and new beginnings, focusing less on the historical or geographical accuracy of the events (Walton, 2009).

Despite varying interpretations, the story of Noah's Ark on Mount Ararat remains a cornerstone of Christian teachings, symbolizing the mercy and salvation that God extends to humanity in the face of judgement (Longman & Walton, 2018).

The search for Noah's Ark has been a subject of fascination, exploration, and controversy for many Christian explorers and historians over the years. The Genesis flood narrative of the Bible has fueled a series of explorations on Mount Ararat, where the Ark is believed to have rested after the deluge (Cline, 2017). One of the most notable expeditions was led by Fernand Navarra, a French explorer in 1955, who claimed to have discovered a five-foot long wooden beam at an altitude of more than 13,000 feet (Price, 2015). However, radiocarbon dating disputed Navarra's claim, suggesting the wood was from the medieval period, casting doubt on its legitimacy (Nye, 2014). Despite numerous explorations and claims, as of my knowledge cutoff in 2021, there is no universally accepted archaeological evidence supporting the existence of Noah's Ark.

Modern Christian beliefs and attitudes towards Noah's Ark and Mount Ararat are varied and complex, and are heavily influenced by individual interpretation of the Bible, personal faith, and cultural contexts (Nissen, 2015). Some Christians maintain a literal interpretation of the Genesis flood narrative, viewing the Ark as a physical artifact that could potentially be discovered on Mount Ararat (Senter, 2011). These believers continue to support expeditions and research aimed at finding physical evidence of the Ark.

On the other hand, many other Christians interpret the story of Noah's Ark allegorically, seeing it as a powerful narrative illustrating God's judgement, mercy, and the concept of renewal (Hamilton, 1995). They argue that the quest for the Ark, especially on Mount Ararat, might detract from the more important spiritual and moral lessons conveyed by the story.

In conclusion, the quest for Noah's Ark on Mount Ararat reflects broader questions about the intersection of faith and science, and the ways religious narratives are interpreted and understood within Christian communities.

Mount Ararat, despite being located in present-day Turkey, holds a vital role in the cultural and mythological history of Armenia. Armenians regard this majestic peak as their ancestral home, a symbol of their cultural identity and survival (Maranci, 2015). This sentiment is rooted in the ancient Armenian belief that Mount Ararat was the heart of the world after the Great Flood, a notion tied to Noah's Ark, which was said to have come to rest upon its peaks.

Figure 3. A view of Ararat from Armenian Temple Garni

The narrative of Noah's Ark is central to the theology of Armenian Christianity, primarily because of its connection to Mount Ararat. Noah's Ark, according to the Book of Genesis in the Bible, came to rest on "the mountains of Ararat" following the Great Flood (Genesis 8:4). This scriptural reference has deep significance in the spiritual life of Armenian Christians, as they believe their homeland was the cradle of humanity's rebirth after the Flood (Lanser & Div, 2008). Thus, the narrative shapes their historical understanding, symbolizes divine providence, and reinforces their spiritual identity.

Figure 4. A view of Ararat from Gerhar Monastery Armenia

There are many Armenian historical records and legends that intertwine with the narrative of Noah's Ark and Mount Ararat. The fifth-century Armenian historian Moses of Khoren, for instance, documented that the forefather of the Armenians, Hayk, was a descendant of Noah, further cementing the connection between Armenians, Mount Ararat, and Noah's Ark (Libaridian, 2004). Armenian folktales also suggest that remnants of the Ark can still be found on the mountain's peak, reinforcing the spiritual significance of Mount Ararat and the Ark in the collective Armenian consciousness.

Despite being geographically outside its borders, Mount Ararat is deeply embedded in Armenian national identity. The silhouette of the mountain is prominently featured in various Armenian state symbols and is visible from the capital, Yerevan, serving as a constant reminder of the nation's historical roots (Rahmdel, 2014). Its symbolic importance is encapsulated in the phrase, "As long as we can see Mount Ararat, we know we are home." Its image in literature, art, and popular culture reinforces its role in the Armenian psyche, representing the enduring spirit of the Armenian people and their longing for their ancestral lands.

Islamic Perspectives

The *Risale-i Nur*, penned by Bediuzzaman, is a modern interpretation of several significant aspects of mountainous regions. Following is a summarized understanding of the ideas and wisdom found in this work, with particular emphasis on Bediuzzaman's reflections on Mountains:

1. The soil's formation is credited to the crumbling of massive stone mountains, which leads to the creation of arable lands (Nursi, 1960).
2. The mountains, depicted as marvels of creation, are believed to sing praises through their cave-like structures (Nursi, 1960).
3. Mountains, adorned with vegetation, are likened to mothers providing suitable conditions for the growth of various fruits and vegetables. The snow covering mountains in winter is seen as an expression of joy, while the barren shroud is seen as an expression of grief (Nursi, 1960).
4. The pyramids, constructed by Pharaohs to emulate the majesty of mountains, highlight humanity's attempt to imitate the divine creations of God (Nursi, 1960).
5. Mountains, with their hard facades, act as reservoirs for water and protect soil layers (Nursi, 1960).

6. The mountains serve as repositories for beneficial metals, substances, and medicines, further establishing their role as the storehouses of life-sustaining resources (Nursi, 1960).

7. Volcanoes and mountains serve as outlets for magma, and their immense weight helps prevent earth collapses and earthquakes (Nursi, 1960).

8. There are numerous accounts of God's wrath being enacted through mountains against defiant tribes in history (Nursi, 1960).

9. Mountains are not just geographical features; they serve a myriad of purposes and roles, and they present themselves in diverse forms (Nursi, 1960).

10. Mountains play an essential role in maintaining climate balance. They cleanse the air, absorb moisture, and provide a barrier against adverse weather conditions (Nursi, 1960).

11. Mountains also act as a dispersal center for clouds, signifying the harmony and unity between the earth and the sky (Nursi, 1960).

12. Several Islamic narratives, including the Qur'an and Hadiths, as well as scholarly research, provide valuable insights about mountains. Four mountains, in particular, are considered supreme: Hira, Sevres, Judi, and Tur. Each of these mountains has specific significance in Islamic traditions (Nursi, 1960).

Bediuzzaman Said Nursi's reflections on mountains in *Risale-i Nur* offer profound theological, ecological, and philosophical insights that extend beyond their physical presence. His portrayal of mountains as integral components of divine creation underscores their role as signs (*āyāt*) of God's wisdom and power. This aligns with Qur'anic discourse, where mountains are described as stabilizers of the earth (Qur'an 16:15). Furthermore, Nursi's notion that mountains "sing praises" through their structures suggests a metaphysical perspective in which nature is not inert but engaged in constant glorification of the Creator (Qur'an 17:44). Additionally, his comparison between the grandeur of mountains and the pyramids built by Pharaohs highlights the human desire to imitate divine creation—yet ultimately failing to achieve the same majesty and purposefulness.

Beyond their theological significance, mountains play a critical role in sustaining life, a theme Nursi emphasizes through their functions as water reservoirs, climate regulators, and providers of essential minerals. The erosion of mountains leading to the formation of fertile soil illustrates a natural cycle that supports agriculture and human sustenance. Their ability to absorb moisture and cleanse the air further reinforces their ecological importance,

suggesting an early awareness of environmental balance. Furthermore, their role as storehouses of valuable minerals and medicinal substances speaks to the ethical dimensions of resource management, urging humanity to responsibly utilize the earth's provisions.

On a philosophical level, Nursi's depiction of mountains as resilient and multi-functional structures serves as a metaphor for human endurance and adaptability. Just as mountains withstand time and natural forces, individuals are encouraged to cultivate patience and fortitude. The changing appearance of mountains—snow-capped in winter as a sign of joy and barren at times as an expression of grief—mirrors the cyclical nature of human experiences, where both abundance and deprivation serve as part of divine wisdom. Additionally, Nursi's reference to mountains as instruments of divine retribution in historical narratives highlights the moral responsibility of societies and the idea that nature itself can manifest divine justice.

From an Islamic spiritual perspective, Nursi highlights the significance of certain sacred mountains—Hira, where the first revelation was received; Judi, associated with Noah's Ark; Tur, linked to Prophet Moses; and Sevres, where Prophet Muhammad sought refuge. These mountains symbolize solitude, divine encounters, and moments of profound transformation, reinforcing their role as places of reflection and spiritual awakening. Their presence in Islamic history serves as a reminder of the interconnectedness between natural landscapes and pivotal moments in divine revelation.

Explosion of Ararat as a Sign of Awakening

The excerpt from *Risale-i Nur* by Bediüzzaman Said Nursi, along with some elaboration on the symbolic significance of Mount Ararat (Nursi, Lemalar, 1960):

Before and during the early days of the First World War, I beheld in a true and significant vision that I was beneath the renowned Mount Ararat, known in Turkish as Ağrı Dağı. Suddenly, the mountain exploded with an enormous blast. Its massive fragments, like pieces of mountains, were scattered across the world. Amidst that terrifying scene, I noticed that my late mother was beside me. I said to her: 'Mother, do not fear. It is the command of the Almighty. He is the Most Merciful and the Most Wise.'

Suddenly, in that state, I saw a majestic person addressing me with authority, saying: 'Proclaim the miraculousness (i'jāz) of the Qur'an.'

I awoke and understood that a great upheaval was imminent. As a result of this explosion and transformation, the protective walls

surrounding the Qur'an would be broken. The Qur'an would then defend itself directly. It would be assaulted, and its miraculousness would serve as its invincible armor. And to manifest a particular aspect of this miraculousness in this era, someone far beneath the task—like myself—would be chosen. I understood that I was that chosen one.

Since the expression of the Qur'an's miraculousness has, to some extent, occurred through the Words [i.e., the Sözlük collection], it becomes necessary to reveal the divine assistance that has manifested in our service, which is regarded as being for the sake of that *i'jāz*, and which is like its droplets and blessings. To reveal this is to assist the Qur'an's miraculousness, and thus it must be declared.

Mount Ararat carries profound historical, geographical, and symbolic weight, particularly in Islamic, Christian, and Judaic traditions. Traditionally considered the resting place of Noah's Ark, it represents a spiritual high point—a symbol of renewal after catastrophe, of divine intervention after destruction.

Said Nursi's vision of the explosion of Mount Ararat represents a profound symbolic and theological moment, encapsulating both the twilight of an era and the dawn of another. In his sacred dream, the mountain's eruption and fragmentation mirror the disintegration of the Ottoman Empire and the collapse of the Caliphate—the political and military bastions that had long safeguarded the Qur'an and the Islamic world. The guardians of the sacred text, once embodied by empire and authority, dissolve under divine decree; yet in their place emerges a new paradigm of protection—one not of armies or institutions, but of intellect, spirit, and divine miraculousness (*i'jāz al-Qur'ān*).

Nursi's dream situates him beneath the mountain, a posture of humility before an immense, divinely ordained transformation. The explosion, though terrifying, is not a calamity but a celestial command—an unveiling of divine will that signals both destruction and renewal. His reassurance to his mother, "Do not fear. It is the command of the Almighty," reflects a deep spiritual insight: the apparent collapse of worldly structures conceals a divine wisdom that aims to purify, awaken, and redirect. The presence of his mother may signify the nurturing continuity of faith and the compassionate inheritance of tradition, even amidst upheaval.

The majestic voice commanding him to "Proclaim the miraculousness of the Qur'an" redefines the locus of defense from external power to internal truth. The Qur'an, deprived of its worldly fortresses, is now to manifest its own invincibility through its divine eloquence, logic, and spiritual depth. This

transformation embodies a movement from political Islam to intellectual and spiritual Islam—one in which the Qur'an defends itself through the brilliance of its message and the reasoned conviction of its adherents.

The mountain's fragments scattering across the world evoke the dispersion of divine knowledge and responsibility beyond traditional centers of power. Just as Mount Ararat—linked to Noah's Ark and the idea of renewal—symbolizes divine mercy after judgment, its explosion in Nursi's vision marks a universal awakening: the truths of the Qur'an are to be disseminated widely, touching hearts and minds far beyond the lands once under Ottoman protection.

This symbolism gains additional depth when considered through the lens of Abrahamic tradition. In Jewish and Christian scriptures, Mount Ararat is revered as the resting place of Noah's Ark (Genesis 8:4)—a site of salvation and covenant, where divine wrath gives way to mercy and humanity is granted a new beginning. For Christians, Ararat became a sacred mountain, representing rebirth, divine promise, and the intersection between destruction and redemption. The Ark's resting there symbolizes not merely survival but the reestablishment of divine order and moral consciousness.

Nursi's choice of Ararat, therefore, is profoundly intentional. By invoking a mountain sanctified across monotheistic faiths, he situates his vision within a continuum of divine renewal that transcends historical and sectarian boundaries. The explosion of Ararat in his dream may be read as a metaphorical repetition of Noah's deliverance: just as the Ark once emerged from the flood to renew humanity, so too would the Qur'an emerge from the collapse of its worldly protectors to renew faith, intellect, and moral order. The disintegration of the empire and the scattering of its fragments parallel the spreading of divine truth beyond confines of geography or authority—an echo of the Ark's message of mercy, universality, and divine protection.

Thus, the vision is both eschatological and reformative. It announces the end of an age in which Islam's strength was tethered to empire and heralds a new epoch in which its vitality would rest upon the Qur'an's own miraculous essence and the intellectual-spiritual struggle of believers. Said Nursi interprets his role not as self-ordained but divinely entrusted—to serve as an instrument through which the Qur'an's *i'jāz* is articulated, defended, and lived. His writings, especially the *Risale-i Nur*, become both a reflection and a realization of that vision: a testimony to the Qur'an's enduring self-defense and an invitation to a global reawakening grounded in faith, knowledge, and divine mercy. The reference to his mother symbolizes compassion, tradition,

and continuity amid turmoil. The command to "Proclaim the miraculousness of the Qur'an" situates Nursi's mission not as a personal ambition but as a divine appointment—to intellectually and spiritually defend Islam in the modern era through scholarship and reason. By placing himself "beneath" Mount Ararat, Nursi signals humility before a divine task. The mountain, once exploded, sends forth its pieces—perhaps a metaphor for the truths and responsibilities that would be spread and carried by those inspired by the Qur'an's *i'jāz*, regardless of where they are in the world. The dream serves as a metaphorical illustration of the Qur'an's future defense and expansion after a significant transformation, signifying the strength and survival of Islam (Nursi, 2007).

The Narrative of Nuh in the Quran and Islamic Tradition

The story of Prophet Nuh, one of the five principal prophets in Islam, is encapsulated in various surahs in the Quran, each highlighting different aspects of his life, teachings, and the great flood narrative (Emerick, 2010). Unlike the Bible, which mentions Mount Ararat as the resting place of Noah's Ark (Genesis 8:4), the Quran does not specify a precise location. Instead, it states that the Ark came to rest upon Al-Judi, without providing an exact geographical reference (Quran 11:44).

From a theological viewpoint, Prophet Nuh is revered in Islam for his unwavering faith and commitment to monotheism in the face of immense adversity and ridicule from his contemporaries (Esposito, 2011). His story, as narrated in the Quran, presents lessons on patience, persistence, and steadfastness in the face of opposition. Noah is portrayed as a prophet who tirelessly preached monotheism for 950 years, urging his people to abandon idolatry and embrace the worship of one God (Quran 29:14).

The narrative of the Great Flood, similar to the Biblical account, is used in Islamic tradition to illustrate the divine punishment meted out to Noah's people for their obstinate refusal to heed his prophetic warnings. The Quran details the construction of the Ark and the boarding of a pair from every species, under the guidance of divine revelation (Quran 11:36-41).

While the Quranic narrative aligns with the biblical account in various aspects, it also presents unique elements. In the Islamic tradition, Noah's son and wife are depicted as non-believers who perish in the flood, contrary to the Biblical portrayal where Noah's entire family survives (Quran 11:42-43; Genesis 7:7). This serves as a stark reminder in Islamic theology that divine

guidance and salvation are not inherited but attained through personal faith and righteousness.

From a historical perspective, identifying the exact location of Noah's Ark remains a matter of contention and speculation. While Mount Ararat in present-day Turkey is most often identified as the possible site due to Biblical accounts, Islamic tradition leans towards Al-Judi, a location which many Islamic scholars and historians believe to be in modern-day Iraq or Turkey (Petersen, 1996). However, concrete archaeological evidence supporting either claim remains elusive.

Islamic interpretations of the Ark's final resting place

The final resting place of Noah's Ark has been the subject of numerous Islamic interpretations. There's a rich vein of literature and religious text within the Islamic tradition that has addressed this intriguing mystery.

In recent years, researchers Austen Henry Layard and L. King encountered Assyrian inscriptions written in cuneiform script in the vicinity of Mount Ararat. According to Islamic beliefs, it is believed that Noah's Ark came to rest on this mountain after the great flood, and there are rumors suggesting that the Ark was located on Mount Ararat (Bardakçı, 2012).

In the Qur'an, it is mentioned that the Ark settled on Mount Judi. In Surah Hud, there is a verse that states, "O earth, swallow your water, and O sky, withhold [your rain]." It is described that the water receded, and the Ark rested on Judi, with Noah proclaiming, "May the tyrants be far removed from the mercy of Allah" (Quran, Surah Hud, verse 44).

Commentaries on the Qur'an mention that Judi is situated close to Mosul. The mountain in question, currently located within the borders of Silopi, falls within the Şırnak province of Turkey. The name Şırnak, an ancient name, translates to "Şehr-i Nuh," meaning "City of Noah." At the foot of Mount Cûdî, there is a village called Heştan, which means "eighties." It is believed that Heştan Village was established by Noah, and the name of the village refers to the belief that eighty people were on Noah's Ark. There are different interpretations regarding the specific mountain mentioned in the text, with Mount Ararat in the Eastern Anatolia Region and Mount Cûdî in the Southeastern Anatolia Region being the most prominent candidates. One argument favoring Mount Judi is its topography, which provides suitable conditions for the Ark to disembark and shelter its occupants (Bardakçı, 2012; Gershevitch & Fisher, 1985).

It is worth noting that Gertrude Bell, a British spy known as 'The Girl of the Desert,' who operated in the Middle East, visited Mount Cûdî and

mentioned Noah's Ark in her book "Amurath the Amuraht." Additionally, there is a linguistic distinction between "Gudi" and "Cudi." Due to the absence of the letter "G" in Arabic, the name "Judi" in the Surah Hud verse is interpreted as "Cudi" (Bardakçı, 2012).

In the Quran, the Islamic holy text, it is stated that the Ark came to rest on Al-Judi, not specifically Mount Ararat as is commonly believed in many Christian interpretations (Quran 11:44). The identification of Al-Judi as a specific geographical location, however, has been a matter of debate among Islamic scholars and researchers. In the Arabic language, Al-Judi simply means "The Heights" which does not provide a definitive geographical location.

Historically, some Islamic scholars and historians have associated Al-Judi with a location in northern Mesopotamia, which is present-day southeastern Turkey, a region that includes Mount Ararat (Cline, 2007). These claims are often rooted in regional histories and interpretations of the Quran, the Hadiths (sayings of the Prophet Muhammad), and other Islamic literature. However, these interpretations, while influential, are not universally accepted.

Other scholars argue that the exact location of Al-Judi, and thus the Ark, cannot be definitively determined based on the information in the Quran. They note that the Quran's use of the term is metaphorical, intending to convey the heights of God's mercy, rather than a specific physical location (Saeed, 2008).

Interestingly, some interpretations place Al-Judi in the mountainous regions of Yemen or even Armenia, indicating the wide array of perspectives on this topic within the Islamic world (Makhmudjonova, 2020). This has opened the topic to vast debate and further research, underscoring the complexity and enduring fascination with the Ark's final resting place in Islamic interpretation.

Islamic expeditions and views on Mount Ararat and the Ark

The Islamic perspective on Mount Ararat and Noah's Ark, while sharing some commonalities with Christian and Jewish traditions, also offers unique interpretations and narratives.

In 1937, Major Cevdet Sunay, accompanied by 15 officers and 50 privates, reached the pinnacle of Mount Ararat, though they found no remains of Noah's Ark, debunking previously held assertions (Parrot, 1846). Later, on July 23, 1968, an expedition composed of 18 officers, 16 non-commissioned officers, and 112 privates led by Colonel Turhan Selçuk also summited the

mountain (Olmstead, 1968). Notably, U.S. astronaut Irwin claimed to have discovered fragments of the vessel during multiple ascents, yet no concrete evidence has been put forward to support this claim (Aliyeva, 2021).

Figure 5. A road sign for Noah's Ark direction towards Mount Ararat in Agri District

Armenians outside Turkey, particularly in Russia, and the spiritual leader of Armenia, Vasken I, affirm Mount Ararat as the symbolic heart of their homeland (Pacal, 1996). They perceive Mount Ararat as the world's genesis and a pivotal feature of a theoretical Armenia. The consistent foreign contentions about the Ark's presence on Mount Ararat lead to the speculation that some of the ascents, even those categorized as touristic or sportive, may have political, strategic, and religious objectives (Dinçoğ, 1994).

Islamic historical texts and scholarly works cite a number of expeditions to Mount Ararat in search of Noah's Ark. These explorations were often grounded in religious motivations and a desire to establish historical and spiritual connections with the past. Many Muslims believe that the remnants of the Ark still exist today, a belief that aligns with a verse in the Quran, stating that the Ark came to rest on a mount called Al-Judi (Quran, 11:44), although it's a subject of debate among Islamic scholars whether Al-Judi refers to Mount Ararat or another location (Crouse et al, 2006).

In contrast to Western Christian explorations, Islamic expeditions tend to place more emphasis on spiritual and personal enlightenment, rather than attempting to prove the historical existence of the Ark. The goal of these expeditions, therefore, is often more focused on reaffirming faith and seeking spiritual insight (Altakhaineh, 2019).

Islamic perspectives on Noah's Ark also differ from Western views in terms of the narrative of the Flood and Noah's role in it. While Islamic

traditions acknowledge Noah as a Prophet and describe a worldwide flood, they place a stronger emphasis on the moral and spiritual lessons of the story, such as the importance of obeying God's commandments, the consequences of disbelief, and the rewards of patience and perseverance.

Similarities and Differences in the Narrative across Christian, Armenian, and Islamic Perspectives

Exploring the tale of Noah's Ark from varying cultural and religious perspectives, it becomes clear that while certain core elements of the story remain consistent, others fluctuate based on religious, historical, and cultural contexts. The Christian, Armenian, and Islamic interpretations of the narrative all recount the divine instruction to Noah to build an ark and the subsequent flood that wipes out all life except for the ark's occupants, underscoring the narrative's universality. However, the differences often lie in the details surrounding the flood's cause, the Ark's exact location, and the aftermath of the flood.

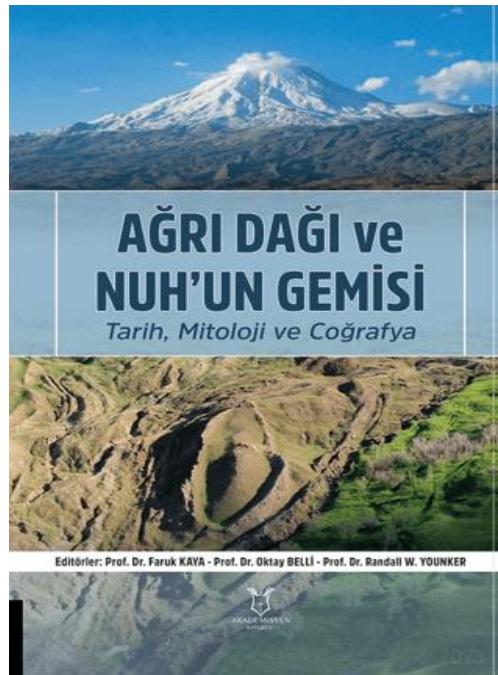

Figure 6. A book cover on Noah's Ark and Mount Ararat

A book published in Türkiye takes all aspects of the Ark and Ararat. Mount Ararat is a mountain that stands out not only in terms of geology and geomorphology, but also with its legendary identity, which is believed to have hosted Noah's Ark after the flood. Mount Ararat, the highest peak in Turkey,

is an important symbol and sacred place that has left deep marks in world culture. This mountain touches the common cultural heritage of humanity by being included in the beliefs and legends of various cultures. In this study, which scientists from different disciplines came together to examine the history, mythology and landfall of Mount Ararat, which has an important place in human history, and the place where Noah's Ark came to rest, as well as the geographical features, geology and environmental effects of the Ağrı region, as well as its natural and human cultural values. This book consists of the papers presented at the 7th International Mount Ararat and Noah's Ark Symposium hosted by Ağrı İbrahim Çeçen University on October 19-21, 2023, and the works that were selected by the editorial board and deemed worthy of publication as book chapters. This work also includes studies on how the search for Noah's Ark, which has taken its place in our cultural heritage, can contribute to the religious tourism and socio-economic structure of Ağrı province and Turkey by continuing on Mount Ararat and its surroundings. Within the borders of Ağrı province, in addition to Mount Ararat, there is another important area shown as the location of Noah's Ark. This area is a natural monument located in the southern part of the Gürbulak Gully, between the villages of Telçeker (Sürbehan) and Üzengili (Meşar). This natural structure, which resembles the silhouette of an ark, is 3,5 km from the Turkey-Iran transit route. Some researchers claim that the ark, which is believed to have run aground after Noah's Flood, and Noah's lost city of Naxuan are located in this region. A more comprehensive investigation of the traces of Noah's Ark with sustainable scientific methods and the scientific findings that can be obtained from these research results can make Ağrı an international religious tourism center. This will increase the flow of tourists to the region, bring vitality to the local economy and have a positive impact on employment (Kaya et al, 2024).

From a Christian perspective, the story of Noah's Ark is presented in the Genesis of the Old Testament. It depicts a world rampant with wickedness and sin, leading God to decide on cleansing the earth through a cataclysmic flood, sparing only Noah and his family due to his righteous nature (Cohn, 1996). According to Christian tradition, the Ark came to rest upon the "mountains of Ararat," a region that lies within the borders of present-day Turkey. Although the precise location is not conclusively identified in biblical scripture, many faithful regard Mount Ararat as a likely site of its final resting place. (Frazer, 2009).

Armenian tradition has a unique connection to Mount Ararat, as it is a significant national symbol for Armenians. Although the mountain is currently located in Turkey, it is visible from Armenia and holds a revered place in Armenian culture and history (Karapetyan, 2001). Some Armenian accounts suggest that Noah planted a vineyard near the base of Mount Ararat after the flood, signifying the beginning of a new era of human civilization (Kasbarian, 2015).

The Islamic perspective, found in the Quran, echoes the Christian account but with nuanced differences. Noah, or Nuh as he is known in Islam, is regarded as a Prophet. The flood was initiated due to people's disbelief and wickedness, but the Quran does not specify the Ark's resting place, avoiding geographic fixation. Some Islamic scholars interpret verses to suggest a location in northern Mesopotamia, but this isn't universally accepted (Abidin, 2008).

Political, International, Social, and Economic impacts on relationship Between Türkiye and Armenia

The political, international, social, and economic implications of the Ararat issue, especially in relation to Noah's Ark, have cast significant effects on the relationship between Türkiye and Armenia. These impacts are characterized by a nuanced interplay of historical narratives, religious beliefs, international diplomacy, and socio-economic factors.

Politically, Mount Ararat holds a central place in the national identity and symbolism of both nations. For Türkiye, Mount Ararat represents an important element of national unity and heritage (Suny et al, 2011). Meanwhile, for Armenia, the mount, prominently featuring in the national emblem, embodies a powerful symbol of the Armenian cultural and historic legacy (Panossian, 2006).

While the question of Noah's Ark could potentially offer a shared historical narrative, political tensions over territorial disputes have resulted in a strained relationship. This contention is often reflected in various political dialogues and policies between the two nations, further complicating their diplomatic relations (Phillips, 2012).

The international implications of the Ararat issue and Noah's Ark have been underscored by the interests of global religious communities and diplomatic relations. Various international Christian communities have shown keen interest in the potential discovery of Noah's Ark in Mount Ararat, which further elevates the significance of the location (Cline, 2007). The

international community, led by diplomatic efforts, also has a vested interest in the peaceful resolution of Türkiye-Armenia relations for regional stability (Beacháin, 2010).

Socially, the symbolic importance of Mount Ararat and the narrative of Noah's Ark are deeply embedded in the collective consciousness of both Turkish and Armenian societies. It influences social interactions and perceptions, often intensifying nationalistic sentiments which can create further divisions between the two communities (Panossian, 2006).

From an economic perspective, Mount Ararat, given its religious and historical significance, holds potential for religious tourism. It's the site of numerous expeditions seeking Noah's Ark, attracting both adventure seekers and devout believers (Morier, 1855). The economic benefits could potentially foster greater cooperation between Türkiye and Armenia, yet the unresolved political tensions complicate this prospect (Kasaba, 2009).

While the political relationship between Armenia and Türkiye has been strained, leveraging the shared significance of Mount Ararat could encourage more positive political engagement. Diplomatic discussions could include collaborative projects that highlight the importance of the mountain to both cultures, fostering a spirit of cooperation. The global fascination with Noah's Ark and the ongoing searches for it on Mount Ararat can attract international attention and support. This interest may encourage diplomatic initiatives aimed at improving relations, as religious and archaeological communities can advocate for peaceful coexistence and collaboration. The stories and myths associated with Mount Ararat and Noah's Ark can serve as a bridge to connect the narratives of both peoples. By promoting joint educational programs or community events centered on these narratives, social cohesion can be strengthened, potentially mitigating nationalistic sentiments that exacerbate divisions. The potential for religious tourism around Mount Ararat can create economic incentives for cooperation. Joint tourism initiatives that promote the region's cultural heritage could foster a collaborative economic framework, encouraging both nations to work together for mutual benefit while showcasing their rich history. Historically, the Ottoman Empire was marked by a degree of coexistence among different cultures and religions. Recalling this legacy and drawing parallels to the potential for modern cooperation can inspire both governments and their citizens to seek a more peaceful resolution to their differences.

Conclusions

Through our interdisciplinary examination of Mount Ararat's role in the narrative of Noah's Ark—integrating geological data, scriptural analyses from Abrahamic texts, historical records, and socio-political contexts—we have addressed the ongoing debates surrounding its potential as the Ark's resting place. Situated in eastern Turkey near the borders with Armenia, Iran, and Nakhichevan, this dormant volcanic massif comprises Greater Ararat (peaking at 5,137 meters, Turkey's highest point) and Little Ararat. While empirical evidence, such as archaeological remnants or unique geological anomalies, remains elusive due to the mountain's harsh terrain, restricted access stemming from political sensitivities, and potential biases in exploratory efforts, the site's cultural and symbolic resonance endures undiminished.

Across Judaism, Christianity, and Islam, Mount Ararat is traditionally revered as the landing site in biblical accounts (Genesis 8:4, referring to the "mountains of Ararat"), symbolizing divine mercy, human survival, and moral rebirth following the flood. However, the Qur'an specifies "Al-Judi" (11:44) as the Ark's resting place, prompting scholarly discussions on whether these locations might align or represent a historical convergence. Some interpretations suggest a possible identification: early Syriac and Armenian traditions initially pointed to Mount Judi (known as Cudi Dağı in Turkey, located in Şırnak Province near Cizre, at approximately 2,089 meters) as the biblical "Ararat," with the term "Ararat" broadly denoting the Urartu region encompassing parts of modern Turkey and Armenia. Etymological theories propose that "Judi" derives from ancient names like Qardu or Gordyene, and the shift to the modern Mount Ararat (Ağrı Dağı) occurred during the Middle Ages, possibly due to evolving geographical understandings or manuscript variations. Thus, while distinct geographically—Judi lies about 300 kilometers southwest of Ararat, at the Tigris headwaters—the two may reflect a shared legendary heritage, where Judi represents the "place of descent" in Islamic and early Christian lore, potentially overlapping with broader "mountains of Ararat" references.

Even if Al-Judi is not equated with Mount Ararat or confirmed as the precise Ark site, it retains profound multifaceted significance. Spiritually, it embodies themes of divine judgment, renewal, and faith's triumph, serving as a pilgrimage locus with reported historical relics, mosques, and monasteries. Religiously, it anchors the Qur'anic narrative of Prophet Nuh, reinforcing lessons in patience, accountability, and stewardship across Abrahamic faiths.

Historically, Judi features in ancient Assyrian, Roman, and Armenian records, with ruins and rock reliefs attesting to its long-standing human presence. Geographically, as part of the Taurus-Zagros chain, it contributes to regional hydrology by feeding the Tigris, influencing ecosystems and settlements. Economically, though less prominent than Ararat's tourism draw, it supports local heritage sites and potential eco-tourism, fostering community livelihoods in a border region.

Bediüzzaman Said Nursi's insights from the *Risale-i Nur* further enrich this discourse, drawing from his experiences near Ararat in Doğubayazıt and a prophetic dream of its eruption, symbolizing the Ottoman Empire's fall and the Qur'an's enduring miracles. Nursi portrays mountains as dynamic elements of creation: ecological stabilizers supplying water, soil, and minerals; metaphysical emblems of divine wisdom; and catalysts for ethical reflection. Sacred sites like Hira, Judi, Tur, and Sevres exemplify divine encounters, promoting solitude, transformation, and responsibility. Integrating Nursi's views with the Nuh narrative highlights mountains' role in bridging physical sustenance and spiritual awakening, urging humanity toward environmental care and resilience.

In today's context of regional tensions, notably between Turkey and Armenia, the intertwined stories of Ararat and Judi transcend debates over exact locations. They remind us of shared human origins, vulnerabilities, and ethical imperatives, potentially dissolving divisions through mutual recognition. As symbols of reconciliation, these mountains could inspire collaborative initiatives in research, tourism, and cultural preservation, honoring their global heritage. Ultimately, this exploration calls for unity and foresight, encouraging renewal through faith and stewardship rather than awaiting further strife.

Recommendations for Future Research

Given the exploratory nature of this assessment and the resulting questions raised, there are several avenues for future research. Technological advancements in archaeological explorations should be embraced to surmount the geographical challenges posed by Mount Ararat. This could include the use of satellite imagery, ground-penetrating radar, and drone technology.

Additionally, interdisciplinary research involving religious scholars, archaeologists, historians, and anthropologists would provide a more comprehensive understanding of the topic. The cultural and psychological

aspects of the Noah's Ark narrative and its implications on society could be further explored through qualitative studies.

Ethical Aspect of the Research

All rules specified under the *Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive* have been followed in this study. None of the actions listed under the second section of the directive, titled *Violations of Scientific Research and Publication Ethics*, have been committed. This research falls under studies that do not require ethical committee approval.

Conflict of Interest Statement

I declare that there is no financial or other significant conflict of interest that could influence the results or interpretations of this study.

Authorship Contribution Statement

All stages of the study were designed and prepared by the author.

References

- Abidin, D. Z. (2008). *Al-Qur'an for life excellence*. Hikmah.
- Al-Imam, A. A. (2006). *Variant readings of the Quran: A critical study of their historical and linguistic*. International Institute of Islamic Thought (IIIT).
- Aliyeva, R. (2021). Hymn of the mountain of Agri and the land of Noah in the works of the Azerbaijani literary giant Ordubadi. In I. M. Zymomyra, M. M. Palinchak, & Y. M. Bidzilya (Eds.), *Закарпатські філологічні студії* (Vol. 2, Issue 20, pp. 126–129). Видавничий дім "Гельветика". http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/20/part_2/23.pdf
- Altakhaineh, A. R. M. (2019). An intertextuality perspective on Noah's story in the Quran. *The Journal of Social Sciences Research*, 5(1), 78–84.
- Amosova, A. A., Panteeva, S. V., Chubarov, V. M., & Finkelshtein, A. L. (2016). Determination of major elements by wavelength-dispersive X-ray fluorescence spectrometry and trace elements by inductively coupled plasma mass spectrometry in igneous rocks from the same fused sample (110 mg). *Spectrochimica Acta Part B: Atomic Spectroscopy*, 122, 62–68.

- Avcı, V., Sunkar, M., & Toprak, A. (2022). Morphometric analysis of Mount Ararat (Eastern Anatolia, Türkiye). *Journal of Advanced Research in Natural and Applied Sciences*, 8(3), 505–526.
- Azzoni, R. S., Zerboni, A., Pelfini, M., Garzonio, C. A., Cioni, R., Meraldi, E., ... Diolaiuti, G. A. (2017). Geomorphology of Mount Ararat/Ağrı Dağı (Ağrı Dağı Milli Parkı, Eastern Anatolia, Turkey). *Journal of Maps*, 13(2), 182–190.
- Bandstra, B. L. (2008). *Reading the Old Testament: An introduction to the Hebrew Bible*. Wadsworth Publishing.
- Bardakçı, M. (2012). *Noah Ark - Noé L'arche - Prophet Noah's Ark on Mount Judi* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=XMCRwUCxUwA>
- Beacháin, D. Ó., & Polese, A. (Eds.). (2010). *The colour revolutions in the former Soviet republics*. Routledge.
- Boring, M. E. (2012). *An introduction to the New Testament: History, literature, theology*. Westminster John Knox Press.
- Cline, E. H. (2007). *From Eden to exile: Unraveling mysteries of the Bible*. National Geographic Books.
- Cnudde, V., & Boone, M. N. (2013). High-resolution X-ray computed tomography in geosciences: A review of the current technology and applications. *Earth-Science Reviews*, 123, 1–17.
- Cohn, R. L. (1996). *Noah's flood: The Genesis story in Western thought*. Yale University Press.
- Corbin, B. (1999). *The explorers of Ararat: And the search for Noah's Ark*. Great Commission Illustrated Books.
- Crouse, B. (n.d.). Geological and historical reasons why Noah's Ark did not land on Mt. Ararat in Turkey. *Animatrade*. <https://animatrade.ru/en/kogda-byt-postroen-kovcheg-gde-vse-taki-nahodilsya-noev-kovcheg/>
- Crouse, B., Franz, G., Lanser, R., Bender, F., & Crew, B. R. (2006). Mount Cudi—true mountain of Noah's ark. *Bible and Spade*, 19(4), 100.
- Dalrymple, W. (2006). *From the holy mountain: A journey among the Christians of the Middle East*. Bloomsbury Publishing.
- Dinçol, A. M. (1994). Cultural and political contacts between Assyria and Urartu. *Tel Aviv*, 21(1), 6–21.
- Edwards, P. (1967). *The encyclopedia of philosophy*. Macmillan.
- Emerick, Y. (2010). *The complete idiot's guide to understanding Islam*. Alpha Books.

- Emmerson, R. K., & Clayton, M. W. (1989). *Key figures in medieval Europe: An encyclopedia*. Routledge.
- Esposito, J. L. (2011). *The future of Islam*. Oxford University Press.
- Feldman, L. H., & Hata, G. (1987). *Josephus, the Bible, and history*. Brill.
- Finkel, I. (2014). *The Ark before Noah: Decoding the story of the flood*. Hodder & Stoughton.
- Frazer, J. G. (2009). *Folklore in the Old Testament: Studies in comparative religion, legend, and law*. Forgotten Books.
- Garibian, N. (2021). 'On the mountains of Ararat': Noah's Ark and the sacred topography of Armenia. In *Apocryphal and esoteric sources in the development of Christianity and Judaism: The Eastern Mediterranean, the Near East, and beyond* (pp. 276–295).
- Geçit, M. S. (2020). Kutsal kitaplara göre Hz. Nuh'un gemisi nerede yapıldı, nereden kalktı, nerede indi? *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 147–171.
<https://doi.org/10.31463/aicusbed.742785>
- Genesis 6:9–9:17. (n.d.). *The Holy Bible*.
- George, A. R. (2003). *The Babylonian Gilgamesh epic: Introduction, critical edition and cuneiform texts*. Oxford University Press.
- Gershevitch, I., & Fisher, W. B. (1985). *The Cambridge history of Iran: The Median and Achaemenian periods*. Cambridge University Press.
- Global Volcanism Program. (2013). *Ararat*. Smithsonian Institution.
<https://volcano.si.edu/volcano.cfm?vn=213090>
- Gmirkin, R. E. (2006). *Berosus and Genesis, Manetho and Exodus: Hellenistic histories and the date of the Pentateuch*. T & T Clark.
- Goldberg, A. (1987). The Babylonian Talmud. In *The literature of the sages* (Vol. 1, pp. 323–345).
- Ham, K. (2001). *The new answers book: Over 25 questions on creation/evolution and the Bible*. Master Books.
- Hamilton, V. P. (1995). *The book of Genesis, chapters 18–50* (Vol. 1). Wm. B. Eerdmans Publishing.
- Karapetyan, S. (2001). *Armenian cultural monuments in the region of Karabakh* (Vol. 3). Gitutium Publishing House of NAS RAA.
- Kasaba, R. (2009). *A moveable empire: Ottoman nomads, migrants, and refugees*. University of Washington Press.
- Kasbarian, S. (2015). The 'others' within: The Armenian community in Cyprus. In *Diasporas of the modern Middle East: Contextualizing community* (pp. 241–273).

- Kaya, F., Belli, O., & Younker, R. (2024). *Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi: Tarih, mitoloji ve coğrafya*. Akademisyen Kitabevi.
- Lanser, R. D., & Div, M. Jr. (2008). An Armenian perspective on the search for Noah's Ark. In *Annual Meeting of the Near East Archaeological Society*, San Diego, California.
- Libaridian, G. J. (2004). *Modern Armenia: People, nation, state*. Transaction Publishers.
- Longman III, T., & Walton, J. H. (2018). *The lost world of the flood: Mythology, theology, and the deluge debate*. InterVarsity Press.
- Makhmudjonova, G. (2020). Depictions of the Ark of Noah and the giant Uj in Kulliyat-i Tarikhi of Hafız-i Abru: Style and iconography. *Sanat Tarihi Dergisi*, 29(2), 567–587. <https://doi.org/10.29135/std.691468>
- Maranci, C. (2015). *The art of Armenia: An introduction*. Oxford University Press.
- Metzger, B. M., & Coogan, M. D. (1993). *The Oxford companion to the Bible*. Oxford University Press.
- Morier, J. J. (Ed.). (1855). *The adventures of Hajji Baba: In Turkey, Persia and Russia*. Lippincott, Grambo & Company.
- Nissen, H. (2015). *Noah's Ark: Ancient accounts and new discoveries (Unabridged)*. Scandinavia Publishing House.
- Nursi, B. S. (2007). *Letter*. Envar Publication.
- Nursi, B. S. (1960). *Lem'alar*. Envar Publications.
- Nursi, B. S. (1960). *Mesnevi-i Nuriye*. Envar Publications.
- Nursi, B. S. (1960). *Muhakemat*. Envar Publications.
- Nursi, B. S. (1960). *Rays*. Envar Publications.
- Nursi, B. S. (1960). *Words*. Envar Publications.
- Nye, B. (2014). *Undeniable: Evolution and the science of creation*. St. Martin's Press.
- Olmstead, A. T. (1968). *History of Assyria*. London.
- Pacal, J. (1996). What happened to the Turkish Assyrians? *Turkish Daily News*, 29.
- Panossian, R. (2006). *The Armenians: From kings and priests to merchants and commissars*. Columbia University Press.
- Parrot, F. (1846). *Journey to Ararat (Vol. 8)*. Harper and Bros.
- Petersen, A. (1996). *Dictionary of Islamic architecture*. Routledge.
- Phillips, D. L. (2012). Diplomatic history: The Turkey-Armenia protocols. *Turkish Policy Quarterly*, 11(3), 93.

- Price, R. M. (2015). *The incredible shrinking Son of Man: How reliable is the Gospel tradition?* Prometheus Books.
- Quran* 11:36–44. *The Holy Quran*.
- Quran*. Surah Hud, verse 44 [Translation]. <https://www.quran.gen.tr>
- Rahmdel, S. (2014). The impact of Mount Ararat on formation of Armenian cultural landscape. *Journal of Art and Civilization of the Orient*, 2(4), 20–29.
- Robinson, G. (2008). *Essential Torah: A complete guide to the five books of Moses*. Schocken.
- Saeed, A. (2008). *Interpreting the Quran: Towards a contemporary approach*. Routledge.
- Senter, P. (2011). The defeat of flood geology by flood geology. *Reports of the National Center for Science Education*, 31(3), 1–14.
- Smith, J. Z. (2011). *Map is not territory: Studies in the history of religions*. University of Chicago Press.
- Suny, R. G., Göçek, F. M., & Naimark, N. M. (Eds.). (2011). *A question of genocide: Armenians and Turks at the end of the Ottoman Empire*. Oxford University Press.
- Walton, J. H. (2009). *The lost world of Genesis One: Ancient cosmology and the origins debate*. IVP Academic.
- Yalcin, A. (2007). Environmental impacts of landslides: A case study from East Black Sea region, Turkey. *Environmental Engineering Science*, 24(6), 821–833.

Nuh'un Gemisi Anlatısında Ağrı Dağı'nın Rolü Üzerinde Bir Değerlendirme: Tarihsel, Dini ve Politik Perspektifler

Genişletilmiş Özet

Bu çalışma, Türkiye'nin doğusunda, İran, Ermenistan ve Nahçıvan sınırlarına yakın konumda yer alan, karla kaplı ve sönmüş bir volkanik yapı olan Ağrı Dağı'nın (Mount Ararat) Nuh'un Gemisi anlatısındaki rolünü disiplinlerarası bir yaklaşımla incelemektedir. Çalışmada tarihi analiz, dini yorumlar ve kültürel perspektifler bir araya getirilerek, Hıristiyan, Ermeni ve İslami geleneklerdeki Nuh'un Gemisi anlatısı değerlendirilmiştir. Araştırma, dağın jeolojik yapısını, erken tarihî kayıtlarını ve kutsal metinlerdeki yansımalarını derinlemesine inceleyerek bu anlatının farklı kültürlerdeki ortak ve özgün unsurlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Nuh'un Gemisi anlatısı, Tevrat'ın Yaratılış Kitabı'nda yer aldığı gibi Kur'an-ı Kerim'de de farklı bir biçimde aktarılmaktadır. Tanrı'nın, yeryüzündeki kötülüğü arındırmak için seçtiği dürüst bir kul olan Nuh'a bir gemi inşa etmesini emrettiği, ailesiyle birlikte her canlıdan birer çifti tufandan koruduğu anlatılmaktadır. Tufan sonrasında geminin, geleneksel olarak Ağrı Dağı olarak tanımlanan bir dağa indiğine

inanılmaktadır. Bu çalışma, söz konusu anlatının tarihî, jeolojik ve teolojik boyutlarını ampirik ve analitik yöntemlerle ele almakta; dağ üzerindeki somut kanıtların varlığına dair iddia ve karşı iddiaları incelemektedir.

Araştırma, İncil, Kur'an ve Ermeni Hıristiyan kaynaklarının metinsel analizini tarihî kayıtlar ve jeolojik verilerle birleştirerek, Ağrı Dağı'nın farklı inanç geleneklerindeki sembolik ve kültürel değerini irdelemektedir. Ayrıca, anlatının Türkiye-Ermenistan ilişkileri bağlamında ulusal kimlik, diplomasi ve turizm üzerindeki etkileri de değerlendirilmiştir. Ampirik verilerle sembolik yorumlar birleştirilerek, Ağrı Dağı'nın Nuh'un Gemisi anlatısındaki kalıcı önemi bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmaktadır.

Bediüzzaman Said Nursi'nin Risale-i Nur Külliyyatı'nda yer alan yorumları, bu anlatıya derin bir manevi ve entelektüel boyut kazandırmaktadır. Nursi'nin Doğubayazıt yakınlarında yaşadığı tecrübeler ve gördüğü "dağın patlaması" rüyası, Osmanlı Devleti'nin çöküşü ile Kur'an'ın mucizeleri arasında sembolik bir bağ kurar. Bu bağlamda, Risale-i Nur'un Kur'an'ın mucizelerini açıklayarak onu savunma ve koruma çabası, yalnızca teolojik bir gayret değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir uzlaşma çağrısıdır. Risale-i Nur'un öğretilerinden istifade edilmesinin, bölgesel barış ve huzurun tesisinde de ciddi katkı sağlayabilecek potansiyele sahip olduğu değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma Ağrı Dağı'nın Nuh'un Gemisi anlatısındaki konumunu disiplinlerarası bir yaklaşımla inceleyerek, dinler arası ortak değerlerin barışçıl bir şekilde yeniden yorumlanabileceğini göstermektedir. Bu yönüyle, araştırma hem dini çalışmalar hem de arkeoloji ve kültürel diplomasi alanlarında kalıcı bir katkı sunmaktadır.

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİNDE BİZANS İLE İLİŞKİLERDE BERİD TEŞKİLATI

Barīd Organisation in Byzantine with Relations in the Prophet's Period

Yusuf BUDAK

Dr. Öğr. Üyesi, İğdır Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
ysfbudak07@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5202-3509>

Cite As/Atf: Budak, Y. (2025). Hz. Peygamber Dönemi'nde Bizans ile ilişkilerinde Berīd Teşkilatı.
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(2), 291-309.

<https://doi.org/10.31463/aicusbed.1661690>

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Type:</i>	Araştırma Makalesi – <i>Research Article</i>
Geliş Tarihi- <i>Received Date :</i>	20.03.2025
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date :</i>	22.10.2025
Sorumlu Yazar- <i>Corresponding Author:</i>	Yusuf BUDAK
Sayfa Aralığı- <i>Page Range:</i>	291-309
Doi Numarası- <i>Doi Number:</i>	 https://doi.org/10.31463/aicusbed.1661690

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

 iThenticate

Hız. PEYGAMBER DÖNEMİ'NDE BİZANS İLE İLİŞKİLERDE BERİD TEŞKİLATI

Barid Organisation in Byzantine with Relations in the Prophet's Period

Yusuf BUDAK

Öz

Geçmişten günümüze insanlar ve devletlerarasında sürekli bir mücadele yaşanmıştır. Bu mücadelelerin ardından kalıcı bir barışın ve uzlaşının tesis edilmesi ise kaçınılmaz bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, belirli bir topluluğu veya devleti temsil eden kişilerin nitelikleri, dış görünüşleri ve temsil kabiliyetleri büyük önem taşımıştır. Devletler, barış ortamını sağlamak ve siyasî ya da ekonomik kazanımlar elde etmek amacıyla, kendilerini en iyi biçimde temsil edebilecek, diplomasiye hâkim kişiler görevlendirmiştir. Dolayısıyla diplomatik temsil, devletlerin dış ilişkilerinde son derece kritik bir unsur olarak kabul edilmiştir. Bu anlayışın bir sonucu olarak, haberleşme ve diplomasi işlevlerini yerine getiren Berid Teşkilatı, tarihsel süreç içerisinde bir medeniyetten diğerine aktarılmış, yani tevarüs etmiştir. Bazı İslâm kaynakları Berid Teşkilatının kökenini Emevîler dönemine dayandırsa da bu kurumun temellerini Hız. Peygamber Dönemi'ne kadar götürmek daha isabetli olacaktır. Nitekim pek çok idarî ve kurumsal yapıda olduğu gibi, Berid teşkilatının da İslâmî dönemin başlangıcında şekillendiği söylenebilir. Bu yönüyle Berid, kurumsal bir kimlik olarak ilk defa Hız. Peygamber Dönemi'nde karşımıza çıkmaktadır. Hız. Peygamber Dönemi'ndeki Berid yapılanması, dönemin ihtiyaçlarına binaen ortaya çıkmış bir kurum olarak değerlendirilebilir. Zira İslâm öncesi Arap toplumunda uluslararası diplomasi anlayışı gelişmemiştir. Ancak Hız. Peygamber, çevresindeki devletlerin diplomatik teamüllerini göz önünde bulundurarak, İslâm devletini çağın koşullarına uygun biçimde organize etme gayreti göstermiştir. Özellikle dönemin güçlü siyasî aktörlerinden biri olan Bizans İmparatorluğu, diplomasiye büyük önem vermekteydi ve mühürsüz mektupları kabul etmemekteydi. Bu durumu dikkate alan Hız. Peygamber, kendi adına bir mühür yaptırarak diplomatik yazışmalarda bu geleneği sürdürmüştür. Aynı zamanda, gönderdiği mektupların ulaştırılması ve diplomatik ilişkilerin sağlıklı yürütülmesi için Berid teşkilatından yararlanmıştır. Sonuç olarak, Berid teşkilatının temelleri, sadece bir haberleşme sistemi olmanın ötesinde, erken İslâm Dönemi'nde diplomasiye hizmet eden bir kurum olarak atılmıştır. Böylece Hız. Peygamber, hem dönemin diplomatik teamüllerine uyum sağlamış hem de İslâm devlet geleneğinde kalıcı bir idarî kurumun oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Anahtar Kelimeler: İslâm tarihi, Hız. Peygamber, Bizans, Gassânî, Berid, Herakleios, diplomasi.

Abstract

Throughout history, there has been constant conflict between people and states. Following these conflicts, the establishment of lasting peace and reconciliation has

emerged as an inevitable necessity. In this context, the qualities, appearance, and representational abilities of individuals representing a particular community or state have been of great importance. Nations have appointed individuals who are proficient in diplomacy and capable of representing them in the best possible manner, with the aim of securing peace and achieving political or economic gains. Consequently, diplomatic representation has been recognised as a highly critical element in the foreign relations of nations. As a result of this understanding, the berid organisation, which performed communication and diplomatic functions, was transferred from one civilisation to another throughout history, that is, it was inherited. Although some Islamic sources trace the origins of the berid organisation to the Umayyad period, it would be more accurate to trace the foundations of this institution back to the time of the Prophet Muhammad. Indeed, as with many administrative and institutional structures, it can be said that the berid organisation took shape at the beginning of the Islamic period. In this respect, the berid first appears as an institutional identity during the time of the Prophet Muhammad. The postal system established during the time of the Prophet can be regarded as an institution that emerged based on the needs of the period. This is because the concept of international diplomacy had not yet developed in pre-Islamic Arab society. However, the Prophet, taking into account the diplomatic customs of the states around him, endeavoured to organise the Islamic state in a manner appropriate to the conditions of the time. In particular, the Byzantine Empire, one of the powerful political actors of the time, attached great importance to diplomacy and did not accept unsealed letters. Taking this into account, the Prophet had a seal made in his name and continued this tradition in diplomatic correspondence. At the same time, he utilised the postal service to ensure that his letters were delivered and that diplomatic relations were conducted smoothly. Consequently, the foundations of the postal service were laid not merely as a communication system but as an institution serving diplomacy in the early Islamic period. Thus, the Prophet Muhammad both adhered to the diplomatic customs of the time and laid the groundwork for the establishment of a permanent administrative institution in the Islamic state tradition.

Keywords: History of Islam, prophet, Byzantium, Ghassanid, Barid, Heraclius, diplomacy.

Giriş

Geçmişten günümüze milletler, güçlü bir devlet yapısına sahip olabilmek amacıyla pek çok faktörü göz önünde bulundurmışlardır. Hiç kuşku yok ki bu açıdan güçlü olmanın en önemli unsurlarından biri iletişim ağının güçlü olmasına bağlıydı. Nitekim bu koşul bugün için de geçerlidir. Öyle ki devletler, elde ettikleri istihbarat bilgilerine göre kendi konumlarını belirleyip bu minvalde gerekli olan adımları atmaktadırlar. Kendi aleyhlerinde gerçekleşebilecek bir faaliyetin önceden bilinmesi ve buna göre adımların atılması ya da önlemlerin alınması hızlı ve etkili bir iletişim ağına bağlı olduğu gerçeğini doğurmaktadır (Özbek, 2009, s. 88).

Milletler arasındaki iletişimin büyük önem taşıması, bu iletişimi sağlayan kişilerin de değerini artırmıştır. İslâmın ilk yıllarında, Hz. Peygamber Dönemi'nde bu iletişim ağını kurup sürdüren Berîd teşkilatı, konumuzun temelini oluşturmaktadır. Berîd, haberleşmeyi sağlayan bir kurum olmasının yanı sıra, aynı zamanda posta teşkilatı olarak da adlandırılmıştır. Bu kapsamda berîd kavramı; “devlet postası, posta menzili, posta hayvanı ve iki posta menzili arasında mesafe” anlamlarında kullanılmıştır (Mustafa vd., 1985, s. 63).

Berîd sistemi, İslâmdan önce Sâsânîlerden Hire Arap Devleti'ne miras kalmıştır. Bu kavram, Arap Yarımadası'nda İslâm Öncesi Dönem'de de biliniyordu. Emevîler, Bizans İmparatorluğu'ndan Suriye'yi fethettiklerinde, burada aktif şekilde işleyen bir haberleşme sistemiyle karşılaştılar. Her ne kadar bu iletişim ağının Emevîlerden Abbâsîlere geçtiği belirtilse de, Abbâsî bürokrasisinde İran etkisinin büyük olduğu görülmektedir. Nitekim Abbâsîler döneminde haberleşme ve posta hizmetleri, berîd sistemi aracılığıyla yürütülmekteydi. (Söylemez, 2001, s. 142; PTT, 2007, s. 60).

Her ne kadar bazı araştırmacılar Berîd teşkilatının Emevîler döneminde ortaya çıktığını ileri sürse de bu kurumun yalnızca posta hizmeti yürüten bir yapı olarak değerlendirilmemesi gerekir (Kayaoğlu, 1985, s. 64). Berîd, sadece devletlerarası posta faaliyetlerini gerçekleştiren bir müessese değil; aynı zamanda istihbarat ve casusluk faaliyetlerini de içeren çok yönlü bir teşkilattır. Bu bakımdan, Berîd sisteminin temellerinin Hz. Peygamber Dönemi'nde atıldığını, Hz. Ömer döneminde ise kurumsal bir nitelik kazandığını söylemek daha doğru olacaktır. (Söylemez, 2001, s. 145).

Berîd Kelimesinin Menşei Hakkında

İslâm devletinin erken dönemlerinden itibaren, posta ve haberleşme faaliyetlerini yürüten temel kurumun Berîd teşkilatı olduğunu görmekteyiz.¹ Berîd kelimesinin menşei hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Latince *veredus* “posta hayvanı” anlamına geldiği ifade edilmekle beraber (Demir, 2024, s. 181; Harekât, 1992, s. 498; Güler, 2019, s. 204) bunlar kelimenin sözlük anlamında var olup “posta teşkilatı, haberleşme teşkilatı, posta hayvanı, devlet postası, posta menzili ve iki posta menzili arasında mesafe olarak” tanımlanmaktadır (Köprülü, 1944, s. 541; Alptekin, 1997, s. 187-194; Ada, 2010, s. 99; Budak, 2020, s. 32). Diğer taraftan berîd kelimesinin

¹ Berîd teşkilatı, günümüzdeki posta teşkilatı ile karıştırılmamalı çünkü aynı zaman da istihbarat teşkilatı olarak da karşımıza çıkmaktadır (İbn Hurdazbih, 2008, s. 96).

Latineden, Yunancadan, Farsçadan, Arapçadan, eski Mısır dilinden ve hatta Asurcadan geldiği ifade edilir. Aynı zamanda Almanca *pferd* kelimesi ile ilgisinin dışında Fransızcada bazı katır ırklarına verilen *bardot* ismi ile alakasının olduğu belirtilir (Kayaoğlu, 1985, s. 63).

Bu kelimenin anlamı konusunda lûgatçılar, hukukçular ve coğrafyacılar farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Kâmûs-ı Türkî’de “berîd” kelimesi Tatar ve posta anlamlarında kullanılmıştır (Şemseddin Sami, 2005, s. 291). Genel kabul gören anlayışa göre, atlı bir postacının bir günde kat ettiği mesafe “berîd” olarak adlandırılmaktadır. Bu mesafe, genel olarak çöl bölgelerinde her biri 3’er millik² 4 fersah³, yani 12 mil olarak tanımlanmıştır. Ancak bu ölçü, Horasan ve Suriye bölgelerinde yarıya inmektedir. Bunun dışında, bazı hukukçular çölde atlı bir postacının —namaz vakitleri hesaba katılmaksızın— 4 berîdlik, yani 48 millik bir yolu kat edebileceğini belirtmişlerdir (Köprülü, 1944, s. 541). İbn Cübeyr ise “berîd” kavramını konaklama mesafesi olarak tanımlamaktadır (İbn Cübeyr, 2008, s. 33). XIV. yüzyıl müellifleri ise posta menzilleri arasındaki uzaklıkların sabit olmadığını, çöl bölgelerindeki su kuyularının mesafesi veya güzergâh üzerindeki köylerin konumu gibi etkenlere göre menzillerin belirlendiğini ifade etmişlerdir. (Köprülü, 1944, s. 541).

Genel olarak İslâm devletlerinde posta, haberleşme ve istihbarat faaliyetlerini yürüten kuruma berîd denirdi. Berîd kelimesinin menşei ile ilgili; Pehlevicede Farsça, “kesik kuyruk” anlamına gelen bürîde-dümden ya da Latince *veredus* kelimesinden geldiğine dair farklı fikirler bulunmaktadır. Diğer taraftan posta hayvanına, yük taşıyan anlamına gelen Akkadca; *buridu* veya *puridu*, Babilce de ise *buridu* denildiği ifade edilmektedir. Berîd kelimesinin *buride*’den değil, *burtan* veya *burd* kelimesinden türediği de ileri sürülen görüşler arasındadır (PTT, 2007, s. 59; Güler, 2019, s. 206).

Latin kökenli bir kelime olan berîd, başlangıçta resmî posta hizmetlerini ifade etmek için kullanılmıştır. İslâm fetihlerinin yoğunlaştığı Suriye ve Mısır gibi bölgelerde bu terimin Bizans posta teşkilatından alınmış olabileceği görüşü genel kabul görmektedir. Her ne kadar bazı İslâm tarihi yazarları berîd kelimesinin İran menşeli olduğunu ileri sürmüşlerse de bu

² Mil bir uzunluk birimidir. Kelime Latince “bin” anlamında milleden gelir. Roma ordusunun “her iki ayakla birer tane olmak üzere 1000 çift adımda yürüdüğü mesafeyi ifade etmek için kullanılmış”. Kelime Farsçaya ve Türkçeye mil şeklinde geçmiştir. Tanımlanan bu ölçü birimi deniz mili ve kara mili olmak üzere ikiye ayrılır. Milin üskatları fersah ve berîd, askatları kasaba, kulaç adım, arşın, ayak, kabza, parmak, arpa ve katır kuyruğu kıldır (Kallek, 2020, s. 30, 53).

³ Bir fersah 6 km’lik bir uzunluk (Kanar, 1988, s. 455).

iddia tartışmalıdır. Fuad Köprülü, bu görüşün isabetli olmadığını vurgular. Ona göre, İran etkisi İslâm devletlerinde ancak daha sonraki dönemlerde, özellikle Abbâsîler devrinde belirginleşmiştir. Tarihsel süreçte berîd kavramı, Irak'taki şehir devletlerinden Persler'e, oradan da Romalılara geçmiş; böylece farklı medeniyetler arasında süreklilik gösteren bir kurum haline gelmiştir. Bu bağlamda, Emevîler döneminde İran etkisinden söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla berîd, İslâm dünyasına Bizans aracılığıyla geçmiş bir kurum olarak değerlendirilmelidir. Erken dönem İslâm devletlerindeki işleyişi de bu çerçevede ele almak daha doğru olacaktır. (Köprülü, 1944, s. 541; Karaduman, 2024, s. 427).

İslâm ve Bizans Diplomasinin Genel Özellikleri

Diplomasi kelimesi, Eski Yunancada “ikiye katlanmış şey” veya “katlanmış kâğıt” anlamına gelen “diploma” sözcüğünden türemiştir (Kütükoğlu, 1994, s. 360). Bu tanımdan hareketle diplomasi, genel olarak tek taraflı ya da geçici diplomasi biçiminde değerlendirilmiştir. Erken dönemlerde devletlerin daimî elçilikleri bulunmamakta; bunun yerine dönemin koşullarına göre geçici elçilik heyetleri gönderilmekteydi (Tuncer, 1995, s. 51). Bu elçilik heyetlerinin temel amacı, taht değişikliklerini bildirmek, savaş sonrası esir değişimini gerçekleştirmek ve siyasî, ekonomik ile kültürel alanlarda iş birliğini tesis etmektir. (Avcı, 2020, s. 34).

İslâmiyet'ten önce Arapların, diğer ülkeler veya kabilelerle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla elçilik heyetleri göndermeleri, bu geleneğin sonraki nesillere miras olarak aktarılmasını sağlamıştır. Bu yönüyle, İslâm dünyasına oldukça köklü bir diplomatik gelenek bırakılmıştır. Kureyşliler, İslâm Öncesi Dönem'de aralarında savaş veya anlaşmazlık çıktığında ilgili kabilelere elçiler göndermekteydi. Bu elçilik görevleri genellikle Adî b. Kâ'b kabilesinden seçilen kişiler tarafından yürütülürdü. İslâmiyet'in ortaya çıkmasıyla birlikte bu diplomatik faaliyetleri sürdüren kişi Hz. Ömer olmuştur. Hz. Ömer, aynı kabilede olmamasına rağmen bu görevi Amr b. Âs'a vermiştir. (İpşirli, 1995, s. 3).

İslâm prensipleri arasında hiç kuşkusuz yapılan anlaşmalara bağlı kalınarak diplomasiyi anlamlı ve geçerli kılmaktır. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de birçok âyetin olduğunu ve yapılan anlaşmalara riayet edilmesi noktasında emirlerin yer aldığını görmekteyiz (el-İsrâ 17/34; el-Enfâl, 8/58; et-Tevbe, 9/4). Nitekim bu konuda Hz. Peygamber “Kimin herhangi bir toplumla arasında bir anlaşma varsa süresi sona erinceye kadar, ya da karşılıklı olarak anlaşmayı vaktinden önce bozduklarını birbirlerine bildirmeden önce

bu bağı ne yeniden bağlasın ne de çözsün” (Tirmizî, 2004, s. 661) gibi ifadeler ile insanlığa örnek olmuştur. Nitekim Bizans ile yapılan anlaşmanın süresinin tamamlanmasına yakın Amr b. Abese, Bizans sınırında dolaşan Muâviye b. Ebî Süfyân’ı bu konuda uyarılmış, bu uyarı karşısında Muâviye geri dönmüştür (Tirmizî, 2004, s. 661).

Geleneksel ve yerleşmiş bir diplomasi anlayışına sahip olan Bizans Devleti bu anlamda en esaslı devlet olma özelliğine sahipti. Her şeyden önce Bizans’ın yabancı devletlere karşı kendi konumlarını müzakere etme amacıyla yaptıkları her türlü eylem için kullandıkları kavram diplomasi olarak tanımlanır. Nitekim Jean Mabillon, belgelerin kökenini ve anlamını tespit etmek amacıyla “*De re diplomatica*” (1681) isimli eserde bu fikrin ortaya çıkmasında ana karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha sonraları Mabillon diplomasisi bilhassa yabancı devletlerin başkentlerine gönderilen büyükelçiler vasıtasıyla ikili ilişkilerdeki tüm iletişim becerilerini kapsayan ve elçiler aracılığıyla gönderilen raporları almak ve bunlara gereken cevapları vermek maksadıyla bir dışişler ofisinin varlığı bugünkü anlamıyla varlık göstermiştir (Telea, 2015, s. 92). Bu anlayışla Bizans’ta var olan en önemli ilkelerden biri yabancı ülkeler ile dış münasebeti gerçekleştirmek amacıyla özel bir birim kurulmuştur. Burada yabancı ülkelere giden elçilerin eğitime tabi tutulması sağlanarak gerekli tecrübeye sahip olmaları sağlanmıştır. Bizans’ta gerçekleşen taht değişikliklerini yabancı ülkelere bildirmek gelenek haline gelmişti. Bu minvalde elçilik görevinde bulunan kişilerin gidiş-geliş sürecinde gerçekleşen masraflarını karşılamak amacıyla gittikleri yerlerde satmak niyeti ile yanlarında bazı eşyalar götürürlerdi. Bizans genel anlamda diplomasiye çok önem verdiği için yabancı ülkelere gelen elçiler Bizans İmparatorluğu tarafından ülkeye verilen kıymet neyse o oranda elçiye verilen kıymette o olurdu (Tuncer, 1995, s. 54). Bizans diplomasisi tarihsel süreç içerisinde imparatorların askerî başarıları ile desteklenmesi oranında ilerleme kaydetmiştir. Bu durum imparatorluk için genel bir kaide haline gelmiştir. Saray ve savaş alanları Bizans’ın diplomatik faaliyetlerinin gerçekleştiği yerler olarak karşımıza çıkar. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere imparatorluğun diplomasiye verdiği önem anlaşılmaktadır (Drocourt, 2018, s. 1, 8).

Bizans genel olarak kuvvete başvurmaksızın diplomatik faaliyetleri incelemiştir. Bu anlamda yabancılara hediye ve unvan vermekten geri durmamıştır. Bizans siyasi teamüller gereği savaşmaktan evvel diplomasiyi her zaman daha faydalı görmüştür. Bu yönü ile de zaman zaman bazı imparatorlar eleştiri almıştır. Nitekim Nikephoros II. Phokas, savaşçı

özelliğine dikkat çekilerek ondan önceki zamanlarda imparatorluk yapmış olan Konstantin'in diplomasiyi daha çok tercih etmesi eleştiri konusu olmuştur. Bu yönüyle Konstantin'in sarayından dışarı çıkmadığı savaştan kaçındığı şeklinde eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur (Shepard, 1992, s. 41).

Bizans, komşu ülkelere karşı yerinde ve doğru kararlar alabilmek için yabancı devletlerin güçlü-zayıf noktalarını iyi bilinmesi gerektiğinin farkındaydı. Bu nedenle bahis mevzu olan konular için bilgilerin toplanması ve gerekli raporların hazırlanması elçilik faaliyetlerini yürüten kişilerin temel sorumluluğu içerisindeydi. Eski Yunan'dan kalma bir alışkanlıkla elçiler iyi hatip ve iyi bir diplomat olma özelliklerinin yerini iyi gözlemci ve iyi bir diplomata bırakmıştır. Bu nedenlerden ötürü devleti temsil eden elçiler seçilirken çok dikkat edilir. Bu yönü ile elçiler iyi dil bilen, ikna kabiliyeti olan ve yeterli seviyede diplomatik kıvraklığa sahip olmalarına özen gösterilirdi (Tuncer, 1995, s. 54).

Hız. Peygamber Dönemi İslâm-Bizans İlişkilerinde Berîd Teşkilatı

Hız. Peygamber Dönemi'nde pek çok devlet ile olan diplomatik faaliyetler Bizans İmparatorluğu ile de gerçekleşmiştir. Bu minvalde İslâm tarihinde devletlere ilk kez mektup gönderme hadisesi Hız. Peygamber Dönemi'nde başlamıştır. Bahse konu bu mektupların orijinallerinin bazıları Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler bölümünde sergilenmektedir (İbnü'l-Esîr, 1991, s. 196; PTT, 2007, s. 62; Tekin, 2023, s. 513).

İslâm tarihinde siyasi faaliyetlerin bir sonucu olarak Berîd teşkilatının bir zorunluluk hâlinde ortaya çıktığını görüyoruz. Bazı kaynaklar Berîd teşkilatının müesses bir kurum olarak Emevîler zamanında ortaya çıktığını (Uzunçarşılı, 1988, s. 437; Demir, 2024, s. 181-182; Kayaoğlu, 1985, s. 64; Yürekli, 2017, s. 294; Yılmaz, 2008, s. 179) söylemeler de esasen bunun teşekkül ettiği tarihi Hız. Peygamber Dönemi'ne götürmek mümkündür (Söylemez, 2001, s. 143). Nitekim İslâmın ilk yıllarında Berîd teşkilatının müesses bir yapı olarak var olup olmadığı noktasında bazı tartışmalar olsa da biz Hız. Peygamber Dönemi'nde Berîd teşkilatının mahiyeti ile ilgili ayrıntılı bilgilerin mevcut olduğunu görmekteyiz. İbn Manzur, Hız. Muhammed'in "Dört berîdden daha kısa mesafede namaz kısaltılmaz." dediğini belirtmiştir (İbn Manzur, 1993, s. 260). Nitekim bazı rivayetlere istinaden, Hız. Peygamber valilerine gönderdiği namerde "Bana berîd (postacı, elçi) gönderdiğiniz zaman, güzel yüzlü ve güzel isimli olanını seçiniz" dediği, keza başka rivayetlerinde de Hız. Muhammed "Antlaşmayı bozmam ve berîdi

hapsetmem” ve “Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kadının, bir berîdlik mesafeyi yalnız başına alması helal değildir” dediği belirtilmektedir. Kısacası Hz. Peygamber’in bazı hadislerinde de berîd kavramı kullanılmıştır (Söylemez, 2001, s. 143).

Hız. Peygamber Dönemi’nde Bizans İmparatorluğu ile birtakım diplomatik faaliyetler gerçekleşmiştir. Hız. Peygamber’in bizatihi kendisi İmparator Herakleios’u (610-641) İslâma davet etmek amacıyla kendisine ve Bizans’a bağılı vali ya da vassal devlet idarecilerine de elçiler göndermiştir. Bu minvalde ilk İslâm-Bizans ilişkileri Hız. Peygamber Dönemi’nde (628) diplomatik açıdan olmuştur. Hız. Peygamber, İslâma davet amacıyla Bizans İmparatoru Herakleios’a bir mektup gönderilmesini istemiş ve bu önemli görevi sahabesi Dihye b. Halîfe el-Kelbî’ye vermiştir. Dihye’nin böyle bir iş için seçilmesindeki maksat ticari sebepler nedeni ile Suriye bölgesini çok iyi biliyor olmasıydı. Bunun dışında sahâbîler arasında fiziki özellikleri ile dikkat çeken biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Zeynü’-d-dîn Ahmed, 1976, s. 24). Bu arada Bizans İmparatoru Herakleios kutsal haçı tekrardan yerine koymak amacıyla o sıralarda Kudüs’te bulunuyordu. Herakleios, Busra Valisi vasıtasıyla kendisine gelen İslâm elçisi Dihye’yi kabul etti (İbn Sa’d, 2014, s. 291). İslâm elçisi Hız. Peygamber’in mesajını imparatora ilettili. İslâm kaynaklarına göre mektup şu şekildedir:

Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah’ın kulu ve elçisi Muhammed’den Bizans imparatoru Herakleios’a, Hidayete uyanlara selam olsun. İslâmı kabul et ki, kurtuluşa eresin ve Allah da ecrini iki kat versin. Eğer kabul etmezsen sorumluluğun altındaki insanların (çiftçilerin, teba’anın, Arius’çuların [Erisiyyîn) günahını sen çekersin. “*Ey Ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze gelin: Yalnız Allah’a tapalım, O’na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah’ı bırakıp da içimizden bazıları diğer bazıları rab edinmesin. Eğer yine yüz çevirirlerse, şahit olun ki biz Müslümanlarız (Âli İmrân 3/64)*” (Zeynü’-d-dîn Ahmed, 1976, s. 24-25).

Bu mesajın ardından İmparator Herakleios Hız. Peygamber’i merak edip araştırmıştır. Bu sıralar Suriye’de bulunan Ebû Süfyân Herakleios’un huzuruna çıkarılmış ve Hız. Peygamber ile ilgili pek çok suale cevap vermiş. Bizans İmparatoru, kendisine gönderilen mesajın niteliği ve Peygamber’in kişiliğinin genel olarak peygamberlik özelliklerine uygun olduğunu belirtmiştir (Zeynü’-d-dîn Ahmed, 1976, s. 22-23; Yardım, 1994, s. 294).

Bütün yaşanan bu gelişmelerin yanı sıra İmparator Herakleios, Dihye’yi kendisine gelen bu mesajı değerlendirmesi için yakın dostu patrik Dagâtır’a göndermiştir. Konu hakkında olumlu kanaatini bildirir mektubunu yine Hız. Peygamber’in elçisi Dihye ile Herakleios’a göndermiştir.

Herakleios'a gönderilen mektupta beklenen Peygamber'in bu kişi olduğunu ifade etmiştir. Hz. Peygamber'in Dagâtır'a da Dihye aracılığıyla bir mektup gönderdiği belirtilir. Dagâtır bu mektuptan sonra İslâmiyet'i kabul etmiş ve kilisede toplanan Rumların yanına giderek onlara şöyle hitap etti: “*Ey Rum cemaati! Bize Ahmed adlı peygamberden bir mektup geldi. Mektubunda bizi yüce Allah'a inanmaya davet ediyor. Ben şahadet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur. Ahmed de Allah'ın kulu ve resulüdür.*” Bu gelişmeler karşısında Rumlar, Dagâtır'ı öldürdüler (İbnü'l-Esîr, 1991, s. 196-197; Öngül, 1993, s. 400).

İmparator Herakleios, Dihye'ye iyi muamele de bulunarak ona birtakım hediyeler vermiş olduğunu görüyoruz. Dihye, dönüşte Cüzâm kabilesine mensup bazı çeteler tarafından gasp edilmiş ancak Müslümanların yardımı ile bazıları geri alınmıştır (Yardım, 1994, s. 294). İmparator Herakleios da Hz. Peygamber'e gönderilmek üzere bir mektup göndermiştir. Bu mektupta imparator Hz. Peygamber ile ilgili olumlu pek çok görüş beyan etmiştir. Hamidullah bu konu hakkında yazılan mektubun imparatorluk sıfatıyla değil de şahsi bir anlayış ile yazıldığını ifade eder (Hamidullah, 2003, s. 1028). Bazı kaynakların verdiği bu bilgiler ile ilgili olarak anlatılan mektup olayının (Herakleios'un aslında İslâmiyet'i benimsemek istediğini ancak etrafındakilerden çekindiği şeklindeki görüşler) İslâm müellifleri tarafından abartıldığı şeklinde görüşler de mevcut. Nitekim bu kadar olumlu görüş beyanı olmuş olsaydı neden Tebûk Seferi sırasında İmparator Herakleios'a yeniden İslâma davet mektubu gönderilmiştir. Herakleios İslâmı kabul ettiğini ve bazı hediyeler ile beraber bir mektup Hz. Peygamber'e göndermiştir. Hz. Peygamber bu mektup kendisine ulaştığı zaman “Yalan söylüyor Allah'ın düşmanı, henüz Hıristiyanlıktan vazgeçmiş değil” demiş ve dinarları hediye olarak almamış Müslümanlar arasında bölüştürmüştür (İbnü'l-Esîr, 1991, s. 256-257; Avcı, 2020, s. 47).

Bu mektuplaşmadan birkaç yıl sonra 630 yılında Hz. Peygamber ile Herakleios arasında başka bir diplomatik faaliyetin gerçekleştiğini görüyoruz. Bizans İmparatorunun büyük bir ordu hazırladığı haberi yayılınca Hz. Peygamber, 30.000 kişilik bir orduya komuta ederek Tebûk'e gelmiş ve Herakleios'a yeniden bir mektup yazmıştır. Daha önceden olduğu gibi Dihye b. Halife'yi bu iş için görevlendirmiştir. Hz. Peygamber'in gönderdiği mektubun içeriği şöyledir:

Allah'ın elçisi Muhammed'den Bizans İmparatoruna, Seni İslâma girmeye davet ediyorum. İslâmı kabul edersen Müslümanların sahip olduğu haklara sen de sahip olur, onların sorumlu olduğu şeylerden sen de sorumlu olursun. Eğer İslâma girmeyi kabul etmezsen cizye

ödersin. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Kendilerine Kitap verilenlerden Allah’a ve âhiret gününe inanmayan, Allah ve elçisinin haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle size boyun eğerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın (et-Tevbe 9/29). Bu tekliflerimi kabul etmezsen tebaanın (çiftçilerin, köylülerin, fellâhîn) İslâma girmelerine veya cizye ödemelerine engel olma” (İbn Haldun, 2003, s. 258; Hamidullah, 2013, s. 123).

İslâma davet mektubunu alan Herakleios birtakım görüşmeler gerçekleştirdikten sonra Hz. Peygamber’e Hıristiyan Tenuhlu bir Arap’ı beraberinde bir mektup ve bir miktar dinar gönderdiği kaydedilir. Hz. Osman tarafından karşılanan elçi kıymetli bir elbise ile uğurlanmıştır (Hamidullah, 2003, s. 337-338).

Hz. Peygamber Herakleios’un yanı sıra Bizans İmparatorluğu’na bağlı devletlere ve valilere de İslâma davet mektubu göndermiştir. Bunlar arasında önemli bir yere sahip olan Bizans’ın bir eyaleti konumundaki Mısır’daki Mukavkıs’a İslâma davet mektubunu ulaştırmak üzere Hâtib b. Ebû Belta’a el-Lahmî görevlendirilmiştir (Mayıs 628). Hâtib, Mısır’ın dinî ve idarî merkezi konumunda bulunan İskenderiye’ye giderek mektubu Mukavkıs’a sunmuştur (Hamidullah, 2003, s. 83-84-85). Bu mektup genel olarak Herakleios’a gönderilen mektup ile aynıdır. Mukavkıs elçiyi beş gün ağırlamış ve ona son derece iyi davranmıştır. Bu süre zarfında elçiden Hz. Peygamber hakkında bilgi almış ve cevaben kendisine bir mektup göndermiştir. Bunun yanı sıra Mâriye ve Sîrin isimli iki cariye, beyaz bir katır ve kıymetli bir elbiseyi elçi ile göndermiştir (Taberî, 1992, s. 621; Er, 2020, s. 81).

Hz. Peygamber, Bizans’a bağlı ve aynı zamanda himayesinde olan Gassânî krallarından Hâris b. Ebî Şemir’e, Şucâ’ b. Vehb el-Esedî’yi İslâma davet eden elçi olarak göndermiştir (Mayıs 628). Mektubu şu şekildedir:

Bismillahirrahmanirrahîm. Allah’ın resûlü Muhammed’den Hâris b. Ebû Şemir’e,

Allah’ın selâmı hidayet yoluna giren ve O’na inanıp tasdik edenlerin üzerine olsun. Seni tek olan ve hiçbir ortağı bulunmayan Allah’a inanmaya davet ediyorum. İnanacağın takdirde mülkün senin elinde kalmaya devam edecektir (Taberî, 1992, s. 592).

Hz. Peygamber’in elçisi Dımaşk’a geldiği vakitler, Hâris b. Ebû Şemir, Herakleios’u karşılamak amacıyla hazırlıklar yapmaktaydı. Elçi, birkaç gün bekletildikten sonra Hâris tarafından kabul edilmiştir. Kendisine gelen mesajı dinleyen Hâris, sinirlenerek “beni kim makam ve mülkünden uzaklaştıracakmış?” şeklindeki beyanından sonra mektubu yere attığı aynı zaman da Hz. Peygamber ile savaşmak için hazırlık yaptığı kaydedilir. Ancak

Herakleios onu bu kararından vaz geçirecektir. Daha sonra elçiyi tekrar huzura kabul eden Hâris ona yüz miskal (miskal = 4,25 gr) altın hediye etmiştir. Aynı şekilde ona son derece saygılı davranan hâcib de ona bazı hediyeler vermiştir. Hâris'in tavrı Hz. Peygamber'e anlatıldığı zaman "mülkün yere batsın" dediği kaydedilir (Taberî, 1992, s. 592).

Hz. Peygamber Dönemi'nde Bizans İmparatorluğu ile ilgili olarak son diplomatik gelişmenin bir skandal ile sonuçlandığını kaynaklarda görmekteyiz. Busra valisi Hâris b. Ebû Şemir'in İslâma davet etmek maksadıyla Hz. Peygamber Hâris b. Umeyr el-Ezdî'yi elçi olarak görevlendirdi. Hâris, Gassânî emirlerinden Şurahbil b. Amr'ın topraklarından geçerken mezkûr emirin talimatı ile Mûte'de öldürüldü (Hamidullah, 1995, s. 145). Bu gelişme karşısında Hz. Peygamber elçilerin dokunulmazlığı ve uluslararası hukuka aykırı bu eyleme karşılık derhal 3.000 kişilik bir ordu kurdurdu. Zeyd b. Hârise kurulan bu ordunun komutanlığına getirilerek Bizans topraklarına gönderildi. İslâm ordusu Bizans ordusu ile Mûte savaşında (629) karşı karşıya geldi. İslâm ordusu şiddetli mücadelenin ardından önemli üç komutanını kaybetti. Son olarak Hâlid b. Velid komutayı devralarak orduyu geri çekti. Bu ilk İslâm-Bizans savaşı olarak karşımıza çıkmaktadır (İbnü'l-Esîr, 1991, s. 217-218; Hamidullah, 2003, s. 347-348).

Yukarıdaki mezkûr olayın Hz. Peygamber'in elçilik hukukuna ne kadar bağlı bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Nitekim Hz. Peygamber'e Müseyleme'nin iki elçi vasıtası ile bir mektup gönderdiği ve Peygamber'in onlara hitaben "Müseyleme'nin sözlerine siz ne dersiniz?" Onlar Müseyleme'ye ait bu mektubu onayladığını ifade ettiler. Bu gelişmeler karşısında Hz. Peygamber onlara "Eğer elçiler öldürülemez olmasa idi sizin ikinizin de boynunu vururdum" (Ebû Davud, 2008, s. 579). Anlatılan bu hadise Hz. Peygamber'in elçilik hukukuna verdiği değer ile devletlerarası iletişimin ne şekilde yapılması gerektiği noktasında önderlik yaptığını görüyoruz. Bu davranış pek çok şey de olduğu gibi Berîd teşkilatı noktasında da sonraki nesillere örnek teşkil edecektir.

Yukarıda elçilerin sahip olması gereken özellikler hakkında bilgiler verilmiştir. Bu durum Hz. Peygamber'in elçi seçiminde daha özenli ve dikkatli olduğunu gösteriyor. Nitekim gönderilen elçi verilmek istenen mesajı çok yönlü veriyor. Şekilsel özelliklerine varıncaya kadar pek çok detaya dikkat ediliyor. Hz. Peygamber Dönemi'nde berîd seçiminde dikkat edilecek hususlar sonraki dönemlerde özellikle Emevî, Abbâsî devletlerinde temel kriterler arasında yer almıştır. Bu durum bize açık bir şekilde göstermektedir ki berîd müesses bir yapı olarak günümüz anlayışına uygun anlamıyla posta

ve haberleşme de ilk defa Hz. Peygamber Dönemi'nde ortaya çıkmıştır. Sonraki dönemlerde gelişen ve değişen koşullar göz önüne alındığında bu yapının çok da farklı bir yapı sergilemediği görülmektedir. Bunun yanı sıra devletlerin büyüyerek daha güçlü bir profilde yer almaları birtakım değişiklikleri de beraberinde getirirse de temel şeylerin değişmediği görülmektedir (Söylemez, 2001, s. 62).

Nitekim Emevîler posta teşkilatına gereken önem veren devlet olarak karşımıza çıkmaktadır. İletişimin hızlı ve etkili olması devletler için son derece önemli bir durum olduğu için iki mesafe arasında birkaç atın yer alması gereklidir. Bu nedenle ilk atın yorulduğu düşünülürken atın değiştirilerek yola devam edildiği görülmektedir. Bu işlem yolun mesafesine göre birkaç kez tekrar etmektedir (Bakır, 2004, s. 201).

Esasen bir önceki konuda değindiğimiz Emevî ve Abbâsî gibi devletlerde Berîd teşkilatı ile ilgili olarak temel hususların değişmediği ufak tefek bazı değişikliklerin olabileceğini söylememizdeki maksat budur. Hz. Peygamber Dönemi'nde temelleri atılan bu müessese Hz. Ömer zamanında kurumsallaştıktan sonra Emevî ve Abbâsîler de kurumsal bir yapı kazanacaktır.

Menzil Teşkilatı ve Berîd Sistemindeki Yeri

Sözlük anlamı itibariyle “inmek, konaklamak, misafir olmak” anlamlarına gelen menzil “ev, konak; iki konak arası, bir konak yol; posta ve posta tatarları beygirlerinin bulunduğu mahal” anlamlarına da gelmektedir (Halaçoğlu, 2004, s. 159). Gerçek manada menzil teşkilatının vücut bulduğu ve kurumsal bir kimlik kazandığı devletin Osmanlı Devleti olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu teşkilatın tarih boyunca farklı şekillerde var olduğu görülüyor. Her ne kadar bu teşkilatın Romalılardan geldiği belirtilse de İran İmparatorluğu'nun Romalıları bu konuda örnek aldığı kayıtlar arasındadır. Roma'nın bu anlayışı Bizans İmparatorluğu döneminde de devam etmiştir (Halaçoğlu, 2014, s. 7-8). İlk sistemli posta teşkilatı olarak Emevîler döneminde özellikle II. Ömer dönemi gösterilse de biz bu kurumun çok daha önceleri benzer uygulamalar ile varlık gösterdiğini söyleyebiliriz. Emevîler bu uygulamaları Bizans İmparatorluğundan mı Sâsânîlerden mi aldığı tam olarak bilinmemektedir. Fakat uygulamaları itibariyle birbirlerine benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz. Emevîlerin yıllık yaklaşık dört milyon dirhem bu teşkilat için ayırdığı göz önünde bulundurulursa bu teşkilata verdiği önemi görmüş oluruz (Halaçoğlu, 2014, s. 8; Köprülü, 1944, s. 542). Emevîlerden hemen sonra Abbâsîler de iktidara gelir gelmez en çok önem verdiği işlerin

başında bu teşkilat gelir. Nitekim ana yollar üzerine pek çok menzil noktaları oluşturularak bu teşkilatın yapısını güçlendirmeye çalışmıştır. Buralara aynı zamanda devlet hazinesinden *Menzil Davarı* diye tabir edilen *Berîdî Katarlar* tahsis edilerek bu teşkilat güçlendirilmiştir (Halaçoğlu, 2014, s. 8). Bu teşkilatta devlet adına haber götüren ulaklar her menzilde konaklar ve hayvanını değiştirip yenisini alırdı. Ulaklar bu şekilde aynı güzergâhı takip edip geri dönerdi. Ancak geri dönüşte sorun olduğu vakit bu hayvanlar devlet adına menzilde alıkonurdu. Bahsi geçen bu menziller de bu hizmeti yerine getiren kişiler de yaptıkları görev karşılığında ücret alırlardı. Abbâsiler döneminde bu teşkilata verilen önem buraya ayrılan sekiz milyon dirhemden anlaşılıyor. Nitekim bu yolların tamirat ve bakımı ile özel olarak ilgilenen *divânü'l-berîd* isminde bir birim kurulmuştur (Halaçoğlu, 2014, s. 8-9). Menzil teşkilatı daha sonraları pek çok devlette gelişerek varlık gösterecektir. Türkiye Selçuklu Devleti de bu anlayışla yollara büyük önem vermiştir. Bu sebeple öncesinde pek rastlanılmayan eşsiz kervansaraylar inşa etmişlerdir. Ortama her 30-40 km'de bir menzillik mesafe de kervansaray yapıldı. Bu şekilde ticaret canlı tutularak ulaşım ve iletişim sağlanmaya çalışılmıştır (Halaçoğlu, 2014, s. 10). Sultan II. Kılıç Arslan döneminde ticaret çok ileri bir seviyeye geldiği için kervansaraylar büyük önem kazanmıştır. Bu sebeple ticaret yolları devlet için çok önemli olmuştur. Osmanlı Devleti'nde menzil hatlarını takip eden ikmal efradı, askerî birlikler ve bu birliklerin hayvanlarının ihtiyaçlarının karşılanabileceği ve aynı zaman da dinlenebilecekleri bir günlük mesafede konaklama yerleri bulunurdu. Bu teşkilat sayesinde askerlerin sıcak yemek vb. ihtiyaçları karşılanırdı (Baş, 2022, s. 217).

Sonuç

Tarihî süreç boyunca toplumlar ve devletler, sürekli bir mücadele ve etkileşim içerisinde bulunmuşlardır. Bu etkileşimler, kaçınılmaz olarak devletlerarası iletişim ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Etkili bir iletişimin sağlanabilmesi için, elçilik görevini üstlenen kişilerin belirli niteliklere sahip olmaları zorunlu hale gelmiştir. Elçilerden yalnızca temsil kabiliyeti değil, aynı zamanda çok yönlü bilgi, donanım ve diplomatik beceri de beklenmiştir. Bu bağlamda elçilik faaliyeti, yalnızca devletin resmî temsilini üstlenmekle kalmamış; aynı zamanda istihbarat toplama, bilgi aktarımı ve diplomatik yollarla çatışma yaşanmaksızın başarı elde etme işlevlerini de yerine getirmiştir. Devletler, bu görevi üstlenen elçilerin taşıdığı önemin bilinciyle hareket ederek onların kapsamlı bir eğitim ve disiplin sürecinden geçmesini

sağlamışlardır. Bu anlayış çerçevesinde, Berîd teşkilatı tarihsel olarak ayrı bir önem kazanmıştır. Devletler ve toplumlar arasındaki mücadeleler tarih boyunca farklı biçimlerde ortaya çıkmış; bu durum, ilişkilerin çok boyutlu bir nitelik kazanmasına yol açmıştır. İnsanlık, bu süreçte kendi çıkarlarını koruyacak ve sürdürecekt mekanizmalar geliştirme ihtiyacı hissetmiş; böylece diploması temelli kurumsal yapılar ortaya çıkmıştır. Savaşların, ister nedensiz ister belirli sebeplere dayalı olsun, tarih boyunca süreklilik arz ettiği görülmektedir. Ancak her çatışma döneminin ardından barış ve denge arayışlarının öne çıkması, diplomatik bürokrasinin oluşumuna zemin hazırlamıştır. İnsan doğasının bir gereği olarak, mücadelelerin ardından bir istikrar ve uzlaşma ortamının sağlanması beklenir. Bu perspektiften bakıldığında, her savaşın sonrasında diplomatik girişimlerin kaçınılmaz bir ihtiyaç haline geldiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla diplomatik faaliyetleri yürütmekle görevli kurumsal yapılar ve bu yapılar içinde yer alan nitelikli bireylerin varlığı devletler açısından vazgeçilmez olmuştur. Bu doğrultuda, diplomatik görevleri yerine getiren kişilerin sahip olması gereken donanım ve nitelikler büyük önem taşımıştır. Zira bu kişilerin temsil biçimleri ve iletişim tarzları, devletlerarasındaki ilişkilerin seyrini doğrudan etkileyebilmekteydi. Yetkin bir elçi, olası bir çatışmayı önleyebileceği gibi, savaşız toprak kazanımı gibi stratejik avantajlar da sağlayabilmekteydi. Bu nedenle devletler, kendilerini temsil edecek kişilerin seçiminde son derece titiz davranmışlardır. Çünkü elçi, yalnızca bireysel bir temsilci değil, aynı zamanda devletin kimliğini, itibarını ve diplomatik yaklaşımını yansıtan bir figürdür. İslâmiyet'in ilk dönemlerinde, özellikle Bizans İmparatorluğu ile kurulan diplomatik ilişkilerde Berîd teşkilatının etkin biçimde kullanıldığı görülmektedir. Bu teşkilat, İslâmın erken dönemlerinde haberleşme, istihbarat ve diploması işlevlerini yerine getiren sistematik bir yapı haline dönüşmüştür. Her ne kadar Emevîler ve Abbâsîler dönemlerinde daha ileri düzeyde kurumsallaşmış bir organizasyona ulaşmış olsa da, berîdin temelleri Hz. Peygamber Dönemi'ne kadar uzanmaktadır. Bu dönemde teşkilat, sonraki İslâm devletlerinde görülen gelişmiş örneklerine kıyasla daha sınırlı bir yapıya sahip olmakla birlikte, İslâm devlet geleneğinde kurumsallaşmanın ilk adımlarını temsil etmesi bakımından büyük bir öneme sahiptir. Sonuç olarak, Berîd teşkilatı sadece bir haberleşme sistemi değil; aynı zamanda erken dönem İslâm diplomasısının temel taşlarından biridir. Bu kurum, İslâm dünyasında diplomatik temsil ve bilgi akışının kurumsal bir zemine oturmasını sağlamış; böylece sonraki dönemlerde gelişen İslâm bürokrasisine örnek teşkil etmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Yapılan çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallar uygulanmıştır. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Araştırma, etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer alır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan ederim.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar tarafından tasarlanmış ve hazırlanmıştır.

Kaynakça

A. Arşiv Kaynakları

TSM 21-174 Hz. Muhammed'in Mukavkıs'a mektubu

TSM 21-674 Hz. Muhammed'in el-Gassâni'ye mektubu

B. Kitaplar ve Makaleler

Alptekin, C. (1997). XI-XII. yüzyıllarda Selçuklular ile Atabeyliklerde posta ve istihbarat. *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu*, 187–194. İstanbul.

Avcı, C. (2020). *İslâm-Bizans ilişkileri (610-847)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Bakır, A. (2004). *Ortaçağ tarih ve medeniyetine dair çeviriler*. Bizim Büro Basımevi.

Baş, H. (2022). *Birinci Dünya Savaşı'nda Irak-İran Cephesi iâşe ve sağlık hizmetleri 1914-1918*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Budak, Y. (2020). Posta tarihine bir bakış: Posta ve telgraf teşkilatının kuruluşu. *Eurasian Academy of Sciences Eurasian Econometrics, Statistics & Empirical Economics Journal*, 17, 30–46.

- Demir, M. (2024). Memlûk Sultanı Baybars el-Bundukdârî döneminde Berîd teşkilatı. *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Eşref Buharalı Özel Sayısı*, 179–190.
- Drocourt, N. (2018). Byzantine diplomacy. In G. Martel (Ed.), *The encyclopedia of diplomacy* (pp. 1–16). John Wiley & Sons.
- Ebû Davud. (2008). *Sünen-i Ebî Davud ve tercemesi* (Cilt 3, İ. Koçaşlı, Çev.). Erkam Yayınları.
- Er, İ. H. (2020). *H. Muhammed'in (s.a.v.) mektupları*. Mevsimler Kitap Yayınevi.
- Güler, H. (2019). Memlûklerde Berîd teşkilatı. *Tarih Okulu Dergisi*, 12(39), 202–225.
- Halaçoğlu, Y. (1994). Menzil. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 29, s. 294). Diyanet Vakfı.
- Halaçoğlu, Y. (2014). *Osmanlılarda ulaşım ve haberleşme (menziller)*. İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Hamidullah, M. (1995). *İslâm anayasa hukuku* (V. Akyüz, Çev.). Beyan Yayınları.
- Hamidullah, M. (2003). *İslâm Peygamberi (Hayatı ve faaliyeti)* (Cilt I–II, S. Tuğ, Çev.). İmaj Yayınları.
- Hamidullah, M. (2013). *H. Peygamber'in altı orijinal diplomatik mektubu* (M. Yazgan, Çev.). Beyan Yayınları.
- Harekât, İ. (1992). Berîd. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 5, ss. 498–501). Diyanet Vakfı.
- İbnü'l-Esîr. (1987). *İslâm tarihi: el-Kâmil fi't-târîh tercümesi* (A. Özeydin, Çev., 2. cilt). Bahar Yayınları.
- İbn Cübeyr. (2008). *Endülüs'ten Kutsal Topraklara* (İ. Güler, Çev.). Selenge Yayınları.
- İbn Haldun. (2003). *Kitâbi'l-İber ve Dîvânî'l-mübtede' ve'l-haber fi'eyyâmî'l-Arab ve'l-Acem ve'l-Berber ve men âsarahum min zevi's-sultânî'l-ekber* (Cilt II). Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- İbn Hurdazbih. (2008). *Yollar ve ülkeler kitabı* (M. Ağarı, Çev.). Kitabevi.
- İbn Manzur. (1993). *Lisânü'l-'Arab* (Cilt III, A. A. el-Kebîr). Dârü'l-Hadis Yayınları.
- İbn Sa'd. (2014). *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr* (Cilt I, M. K. Yılmaz, Çev.). Siyer Yayınları.
- İpşirli, M. (1995). Elçi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 11, ss. 3–15). Diyanet Vakfı.

- Kallek, C. (2020). Mil. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 30, ss. 53–54). Diyanet Vakfı.
- Kanar, M. (1988). *Büyük sözlük Farsça-Türkçe*. Birim Yayıncılık.
- Rakkuş, K. (2024). Erken Memlûkler zamanında resmî posta sistemi (Sultan Baybars dönemi 1260–1277). *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6(12), 425–434.
- Kayaoğlu, İ. (1985). *İslâm kurumları tarihi*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Köprülü, M. F. (1944). Berid. *İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 2, ss. 541–549). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kütükoğlu, M. S. (1994). Diplomatik. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 9, s. 360). Diyanet Vakfı.
- Mazhar, A. (2010). *Kudâme Bin Cafer'in "Kitabu'l-Harac" adlı eseri (V. ve VI. bölümler)* [Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı].
- Mustafa, İ., Abdülkadir, H., Zeyyat, A. H., & Neccar, M. A. (1989). *el-Mu'cemü'l-Vasît*. Çağrı Yayınları.
- Öngül, A. (1993). Dagâtır. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 8, ss. 399–400). Diyanet Vakfı.
- Özbek, S. (2009). Zübdetü Keşfü'l-Memalik'de Türk devlet telakkisinin yansımaları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 82–94.
- PTT. (2007). *Geçmişten günümüze posta*. PTT Genel Müdürlüğü.
- Shepard, J. (1992). Byzantine diplomacy. In J. Shepard & S. Franklin (Eds.), *Papers from the Twenty-fourth Spring Symposium of Byzantine Studies* (ss. 41–70). Variorum.
- Söylemez, M. M. (2001). Berid teşkilatının menşesine dair bazı yeni bulgular. *İslâmiyât*, 4(2), 139–147.
- Şemseddin Sami. (2005). *Kâmûs-ı Türkî*. Çağrı Yayınları.
- Taberî. (1992). *Milletler ve hükümdarlar tarihi* (Cilt V, Z. K. Ugan & A. Temir, Çev.). Milli Eğitim Basımevi.
- Telea, M. (2015). Mission and/or conversion: Strategies of Byzantine diplomacy. *International Journal of Orthodox Theology*, 6, 81–105.
- Tekin, F. (2023). Hz. Peygamber döneminde bir iletişim ve haberleşme aracı olarak mektup. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24, 510–535.
- et-Tirmizî, E. İ. M. b. İ. b. S. (2004). *Sünen-i Tirmizi tercümesi* (A. Parlıyan, Yay. haz.). Konya Kitapçılık.
- Tuncer, H. (1995). *Eski ve yeni diplomasi*.

- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti teşkilatına medhal*. Türk Tarih Kurumu.
- Yardım, A. (1994). Dihye b. Halife. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt 9, s. 294). Diyanet Vakfı.
- Yılmaz, M. (2008). Emevî ve Abbâsî dönemi iç istihbaratı. *İstem Dergisi*, 6(12), 175–193.
- Yürekli, T. (2017). Zengiler ve Eyyûbilerde istihbarat. *Türkiyat Mecmuası*, 72(2), 293–311.
- Zeynü'd-dîn Ahmed, b. A. b. A. Z. (1976). *Sahih-i Buhâri muhtasarı Tecrîd-i Sarîh tercemesi I* (A. Naim, Çev.). Başbakanlık Basımevi.

Barîd Organisation in Islamic-Byzantine Relations in the Prophet's Period

Extended Abstract

Societies have been in constant interaction with each other since the day they existed. This interaction has taken place in different ways such as war or trade. In this respect, communities or states have needed effective communication in order to finalise the superiorities or losses they have achieved in war. In this case, it was deemed more appropriate for people who could be considered more qualified in communication with each other to fulfil such duties. As a matter of fact, states have seen it more appropriate to choose qualified and equipped people who can fulfil these policies or the procedures and principles to be followed in the selection of ambassadors. Since the states knew the benefits of effective communication and diplomacy, they also opened schools with an institutional identity that gave courses in this sense. Although the barîd organisation, which is related to our subject, has an intelligence feature in general, it is an important institution where effective communication is carried out in the field of mail and communication. People who fulfil the duty of embassy should be equipped with the necessary equipment in many aspects of the customs, traditions and conjunctural structures of the countries they go to and know the languages they speak. In order to ensure effective communication, it was important that the person fulfilling the role of ambassador should fulfil these conditions or have these qualities. In this respect, it was a necessity that the person performing the ambassadorial duty should be skilled in many aspects. In this sense, it was an important institution where the person performing the ambassadorial duty served as an intelligence officer on behalf of the state and achieved many gains such as diplomatic victories without war thanks to effective dialogue. For these and similar reasons, states or communities paid attention to the people who would perform this duty and paid attention to the fact that these people had to undergo a certain education and state upbringing. The berîd organisation, which constitutes the main part of our subject, gains importance in this sense. Due to this understanding, competition and war between states or communities have been observed in every period of history. This competition or relationship was multifaceted. With this understanding, humanity has felt the necessity of developing arguments in accordance with this idea. For this reason, it has been very important for states or communities to create conditions suitable for their own interests and understanding. As a matter of fact, wars have

occurred in every period of human history and there has been a situation of developing alternatives in accordance with the understanding. This alternative understanding appears as an important idea that forms the diplomatic bureaucracy. Humanity naturally seeks ways to establish an environment of stability or peace after the struggle. With this understanding, diplomatic activity becomes a necessity after wars. It is precisely at this point that an institutional structure or individuals who will do this job have become indispensable. Throughout history, the berid organisation has been handed down to different nations in different structures. Even before Islam, the importance of the postman in the communication between states in the Arab geography was known and this tradition was passed on to the next generations. With the advent of Islam, the Prophet Muhammad, who was a pioneer in many matters, took a pioneering role in this issue as well. Although institutionally, although the berid organisation was established during the Umayyad and Abbasid periods, the existence of this organisation as an institutional structure can be mentioned in the Prophet's era. As a matter of fact, these arguments constitute the main subject of our study. The reasons why states attach such importance to this institution can undoubtedly be attributed to the fact that effective diplomatic activities can achieve many gains without war. This generally accepted understanding is that during the Prophet's time, in order to spread Islam to different states, people who knew the geography of those regions were identified and sent to them after determining how the states behaved in such situations. As a matter of fact, this is a situation that is important for the message to be effective.

TÜRK HALK ANLATILARINDA “BİZ-ÖTEKİ” ALGISI

“Us-Other” Perception In Turkish Folk Narratives

Mehmet Emin BARS

Prof. Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili Bölümü

mbars@bingol.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-6972-6860>

Cite As/Atıf: Bars, M., E. (2025). Türk halk anlatılarında “biz-öteki” algısı. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 310-331.

<https://doi.org/10.31463/aicusbed.1689340>

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Type:</i>	Araştırma Makalesi – <i>Research Article</i>
Geliş Tarihi- <i>Received Date :</i>	02.05.2025
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date :</i>	03.07.2025
Sorumlu Yazar- <i>Corresponding Author:</i>	Mehmet Emin BARS
Sayfa Aralığı- <i>Page Range:</i>	310-331
Doi Numarası- <i>Doi Number:</i>	https://doi.org/10.31463/aicusbed.1689340

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

 iThenticate

TÜRK HALK ANLATILARINDA “BİZ-ÖTEKİ” ALGISI

“Us-Other” Perception in Turkish Folk Narratives

Mehmet Emin BARS

Öz

Bir toplumu tanımının en etkili yollarından biri, onların kendileri (biz) ve başkaları (öteki) hakkındaki düşüncelerini öğrenmektir. Tarih sahnesine çıktıkları dönemden itibaren yeryüzündeki tüm toplumlar biz ve ötekiye dair algılarına göre yaşamlarını biçimlendirmişlerdir. Biz-öteki algısı hayatta kalmanın, farklı topluluklarla güvenli iletişimin temelini oluşturur. Bu algı insanın doğasından kaynaklanmaktadır. Biz-öteki algısı millî kimliğin temel kodlarını taşıyarak kültürel belleği oluşturur. Türk toplumunun biz-öteki algısı da Türk millî kimlik kodlarının korunduğu ve kültürel belleğin aktarıldığı temel yapıdır. Türk halk edebiyatı ürünleri, kültürel zenginlik ve çeşitlilik barındıran farklı edebî türlere sahiptir. Bu ürünlerin içeriğini belirleyen temel etkenlerden biri biz-öteki algısıdır. Bu çalışmada halk edebiyatı anlatılarında “biz-öteki” kavramları incelenmiştir. Değerlendirmeler daha çok birbirinden belirgin çizgilerle ayrılan üç medeniyet döneminin sosyokültürel yaşamını yansıtan mit, destan ve halk hikâyesi örnekleri üzerinden yapılmıştır. Çalışma sonucunda Türk halk edebiyatı ürünlerinde biz-öteki algısının statik değil, dinamik olduğu görülmüştür. Her toplumda genel kabul görmüş bir biz-öteki algısı yoktur. Bir toplumun biz-öteki algısı sosyokültürel değişim ve dönüşümlere bağlı olarak sürekli yenilenir. Mitlerde “biz” mutluluğu/ilahi düzeni/aydınlığı/ölümsüzlüğü, “öteki” mutsuzluğu/şeytani düzeni/karanlığı/ölümü simgeler. Destanlarda biz ve öteki daha çok renk, ırk, dil, din veya cinsiyet üzerinden tanımlansa da düşmanlaştırıcı bir bakış yoktur. Toplum içi sorunları ele alan halk hikâyelerinde ise biz ve öteki arasındaki ayırım yutucu/yok edici/büyük düşman konumundaki yabancı ötekiden yakınımızdaki ötekiye dönüşmüştür. Halk edebiyatı ürünlerinin çoğunda biz-öteki mücadelesi “biz”in üstünlüğü düşüncesine dayanır. Türk halkı bizi her zaman kazanan tarafta, ötekiyi kaybeden tarafta görmek istemiştir.

Anahtar Sözcükler: Mit, destan, halk hikâyesi, biz, öteki.

Abstract

One of the most effective ways to get to know a society is to learn their thoughts about themselves (us) and others (the other). All communities on earth have shaped their lives according to their perceptions of us and the other since the time they first appeared on the stage of history. The perception of us-other forms the basis of survival and safe communication with different communities. This perception originates from human nature. The perception of us-other creates cultural memory by carrying the basic codes of national identity. The us-other perception of the Turkish society is the basic structure in which Turkish national identity codes are preserved and cultural

memory is transferred. Turkish folk literature products have different literary genres that contain cultural richness and diversity. One of the main factors that determine the content of these products is the perception of us-other. In this study, the concepts of "us-other" in folk literature narratives were examined. The evaluations were made mostly on the basis of examples of myths, epics and folk tales that reflect the socio-cultural life of three civilization periods that are clearly separated from each other. As a result of the study, it was seen that the perception of us-other in Turkish folk literature products is not static but dynamic. There is no generally accepted perception of us-other in every society. A society's perception of us-other is constantly renewed depending on sociocultural changes and transformations. In myths, "we" symbolizes happiness/divine order/light/immortality, and "the other" symbolizes unhappiness/evil order/darkness/death. Although in epics, we and the other are defined mostly in terms of color, race, language, religion or gender, there is no hostile view. In folk stories that address intra-societal problems, the distinction between us and the other has transformed from the foreign other, who is the engulfing/destroying/great enemy, to the nearby other. In most of the folk literature products, the us-other struggle is based on the idea of the superiority of "we". The Turkish people have always wanted to see us on the winning side and the other on the losing side.

Keywords: Myth, epic, folk tale, us, other.

“Dünya herkese aittir; ama ulus devletlerin sınırları
içerisinde bazılarına daha fazla aittir.”
(R. Kearney, 2012: 90)

Giriş

Ben/biz ve öteki kavramları tarihin ilk dönemlerinden itibaren tartışılmış, XVII-XVIII. yüzyıldan itibaren bilimsel anlamda birçok disiplin tarafından ele alınmıştır. Bu kavramlar özellikle siyaset felsefesinde kimlik odaklı politikaları belirlemiştir (Kundakçı, 2013, s. 69). Öncelikle psikoloji ve sosyoloji bilimlerinde ön plana çıkan, sonrasında sosyal bilimlerin diğer disiplinlerinde araştırma konusu edilen bu olgulardan kültür bilimi alanındaki ferdî ve toplumsal/millî kimliklerin tanımlanmasında da yararlanılmıştır. Sosyal bilimler içerisinde merkezî bir konumda yer alan edebiyatta özellikle belli bir olay örgüsü etrafında kurgulanan anlatıların çözümlenmesinde biz ve öteki kavramları kilit rol oynamaktadır. Bir millete ait tüm edebî ürünler yaratıldığı dönemin insan/toplum algısını yansıtır. Kültür değişimleri bu kavramların anlamlarını sürekli olarak yeniden biçimlendirir. Göktürk dönemi yazıtlarındaki biz-öteki algısı ile Uygur döneminin maniheizt yapıtlarındaki tanımlamalar birbirinden farklıdır. İslam kültür dairesine giren Türk

topluluklarındaki biz-öteki algısı ise daha köklü bir değişim geçirerek yeni anlamlar kazanır.

Edebî eserlerde toplumsal değerler çoğunlukla ikili/zıt kavramlar üzerinden anlatılmaya çalışılır. Örneğin Türk-İslam edebiyatının ilk ürünlerinden olan ve Karahanlı hükümdarına sunulan Kutadgu Bilig’de ideal insan ve toplum yapısı “doğmak-ölmek, sağlık-hastalık, yarar-zarar, bilgili-bilgisiz, başköşe-eşik, alkış-beddua, akıllı-akılsız, karanlık-aydınlık, gençlik-yaşlılık, küçük-büyük, eski-yeni, iyi- kötü vb.” (Yücel Çetin, 2019, s. 86) zıt kavramlar üzerinden tanımlarken aynı zamanda döneminin biz-öteki algısını, hayat tarzını/zihniyetini yansıtır.

Türk edebiyatının en eski ve önemli alanlarından birini oluşturan Türk halk edebiyatı kültürel zenginliği ve çeşitliliği içerisinde taşıyan farklı edebî ürünlere sahiptir. Biz-öteki algısı bu edebî ürünlerin içeriğini belirleyen unsurların başında gelmektedir. Halk edebiyatı anlatılarında biz-öteki kavramları ürünlerin ortaya konulduğu dönemlerin yaşam biçimine göre şekillenmiştir. Biz kavramı toplum dışında yabancılarla/düşmanlarla yapılan mücadelelerde Türk’ün milli kimliğini, öteki yabancı/düşmanın niteliklerini belirlerken; çatışmaların daha çok toplum içine yöneldiği anlatılarda biz iyiyi/doğruyu/adaleti, öteki kötüyü/yanlışı/zulmü simgeler. Geleneksel anlatılardaki tiplerin davranışları da yaşanan dönemin sosyal, kültürel, ekonomik koşullarına göre yeniden anlamlandırılan biz-öteki kavramına göre şekillenmiştir.

Mitten halk hikâyesine, efsaneden fıkraya kadar olay örgüsüne sahip çok sayıda türü barındıran halk edebiyatı ürünlerinde biz/Türk ve öteki/yabancı/düşman kavramları üzerinden yapılacak psikososyal değerlendirmeler millî Türk kültürünün ana kodlarının, kimlik değerlerinin belirlenmesinde önemli kaynak durumundadır. Bu çalışmada halk edebiyatı anlatıları edebiyat sosyolojisinde etkin biçimde kullanılan “biz-öteki” kavramları üzerinden değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler Türklerin yaşadıkları zamanın ve mekânın koşullarına bağlı olarak değişkenlik gösteren millet/toplum bilincinin temel ilkelerini, hangi ölçülere (renk, ırk, dil, din vb.) göre tanımlandığını, bu tanımlamalar neticesinde yaratılan Türk kültürel kodlarını anlamaya katkı sağlamaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi (belgesel tarama) veri toplama tekniği kullanılmıştır. Değerlendirmeler özellikle birbirlerinden bariz çizgilerle ayrılan üç medeniyet devrinin tipik türlerinden mit, destan ve halk hikâyesi örneklemeleri üzerinden içerik çözümlemesi şeklinde yapılmıştır. Olayların mitik zaman ve mekânda tanrısal varlıklar arasında cereyan ettiği mitler, atlı-

göçebe yaşam biçiminin olağanüstü niteliklere sahip kahramanlarının dış düşmanlarla yaptıkları mücadelelerin ürünü olan destanlar ile yerleşik kültürün toplum içi çatışmalarının ele alındığı halk hikâyeleri farklı medeniyet seviyelerini anlatan edebî ürünlerdir. Her biri farklı sosyokültürel devri yansıtan bu türler genel itibariyle Türk halkının biz-öteki algısını yansıtacak niteliklere sahiptir.

Madalyonun İki Yüzü: Biz-Öteki Karşıtlığı

Biz ve öteki kavramları Antik Yunan medeniyetinde Yunanlı/medeni ve barbar ayırımından günümüze kadar her dönemde var olmuştur. Öteki kavramı TDK sözlüğünde zamir ve sıfat olarak “1. Bilinenin, sözü edilenin dışında olan şey; öbürü, öbürkü; 2. Sözü edilen veya benzer iki nesneden veya kimseden önem veya konum bakımından uzakta olan; diğer, öbür; 3. Mevcut kültürün kabul görmüş değerleri içinde dışlanmış olan” (URL-1) anlamlarında kullanılmaktadır. Öteki kelimesi Latince “alius” (alia ve aliud) ve “ceterus” (kalan, öteki), Yunancada aliusla aynı anlama gelen “allos”, İngilizcede “alien” (yabancı) ile karşılanmıştır. Romalılar kendilerinden olmayanlar için “barbaria” kelimesini kullanmışlardır. Benzer biçimde eski Yunan uygarlığında halk Yunanlılar ve barbarlar olarak ikiye ayrılmıştı. XV-XVI. yüzyıllarda Avrupalılar için keşfedilen yeni dünyaların (Amerika, Afrika, Asya, Avustralya) yerlileri barbar, vahşi ve ilkel ötekilerdi (Nahya, 2011, s. 29-33). Sözcüğün anlamlarına bakıldığında ötekinin biz olarak görülen topluluklardan kültürel olarak farklı/ayrı/yabancı olanları karşıladığı görülür. Bir toplum tarafından öteki olarak görülenler hakkında biz tarafından çeşitli yargılar meydana getirilir ki bu yargıların klişeleşmiş/kalıpsal nitelikleriyle değiştirilmeleri pek de kolay değildir.

Bir kişi veya toplum çoğu zaman kendisini başkası/öteki üzerinden tanımlar. “Biz”in tanımlanması “öteki”nin özelliklerine göre belirlenir. Sahip olunan iyi/olumlu nitelikler bizde bulunurken, kötü/olumsuz anlamlar ötekiye atfedilir. Farklılıklar üzerinden yapılan tasnifte öteki birçok toplulukta biz için bir tehdit olarak algılanmıştır. Biz-öteki ayırımı ırksal, etnik, dinsel, ekonomik, cinsel gibi farklı temellere dayandırılabilir. Biz ile ötekinin tanımlanması kimlik inşa sürecinin temelini oluşturur. Ferdî ve toplumsal/millî kimlikler bu kavramlar üzerinden şekillenir. Diyalektik düşünceye göre her varlık tezadıyla vardır. Toplumlar kendini ötekiye göre konumlandırır ve olumlu özelliklerin kendinde (bizde) toplandığını iddia eder. Ötekileştirme sürecine göre de kimliğini oluşturur (Akpınar-Şahin, 2017, s. 342). Zaman içerisinde bir topluma ait değer yargıları, gelenek ve görenekler,

sosyal normlar ve kurallar biz ve ötekiye ait kimliği belirler. Bu değerler ahlak felsefesinin de temel araştırma konusudur. Nitekim ahlak felsefesi insan ve toplumu biçimlendiren değer yargılarını, normları, ilkeleri inceler. Ahlak biliminin konularını teşkil eden iyi/doğru ve yanlış/kötünün ayırt edilmesi ile insan ve toplumdaki davranış beklenen ve yapılmaması istenen davranış ve eylemlerin tespiti (Aktan, 2009, s. 39) biz ve ötekiye tanımlar.

İyi/doğru/yapılması gereken davranışlar bizi; kötü/yanlış/yapılmaması istenen davranışlar ötekiye tanımlar. Bizim değerinin yüceltilmesi ötekinin azaltılmasına bağlı olarak belirginleştirilir. Bizim ötekiye tanımlaması aynı zamanda kendisini ifade etmesidir. Ötekiye bakış bizim kendisini nasıl gördüğünü ortaya koyar. Ötekinin varlığı bir taraftan biz bilinci etrafında bir araya gelmeyi sağlarken aynı zamanda bizim dışındaki bir grubun varlığından haberdar edip başka bir gruba dahil olma seçeneğini ortaya çıkarır. Ötekinin varlığı bizi idare edenlerin değerlerine sıkı bağlanma zorunluluğunu getirir. Bize ait kuralların/değerlerin dışına çıkma bizden ötekiye kayma riskini içinde barındırır. Bu bakımdan bizim hem yönetiminin hem de kurallarının/değerlerinin devamı ötekinin varlığıyla doğrudan ilişkilidir. Her iki kavram diğerinin varlığından beslenir/güç alır.

Assmann (2022, s. 144), G. H. Mead'e atıfla toplumsal kimliğin hem kayda değer ötekiyle hem de ötekinin kimlik sahibi için oluşturduğu imgeyle özdeşleşerek oluşumu ve istikrarı için "karşılıklı yansıtma" sürecinden söz eder. Fert veya toplumların kendileriyle ilgili deneyimleri dolaylı olmasına rağmen diğerlerine/ötekilere dair deneyimleri dolaysızdır. İnsanın/toplumun benliğini görmesi için bir aynaya ihtiyacı vardır. Bu durum farkına varmayı ve bilinçlenmeyi sağlar. Kişisel/toplumsal kimlikler ancak iletişim, eylem içinde ortaya çıkar. Etnolog W. E. Mühlmann (Assmann, 2022, s. 162-163) ise kültürün özünde farklılaştırıcı yüksek kültür olduğunu iddia eder ve bunu için "sınır koyucu yapı" kavramını kullanır. Ona göre etnik giysiler, mutfak gibi maddi kültür, geçmişin mirası, mitler, şarkılar, danslar sınıra işaret eder. Tüm bunlar ötekini sınırlamak için kullanılırlar ve öncelik, üstünlük kavramları ile belirgin ideolojik bağlantıları vardır. Kültür kendine ait olan, diğer kültürlerle karşı tek evrendir. Öteki kültürler yerliler için kültür olma niteliğine sahip değildir.

Levi-Strauss, gelişmiş toplumların geri olarak nitelendirilen toplulukları kendi tarihlerinin daha önceden kat etmiş oldukları bir aşama olarak gördüklerini, gelişmişler bir aşama kaydederken ötekilerin hiçbir şey yapmadıklarından söz edildiğini söyler. Oysa ötekilerin geçmişlerinin bilinmemesi tarihlerinin olmadığından değil, sadece bilinmediğindedir

(Levi-Strauss, 1997, s. 16). Bu düşünceler ötekilerin biz tarafından yabancı olarak görüldüğünü, onları var eden bir geçmişlerinin varlığına dahi inanılmadığını anlatması bakımından önemlidir. Biz, ötekiyi var olmaması gereken bir şey olarak düşünmektedir. Tüm olumsuzlukların öteki üzerinden değerlendirilmesi de bu nedenledir. Çoğunlukla güçlü olan biz tarafından tanımlanan öteki güçsüz, aykırı ve tuhaftır.

Biz’ ne kadar istikrarsızlık getirmeyecek olan, düzenin yeniden üretimini sağlayan ve bu nedenle toplumun var oluş amacına uyansa ‘öteki’ de o kadar düzen bozma, istikrarsızlık getirme, düzenin işleyişini sağlayan gelenek, yasa, normların içini boşaltma potansiyeline sahip olandır, yani tehlikeli olandır (Kundakçı, 2013, s. 69).

Biz-öteki ilişkisinde özne bizdir. Bu nedenle öteki, biz öznesinin koyduğu kurallara göre tanımlanır. Kuralların biz tarafından konulması bir taraftan ötekinin dışlanması olarak görülürken diğer taraftan onu biz kimliğinin oluşumunu sağlayan temel güç hâline getirir. Ötekinin kabul edilebilirliği bize benzerliği ölçüsündedir. Bizin iyi veya kötü olarak değerlendirilmesi ötekiye göre bulunduğu duruma göre belirlenir.

Muzaffer Şerif Başoğlu ile Carolyn Wood Şerif tarafından yapılan “Robbers Cave” adlı deney biz-öteki ilişkisini açıklayacak verilere sahiptir. Deney 11-12 yaşlarında 22 çocuk üzerinde yapılmıştır. Denekler Oklahoma’da Robbers Cave Millî Parkı’nda kampa alınır. Çocuklar iki gruba ayrılır. Grup takilere onları diğer gruptan ayıran isimler (Çingiraklı Yılanlar ve Kartallar) ve bayrak verilir. Amaç gruplardaki iç dayanışmayı ve mensubiyet gelişmesini sağlamaktır. Sonrasında karşı karşıya getirilen iki grup arasında rekabet başlar. Deneklerde karşı grubun bayrağını yakma, yiyeceklerini çalma gibi saldırgan hareketler de görülür. Deney insanların ait oldukları gruba (iç grup) bağlılık, diğer gruplara (dış grup) karşı rekabet hissi oluşturduğunu; bununla birlikte rakip grupların ancak tek başlarına üstesinden gelemeyecekleri bir zorlukla karşılaştıklarında iş birliğine yanaştıklarını ortaya koyar (URL-2). Buna göre bir bireyin kendisini bir gruba ait hissetmesi (biz), başka gruplarla (öteki) rekabet etme, onlara karşı grubunu koruma duygusunun oluşmasını sağlar. Kendisini bir grubun üyesi olarak görme insanlarda güven duygusunu yaratır. Bu duygu insan doğasından (fitri) gelmektedir.

Kearney (2012, s. 87) kötülüğün yabancılaşma, kötünün de yabancı kabulünün Kutsal Kitap’taki eski hikâyelerden biri olduğunu belirtir. Ona göre erken Batı düşüncesinde iyi öz kimlik ve aynılık kavramları ile kötülük

ise dışsallığa ait kavramlar ile ilişkilendirilmiştir. Böylece öteki, ruhun saf birliğini bozan/lekeleyen bir yabancılaşma olarak görülmüştür. Bu düşünce günümüzde de benzer şekilde öteki düşman, yabancı günah keçisi, muhalif şeytan olarak görülmeye devam etmektedir. Bir topluluğun kimliği başkaları/yabancılar/ötekiler üzerinden tanımlanmaktadır.

Schnapper (2005, s. 25-28) ise öteki ile iki temel ilişki biçiminden söz eder. Birinci ilişki ben/biz ile öteki arasında farklılıklar üzerine inşa edilendir. Benin/bizin kültürüne göre yapılan tanımlamada öteki eksik/aşağı olandır. Bene/bize saldırmadığı, onun iktidarını kabul ettiği sürece kabul edilebilir. Aksi durumda öteki çıkarılması/dışlanması/yok edilmesi gereken bir tehlikedir. Evrenselcilik ilkesinden yola çıkan ikinci ilişki biçimi ise bunun tersi bir tutuma sahiptir. Zihinsel ve ahlaki kapasiteleri, yeterlilikleri farklı olsa da sırf insan oldukları için bütün insanlar eşittir. Öteki kendinin/bizin başka bir şeklidir ve saygı duyulmalıdır. Ancak bu durum içerisinde asimilasyon tehlikesini barındırır. Biz/ben ötekiyi kendi özgürlüğü içerisinde algılamadığından kendisine benzeterek kültüründe asimile etmeye çalışabilir. Böylece biz, ötekiyi dışlanmadan kendine benzetebildiği ölçüde içine alır. Buna göre Schnapper'ın ben-öteki ilişkisinde farklılaştırıcı ve asimilasyoncu olmak üzere iki tutumdan söz edilmektedir. Her iki yaklaşım da temel olarak farklılıklar üzerine inşa edilerek ötekiyi reddeden bir düşüncenin ürünüdür.

Kearney (2012, s. 17-18) bilinç dışı korkularımızı başkalarına yansıtarak suçu üzerimizden attığımızı, onları günah keçisi ilan edip hayatımızı kolaylaştırdığımızı, bazen ötekiyi canavara veya tanrıya dönüştürdüğümüzü düşünür. Günah keçileri toplumsal sorunların kaynağı, toplumdan uzaklaştırılması gereken ötekilerdir. Günahların/kabahatlerin ötekilere yüklenmesi bizin üyelerini günahlarından arındırır, grup arasında dayanışma duygusu yaratır. Bizdeki dayanışma/birlik duygusunun sürmesi ötekinin varlığına bağlıdır. Dün olduğu gibi bugün de toplumsal kargaşa dönemlerinde gerçek/hayali bir düşman/yabancı algısının yaratılmaya çalışılmasının temelinde de bu neden bulunmaktadır.

Türk kültüründeki öteki algısında belli bir renk, ırk, dil, din veya cinsiyete karşı düşmanlaştırıcı bir bakışın olmadığı, toplum için tehlikeli/yıkıcı olarak kabul edilen düşünce ve davranışların, bunların temsilcilerinin yabancı/öteki olarak algılandığı dikkat çeker. Bu bakımdan Türk toplumunun öteki algısı ırkçı ve dinsel temeller üzerine oturtulmamıştır. Türk soyundan gelip Türk dili ile konuşan Müslüman toplulukların da bizin temel değerlerinden sapma gösterdikleri durumlarda öteki kabul edildikleri görülmektedir.

Bitmeyen Mücadele: Türk Halk Anlatılarında Biz-Öteki Algısı

Robin Dunbar'ın “arkadaşlık bağları” üzerine yaptığı vurgu edebî ürünlerin biz duygusunu yaratmadaki etkisini açıklamaktadır. Dunbar'a göre insan beyninin temel gelişim nedeni fizikî özellikler kazanmak değil, “biz” duygusunu geliştirmektir. Primatların beyin hacmi ile toplulukların, arkadaş grupların sayısını karşılaştıran yazar, beyin ile arkadaş grubu arasında bir paralellik saptar. Buna göre bir insanın mensup olabileceği en büyük grup 150 kişiliktir. Daha büyük gruplarla dostluk geliştirmenin yolu ise halk anlatılarıdır (URL-3). Buna göre masal, destan, hikâye gibi halk anlatıları insanın daha geniş gruplara katılımını sağlayarak biz duygusunu besler/geliştirir ve onu ilkel varlık olmaktan kurtarır.

Halk edebiyatı ürünlerinin icra edildikleri toplumlarda önemli işlevleri bulunmaktadır.¹ Ürünlerin ferdi veya toplumsal işlevlerini yitirmeleri yok olmalarına/tedavülden kalkmalarına sebep olur. Bu bakımdan ürünlerin varlıklarını sürdürmeleri kendilerini yeni sosyokültürel şartlara uyumlu hâle getirerek güncellemelerini gerektirir. Halk edebiyatı ürünlerinin değişim ve dönüşümü ile biz ve öteki kavramlarının tanımlanması paralellik arz eder. Bir ürünün kullanımdan kalkması biz-öteki kavramlarına cevap vermediğini gösterir. Halk edebiyatı ürününün güncellendiği her durum biz-öteki kavramlarının da güncellenmesini sağlar. Yaşadıkları dönemin temsilcisi olan halk sanatçıları kendi dönemlerinin biz-öteki algısını ürünlerine taşır.

Türk edebî ürünlerinde biz-öteki algısı zamana, mekâna, sosyokültürel yapıdaki değişimlere bağlı olarak farklılıklar gösterir. Biz tanımlamasının aynı ırktan/milletten olma üzerinden şekillendiği durumların yanı sıra Türk'ün kültürel amaçlarından uzaklaşan soydaş toplulukların öteki tarafa itildiği görülür. Müslüman kimliğinin vurgulandığı İslami dönemin ilk eserlerinden Divanu Lugati't-Türk'te geçen “Gördüm ki: Yüce Tanrı, Türk burçlarında doğdurdu devlet güneşini; onların ülkeleri etrafında döndürdü göklerin çemberini; ve onlara ad verdi Türk diye; ülkelerin idaresini verdi mülk diye; zamanın hakanları yaptı onları.” (Kaşgarlı Mahmud, 2020, s. 1) ifadeleri bizin temel harcına Türk olmayı yerleştirir. Nitekim onları diğer halklara karşı üstün/aziz kılan, kuvvetlendiren, onlara yanaşanları/idareleri altında bulunanları muratlarına erdiren Yüce Tanrı'dır. Kaşgarlı devamında

¹ Eğlendirme; kültürün onaylanması ve ritüelleri gözlemleyen ve icra edenlerin ritüellerinin ve kurumlarının doğrulanması; eğitim; kabul edilmiş davranış örüntülerini sürdürme ve protesto (Başgöz, 1986, s.182-191; Bascom, 2010, s. 78-82). Topluların biz-öteki algısı ile folklorun işlevleri arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Biz-öteki algısının değişmesiyle folklor ürünlerinin içeriği de yeniden şekillenir. Aynı işlevler farklı içeriklerle sürekli güncellenir.

onların dillerini öğrenmenin, onlara gönüllerini meyiletmenin ve katılmanın en akılcı yol olduğunu söyler. Düşmanları dahi onlara sığındıklarında güven duymaya başlar, korkularından uzaklaşır. Nitekim Buhara imamlarından ve Nişaburlu bir başka imamdan rivayetle Hz. Peygamberin (s.a.) kıyamet gününün şartlarından, ahir zamanın fitnelerinden ve Oğuz Türklerinin çıkışından söz ederken “Türk dilini öğreniniz, çünkü onların çok uzun sürecek saltanatları vardır.” (Kaşgarlı Mahmud, 2020, s. 1) dediğini belirtir.

VIII. asırda da Türklerin Tanrı tarafından seçilen halk olduğu düşüncesi bulunmaktaydı. Nitekim Göktürk Yazıtları’na göre Türk halkı yok olmasın, halk olsun diye İleriş Hakan ile İlbilge Hatun’u göğün tepesinden daha yükseğe kaldıran yukardaki Gök Tanrısı ile Türk kutsal yer ve su ruhlarıdır (Tekin, 2010, s. 27). Türklerin diğer milletleri yönetme kudretini/becerisini Gök/Yüce Tanrı’dan aldıklarına dair inançlar, İslamiyetin kabulünden sonra da devam etmiştir. Buna göre biz algısının merkezinde bulunan Türk olma niteliği bizzat Tanrı tarafından yüceltilmiştir. Ancak bize ait olmak için sadece Türk olmak yetmez. DLT’de “tat” kavramı kâfir Uygurlarla Müslüman Farslar; “tat tawgaç” ise Çinliler için kullanılır (Kaşgarlı Mahmud, 2020, s. 317). Türkçe konuşan Uygur Türkleri ile birlikte Farsça konuşan Müslüman Farslar da tattır/yabancıdır/ötekidir. Buna karşın biz algısını oluşturan en önemli unsurlardan birinin dil olduğu da unutulmamalıdır. Türkçe konuşan Uygurların tat olarak nitelendirilmesi Türk töresinden uzaklaşmaları nedeniyledir. Diğer taraftan Türk olmayan Soğdaklar, Türkler gibi giyinip onların huyunu aldıklarından bizdendir (Kaşgarlı Mahmud, 2020, s. 206). Roux’un Türkleri “Türk, Türkçe konuşandır” (2013, s. 28) şeklindeki tanımını da dilin biz-öteki algısındaki yerini göstermektedir.

Kaşgarlı’nın sözlüğünden üç asır önce taşlara kazınan Göktürk Yazıtları’nda öteki tarafta bazı Türk boyları da bulunur. Yazıtlarda Türk olarak adlandırılan Göktürklerin dışında yer alan ve öteki/düşman konumunda bulunan Türkiş, Dokuz Oğuz, Karluk, Kırgız gibi Türk boylarından söz edilir. Öyleyse aynı etnik kökenden gelmek veya aynı inanca sahip olmak bizim içerisinde yer almak için yeterli değildir; aynı zamanda Türk töresini/kültürünü benimsemek, ötekiye/düşmana karşı Türk’ün millî ülkülerine göre hareket etmek de gerekmektedir. Kaşgarlı’nın pas tutan kılıcın kahramanın durumunu bozması gibi Türk’ün de Fars’ın huyuyla huyulanmasının etini kokutacağına dair sözleri (2020, s. 317) biz-öteki ayırımındaki kültürel kodların benzerliğini vurgular.

Doğaüstü varlıkların gerçek ve kutsal eylemlerinin anlatıldığı mitler, biz-öteki algısının oluşmaya başladığı ilk anlatı türüdür. Mitlerde evrenin iyilik-kötülük, aydınlık-karanlık gibi zıtlıklar üzerine kurulması (Gümüş, 2021, s. 83) biz-öteki kavramlarını şekillendirir. Buna göre evrende biz iyi/aydınlık tarafı öteki ise kötü/karanlık tarafı simgeler. Mit ilkel insanların evreni, kendilerini, tabiatı algılama sistemidir. İlkeller bu algılamayı en basitinden biz-öteki kavramları üzerinden yapmıştır. Nitekim Radloff tarafından derlenen Altay yaratılış mitinde (Ögel, 1998, s. 451-465) biz-öteki algısı Tanrı-Erlik zıtlığı üzerinden tanımlanır. Mite göre Tanrı her tarafın sularla kaplı olduğu, hiçbir şeyin yaratılmadığı bir zamanda sular üzerinde uçmaktadır. İnsan da tektir ve Tanrı ile birlikte uçar. İnsanoğlu kendisini Tanrı'dan üstün görmeye başlar, çeşitli hileler yapar. İnsanoğlu suyun dibinden Tanrı'dan gizli toprak alarak kendisi için bir yer yapmaya karar verir. Ağzındaki toprak şişince Tanrı, insanoğlunun yardımına gelir; onu kurtarır. Yeryüzü dümdüz iken insanoğlunun tükürdüğü topraktan dağlar, tepeler oluşur. Tanrı insanoğluna Erlik (şeytan) adını verir ve onu katından kovar. Tanrı'nın Erlik'i kovmasının nedeni kendisini Tanrı'dan üstün görmesi, çeşitli hilelere başvurup kötülük yapmasıdır. Mitte Tanrı ve onun yolundan gidenler biz; Erlik ve onu takip eden günahkârlar ötekiyi temsil eder. İnsanoğlu Tanrı'nın emrinden çıkıp büyüklük taslayarak hilelere başvurmasaydı bizim bir parçası olarak yaşamını Tanrı'ya eş biçimde sürdürmeye devam edecekti. Öteki tarafa geçiş Erlik'in olağanüstü tanrısal niteliklerinden yoksun kalmasına neden olur. Öteki olan Erlik, Tanrı'nın yarattığı insanlara yasak meyveyi hile ile yedirek biz ile mücadeleye devam eder. Tanrı bizim normlarına uymayan Erlik'i yerin altına, Ece ile Törüngey'i yeryüzüne gönderir. Tanrı tarafından ortaya konulan değerlerden sapma biz-öteki gruplarını meydana getirir. Ötekiler tanrısal nizama uymadıklarından gökten/tanrısal mekândan kovulan günahkârlar grubudur. İlk zamanlarda sadece tanrısal mekânda mutlu bir hayat süren biz varken düzeni bozmaya çalışanlar bizden koparak öteki tarafı meydana getirir. Ötekiye geçiş sonsuz mutluluğun sona ermesine, kargaşanın/ölümün oluşumuna neden olur. Biz mutluluğu/tanrısal düzeni/aydınlığı/ölümsüzlüğü, öteki mutsuzluğu/şeytani düzeni/karanlığı/ölümü simgeler.

Mitlerde göksel varlıklar etrafında üç dünyada (gök-yer-yeraltı) meydana gelen eylemlerle tanrısal düzen-şeytani düzen, kaos-kozmos arasındaki zıtlıklar üzerine inşa edilen biz-öteki algısı destanlarda yeryüzüne inen olağanüstü kahramanların bulunduğu toplum değerleri etrafında şekillenir. Türk destan metinlerindeki biz-öteki tanımlamaları çoğunlukla

etnik köken, din ve dile göre yapılırsa da bu unsurların tek ölçüt olmadığı; başkahramanın ve mensubu olduğu toplumun kabul ettiği töre/kültürel değerler ve ülkülerin biz kavramını şekillendirdiği görülür. Destanlarda etnik köken, dil ve din etrafında şekillenen bizin değerlerini kabul etmeyen her fert/millet/topluluk öteki taraftadır. Biz-öteki parçalanmasının görüldüğü en önemli metinlerden biri Oğuz Kağan destanıdır. Oğuz Kağan destanında biz-öteki epik zıtlığı çoğunlukla etnik karakterler üzerinde yapılır. Destanın hem epik (Bang-Rahmeti, 1988) hem de salname (Togan, 1972) varyantında Oğuz kavmi ile Urum, Urus, Masar, Tangut, Şağam vb. halklarla kurulan zıtlıklar, tarihî gerçeklerden ziyade epik dünyanın sembolik işaretleridir. Benzer durum Dede Korkut anlatılarında Gürcü, Abaza, Trabzon Rumları üzerinden yapılır. Mitolojik düşüncenin izlerini taşıyan destanda biz kozmosu, öteki kaosu simgeler. Bayat'ın (2006, s. 226-227) da ifade ettiği gibi destanda biz-onlar/öteki zıtlığı renk, kavim ve din üzerinden yapılmıştır. Biz (Oğuzlar) ak/ışıklı, öteki (düşmanlar) ise kara/karanlıktır. Biz kültürlü, iyi, göçebe iken; öteki vahşi, kötü, yerleşiktir. Çadırlarda yaşayan atlı göçebelerle (biz) kalelerde yaşayan yerleşik halklar (öteki) iki farklı dünyanın temsilcileridir. Destanda renk hem etnik hem de dinî zıtlığı belirtir. Ötekilerin/düşmanların tümü kara donludur. Oğuz'un "Ben Uygurların kağanıyım ve yeryüzünün dört köşesinin kağanı olsam gerek" (Bang-Rahmeti, 1988, s. 17) düşüncesiyle cihan devleti kurma ideali biz-öteki zıtlığının oluşmasının temel kaynağını oluşturur. Destanda din üzerine kurulan biz-öteki zıtlığı salname (Togan, 1972, s. 18-20) örneklerinde açıkça görülür. Oğuz ile babası ve uruğu arasındaki çatışmanın temel nedeni farklı bir dine inanmaktır. Oğuz atalarının dinini inkâr etmiş, tek Tanrılı yeni bir dine inanmış, bu durum içinde bulunduğu toplum tarafından öteki olarak görülüp mücadele edilmesi gereken bir düşman konumuna getirmiştir. İslamiyet öncesinin Türk olmak, Türkçe konuşmak, geleneksel Türk inançlarına inanmak (Gök Tanrı inancı gibi), töreye göre hareket etmek kıstaslarına göre şekillenen biz kavramı; İslamiyet sonrasında İslam inancı etrafında yeniden belirlenmiştir. Destanda biz-onlar/öteki zıtlığı renk, kavim ve din üzerinden yapılmış görünse de esasında kültürel farklılıklar mücadelenin temelini oluşturur. Nitekim Dede Korkut kahramanlarından Kazan Bey'in dilinden dökülen "küçük tonuz şölenli, bir torba saman döşekli, yarım kerpiç yasduklu, yontma ağaç tanrılı [kâfir]" (Ergin, 1997, s. 238) ifadeleri ötekilerle Oğuz'un dünyası arasındaki kültürel zıtlıkları anlatır.

Burada unutulmaması gereken husus bir toplumun biz ve öteki algısının statik değil, dinamik olduğudur. Tarihsel süreç içerisinde şekillenen

bu algılar sosyokültürel değişim ve dönüşümlere bağlı olarak anlamlarını sürekli yeniler/günceller. Bir toplumun ötekileri zamanla değişebilir. Dünün ötekileri bugünün bizine dönüşebildiği gibi bugünün ötekileri dünün bizine ait olabilir. Biz ve ötekiye belirleyen özellikler genel değerler değildir. Bu değerler zamana, mekâna ve topluma göre değişiklik gösterir. Her toplum için genel geçerliliğe sahip biz ve öteki kavramı yoktur. Aynı olgu veya kavramın farklı toplumlarda farklı değerlere sahip olduğu görülür. İslamiyet öncesi Türk edebî ürünlerinde eski Türk inançları etrafında şekillenen biz algısı, İslamiyet'in kabulünden itibaren -Divanu Lugati't-Türk'te olduğu gibi- yeni dinin değerlerine göre yeni bir şekle girmiştir. Benzer biçimde İslamiyet'in dışında farklı inanç sistemlerini kabul eden Türk topluluklarında yeni bir biz-öteki algısı yaratılmıştır. Ancak geniş bir coğrafyada farklı inanç ve kültürlerin etkilerine giren Türk topluluklarında, toplumsal hafızayla korunan/aktarılan millî kodlar etrafında şekillenen biz-öteki algısındaki benzerlikler farklılıklardan daha çoktur.

Destandan halk hikâyesine geçiş döneminin ürünü olarak kabul edilen Dede Korkut anlatılarında öteki Oğuz Kağan destanında olduğu gibi Oğuz/Türk dışındaki düşman değildir. Değişen sosyokültürel yapı yeni bir biz-öteki algısını ortaya çıkarır. Oğuz kavminin kuzeydoğu Anadolu'da kâfirlerle/ötekilerle yaptıkları mücadeleleri anlatan hikâyelerden ikisi Oğuzların iç mücadelelerini (Dirsen Han Oğlu Boğaç Han Boyu, İç Oğuz'un Dış Oğuz'a Asi Olup Beyreğ'in Öldüğü Boy) anlatır. Her iki hikâyede de öteki dış düşman yerine Oğuz kavminin üyeleridir. İlk hikâye Dirse Han'ın kırk namert yiğidinin Boğaç Han'ı kıskanarak babaya oğlunu öldürtmek isteği üzerine inşa edilir. Boğaç, Oğuz töresine aykırı davranmakla suçlanır. Boğaç'ın öteki olarak görülüp babası tarafından öldürtülmek istenmesinin nedenleri

kalın Oğuzun üstüne yoriyış it[mesi], ne yirde gözel kopdıysa çeküp al[ması], ağ sakallu kocanın ağzın[a] sög[mesi], ağ pürçeklü karının südin tart[ması]... gögsi gözel kaba tağa ava çık(ıp) [babası] var iken av avla[yıp] kuş kuşla[ması], al şarabun itisinden al[ıp] iç[ip] anasıyla sohbet eyle[yüp] atasına kasd eyle[mesidir] (Ergin, 1997, s. 83-84).

Kırk namerdin Boğaç'tan kurtulmasının tek yolu onu töreye karşı gelmekle suçlamalarıdır. Çünkü Oğuzlarda birbirinden kopuk benleri bir amaç uğruna bir araya getirerek bize dönüştüren kalın Oğuz töresidir. Toplumsal düzenin devamı törenin korunmasına bağlıdır. Dirse Han'ın ulu toy düzenleyerek İç Oğuz ile Dış Oğuz'un beylerini toplaması, açları doyurması, çıplakları donatması, borçluları borçlarından kurtarması sonucunda ağzı

dualıların alkışlarıyla sahip olduğu biricik oğlunu feda etmeye kalkışması törenin/devletin devamı içindir.

İç Oğuz'un Dış Oğuz'a isyanı sonucunda Beyrek'in ölümünde de öteki tarafa itilen öncesinde bize ait bireylerdir. Kazan evini yağmalattığında Dış Oğuzlara haber vermez. Dış Oğuzlar da Kazan'ın davetine katılmayarak ona isyan ederler. Oğuz töresi beylerin davetine icabet etmeyi gerektirir. Aruz, Kazan ile barıştırmak bahanesiyle Beyrek'i çağırır, kendilerine itaat etmesini söyler, itaat etmeyince de onu yaralar. Bu yara Beyrek'in ölümüne neden olur. Kazan Dış Oğuz'u yağmaya çağırılmayarak töreye aykırı davranmış, buna karşın Aruz ihanet ve yalana başvurarak isyan etmiş, Kazan'ın ınağı² ve Dış Oğuz'un damadı Beyrek'i öldürmüştür. Aruz ve Dış Oğuzlar iktidara itaati esas alan Türk töresine aykırı hareket ederek daha büyük bir hata işlemiş, töreyi temelinden yıkmış ve bizin dışına itilerek öteki tarafa sürülmüşlerdir. Töreye aykırı hareket etmek İç Oğuzların (Kazan'ın en yakın nedimi) Beyrek'i, Dış Oğuzların da Aruz Koca'yı kaybetmesine neden olur. İsyanın başlamasına neden olan Aruz'un ölümü üzerine Dış Oğuzların iktidarın temsilcisi Kazan Bey'den af dilemeleri onları öteki olmaktan kurtararak tekrar bizim bir parçasına dönüştürür. Oğuzların biz-öteki algısında devletin/törenin/düzenin devamı temel ölçüt olarak alınmıştır.

Biz-öteki ayırımı bir milletin dış düşmanlarla yaptığı mücadele ile toplum içi çatışmalarda farklı şekillerde karşımıza çıkar. Göçebe toplum yapısının ürünü olan kahramanlık anlatılarında çoğunlukla biz-öteki kavramları Türk-dış düşmanlar arasındaki farklılığı belirtirken toplumsal çatışmaların başladığı yerleşik hayatın ürünlerinde kahraman ve mensubu olduğu topluluk tarafından belirlenen değerler ile karşıt değerler arasındaki ayırımı anlatır. Daha çok yerleşik kültürün ürünleri olarak kabul edilen halk hikâyelerinde de toplum içi sorunların ele alınmasıyla beraber biz-öteki ayırımı yutucu/yok edici/büyük düşman olan yabancı ötekiden ziyade yakındaki öteki üzerinden yapılmaya başlanır. Dede Korkut anlatıları öteki kavramındaki bu değişim ve dönüşümün habercisidir. Öteki, halk hikâyelerinde uzakta değildir; yakında, bizim hemen yanı başındadır. Toplum içinde şiddetli çatışmaların olmadığı, mücadelelerin dışardaki uzak ötekilere karşı yapıldığı ürünlerde öteki ve taşıdığı özellikler açık ve nettir. Bize ait değerlerden farklı değerlere sahip olan, biz için tehlike oluşturan toplum dışı her türlü kişi/topluluk ötekidir. Ancak konuların toplum içine yönelmesiyle birlikte her hikâyedeki biz-öteki algısı yeni anlamlarla donatılır. İşlenen

² Maiyetteki en güvenilir kimse, bir maiyet ünvanı.

konu etrafında kahramanların tutumu, kahramanların mücadele ettiği kişiler/gruplar, anlatıcıların/dinleyicilerin duygusal olarak kendilerine ait hissettikleri taraf biz-ötekinin özelliklerini şekillendirir. Örneğin Kerem ile Aslı'nın aşkının anlatıldığı hikâyede (Öztürk, 2006) biz, Kerem ve onun yanında bulunanlarken ötekiler Aslı'nın babası Ermeni keşiş, karısı ve onlara yardım edenlerdir. Hikâyede biz-öteki zıtlığı ilk bakışta din üzerinden yapılmış gibi görünürken esasında yaşanan toplumun temel değerleri ayırıcı/sınır koyucu unsurlar olarak yer almaktadır. Uzun yıllar şahın emrinde ona hazinedarlık yapan keşişin verdiği sözde durmaması, hile ve yalanla kızını şahın oğlundan uzaklaştırması, sonunda hem Kerem'in hem de kızının ölümüne neden olması onu ve taraftarlarını öteki yapmıştır.

Ferhat ile Şirin hikâyesinde (Özarslan, 2006, s. 213-256) ise öteki yakın akrabadır. Diyar-ı Horasan'da bulunan azim şehrin kadın sultanı Mehmene Banu, kız kardeşi Şirin ile usta mimar Behzat'ın oğlu Ferhat'a karşı insani değerlere aykırı davranışlar sergileyerek öteki tarafta kalır. Mehmene Banu yeğeni Şirin ile Ferhat arasındaki aşka rağmen âşık olduğu Ferhat'ı Şirin'den ayırmak için türlü hile ve işkencelere başvurur. Ferhat ile Şirin'in aşkını duyan Hürmüz Şah'ın oğlu Hüsrev Şehzade âşıkları kavuşturmak için Mehmene Hatun ile savaşı ancak Şirin'e o da âşık olur. Hüsrev Şehzade başta âşıkları kavuşturmak için elinden geleni yaparak biz tarafında yer alırken Şirin'e âşık olduktan sonra verdiği bütün sözleri, yaptığı tüm fedakârlıkları unutarak Ferhat'ı ortadan kaldırmak için çeşitli hilelere başvuran bir kişiye dönüşür, Mehmene Banu ile aynı tarafa/ötekiye geçer. Hikâye birbirlerini seven iki âşığa yardım edenlerle-engel olanlar arasındaki çatışmayı anlatır. İki âşık birbirlerini saf bir duyguyla sever, yalana ve hileye başvurmaz, kimseye zarar vermezler. Başta Mehmene Banu ile Hüsrev Şehzade olmak üzere, kötülüklerle başurmaktan kaçınmayan, iyi/biz tarafında bulunanları çeşitli hilelerle, yalanlarla ayırmaya çalışan grup ötekidir. Öteki taraf ahlaki değerlerden uzak, şahsi menfaatleri uğruna toplumsal değerleri göz ardı eden kişilerden oluşur.

Halk anlatılarındaki biz-öteki çatışmasında bizin kazanması genel bir kural hâline gelmişken halk hikâyelerinin bazılarında ötekilerin galip olduğu görülür. Halk hikâyeleri genellikle mutlu sonla biter (Alptekin, 2005, s. 39). Mutlu sonla biten hikâyelerde biz ötekiyi mağlup etmiştir. Ancak hikâyelerin bazılarında âşıkların birbirlerine kavuşmadan/kavuştukları anda öldükleri dolayısıyla ötekilerin kazandıkları görülür. Boratav dinleyici ile hikâyecilerin aynı içtimai muhite mensup olduklarından ekseriyetle hissiyat ile zihniyetlerinin birbirlerine uyduğunu belirtir. Âşıklar dinleyici muhitinin

arzularını yerine getirmek mecburiyetindedir. XIX. yüzyılın başlarında sevdalılarının muratlarına kavuşmadan ölmeleri üzerine birçok köy ve kasabada yeniçeri ağalarının, köy kabadayılarının buna kızarak hikâyecileri dövdükleri, vurdukları, öldürdükleri rivayet edilir. Bunun üzerine Kars ve havalisi âşıkları bir araya gelerek âşıkları muratlarına kavuşturacak şekilde hikâyeleri değiştirmeye karar vermişlerdir (Boratav, 2002, s. 68-69). Halkın sevdalılarının buluşmasını ve hikâyenin mutlu sonla bitirilmesini istemesi biz lehine gösterdiği tutum nedeniyledir. Toplum biz-öteki çatışmasında bizi her zaman kazanan/mutlu olan tarafta, ötekiyi de kaybeden/mutsuz olan tarafta görmek ister.

Assmann (2020, s. 164-165), folkloru “yerel özelliklere sahip olan ve egemen kültürle arasında, lehçenin kültür dili ile ilişkisine benzer ilişki olan bir alt kültür biçimi” olarak tanımlar ve folkloru oluşturan örf ve âdetlerin bu tür bir karşı kimliğin katılmış sembolik ifadesi hâline geldiğini belirtir. Farklılaştırma süreci aşağıdan yukarıya doğru olduğu gibi aksi durumda da gerçekleşebilir. Buna göre folklor ürünleri biz-öteki karşı[t] kimliklerinin sembolik birer ifadesidir. Assmann’ın burada sözünü ettiği iki kültür aynı toplum içerisindeki egemen/seçkin kültür ile halk kültürüdür. Bu iki kültürden hangisinin bizi hangisinin ötekiyi karşıladığı nereden bakıldığına bağlıdır. Seçkin/aydın/elit olarak nitelendirilen kişilerin gözüyle halk kültürü öteki tarafta iken, çoğunlukta bulunan halka göre egemen/seçkin kültür ötekidir. Toplum içi sorunların ele alındığı halk edebiyatı ürünlerinde (halk hikâyesi, masal, fıkra vb.) benzer çatışmalar/karşıtlıklar karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu ürünlerin (biz-öteki kavramlarına nereden bakılırsa bakılsın) kültürel kodların yaratıldığı, korunduğu, yeniden biçimlendirildiği, aktarıldığı birer araç olduğu gerçeğini değiştirmez. İlk olarak sözlü kültür içerisinde ortaya çıkan bu ürünler toplumsal hafızanın temel aktarım yoludur.

Biz-öteki algısı yerleşik hayatın ürünleri olan fıkra, masal, efsane gibi halk edebiyatı türlerinde de halk hikâyelerine benzer biçimde anlatılan zamanın ve toplumun sosyokültürel yapısına bağlı değişimler gösterir. Aksoy Sheridan’ın Türkiye’de Karadenizlilere yönelik tektipleştirme ve ötekileştirme kavramlarını Temel’in saf, kıt anlayışlı, mantık dışı davranışlarının vurgulandığı fıkraları üzerinden yaptığı değerlendirmede Lazlara/Karadenizlilere karşı Temel fıkra tipi bağlamında belirli bir “stereotipleştirme” ve “ötekileştirme” sürecinin yaşanmış olduğunu düşünür ancak temkinli davranarak daha kapsamlı bir çalışmanın gerekliliğini de belirtir (2007, s. 100-111). Yazarın özellikle Temel tipinin olumsuz bazı niteliklerinin yer aldığı ve bunların bir kısmının farklı kültürlerde anlatılan

fıkraların Temel’e uyarlandığı örnekler üzerinden değerlendirme yapması böyle bir sonuca varmasına neden olmuştur. Temel’in pratik zekâsı ve hazır cevaplılığıyla Nasrettin Hoca gibi birçok çetrefilli konuyu incelikli biçimde çözdüğü fıkralarına bakıldığında bir ötekileştirmeden söz etmenin mümkün olmayacağı görülecektir. Fıkralarda bölge insanını ötekileştirmekten ziyade bir bütünün farklı nitelikler taşıyan parçalarının tipik özelliklerini mizahi açıdan ifade etmesi söz konusudur. Bu bakımdan Kayserili, Laz, Kastamonulu, İstanbullu gibi bölgesel tipler üzerinden anlatılan fıkralarda öteki tarafta kimse yoktur. Tüm bu alt kültürler bizim birer parçası olarak bizim farklı niteliklerinin fıkra yapısı içerisinde abartılarak mizahi bir yapıya dönüştürülmesidir. Tüm bölgesel fıkralar yöre insanının olumlu ve olumsuz çeşitli niteliklerini komik açıdan yansıtır. Raskin ve Attardo gülmenin biz ve ötekiler veya bizim daha önceki kendiliğimiz ve şimdiki kendiliğimiz arasındaki karşılaştırmadan ileri geldiğini belirtir (Archakis ve Tsakona’dan akt. Uçar, 2005, s. 104). Temel veya bölgesel bir tipe bağlı olarak anlatılan fıkralarda da yukarıda belirtilen ikinci durum (bizim kendisiyle karşılaşması) söz konusudur.

Gölge oyunu gibi geleneksel seyirlik oyunlarımızın da çoğunlukla zıtlıklar üzerine inşa edildiği görülür. Başlangıçtaki karanlık ile beyaz perdenin ışıkla aydınlanmasıyla oyunun başlaması iyilik-kötülük veya aydınlık-karanlık düalizmini yansıtır. Oyunda beyaz perde evreni, ışık güneş veya yıldızları, tasvirler evrendeki varlıkları genel itibariyle kozmosu simgeler (Gümüş, 2021, s. 83). Oyunda karanlık ötekini, aydınlık/ışık bizi sembolize eder. Biz gelmeden önce öteki vardır, bizim gelişiyse öteki ortadan kalkmalıdır. Bu yönüyle oyun aydınlığın karanlığı ortadan kaldırmasını anlatır. Biz-öteki düalizmi oyunlardaki tipler üzerinden de ortaya konulur. Oyunlarda yer alan büyücü, canavar, cazu, cin, ejderha, üfürükçü, zebani gibi demonik varlıklar saçıkları korku ve bize verdikleri cezalarla öteki/karanlık taraftadırlar.

Toplumların uzun tarihî süreçler içerisinde yaşadıkları tecrübeleri, geleneksel düşünce biçimlerini aktaran, toplumsal kimliğin inşasının göstergeleri olan atasözleri ve deyimler, biz-öteki kavramlarına yüklenen anlamları en iyi ifade eden söz kalıplarıdır. Bu sözler toplumsal kuralları, töreyi aktarır. Türk atasözü ve deyimlerinde Türklerin Acem, Arap, Arnavut, Çerkez, Ermeni, Hint, Rum, Yahudi gibi topluluklarla ilgili genel kanıları yer alır. Biz tarafından üretilen atasözleri ve deyimler, içerisinde yer alan diğer

toplum adlarının çoğunluğunu öteki olarak konumlandırarak olumsuz duygu değerini yüklemiştir³ (Hirik, 2008, s. 166-175).

Kalıp sözlerin yanı sıra ozan, âşık, meddah gibi halk sanatçılarının eserlerinin de çoğunlukla zıtlıklar üzerinden biz-öteki kavramlarını tanımladıkları görülür. Örneğin Âşık Şenlik divanilerinde dostluk-düşmanlık, hayırlı evlat-hayırsız evlat, mert-namert, sabır-gurur, köle-efendi, dünya-ahiret, doğruluk-hile gibi zıtlıklar (Balkaya, 2013, s. 8-12) üzerinden toplumun moral değerlerini (biz-öteki algısını) dile getirir. Bu değerler toplumun uyması ve kaçınması gereken düsturlardır.

Modern dönemin edebiyat ürünleri ile postmodern dönemin zamanı, mekânı, olay örgüsü silikleşen, tipleri/karakterleri belirsizleşen türleri yepyeni bir biz-öteki yaklaşımı sunmaktadır. Geleneksel toplumlarda ömürlerinin büyük çoğunluğunu dar bir mekânda, bazen hiç yabancı/öteki görmeden geçiren toplumu, dünyanın küresel bir köy hâlini aldığı modern ve postmodern dönemlerde yerini yeni bir bireye/topluma bırakır. Geleneksel toplumlarda biz-öteki arasındaki sınır kesin çizgilerle çizilmiş, çizginin karşı taraflarında kimlerin bulunduğu bellidir. Bilgi birikimi, hızlı sanayileşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte gelişen ulaşım ve iletişim olanakları biz ile ötekiyi kesin çizgilerle ayıran sınırı ortadan kaldırmıştır. Biz ve öteki birbirine karışmış, saf bir biz ve öteki kavramından söz etme olanağı ortadan kalkmıştır. Belli bir renk, ırk, dil, din, cinsiyet üzerinden yapılmaya kalkışılacak biz-öteki ayırımı toplumun birlikte yaşama olanaklarına ciddi zararlar verecek bir yapıya evrilmiştir. Sanayileşme, kentleşme, küreselleşme, dijitalleşme olgularıyla birlikte yalnızlaşan ve bireyselleşen toplumlarda biz bilincinin zayıflayarak ben olgusuna dönüştüğü görülmektedir.

Karşıtlıklar üzerinden tanımlanan biz ve öteki arasındaki düşmanlık algısı Amy Gutmann'a göre iki durumda ortadan kalkar. İlkinde karşıdaki grubun cinsiyetine, ırkına ve etnik kökenine bakmadan kendisine özgü kimliğine saygı duyarak; ikincisinde ise haksızlıklara uğramış toplulukların kendilerine özgü davranış biçimlerine, dünya görüşlerine saygı duyarak biz ve öteki birbirini kabul edebilir (Gutmann'dan akt. Habermas, 2012, s. 113). Geçmişte biz-öteki arasındaki düşmanlık algısı -Gutmann tarafından yukarıda ifade edilen- ikinci durumu gerçekleştirememiş olsa da bugün ilkini yapmak zorunda kalmıştır. Aktan (2009, s. 42), ahlak felsefesinde çeşitli ahlak yaklaşımlarını sınıflandırırken ahlak kurallarını özel çıkar ve toplumsal çıkar

³ Örnek atasözleri: Ne Şam'ın şekeri, ne Arap'ın yüzü; İt derisinden post, Ermeni'yle Rum'dan dost olmaz; Tahtadan maşa, Yahudi'den paşa olmaz; Gül dalından odun, Çingene'den kadın olmaz vb. Örnek deyimler: Arap saçına dönmek, Çingene kavgası, Arnavut barutu vb.

yönünden ikiye ayırır: Egoist ahlak/mutluluk ahlakı, alturist ahlak/ödev ve sorumluluk ahlakı. Türk halk anlatılarında kahramanlar dış/iç düşmanlarla yapılan mücadelelerde ödev ve sorumluluk ahlakını benimsemişlerdir. Bizi temsil eden kahramanlar ödev ve sorumluluklarının bilincinde olan, hak/adalet kavramlarını yücelten, toplum menfaatlerini şahsi çıkarlarına tercih eden tiplerdir.

Sonuç

Halk edebiyatı ürünleri halkın duygu ve düşüncelerini yansıtan eserlerdir. Bu eserlerde Türk halkının yakın-uzak, dost-düşman, tanıdık-yabancı, güvenli-tehlikeli algıları yer alır. Bu özellikleriyle biz-öteki algısının temel kaynaklarından birini oluşturur. Biz-öteki algısı halk edebiyatı ürünlerinin yaratıldığı tarihî-coğrafi şartlara, toplumun yaşam biçimlerine bağlı olarak farklı şekillerde karşımıza çıkar. Tanrı veya yarı tanrısal varlıkların evreni ve canlıları yaratım sürecini anlatan mitler; toplumun olağanüstü niteliklere sahip kahramanları etrafında dış düşmanlarla verdiği mücadeleleri anlatan destanlar ile yerleşik hayata geçişle birlikte toplum içi mücadelelere yer veren halk hikâyeleri farklı biz-öteki algısına sahiptir. Toplum dışında düşmanlarla yapılan mücadelelerde biz Türk millî kimliğini, öteki yabancı/düşman kimliğini belirlerken; çatışmaların daha çok toplum içine yöneldiği anlatılarda biz iyiyi/doğruyu/adaleti, öteki kötüyü/yanlış/zulmü simgeler.

Mitlerde biz mutluluğu/tanrısal düzeni/aydınlığı/ölümsüzlüğü, öteki mutsuzluğu/şeytani düzeni/karanlığı/ölümü simgeler. Kozmos bizdir, kaos ötekidir. Türk destanlarında biz-öteki algısı daha çok belli bir renk, ırk, dil, din veya cinsiyet üzerinden tanımlanmıştır. Ancak bu tanımlamada düşmanlaştırıcı bir bakış yoktur. Rengi, ırkı, dili, dini, cinsiyeti ne olursa olsun Türk töresini/kültürünü benimseyen, Türk'ün millî ülkülerine göre hareket eden herkes biz; bunlara karşı olanlar ötekidir. Bu bakımdan Türk'ün öteki algısı ırkçı ve dinsel temeller üzerine oturtulmamıştır. Halk hikâyelerinde ise daha farklı bir bir öteki algısı karşımıza çıkar. Toplum içi sorunların ele alınmasıyla beraber biz-öteki ayırımı artık yutucu/yok edici/büyük düşman olan yabancı ötekiden yakındaki ötekiye evrilir. Öteki uzakta değil; yakında, bizim yanı başındadır. Destanlarda öteki ve taşıdığı özellikler açık ve nettir. Halk hikâyelerinde ise biz-öteki birlikte yaşamakta, birbirinin içine girmekte, dolayısıyla ayırımı da zorlaşmaktadır. Kahramanların tutumu, mücadele ettikleri kişiler/gruplar, anlatıcıların/dinleyicilerin kendilerine ait hissettikleri taraf biz-ötekiyi biçimlendirir.

Halk edebiyatı ürünlerinin çoğunda biz-öteki mücadelesinde bizim üstünlüğü -sonu mutsuz biten bazı halk hikâyeleri dışında- genel bir kural olarak görülür. Bu durum halk hissiyatının doğal bir sonucudur. Halk biz-öteki çatışmasında bizi her zaman kazanan/mutlu olan tarafta, ötekiyi kaybeden/mutsuz olan tarafta görmek istemektedir. Türk halk edebiyatı ürünlerindeki biz-öteki algısı statik değil, dinamiktir. Bu algılar sosyokültürel değişim ve dönüşümlere bağlı olarak kendisini sürekli yenilemektedir. Her toplum için genel geçerliliğe sahip biz-öteki algısı yoktur. Günümüzdeki bilgi birikimi, hızlı sanayileşme, kentleşme, ulaşım ve iletişim olanaklarının gelişmesi, dijitalleşme biz ile ötekiyi birbirine yakınlaştırırken yalnızlaşan ve bireyselleşen toplumlarda biz bilinci yerini ben olgusuna bırakmaktadır.

Araştırmanın Etik Yönü

Yapılan çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Araştırma, etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasındadır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile maddi veya manevi çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar tarafından tasarlanmış ve hazırlanmıştır.

Kaynakça

- Akpınar, S., & Şahin, B. (2017). Orhan Pamuk romanlarında “öteki”. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11, 330–344.
- Aksoy Sheridan, R. A. (2007). “Temel fıkraları”nda ötekileştirme boyutu. *Millî Folklor*, 75, 95–103.
- Aktan, C. C. (2009). Ahlak ve ahlak felsefesine giriş. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 1, 38–59.
- Alptekin, A. B. (2005). *Halk hikâyelerinin motif yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Assmann, J. (2022). *Kültürel bellek: Eski yüksek kültürlerde yazı, hatırlama ve politik kimlik* (A. Tekin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Balkaya, A. (2013). Âşık Şenlik'in divanilerinde iyi-kötü antagonizmasının pedagojik ve moral söyleme dönüşmesi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 3–14.
- Bang, W., & Rahmeti, R. (1988). *Oğuz Kağan destanı* (M. Ergin, Haz.). İstanbul: Hülbe Yayınları.
- Bascom, W. R. (2010). Folklorun dört işlevi (F. Çalış, Çev.). M. Ö. Oğuz & S. Gürçayır (Yay. haz.), *Halkbiliminde kuramlar ve yaklaşımlar 2* içinde (s. 71–86). Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Başgöz, İ. (1986). Türk halk edebiyatında protesto geleneği. *Folklor yazuları* içinde (s. 181–191). İstanbul: Adam Yayınları.
- Bayat, F. (2006). *Oğuz destan dünyası: Oğuznamelerin tarihî, mitolojik kökenleri ve teşekkülü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Boratav, P. N. (2002). *Halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği* (M. S. Koz, Yay. haz.). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Ergin, M. (1997). *Dede Korkut kitabı I: Giriş-metin-faksimile*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gümüş, İ. (2021). Gölgedeki mit: Karagöz'de olağanüstü varlıklar. *Çeşm-i Cihan*, 8(2), 82–89.
- Habermas, J. (2012). “Öteki” olmak, “öteki”yle yaşamak (İ. Aka, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hirik, E. (2018). Söz edimleri kuramı bağlamında atasözleri-deyimlerde toplum/topluluk adları ve duygu değerleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 24, 158–177.
- Kaşgarlı Mahmud. (2020). *Divanü Lugati't-Türk: Giriş, metin, çeviri, notlar, dizin* (A. B. Ercilasun & Z. Akkoyunlu, Haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kearney, R. (2012). *Yabancılar, tanrılar ve canavarlar: Ötekiliği yorumlamak* (B. Özkul, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kerem ile Aslı. (2006). (İ. Öztürk, Haz.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kundakçı, F. S. (2013). Heteroseksizm ve ötekileştirme eleştirisi. *Liberal Düşünce*, 71, 65–79.
- Lévi-Strauss, C. (1997). *İrk, tarih ve kültür*. İstanbul: Metis Yayınları. https://www.academia.edu/40285815/Claude_Levi_Strauss_Irk_Tarih_ve_Kultur20190908_81030_1pypwvy
- Nahya, Z. N. (2011). İmgeler ve ötekileştirme: Cadılar, yerliler, Avrupalılar. *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 27–38.

- Ögel, B. (1998). *Türk mitolojisi 1: Kaynakları ve açıklamaları ile destanlar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Roux, J.-P. (2013). *Türklerin tarihi: Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 yıl* (A. Kazancıgil & L. Arslan-Özcan, Çev.). İstanbul: Kabalıcı Kitabevi.
- Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji düşüncesinin özünde öteki ile ilişki* (A. Sönmezay, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tekin, T. (2010). *Orhon yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Togan, Z. V. (1972). *Oğuz destanı: Reşideddin Oğuznamesi, tercüme ve tahlili*. İstanbul: Ahmet Sait Matbaası.
- Uçar, A. (2005). İngiliz-Fransız-Alman sözel anlatı kalıbındaki fıkralar ve “etnik” mizah. *Millî Folklor*, 67, 102–108.
- URL-1: <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 10.03.2025).
- URL-2: Öksüz, İ. “Sosyoloji de psikoloji de artık deneyeyle”. 06.04.2025 tarihli *Karar Gazetesi*. (<https://www.karar.com/yazarlar/iskender-oksuz/sosyoloji-de-psikoloji-de-artik-deneyeyle-1603448>, Erişim Tarihi: 07.04.2025).
- URL-3: Öksüz, İ. “Biz”. 25.04.2025 tarihli *Karar Gazetesi*. (<https://www.karar.com/yazarlar/iskender-oksuz/biz-1603663>, Erişim Tarihi: 25.04.2025).
- Yücel Çetin, A. (2019). Kutadgu Bilig’de sosyal değerler bağlamında temel karşıtlıklar: İyi–kötü. R. Özyürek vd. (Ed.), *XIV. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri Kitabı* (s. 85–95). 26–27 Eylül 2019, Bakü, Azerbaycan.

“Us-Other” Perception In Turkish Folk Narratives

Extended Abstract

The concepts of “us” and “other” have been discussed since the early periods of history. These concepts have been studied scientifically by many disciplines since the 17th-18th centuries. These phenomena, which first came to the fore in psychology and sociology and later became the subject of research in other disciplines of social sciences, were also used in the definition of individual and national identities in the field of cultural sciences. In literature, which has a central position within the social sciences, the concepts of “we” and “other” play an important role, especially in the analysis of narratives constructed around a certain plot. A person or society often defines itself through the other. The definition of “us” is determined by the characteristics of the “other”. While the positive qualities we possess are inherent in us, negative meanings are attributed to the other. In the classification based on differences, the other is perceived as a threat to us. The distinction between us and the other can be based on different grounds such as racial, ethnic, religious, economic and sexual. Defining us and the other forms the basis of the identity construction process. Individual and national identities are shaped by these concepts.

Turkish folk literature, which constitutes one of the oldest and most important fields of Turkish literature, has different literary products that carry cultural richness and diversity. The perception of us-other is one of the main factors that determine the content of these literary works. In folk literature narratives, the concepts of we and the other were shaped according to the lifestyle of the periods in which the products were produced. Psychosocial evaluations based on the concepts of “we” and “other” in folk literature products, which include many types of plots ranging from myth to folk story, from legend to joke, are an important source in determining the main codes of national Turkish culture. In this study, folk literature narratives were evaluated through the concepts of “we-other”, which are used effectively in the sociology of literature. These evaluations contribute to understanding the basic principles of the national consciousness of the Turks, which varies depending on the conditions of the time and place in which they live, the criteria by which it is defined, and the Turkish cultural codes created as a result of these definitions. In the study, document analysis data collection technique, one of the qualitative research methods, was used. The evaluations were made in the form of content analysis, especially on samples of myths, epics and folk stories, which are typical genres of three civilization periods that are clearly separated from each other. These genres, each reflecting a different socio-cultural era, generally have the qualities that reflect the Turkish people’s perception of us and the other.

The perception of us-other appears in different ways depending on the historical-geographical conditions in which folk literature products were created and the lifestyles of the society. There are different perceptions of us and the other in myths, epics and folk stories. In the struggles with enemies outside the society, we determine the Turkish national identity, while the other determines the foreigner/enemy identity. In narratives where conflicts are directed more towards society, we symbolizes good/right/justice, and the other symbolizes bad/wrong/cruelty. In myths, “us” symbolizes the divine order, “other” symbolizes the demonic order. Cosmos is us, chaos is the other. In Turkish epics, the perception of us and the other is mostly defined through a certain color, race, language, religion or gender. However, there is no hostile view in this definition. Everyone who adopts Turkish customs/culture and acts in accordance with the national ideals of the Turks is us; those who are against them are the others. In this respect, the Turk's perception of the other is not based on racist or religious foundations. In folk stories, we encounter a different perception of the other. As the problems within society are addressed, the distinction between us and the other evolves from the great enemy, the foreign other, to the nearby other. The other is not far away, but right next to us. In epics, the other and the characteristics it carries are clear and explicit. In folk stories, we and the other live together. This makes it difficult to distinguish. In most of the folk literature works, the superiority of “us” in the struggle between “us” and “other” is seen as a general rule. This situation is a natural consequence of public sentiment. In the conflict between us and the other, people always want to see us on the winning side and the other on the losing side. The perception of us-other in Turkish folk literature products is not static, but dynamic. These perceptions constantly renew themselves depending on sociocultural changes and transformations.

JAMES JOYCE'UN PANSİYON İSİMLİ HİKÂYESİNİN METİNSEL ANALİZİ

Textual Analysis of James Joyce's Story The Boarding House

Şenol ZAMAN

Dr., Bağımsız Araştırmacı

senolzamansz@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9396-1497>

Cite As/Atf: Zaman, Ş. (2025). James Joyce'un pansiyon isimli hikâyesinin metinsel analizi.

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(2), 332-349.

<https://doi.org/10.31463/aicusbed.1658057>

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Type:</i>	Araştırma Makalesi – <i>Research Article</i>
Geliş Tarihi- <i>Received Date :</i>	14.03.2025
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date:</i>	22.07.2025
Sorumlu Yazar- <i>Corresponding Author:</i>	Şenol Zaman
Sayfa Aralığı- <i>Page Range:</i>	332-349
Doi Numarası- <i>Doi Number:</i>	https://doi.org/10.31463/aicusbed.1658057

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

 iThenticate

JAMES JOYCE'UN PANSİYON İSİMLİ HİKÂYESİNİN METİNSEL ANALİZİ

Textual Analysis of James Joyce's Story The Boarding House

Şenol ZAMAN

Öz

Realizmin önemli temsilcilerinden biri olan James Joyce (1882-1941) İrlanda'da doğdu. Joyce realist ve modernist olarak bilinir. Realist akım kısaca sanat eserlerinde nesnelerin insanların ve olayların gerçekçi bir şekilde tasvir edilmesine odaklanır. Yazar bu kısa hikâye ile İrlanda toplumundaki aksaklıkları göstermeye çalışmıştır. Yazar karakterlerini basit tabakadan seçmesine rağmen davranışları, tavırları ve konuşma üslupları günlük hayatta sıkça rastlanan stereo tiplerdir. Paraya aşırı düşkünlük aile bağlarını yok etmiş. Eser romantizm akımının çöküp realist akımın doğuşuna denk gelir. Eserde kullanılan üslup ve yapı parçalanmış bir ailenin temelinde işleniyor. Edebiyat çevrelerinde ilgi ile karşılanan bu eser dilinin basit oluşu, hayatın gerçeklerine yaklaşım biçimi eserin günümüze kadar gelmesini sağlamıştır. James Joyce duygu ve düşünceleri derin ve ince ruh çözümlemeleriyle anlatmıştır. Çalışmamızda içerik analiz yöntemi ve betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın giriş bölümünden sonra metnin Kısmi Türkçe özet çevirisi konulmuş, arkasından hikâyenin karakter ve metin çözümlemesi (analizi) yapılmıştır. Kahramanların konuşmalarında sadeliği günlük dile uygunluğu ile dikkat çekiyor. Konu bakımından sınırlı bir çevre vardır. Kişiler büyük bir ustalıkla canlandırılmış, gerçek karakterler biçiminde ortaya konmuştur. Hikâyede güçlü karakter gelişimleri ön plandadır. Pansiyon aslında İrlanda toplumunun sosyal durumunu yansıtmaya bakımdan büyük öneme sahiptir. Olayın örgüsü ustalıkla örülmüş. Hikâye toplumsal baskılar ve evlilik müessesinin geçmişte de sağlam temeller üzerine kurulmadığının canlı bir örneği. İnsanların sahip oldukları iletişim becerilerini etkin kullanamaması ya da duygu ve düşüncelerin kışkırtıcı bir tonda ifade edilmesi, bilinçsizce suçlamalar şiddeti körükleyen etkenler olarak karşımıza çıkıyor. Kilise papaz metaforuyla o dönem İrlanda toplumundaki dinin yaptırım gücü sembolleştirilmiş. Olay örgüsü anlaşılır travmatik bir sonla biten aile bireylerinden birinin sefalete düşmesi, diğerinin küllerinden yeniden doğması ve gelişen olayları pratik zekâsıyla çözmek için verdiği çabalar dizisi. James Joyce'un pansiyon isimli hikâyesinin metinsel çözümlemesinin alana katkı sağlayacağını umuyoruz.

Anahtar Sözcükler: James Joyce, Pansiyon, Bayan Mooney, kilise, kasap.

Abstract

James Joyce (1882-1941) was born in Ireland. Joyce is known as a realist and modernist. The realist movement briefly focuses on the realistic depiction of objects, people and events in works of art. James Joyce is one of the important representatives of realism. With this short story, the author tried to show the flaws in Irish society.

Although the author chooses his characters from the simple classes, their behavior, characters and speech styles are stereo types that are frequently encountered in daily life. Över-indulgence in money has destroyed family ties. The work coincides with the collapse of the romanticism movement and the birth of the realist movement. The style and structure used in the work is based on a broken family. This work, which was welcomed with interest in literary circles, has enabled the work to survive until today with its simple language and approach to the realities of life. James Joyce described emotions and thoughts with deep and subtles of analysis. Content analysis method and descriptive analysis technique were used in our study. After the introduction of the study, a partial Turkish translation of the text was made, followed by character and text analysis (analysis) of the story. The simplicity of the speech of the heroes draws attention with its suitability to everyday language. There is a limited environment in terms of subject matter. The characters are skillfully portrayed and presented in the form of real characters. The story is characterized by strong character development. The boarding house is actually of great importance in terms of reflecting the social situation of Irish society. The plot is skillfully woven. The story is a vivid example of social pressures and the fact that the institution of marriage was not built on solid foundations in the past. People's inability to use their communication skills effectively or expressing their feelings and thoughts in a provocative tone, unconscious accusations are the factors that fuel violence. The church-priest metaphr symbolizes the sanctioning power of religion in Irish society at the time. The plot is apparently a series of efforts to solve the events that end in a traumatic way, with one of the family members falling in to misery and the other, Ms. Mooney, rising from the ashes and trying to solve the developing events with her practica lintelligence. We hope that the textual analysis of James Joyce's story The Boarding House will contribute to the field.

Keywords: James Joyce, The Boarding House, Ms. Mooney, church, butcher.

Giriş

James Joyce (1882-1941) İrlanda'da doğdu. Joyce realist ve modernist olarak bilinir. Realist akım kısaca sanat eserlerinde nesnelerin insanların ve olayları gerçekçi bir şekilde tasvir edilmesine odaklanır. James Joyce realizmin önemli temsilcilerinden biridir tıpkı Fransa'da Flaubert, Zola, Balzac, Stendhal, Rusya'da Tolstoy, Turgenyev, Dostoyovski, İngiltere'de Charles Dickens ve Antony Trollope, Amerika'da Theodore Dreiser, Hemingway, Steinbeck gibi. Avangart akımına katkıda bulunduğu için modernistler arasında sayılır. Etkilendiği yazarlar arasında Shakespeare, Oscar Wilde, Yeats, Dickens, Ezra Pound bulunur.

James Joyce'un Pansiyon adlı hikâyesi, dönem İrlanda'sının (özellikle Dublin) günlük yaşamına ve toplumsal yapısına ışık tutarak okuyucuyu heyecan verici bir atmosfere çekmektedir. Hikâyede zaman mekân kurgusu uyumludur. Eserin temel gücü, sıradan İrlanda insanının yaşamını sade ama çok katmanlı, ironik ve sembolik bir dille aktarmasında yatar

(Erdağı, 2013). Joyce dönemin toplumsal gerçekliğini konu edinirken yaşam sınırları çizilip tanımlanan alt tabaka insanların rolüne vurgu yapıyor. James Joyce'un Dublinliler adlı eseri, 20. yüzyıl modernizminin öncü metinlerinden biri olarak kabul edilir. Joyce'un dili; kültürel göndermelerle, metinlerarasılıkla ve sembolik anlatımlarla örülüdür. Bu nedenle, eser yalnızca düz metin olarak değil, aynı zamanda bir kültürel ağ olarak da okunmalıdır (Tymoczko, 1994, s.41-58).

James Joyce'un Pansiyon isimli eserinin Türkçeye yapılan çevirileri – özellikle öykülerin anlam katmanlarını ve bağlam içi göndermelerini aktarma biçimleri açısından – yeterince karşılaştırmalı ve eleştirel biçimde incelenmemiştir (Tekalp, 2017, s. 182-191).

Hikâye, dönemin dini kurumlarının toplumsal yapısı üzerindeki etkilerini vurgularken aynı zamanda eğlence dünyası ve toplumun kültürel kodları hakkında da bilgiler sunmaktadır. Hikâyede boşanmak için kiliseden alınan onay ve günah itirafı sonrası Mr. Doran'ın azar işitmesi ve yapılan hatanın düzeltilmesi noktasında atılacak adımların sıralanması, eğlenceye katılan insanların dinledikleri müzik tarzları ve Bay Mooney'in işletmesini iflasa sürükledikten sonra alt-orta sınıf insanların davranış biçimlerine dair ince detaylar yer almaktadır. Bu çalışma ile disiplinlerarası çalışmalara katkıda bulunmayı amaçlamaktayız. Çeviri çalışmaları ile edebiyat eleştirisinin buluşması: Joyce gibi metinleri çok katmanlı olan yazarların çevirisi yalnızca dilsel değil, kültürel ve ideolojik bir meseledir (Venuti, 1995, s.20). Bu tür çalışmalar, çeviri biliminin edebi okuma pratikleriyle birleştiği noktada anlam kazanır. Türkçe Joyce okumasını derinleştirme ihtiyacı: Bugüne kadar Joyce'un Türkçeye kazandırılması anlamında çeviri faaliyeti sürdürülmüşse de bu metinlerin eleştirel bağlamda nasıl işlediğine dair yeterince akademik üretim bulunmamaktadır. Bu edebi inceleme, hem Joyce'un Türkçedeki edebi temsiline dair akademik bir boşluğu dolduracak hem de çeviri eleştirisi açısından daha kapsamlı bir anlayışın gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Hikâyede edebiyatın eğitici ve eğlendirici yönlerine değinilmiştir ve eser sınıf çatışmalarının bir aracı olarak toplumda hakim ideolojinin bir yansımaları vermektedir. Esere değer katıp onu belirleyen ortam incelemesi esere yansımıştır. Eser okura zevk ve estetik bir duygu yaşatmaktadır. James Joyce hikâyede göstergebilim davranış ve olgulara yer vermiştir. Metnin üretildiği dönemin toplumsal özellikleri metne damgasını vurmuştur. Yazarın kullandığı söz varlığı, dil düzeyi, söz dizim özellikleri, ritim ve ahenk öğeleri yerli yerinde kullanılmıştır. Kullanılan imgeler düzenli olup yazarın niyeti

rahatlıkla anlaşılacaktır. Metnin düzenlenişinde olayların gelişiminin ahenk içinde olması anlatıyı etkileyici ve anlamlı kılmaktadır.

Hikâye kahramanlarının toplumsal normlar/yaptırımlar konusunda hassas oldukları, onur ve özgürlüklerine düşkün oldukları, eşinden ayrılmak zorunda kalan Bayan Mooney'in kurduğu imparatorluğun arkasındaki temel etkenler ve çocuklarına hangi düzeyde faydalı olabildiği konuları dikkatle işlenmiştir. Bayan Mooney işlettiği pansiyon sayesinde ailesini geçindirmeye çalışmaktadır. Olaylar peş peşe gelişirken bu insanlar yaşamdan umutlarını kesmemekte ve benliklerini korumaya çalışmaktalar. Öte yandan, eski eşi Bay Mooney'in sürdürdüğü yaşamdan ise izler görülmemektedir.

Gerçekçi betimlemelerin ve toplumsal bir yara olan evlilik müessesesinin bir sorunsal olarak ele alındığı hikâyede, Mr. Doran'ın evlilik kararı almasına rağmen bu evliliğin uzun süreli olup olmayacağı konusunda çekinceleri vardır. Ayrıca, Polly'nin intihara teşebbüs etmesi durumunda ömür boyu duyacağı vicdan azabını nasıl taşıyacağı konusunda endişeleri mevcuttur. Mr. Doran'ın gerçeklerle yüzleşme sınavı başlamıştır.

Kasaba halkı gelişen söylentinin iç yüzünü öğrenmeye çalışırken iç huzuru kalmayan Polly, annesinin bir an önce onu bu ruhsal boşluktan kurtarmasını beklemektedir. Olaya rağmen annesi, güzel ve iyi huylu kızına karşı cephe almamış ve bencilce hareket etmemiştir. Aslında Bayan Mooney'in sakin tutumu, olayın çözümünü kolaylaştırmış gibi görünmektedir. Ancak, Mr. Doran'ın küstahça davranıp davranmadığı konusunda kararsızdır. Polly, müstakbel eşi ile konuşmak üzere annesi tarafından çağrıldığında sevinç gözyaşları içinde aşağı koşar.

Her zamanki gibi alımlı, ince belli, buğday tenli, sarı saçlı, konuşurken hep gözlerinin içi gülen Polly kaybolmuş; iki arada bir dereye gezinen birisi gelmişti. Polly için can sıkıntısı öyle gelip geçici cinsten değildi. Öfke ve kızgınlık her tarafını sarmıştı, her an patlamak üzereydi, hüngür hüngür ağlamayı deneyecek anlar oluyordu. Aile feleğin sillesini yemesine rağmen ayakta kalmayı başarmıştı. Bu yıpratıcı döngüden nasıl kurtulacaktı! Onu mutsuzlar ordusunun bir neferi yapmaya Bayan Mooney'nin gönlü razı olacak mıydı.

Öte yandan Mr. Doran hayatından bezmişti: söylentiler canını sıkıyordu, yaptığı hatanın ıstırabı yüreğinin derinliklerinden geliyordu. Dedikodu dalgası tüm pansiyonu etkisi altına almış hatta Dublin'e sığraması an meselesiydi. Bayan Mooney'nin göstereceği tepkiyi hayal ettikçe beti benzi atıyor, ödü kopuyordu. Kilise papazının öğütleri aklının bir köşesini kemiriyordu. Umutsuzluk ve çaresizlik içinde kıvranıyordu. Yaşamakta

olduğu gerilim Doran'ı tükenmişliğin eşğine getirmişti. Bayan Mooney'de ise en küçük bir tedirginlik belirtisi yoktu. Pansiyon derli toplu, bakımlı ve kısmen gösterişliydi. Çevredeki insanlar olayların nasıl sonuçlanacağı konusunda tahminler yürütmekle kalmamış bilakis bahse girecek aşamaya gelmişlerdi.

Pansiyon (The Boarding House)- Özet Çeviri: Şenol Zaman

Kararlı davranışları ve ketumiyeti ile tanınan Bayan Mooney, kasap dükkânlarında çalışan ustabaşı ile evlenip baba mesleğini sürdürür ve sonuçta bir kasap dükkânı açar. Ancak kayınpederinin ölümünden sonra Bay Mooney'in işleri ters gitmeye başlar. İçkiye başlar, bütün servetini çarçur eder bunu da borç batağına saplanmak izler. İçkiyi bırakacağına dair verdiği söze rağmen iradesine hâkim olamaz. Müesseseye gelen müşterilerin önünde eşiyile sürekli kavga eder, üstelik bozuk et satarak kendini iflasa sürükler. Dahası, bir akşam öfkesini kontrol edemeyerek eşine satırla saldırır. Bunun üzerine eşi, geceyi komşularında geçirmek zorunda kalır. Artık ayrı yaşamaya karar veren Bayan Mooney, papaza giderek çocukların kendisinde kalması şartıyla ayrılma belgesi talep eder. Sonunda; Pejmürde kılıklı, kamburu çıkık, solgun tenli, beyaz bıyıklı ve donuk gözlü eşi işsiz kalır (Jones, 1993).

Yöneticilik ve çalışma arzusunu çoktan kazanca çeviren Bayan Mooney ise kasap dükkânından arta kalan parasıyla Hardwick'e mütevazı bir pansiyon açar. Pansiyonun müşterilerini Liverpool'dan, adalardan gelen turistlerle bazen de müzik salonlarında çalışan müzisyenler oluşturuyordu. Pansiyonun düzenli müşterileri ise memurlardı. Hangi durumlarda sert davranacağını, hangi insanlara güveneceğini ve olayları ne zaman akışına bırakacağını iyi ayarlayabilen yani nabza göre şerbet veren Bayan Mooney çevreye güvenli ve disiplinli bir yönetim örneği sergilerdi. Tüm genç erkek müşteriler kendisine saygınlığın bir ifadesi olarak "Madam" diye hitap ediyordu.

Acente şirketinde çalışan Bayan Mooney'in sertliği ile ün salan oğlu Jack Mooney askerlere özgü küfürleri kullanır ve eve genellikle sabaha karşı gelirdi. Jack sporcuymuş, becerisini boksta kanıtlamıştı.

Ondokuz yaşlarındaki zarif Polly; ince, yumuşak saçları, küçük ağzı ve dolgun dudaklarıyla dikkat çekiyordu. Birisiyle konuşurken sergilediği tavır, adeta şarkıcı Madonna'nın genç bir minyatür modeli gibiydi. Polly'nin çalışma hayatı, annesinin Mısır fabrikasında daktilograf olarak işe aldırmasıyla başlar. Ancak kötü şöhretli babası, her gün kızına bir şeyler söylemek bahanesiyle gittiği iş yerinde sürekli rahatsızlık yaratınca, Bayan

Mooney kızını işten çıkartıp ev işlerine yönlendirmeye karar verir. Böylece hareketli ve enerjik Polly'e pansiyondaki genç müşterilerle ilgilenme görevi verilir (Harold, 1998). Uzunca bir aradan sonra, Polly genç erkeklerden biriyle flörte başlar. Söz konusu ilişki patlak verince annesi Polly'i tekrar eski işine yollamayı aklından geçirir. Polly, annesinin ilişkiye sessiz kalmasından rahatsız olur ancak Bayan Mooney "uygun zaman"ı kollar. Önce Polly ile bir konuşma yapar, ardından bir pazar sabahı Bay Doran ile görüşme ayarlar.

Bayan Mooney, Bay Doran'ın on üç yıldır bir içki tüccarının yanında çalıştığını ve büyük itibar kazandığını düşünerek, itibarına zarar vermeyecek seçeneği tercih edeceğini hesaplar. Bu sırada Mr. Doran, Bayan Mooney ile yapacağı görüşme konusunda derin bir endişe içerisindedir. Toplantıya aceleyle hazırlanırken, geçen akşam yaptığı derin itirafı ve günah çıkarma sırasında rahibin ona sertçe söylediği azarı hatırlar. Ya Polly ile evlenecek ya da kaçacaktı; ancak kaçışı, saygınlığını tamamen sarsacaktı. Kandırıldığını düşünmeye başlayan Mr. Doran, Polly'nin sıradan ailesini, sergiledikleri eksik görgü kurallarını ve Polly'nin zayıf dil bilgisi becerisini aklına getirerek özgür ve bekâr kalmanın bir yolunu arar. İşte tam bu endişeli anda, Polly odaya girip mutsuzluktan dolayı hayatına son vereceğini söyleyerek tehditlerde bulunur. Güneşli bir pazar günü George Kilisesi'nin çan kulesinden sürekli yankılanan çan sesleri eşliğinde, insanlar gruplar halinde kilisenin önündeki meydana toplanıyordu.

Pansiyonda sabah kahvaltısı sona ermiş ve Bayan Mooney hasır koltuğa oturarak hizmetçi kız Mary'nin kahvaltı masasını toplayışını seyretmeye koyulur. Bayan Mooney önceki gece Polly ile konuştuklarını tekrar düşünmeye başlar. Olaylar tahmin ettiği gibiydi. Bayan Mooney sorularında çok açık ve samimiydi, Polly de yanıtlarını aynı şekilde veriyordu. Annesinin olan bitenin farkında değilmiş gibi pasif hareket etmesi sonuçta Polly'i biraz bocalatır. Annesinin hoşgörüsü karşısında kendisine masum rolü takınmak istemişse de gelişen olaylar iradesini biraz zayıflatır.

Bayan Mooney, George Kilisesi'nin çan sesinin sona ermesinin ardından, Marlborough Street'e hareket eden trene bindi. İlk olarak, olayın sosyal boyutunu kendi bakış açısından değerlendirdi. 34-35 yaşlarındaki bir erkeğin savunması hiçbir mazeret oluşturamazdı. Tüm bu durum, Polly'nin gençliğinden ve tecrübesizliğinden yararlandığını gösteriyordu. Artık tüm mesele, bu olayın nasıl telafi edileceğiydi.

Böylesi bir olay telafi edilmeliydi. Hiçbir şey olmamış gibi Doran yaşadığı tatlı anılarla yoluna devam edemezdi, bu ilişkinin faturasını kız ödeyecekti. Bazı anneler benzer bir olayı para karşılığı örtbas edebilirlerdi

hatta böylelerini bile tanıyordu. Ancak kızının kaybolan onurunu kurtarmaktan başka bir şey düşünmeyen Bayan Mooney için bu olayın tek telafi edici çözüm yolu evlilikti. Mr. Doran ile konuşmak istediğini söylemesi için Mary'i yukarı göndermeden önce bütün artılarını masaya koydu. Mr. Doran diğerleri gibi şımarık ve geveze değil, tersine ciddi bir insandı. Pansiyondakilerin çoğu olup biteni öğrenmişti, hatta bazıları ayrıntılara bile vakıftı. Mr. Doran için halkın diline düşmek bir bakıma mesleğini kaybetmekle eş değerd. Doran'ın her şeyi kabullenmekten başka çaresi yoktu. Bayan Mooney kendini aynada seyretti, yüzündeki kararlı ifadenin görüntüsünden hoşnut kaldı. Olaya müdahale etme zamanı gelince ete inen satır misali Bayan Mooney olaya müdahale etti.

Mr. Doran o pazar sabahı gerçekten çok tedirgin idi. İki kez tıraş olmaya yeltenmiş ve ellerindeki titremeden dolayı bundan vazgeçmek zorunda kalmıştı. Üç günlük kızıl sakalı çenesini kaplamıştı. Her iki üç dakikada bir buğulanan camı için gözlüğünü çıkartıp mendiliyle temizlemek zorunda kalıyordu. Şimdi ne yapacaktı ya evlenecek ya da kaçıp gidecekti. İşi pişkinliğe vuramazdı. Mesele mutlaka konuşulacaktı ve işverenin kulağına da gidecekti. Dublin küçük bir kentti; herkes başkalarının yaşantılarından çabucak haberdar oluyordu. Yaşlı Mr. Leonard'ın donuk sesiyle “Lütfen Mr. Doran'ı buraya gönderin” şeklindeki seslenişini hayal ettikçe yüreğinin ağzına geldiğini duyuyor gibiydi (Benstock, 1994).

Yıllarca bu kadar fedakârca çalışması, emek sarfetmesi boşa mı gitmişti? Hâlâ Reynolds's Newspaper'ı alıyordu. Geçinebilecek kadar birikmiş parası vardı; sorun bu değildi fakat aile onu küçümseyecekti, her şeyden önce kızın babası kötü şöhretli biriydi ve annesinin pansiyonu da mimlenmeye başlamıştı. Ya kızın kabalığı! Bazen konuşurken yaptığı komik dilbilgisi hataları yok muydu? Fakat onu seviyorsa yapılacak dilbilgisi hatasının ne önemi olabilirdi ki.

Doran, bir gece yatmak için hazırlanırken ürkek davranışlarla Polly'nin kapısını tıkırdatması, rüzgârın söndürdüğü mumunu, Doran'ın mumuyla yakmak bahanesiyle geceliğiyle gelmesi yok muydu? Geniş açık desenli giysisini giydiği akşam bembeyaz bedeni parlamıyor muydu? İnsanın içini gıdıklayan odaya yayılan o hoş kokulu parfüm neyin nesiydi? İkiside geçmişini düşünerek böyle karışık duygular içinde yatağın ucunda otururken hizmetçi kız Mary içeri girer ve Doran'ı salonda Bayan Mooney'nin beklemekte olduğunu söyler. Her zamankinden daha güçsüz bir halde ayağa kalkıp pardösüsünü giydi. Giyindikten sonra Polly'e doğru giderek onu sakinleştirdi. “Her şey yoluna girecek merak etme” dedi. Polly'i yatağın

üstünde hüngür hüngür ağlar vaziyette bırakır aman Allahım!(Pound Ezra, 2006.)

Merdivenlerden aşağı inerken tavana bakarak uçup uzak diyarlara gitmeyi arzuladı ancak bilinmez bir güç onu adım adım aşağı çekiyordu. Merdivenin son basamağına ulaştığında, Bayan Mooney'in oğlu Jack Mooney'nin kilerden çıktığını gördü. Birbirlerine sadece kısa bir selam verdiler.

Polly, yatağın kenarında bir süre ağlamaklı halde oturdu. Gözyaşlarını silerek aynaya baktı ve yüz hatlarını inceledi. Birden zihninde hoş anılar canlandı. Bir anlığına hülyalara daldı. Yüzündeki hüznün yavaş yavaş silindi, yerini sabırla hatta sevinçle dolu bir bekleyiş aldı. Artık korkusuzdu; hafızası umut ve geleceğin hayalleriyle şekillenmeye başlamıştı.

Sonunda, annesinin çağırma sesini duyar. Ayağa fırlayıp merdivenlerden aşağı doğru koşar.

"Polly! Polly! "Evet anneciğim?"

"Aşağı gel canım Mr. Doran sizinle konuşmak istiyor." Sonra neyi beklediğini hatırladı.

Karakterler ve Özellikleri

Bayan Mooney: Kasabın kararlı ve cesur kızı; aynı zamanda pratik zekâlı, dürüst bir kişi. Ahlak kurallarına bağlı, çevresi tarafından sevilen, haksızlığa karşı olan Bayan Mooney'in çocuklarına ne kadar aile sevgisi aşıladığı sorusu yanıtıdır. Polly ile Mr. Doran arasında gelişen ilişkiyi başından beri bilir ama her şeyi zamanı geldiğinde ele alır. Mr. Doran'ı evliliğe zorlamak için toplumsal baskıyı ve utancı iyi değerlendirir. Katolik ahlakı, namus, dedikodu gibi kavramları toplumsal baskı aracı olarak kullanır. Bayan Mooney çevresinde dindar, ağırbaşlı ve düzenli bir işkadını görüntüsü verir.

Kasap: Bayan Mooney'in babası.

Bay Mooney: Bayan Mooney'in kocası; iflas, alkolik, borç batağına saplanmış, pejmürde kılıklı, kamburu çıkık, beyaz tenli, ak bıyıklı, donuk gözlü, ince beyaz kaşlı bir yaşlı. Hikâyede görünmeyen bir karakter. Bayan Mooney'nin sert ve kararlı duruşunun arka planında, onunla yaşadığı kötü tecrübe vardır. James Joyce için Bay Mooney, o dönemin otoritesini ve özgünlüğünü kaybetmiş erkek temsili gibidir.

Polly Mooney: Bakışlarıyla Madonna'ya öykünen sarışın, yumuşak saçlı, güzel, canlı, cıvıl cıvıl yaramaz bir kız. Yoldaki ağacın meyvesi ile hancının kızı çabuk olgunlaşır sözünü anımsatıyor. Polly basit tavırlı bir genç

kız. Hikâyede ilginç kişiliklerle karşılaşırız. Duygusal bir kişiliği var, hayatın gerçeklerini acı anılarla öğreniyor. Çalan müziğe şuh sesiyle eşlik ettiği anlarda müşterilerde hayranlık uyandırabiliyor. Gençlik döneminde yaşadığı duygusal ilişkinin gelecekteki yansımalarının nasıl olacağı askıda kalan soru olarak durmaktadır.

Jack Mooney: Bayan Mooney’in oğlu; taklitçi, hayalperest ve sahte fikirlere sahip bir kişi olarak tanıyoruz. Geceleri eve geç gelmeyi adet haline getirmiş, küfürlerinde askerlere öykünmüş, terbiyeden yoksun, çok konuşan, çabuk kapılan duygularını kontrol edemeyen biri olarak karşımıza çıkıyor. Jack Mooney Lüks eğlenceli hayattan hoşlanıyor. Konuşmaları laubali bir hava veriyor.

Mr. Doran: Genç kız Polly’nin gönlünü fetheden ya da zayıflığından faydalanmış itibarlı bir kâtip. 35 yaşına gelmesine karşın hayatta pek ilerleme sağlayamamış kâtiplik mesleğiyle yetinmiş aşırı hırsı olmayan ve patronunun ağır etkisi altında olduğu, yaşlı patron Mr. Leonard’ın donuk sesiyle “Lütfen Mr. Doran’ı buraya gönderin” tarzındaki anlam yüklü sözlerini duyar gibi oluşu bilinçaltına gizlenmiş bazı olay ve olguların varlığını anlatmaktadır. Ayrıca müstakbel kayınçosu Jack Money ile nasıl bir ilişkinin kurulacağı bekleyen sorunsallardan sadece bir tanesidir.

Reynolds Gazetesi: Skandal olayları manşetine taşımasıyla tanınan bir gazete

Sahne: Pansiyon, Kilise, Marlborough street, Mısır Fabrikası.

Pansiyon: Şamatacı ve hovarda tiplerin takıldığı bir mekân.

Yazar: James Joyce

İsim: Pansiyon- The Boarding House

Ülke: İrlanda (Dublin)

Dili: İngilizce- Türkçeleştirilmiş

Tür: Kısa Hikâye

Sonuç Yerine -Hikâyenin Analizi

Pansiyon aslında İrlanda toplumunun sosyal durumunu yansıtmaları bakımından büyük önem taşır. Olayın örgüsü ustalıkla örülmüş, babasının ölümü ve onun acısını henüz unutmadan gelen felaketler silsilesi karşısında hayatta kalma savaşı veren kadının acımasız kadere karşı direniş çabalarının klasik bir yansıması gözler önüne seriliyor. Varoluşun dayanılmaz ağırlığını omuzlarında hisseden Mooney’in acılarını bir nebze hafifleten edindiği servettir. Eşinden ayrıldıktan sonraki çabalarının meyvesiz kalmaması yüreğine az da olsa su serpmiştir. Kocasının kendisine satırla saldırısının ruhunda yarattığı derin etkiler hikâyede belirsizliğini korurken, bu travmanın

sosyal ilişkilerindeki etki derecesinden de bahsedilmemektedir. Hikâyenin başkahramanı Bayan Mooney dönemin İrlanda toplumunun sosyal ilişkilere bakışını en iyi yansıtan bir olayla karşımızda. Kurduğu işletmeye gelen müşterilerin kendisine Madam şeklinde hitap etmesi bir saygı nişanesidir. Bu hikâyede Papaz'a yapılan itirafların etkisi vurgulanmakta ve kızının otel müşterilerinden biriyle yürüttüğü ilişkisi ortaya çıkınca duruma el koymak zorunda kalır. Başlangıçta olayları izlemekle yetinen Bayan Mooney ya kızı evlendirecek ya da yasal süreç başlatacaktı. İkincisi tercih edilmeyen şıktı. İşte bu ikilem arasında sıkışıklık ve çaresizlik hikâyenin en önemli temalarından biridir. Hikâyenin yazıldığı döneme damgasını vuran bir yandan da George Kilisesinin çan sesleriyle derin varlığını hatırlatan toplumsal yapının üst yapı kuruluşlarından sayılan dini kurumlar diğer yandan ellerini ovuşturarak bekleyen tutucu toplumun yargısız infazcı tetikçilerini konu olan hikâyede toplumsal yozlaşma ve sorumsuz insanların yol açtığı çatışmalar konu ediliyor. James Joyce sıradan insanların hayatlarını belirli imgeler yoluyla farkındalık yaratmaya çalışarak anlaşılıp anlamlandırılmasını hedeflemiştir.

Pansiyonda düzenlenen müzikal eğlencelerin ve toplumun farklı kesimlerinden gelen insanların yaşam mücadeleleri belkide ona dayanma gücü veren destekleyici kolonlardan biridir. Adalardan gelerek eğlenceye katılan insanlar pansiyon müşterilerinin sakin hayatına heyecan ve hareket katıyordu. İş yorgunluğunu türlü eğlencelerle gidermeye çalışıyorlardı. Bu sayede tanışma fırsatı buluyor ve stres atıyorlardı. Eğlence, müzik ve ziyafetler birbirini izleyebiliyordu. Bu sahne hayatın yaşanmaya değer güzellikte olduğunu okuyucuya bir mesaj olarak gönderiyor. Pansiyona gelen genç bekâr erkekler vakitlerini içki masasında koyu sohbetler yaparak, av bekleyerek geçiriyorlardı. Bayan Mooney'in pansiyonu hayatın tadını çıkarmaya çalışan insanların uğrak mekânına dönüşmüştü. Aslında pansiyon içkili bir eğlence alemi görüntüsü veriyordu. Jack sıkça sarhoş olup sağa sola çatıyordu. Bayan Mooney bir yandan titiz bir heykeltraş edasıyla eserini tamamlamayı planlıyor öte yandan pansiyonu işleterek hayatına yön vermeye çalışıyordu.

Hikâye toplumsal baskılar ve evlilik müessesinin geçmişte de sağlam temeller üzerine kurulmadığının canlı bir örneği. Evlilik müessesesi kurulurken salt günübürlük çıkarılardan ziyade sosyal, kültürel ve ruhsal etkilerin yeterince düşünülmemesinin yol açtığı yıkıcı etkilerin baştan önlenmesi için ne denli önemli olduğunu ve her dönemde genel geçer bir kriter olduğunu göstermektedir. İnsanların sahip oldukları iletişim becerilerini etkin

kullanamaması, duygu ve düşüncelerin kışkırtıcı bir tonda ifade etmesi ve bilinçsizce suçlamalar şiddeti körükleyen etkenler arasındadır.

Paraya aşırı düşkünlük aile bağlarını yok etmiş. Eser romantizm akımının çöküp realist akımın doğuşuna denk gelir. Eserde üslup ve yapı parçalanmış bir ailenin temelinde işleniyor. Edebiyat çevrelerinde ilgi ile karşılanan bu eser dilinin basit, hayatın geçeklerine yaklaşım biçimi eserin günümüze kadar gelmesini sağlamıştır. James Joyce duygu ve düşünceleri derin ve ince ruh çözümlemeleriyle anlatmıştır. Kahramanların konuşmalarında sadeliği günlük dile uygunluğu ile dikkat çekiyor. Konu bakımından sınırlı bir çevre vardır. Kişiler büyük bir ustalıkla canlandırılmış, gerçek karakterler biçiminde ortaya konmuştur. Kendinden emin davranışlarıyla az sonra George Kilisesindeki ayine katılmak üzere toplanan insanların varlığı toplumda dini görevlerini yerine getiren muhafazakâr (tutucu) kesimlerin varlığına vurgu yapmaktadır. Olay örgüsü anlaşılır travmatik bir sonla biten aile bireylerinden birinin sefaletе düşmesi, diğerinin yeniden külleri üzerinden doğması ancak onları bekleyen pusudaki kötü talih kızı Polly'nin saflığından ve masumiyetinden faydalanıldığı izlenimi veren ancak hikâyenin akışından Polly'nin de suç ortaklığı göz ardı edilmemesi gereken bir husus.

Hikâyede Bayan Mooney'in yetiştirilme tarzı, ailesinden yeterli sevgi alıp almadığı konusu belirsizliğini korurken sadece ekonomik stres ve kaygılardan kaynaklanan şiddete maruz kaldığını anlayabiliyoruz. Eşinin alkolik olmasında Bayan Mooney'in rolü, yanıtız kalan sorulardan biridir. Öte yandan, Bayan Mooney'in kızının yaşadığı olayı bazı ailelerin maddi yollarla çözdüğünü ima etmesi, toplumsal kokuşmuşluğun varlığını gözler önüne serer. Her ne kadar çan sesi sürekli 'ben buradayım' mesajı vermeye çalışsa da, bu yozlaşmanın önüne geçemez. İnsanın ruhsal bütünlüğünü bozan toplumsal güçler yeri geldiğinde kendi yöntemleriyle kurbanları için kurtarma operasyonu başlatabilmektedir.

Olay kahramanları arasında fiziksel şiddet sarmalının devam edip etmediği belirgin değildir. Sonuç olarak aile yapısının zayıflaması, değerlerin kaybolması toplumsal yapının önemli birleşenlerinden biri olan ailenin yıkımına yol açmaktadır. Şiddetin uzlaşılı kültürü ve barışçılı dil kullanmanın önemi günümüzde dahi önemini korumaktadır.

Alkolik Bay Mooney'in Mısır fabrikasına yerleşen kızını sık sık ziyaret etmesinden huylanan Bayan Mooney olayları büyük bir önseziyle farkedip radikal bir kararla kızını eski eşinin erişim alanının dışına çıkarması olası gelişecek olaylara set yapar. Hikâyenin akışında sıkça okuyucuya

olayların esrarını çözmesi için fırsat tanınır ve olaylarda tepe nokta (climax) okuyucunun adrenalini yükseltici dozlara sahiptir. James Joyce'un diğer hikâyelerinde olduğu gibi kristalleşmiş bilgi öbeklerini kullanmaktan kaçınarak okuyucuyu spekülâtif tahminlere zorlamaktadır.

Hikâye'de yardımcı karakterler olarak Polly, Mr. Doran, Bayan Mooney'nin oğlu Jack, eski eşi Bay Mooney, hizmetçi kız Mary ve müzisyenler yer alır. Olayın en zirve yaptığı tepe nokta Bayan Mooney'in Mr. Doran'ı çağırması ile kızı Polly'i çağırma anıdır. Bayan Mooney'in başlangıçta pasif bir gözlemci olmuşsa da ete inen satır misali olaya ne denli sert müdahalede bulunduğu izah edilmek isteniyor. Hikâyede kullanılan bazı yiyecek isimleri de sembolik değere sahip olup dönemin beslenme alışkanlıkları hakkında okura bilgi vermektedir. Jack Money'in davranış bozuklukları gece geç saatlerde eve gitmesi ve askerlere özgü küfürlerin ağzında yuva yapması Mooney'in dul bir girişimci olarak çocuklarını eğitime konusunda görevlerini yeterince yerine getiremediğinin göstergesidir. Hikâye kısaca dönem İrlanda'sının (Dublin'in) sosyal, ekonomik ve toplumsal ilişkileri konusunda okuyucuyu aydınlatmaktadır.

Bayan Mooney kızının başına gelen bu durumu Mr. Doran'ın inisiyatifine bırakamazdı. Ahlaksal sorunu çözmek aile için varoluşsal bir mesele halini almıştı. Bayan Mooney kızının savruk bir hayat yaşayıp kayıp gitmesine katlanamazdı. Gelişen olaylar onun parlak kariyerini çizmişti. Mr. Doran isteseydi esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolabilirdi. Aslında farklı dünyaların insanları değillerdi ama hayat şartları onları farklı dünyanın insanları yapmıştı. Gençler hayatı anlamlandıralım derken sınırlamaları unutmuştu. Anne kız anlayış içinde birbirlerini dinlediler. Bayan Mooney bu ilişkinin çevre tarafından tepkiyle karşılanmasını önlemek istemiştir çünkü küçük bir yer olan Dublin'de örtük görgü kuralları hayatı yönetmektedir ve herkes birbirinin yapıp ettiklerini çabuk duymaktadır. Bayan Mooney içgüdülerinin sesinden ziyade toplumsal normlara, beklentilere göre hareket tarzını seçti ama bu durum onu zor duruma düşürür.

Polly yaptığı hatanın üzüntüsüyle hastalanıp yatağa düşebilir, yalnızlık ve pişmanlık sendromu psikolojisini hatta hayatını alt üst edebilirdi. Polly yaşadığı duygusal dalgalanmanın bir an önce dinmesini istiyordu. Gülerken bile daima hüznü kalan bakışlarıyla yakalanır olmuştu çevresine. Gözlerinin altında oluşan mor halkalar çevresinin dikkatinden kaçmıyordu. Günlerce duygusal çalkantı denizinde kulaç atmış biraz fazla açılmış ve büyük bir fırtınaya tutulmuştu. Olayın ardından kimi zamanlar pişmanlık duygusu içinde yaşadı. Anlık kararlar yaptığı bir davranış hem ruhunda hem de

bedeninde çöküntüye neden olmuştu. Polly günlerce üzüntü ve korku içinde yaşadı hiçbir şey olmayınca korkuları yavaş yavaş geçip sakinleşti. Polly'nin güzelliği masum tavırları hatalarını bir nebze kapatıyordu. Polly olup bitenlerin içyüzünü kimseye söylemedi. Sadece tek başına kaldığında olayın akıbetini düşünüyor ancak bir türlü çözüm üretilmiyordu. Bir süre ne yapacağını bilmeden dolaştı. Ailece babalarına rağmen hayata tutunmayı başarmışlar, büyük dalgaları yenerek kıyıya kadar gelmişlerdi, boğulma tehlikesini atlattıkları. Polly yozlaşan Dublin toplumunda ahlaki kodlarını yeniden ayarlayarak, değerlerini ve özsaygısını koruma şansına sahipti.

Öte yandan Jack şiddetli bir kavgaya tutuşmak için hazır kıta halinde bekliyordu. Annesi Mr. Doran'ı evlenmeye razı edebilecek miydi? Doran yapı itibarıyla kibar ve hoş bir insandı. Arzularına boyun eğmek zorunda kalan bu genç insanlar kendi rızalarıyla bir yolculuğa çıkmışlar sonrasında boş zamanlarını birlikte geçirmeye başlamışlardı. Bayan Mooney'in olayları izlemesi, sessiz kalıp tahammül etmesi, sabır göstermesi ile insani üstünlüğü vurgulanırken; Bayan Mooney'in olayları hazmetmesi kolay değildi, kendisini zorlu bir sınav bekliyordu. Genel olarak hikâyede karakterlerin ruh halleri ve iç dünyalarından pek az söz edilmiştir. Mr. Doran'ın titreyen elleri kızgın oluşunu baktığı ayna kendisine yansıtmıştır.

Kilise metaforu ile Hristiyanların dünya görüşünü ortaya koyan günah anlayışı irdelenmektedir. Olaydan çıkartılabilecek derslerden birisi de zorluklarına rağmen kişiler kendilerini toplumdan soyutlamıyorlar. Bu olay aslında her iki tarafı da çok sarsıp zayıflatmıştır. Mumum söndü haydi yeniden yakalım şakalarıyla başlayan görüşmeler arzu edilmeyen bir şekilde son bulmuştur. Yaşanan gönül macerasının sonu iyi düşünülmemiş bir senaryo gibi görülmektedir.

Öte yandan Mr. Doran aşağı çağrıldığında Polly'nin hayallere dalması, geleceği zihninde şekillendirmesi, yüzünde üzüntüden iz kalmaması ve gözünü diktiği bembeyaz yastığı fark etmemesi geleceği aydınlık olarak gösteren sembollerdir. Bir gece önce Kilise papazı Mr. Doran'ın beynini adeta programlamıştı ve evlilik önerisini kabul etmesi gerektiğini ima ederek hipnoz etmişti. Mr. Doran'ın gururu müthiş incinmişti. Nasıl oldu da olaylar aleyhine dönmüştü bir türlü anlayamıyordu, duygu denizindeki derinliği iyi okuyamamıştı. Dik merdivenlerden aşağı inerken gözlük camının sıkça buğulanması kendisini saran ateşin kavurucu etkisiydi. Bir haftalık sakal biriktirmesi hayatındaki konsantrasyon eksikliğini betimlemektedir.

James Joyce insan karakterinin esrarengiz yönlerini Bayan Mooney'nin kişiliğinde yansıtmak istemiştir. Yaşlı ayyaş Bay Mooney'in

eşsiz, aşsız, aşksız ve yalnız bir hayat sürmeye mahkûm oluşu hikâyenin trajik yönünü oluşturuyor. Polly'i sıkça ziyaret etmeye başlayan Bay Mooney muhtemelen annesini ikna edip kendisine yardım etmesini söylemesini önermiş belki de eski eşiyile bir araya gelme planları yapıyordu.

Bayan Mooney ahlaki çöküş içinde, kızının kusurlarını örtmeye çalışırken başkalarının da boşluğu fark etmesini istemez. İnsanın kendi iç dünyasında susturmaya çalıştığı sesler, bastırıldıkça daha da yükselir ve sağır edici dereceye erişir. Bu yüzden olayları sadece akışına bırakmak değil, aynı zamanda onların anlamını çözmek, isimlendirmek yüzleşmek ve gerekirse değiştirmek gerekir. İsteklerimiz bazen bizim kontrolümüz dışında gelişir. Oysa insanın iç dünyasının anlaşılması, sevimden daha büyük bir değere sahiptir. Ancak insan, yüreğinde hangi tohumu büyüttüğüne dikkat etmeli; çünkü sevgi mi, nefret mi, umut mu yoksa umutsuzluk mu beslendiği tohuma göre yaşamı da şekillenir. O yüzden içinde sevgi, iyilik ve umut beslemek, insanın kendi varoluş yolculuğunda en büyük rehberidir.

Yazar bu kısa hikâye ile İrlanda toplumundaki aksaklıkları göstermeye çalışmıştır. Yazar karakterlerini basit tabakadan seçmesine rağmen davranışları, karakterleri ve konuşma üslupları günlük hayatta sıkça rastlanan stereo tiplerdir. Siyasi, kültürel ve dini güçlerin orta ve alt sınıf kesimler karşısındaki etkilerinin sorgulandığı bu hikâyede imge ve semboller kullanılmıştır. Polly'nin sürekli gramer hataları yapması Mr. Doran'ı endişelendiren bir durumdur. Bay Mooney'in şahsında o dönemdeki yoksul sınıfın acıklı yaşamı içtenlikle ve canlı bir şekilde anlatılmaktadır. Dolayısıyla toplum hayatı gerçekçi ve acıklı bir anlatımla ortaya konulmuştur. Aslında Bayan Mooney müstakbel eniştesi ile uzun uzadıya konuşma fırsatını iyi değerlendirmişti. Nelerin konuşulduğuna hikâyede değinilmemiştir. Ancak Bayan Mooney'in zafer dolu bakışları tartışmaya 1-0 önde başladığının bir göstergesidir. Bu konuların çözümü okura bırakılmıştır. Ancak Bayan Mooney'in kızına hitaben "Aşağı gel canım Mr. Doran sizinle konuşmak istiyor" sözleri olayın beklentileri doğrultusunda sonuçlandığını gösteren üslup, anlam ve izler içermektedir. Elbette Bayan Mooney kızının ruhsuz kalabalıklar arasında kaybolmasına izin veremezdi. Polly'nin içini karartan fırtınalı günler, yerini daha umut verici bir aydınlığa bırakıyordu. Yüreğinin pır pır ettiğini duyar gibiydi. Ailenin yaşadığı olayın yol açtığı hayal kırıklığı, onlara insanları daha iyi tanıma fırsatı sağlar. Aile, zayıflıklarını, korkularını ve sınırlılıklarını öğrenir. Bastırılmış duyguların dışa vurumuyla gelişen olaylar, modern toplumun ortak ve kronik bir sorunu olarak yansıtılıyor. Olayların ele alınış tarzı, hayatta kaybolan anlamların yorumlanması ve

yeniden anlam kazanması için bir fırsat sunuyor. Her şeyin bittiğini düşündüğümüz anlarda bile, içimizdeki umutlar yeşerip yaşantımıza renk katan sevgiye yer açar ve bireyin kendi eylemleriyle değer kazanacağını gösterir. Kısaca, hikâye hareketli, ilgi çekici, halkın yaşayış biçimi, gelenekleri ve dinlerin yaptırım gücü gibi konular ustalıklı bir anlatımla gözler önüne serilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Yapılan çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışma tek yazarlı olup, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederim

Katkı Oranı Beyanı

Çalışma tek yazarlı olup makalenin hazırlanması yazar tarafından yapılmıştır.

Kaynakça

- Al Moosawi, H. (2022). *Intertextuality in James Joyce's Ulysses* [Master's thesis, University of Babylon]. University of Babylon.
- Benstock, B. (1994). *Dubliners: Anlatı metinleri*.
- Bloom, H. (1998). *Dubliners*. New York: Chelsea House.
- BookBaker. (n.d.). *Modernist techniques in Joyce's work*.
- Çelikyay, U. (2019). Çevirilemezi çeviren Umur Çelikyay ile *Finnegans Wake* üzerine konuştuk. *ÇeviriBlog*. <https://www.ceviriblog.com>
- Doğan, İ. C. (2021). *Joyce'un çeviri portresi*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Durmuş, H. E. (2019). Çok seslilikten “çifte yazarlığa”: *Beden'iz James Joyce* adlı eserde çevirikurgusal sesler. *Nesir: Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 45–62.
- Eco, U. (2009). *Göstergebilim...* (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi).
- Palgrave Macmillan. (n.d.). *Edebi denemeleri serisi*. New York: Palgrave Macmillan.
- Joyce, J. (1993). *The boarding house*. In *Dubliners*. Hertfordshire: Wordsworth Classics.

- Erdağı, B. (2013, Haziran 22). *İçimizdeki İrlandalılar için Dublin ve Dublinliler hikâyesi*. Birgün Kitap Blog.
- Kahraman, D. (2024). *Dilbilimsel labirenti çevirmek: James Joyce'un Ulysses'inin Türkçe çevirilerinin Toury'nin erek odaklı kuramı ışığında incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi].
- Parlak, N., & Özcan, M. (2021). The literary analysis of *A Portrait of the Artist as a Young Man* and its translation evaluation. *World Language Studies*, 1(1), 16–42.
- Pound, E. (2006). *Dublinliler ve Bay James Joyce*. In *Ezra Pound'un edebi denemeleri serisi*. New York: Palgrave Macmillan.
- Tekalp, S. (2017). James Joyce'un "The Sisters" adlı kısa hikâyesinin Türkçe çevirilerinde kültürel unsurlar ve çeviri stratejileri. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7(2/1), 182–191.
- Tekalp, S. (2018). James Joyce'un *Dubliners* eserindeki "The Sisters", "An Encounter", "Araby" adlı kısa öykülerinin Türkçe çevirileri üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Journal of International Social Research*, 11(59), 187–194.
- Tekalp, S. (2020). Translating allusions: The case of *Dubliners* by James Joyce. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 18, 590–609.
- The Cambridge Companion to Ulysses. (n.d.). *Intertextuality*. Urbana: University of Illinois Press.
- Tekalp, S. (2017). *The cultural elements and translation strategies in the Turkish translations of "The Sisters"* [PDF].
- Tekalp, S. (2018). A comparative study on Turkish translations of James Joyce's short stories. *Journal of International Social Research*, 11(59), 187–194.
- Tymoczko, M. (1994). Postcolonial Joyce: Cultural hybridity in *Dubliners*. *Journal of Postcolonial Writing*, 33(1), 41–58.
- Ünsal, G. (2017). Çeviri eleştirisi açısından çeviri metin inceleme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 4(11), 243–253.
- Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility: A history of translation*. Routledge. <https://sittingbee.com>

Textual Analysis of James Joyce's Story "The Boarding House"

Extended Abstract

James Joyce (1882-1941) was born in Ireland. Joyce is known as a realist and modernist. The realist movement briefly focuses on the realistic depiction of objects, people and events in works of art. James Joyce is one of the important representatives

of realism. With this short story, the author tried to show the flaws in Irish society. Although the author chooses his characters from the simple classes, their behavior, characters and speech styles are stereo types that are frequently encountered in daily life. Over-indulgence in money has destroyed family ties. The work coincides with the collapse of the romanticism movement and the birth of the realist movement. The style and structure used in the work is based on a broken family. This work, which was welcomed with interest in literary circles, has enabled the work to survive until today with its simple language and approach to the realities of life. James Joyce described emotions and thoughts with deep and subtles of analysis. Content analysis method and descriptive analysis technique were used in our study. The Turkish translation of the text was placed at the beginning of the study, followed by character and text analysis of the story. The simplicity of the speech of the heroes draws attention with its suitability to daily language.

There is a limited environment in terms of subject matter. The characters are portrayed with great skill and represented as real characters. The boarding house is actually of great importance in terms of reflecting the social situation of Irish society. The plot is skillfully woven. The story is a vivid example of social pressures and the fact that the institution of marriage was not built on solid foundations in the past. People's inability to use their communication skills effectively or the expression of feelings and thoughts in a provocative tone, unconscious accusations are factors that fuel violence. The church-priest metaphor symbolizes the anctioning power of religion in Irish society at the time. The plot is apparently a series of efforts to solve the events that end in a traumatic way, with one of the family members falling in to misery and the other Ms. Mooney rising from the ashes and trying to solve the developing events with her practical intelligence.

With the metaphor of the church, the understanding of sin, which reveals the world view of Christians, is examined. One of the lessons is that despite the difficulties, people do not isolate themselves from society. Infact, this incident has shaken and weakened both sides. The negotiations that started with jokes about the candle going out, let's light it again, ended with an undesirable event. It seems that the end of the love affair was not well thought out.

James Joyce wanted to reflect the mysterious aspects of human character in Ms. Mooney's personality. The fact that the old drunkard Mr. Mooney is doomed to lead a unique, loveless and lonely life constitutes the tragic aspect of the story. Mr. Mooney, who began to visit Polly frequently, probably suggested that she persuade her mother to help her, or maybe he was planning to get back to gether with his ex-wife.

Witht his short story, the author tried to show the flaws in Irish society. Although the author chooses his characters from the lower classes, their behavior, characters and speech styles are stereo types common in everyday life. Polly's constant grammatical mistakes worried Mr. Doran. In the person of Mr. Mooney, the pathetic life of the poor class at that time is described sincerely and vividly. Therefore, the life of the society is portrayed in a realistic and pathetic manner.

Infact, Ms. Mooney made good use of the opportunity to have a long talk with her future brother-in-law. What was discussed is not mentioned in the story. However, Ms. Mooney's triumphant look indicates that she started the discussion 1/0 ahead. The solution of these issues is left to the reader. However, Ms. Mooney's words to her daughter, "Come downstairs, my dear, Mr. Doran wants to talk to you," contain

a tone and meaning that shows that the event ended in line with her expectations. In short, the story is moving, engaging, and the way of life of the people, their traditions and the sanctioning power of religions are revealed with a skillful narration.

SHAKESPEARE'S THE TEMPEST: THE NARRATION OF THE MASTER AND "THE OTHER"

Shakespeare'in Fırtınası; Efendi ve "Öteki" Anlatımı

Serdar TAKVA

Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü

serdartaakva@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3432-2043>

Cite As/Atıf: Takva, S. (2025). Shakespeare's the tempest: the narration of the master and "the other" *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 350-360.

. <https://doi.org/10.31463/aicusbed.1776149>

ISSN: 2149-3006

e-ISSN: 2149-4053

Makale Türü- <i>Article Type</i> :	Araştırma Makalesi – <i>Research Article</i>
Geliş Tarihi- <i>Received Date</i> :	01.09.2025
Kabul Tarihi- <i>Accepted Date</i> :	21.10.2025
Sorumlu Yazar- <i>Corresponding Author</i> :	Serdar TAKVA
Sayfa Aralığı- <i>Page Range</i> :	350-360
Doi Numarası- <i>Doi Number</i> :	 https://doi.org/10.31463/aicusbed.1776149

<http://dergipark.gov.tr/aicusbed>

This article was checked by

 iThenticate

SHAKESPEARE'S THE TEMPEST: THE NARRATION OF THE MASTER AND "THE OTHER"

Shakespeare'in Fırtınası; Efendi ve "Öteki" Anlatımı

Serdar TAKVA

Abstract

Shakespeare's play, *The Tempest*, is an attempt to present the relations between the people who are making a great effort to survive on a deserted island. The permanent inhabitants of the isle –Prospero and his daughter Miranda- await the day on which they will face the people who caused their exile on the island. The feeling of revenge creates hope for the future, but this feeling must be accomplished with the help of servants. The master and "other" relation, as well as the master's superiority, are implicitly and sometimes explicitly presented to the readers through the turbulent relationship between the fictionalised persons. Throughout the play, it is implied that the discrimination between members of different nations will never end, and masters will always continue to dominate "the other", who will strive for a utopian freedom. Considering other nations as barbaric, childish, backward and uncivilised, European Powers colonised other people politically and culturally, claiming that they would civilise them. In this respect, Europeans played a dominant role in others' lives and even enslaved them by force. Thus, the natives of different territories had to obey the superior power and serve the outsider. Shakespeare's *The Tempest* is one of the artistic works reflecting indigenous people dominated by a European master. Ariel, with his kind nature, is portrayed as a submissive slave ready to obey Prospero's orders, while Caliban is the representation of a native with a barbaric nature. Caliban, with his dark appearance and native status, leads readers to interpret him as a figure representing the cultures and territories dominated by European Powers associated with Prospero's unquestioned authority and strength.

Providing readers with an unequal relationship between the master and the servant, Shakespeare arouses the impression that wherever the master and the servant are, there is strong discrimination between the two, and the servant is doomed to obey what the dominant race imposes. This article explores the concepts of discrimination and dominance over "the other" through the lens of power in Shakespeare's play, *The Tempest*.

Key Words: Shakespeare, *The Tempest*, the master, the other, dominance.

* This article has been produced from the paper presented at the 13th International New York Academic Research Congress on Social, Humanities, Administrative and Educational Sciences on 10- 12 July 2025. The abstract was initially presented at the aforementioned congress.

Öz

Shakespeare'in *Fırtına* adlı oyunu ıssız bir adada hayatta kalmak için büyük çaba sarfeden insanlar arasındaki ilişkileri sunmaya çalışmaktadır. Adanın sürekli sakinleri olan Prospero ve Miranda adadaki sürgünlerine sebep olan insanlarla yüzleşecekleri anı beklemektedirler. İntikam duygusu gelecek adına bir umut oluşturmakta fakat bu duygu hizmetkarlarla başarılmalıdır. Efendi ve "öteki" ilişkisi, bununla beraber efendi'nin üstünlüğü hikayeleştirilmiş, karakterlerin çalkantılı ilişkileri aracılığıyla bazen imalı bazen de açık bir şekilde okuyucuya aktarılmaktadır. Oyunun akışı boyunca, farklı ulusların mensupları arasındaki ayrım sona ermemekte ve efendiler, hayali özgürlük için mücadele eden "ötekini" domine etmeye çalışmaktadırlar. Diğer ulusları barbar, çocuksu, geri kalmış ve medenileşmemiş olarak kabul eden Avrupa güçleri diğer topluluktan insanları medenileştireceklerini iddia ederek bu toplumları politik ve kültürel açıdan sömürdüler. Bu bağlamda Avrupalılar "öteki" diye tabir edilen insanların hayatlarında baskın bir rol oynadı ve güç yoluyla onları köleleştirdi. Dolayısıyla, farklı bölgelerdeki yerel halklar baskın güce itaat ve hizmet etmek zorunda kaldı. Shakespeare'nin *Fırtına* eseri Avrupalı efendiler tarafından domine edilen yerel insanları konu alan sanatsal eserlerden biridir. Ariel kibar doğasıyla Prospero'nun emirlerini yerine getirmeye hazır itaatkar bir köleyken Caliban barbar mizaçlı yerliyi sembolize etmektedir.

Siyah tenli görünüşü ve yerel konumuyla, Caliban okuyucuların kendisini Prospero'nun sorgusuz otoritesi ve gücü ile ilişkilendirilen Avrupa güçleri tarafından tahakküm altına alınmış farklı kültür ve toprakları temsil eden bir figür olarak yorumlamasına sebep olmuştur.

Shakespeare okuyuculara efendi ve "öteki" arasındaki eşit olmayan ilişkiyi sunarak, nerede olursa olsun efendi ve "öteki" arasında bir ayrım olduğunu ve "ötekinin" baskın olan ırkın dayattıklarına itaat etmeye yazgılı olduğu fikrini işlemektedir. Bu makale, Shakespeare'in *Fırtına* adlı eserinde "öteki" üzerinde güç kullanım yoluyla kurulan ayrım ve hakimiyet kavramlarını ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Shakespeare, *Fırtına*, efendi, öteki, hakimiyet.

Introduction

The Tempest, one of Shakespeare's most outstanding works, is based on a story set on a deserted island. Prospero, once having been usurped by his brother, Antonio, lives on the island with his daughter Miranda. Prospero is presented as "a character who, like Lear, wants to 'shake all cares and business from [his] age' (King Lear, 1.1.39) and who, as a result, finds himself increasingly isolated, loses his dukedom and is left with no other choice but to reconnect himself with nature on a faraway, (almost) uninhabited island" (Chiari,2019, p. 218). While Prospero and Miranda lead their lives on the unnamed island, a storm strikes a ship carrying Alonso, Ferdinand, Sebastian, Antonio, Gonzalo, Trinculo, and Stephano, who are trying to return to Italy. During the storm, all the mariners but the Boatswain fear that they will sink, and it will result in a disaster. Interestingly, the storm is the curse prepared by

Prospero's loyal servant Ariel, an invisible servant seen only by Prospero, and this extraordinary servant is speculated to have been imprisoned by Sycorax but freed by his master. Of course, Ariel's slavery doesn't end as he promises Prospero to obey whatever he wants for the sake of complete freedom. Ariel has to obey his master, and he has no right to question his authority yet; "Ariel too much insists upon his master's promise of liberty" (Gilbert, 1915, p. 63). Caliban, given as another slave, is obliged to perform all the tasks ordered by Prospero as well. He fetches wood, sets fire and serves his master and obeys his unquestioned authority. Though Caliban is another servant who obeys his master, he has a rebellious spirit and wishes to regain his island, dreaming of regaining his freedom. After the shipwreck, the mariners are spread around the island, and they are followed by Ariel, who is instructed by Prospero. Upon his daughter's insistence, Prospero, though he is so revengeful, assures her that they are safe and that nothing disastrous will happen.

On one side of the island, the lords give thanks for their safety, but on the other, they worry about Ferdinand's fate. Ferdinand, found by Prospero, flirts with Miranda, which leads to their marriage. However, before the marriage, Prospero tests his perseverance by imprisoning him. While Alonso and his accompaniers are looking for Ferdinand, Caliban meets Stephano and Trinculo and starts drinking with them. Caliban makes a plan to overpower Prospero and regain his isle. They think that they have enough strength to beat Prospero, although they are aware of his magical power. Prospero learns about their plan because Ariel informs him about everything happening on the island since Prospero "is at the same time lord of Ariel and of the spirit world, who fulfil his behests with implicit obedience" (Snider, 1874, p. 194).

Towards the end of the play, Prospero forgives Ferdinand and Alonso, and others attend the wedding ceremony. Prospero shows his mercy and behaves affectionately toward them despite Antonio's betrayal. Like the others, Trinculo and Stephano are also forgiven, and Prospero sets Ariel free, while he wants Caliban to beg for his own freedom. Caliban, opposing Prospero's command, disobeys him and expresses his hatred for everything he has done on the island. He claims that Prospero has done nothing except for occupying his land and capturing his soul as well. At the same time, he contends that Prospero won't be able to live anywhere else, and he will continue to live on the island. After this speech, Prospero allows all the people to depart the island, but he appears not to leave the land where he is served by the other. Considering the figures dominated by Prospero, this study from the postcolonial view presents Europeans' interest in remote territories where

natives are hegemonised by the superior power. It displays how indigenous people are subjugated, marginalised and actively suppressed by Prospero, the representative of colonialism, which involved real sufferings of real people who were regarded as uncivilised. Although the master is associated with civilisation and high status, the other has the connotations of barbarity and inferiority according to Western society. So, this article explains unequal race relations between the master and the other and interrogates the other's plight created by the master in Shakespeare's *The Tempest*.

The Master and The Other

The tempest, although defined by Jones and Denman as; "Tempest" does not mean a storm, but is from "tempus" and signifies Life, and the two ways of life under the Divine Providences: a way of the providential and the fated experiences" (1875, p.293) presents the unequal relationship between the master and the other and this relation rests upon the insult of the other without considering his humanistic values. In their description of the play, Carter and McRae state that, "Prospero's domination of the native Caliban has been interpreted by some critics as having overtones of colonialism, which reflect the period's interest in voyages and in the new colonial experiments in Virginia or elsewhere (1997, p.100). The play is significant in that it portrays social mobility, represented by Prospero's domination over the island, which, is similar to Morrison saying that; "Prospero's control over the island may, of course, be seen as a reflection of Europe's voyages of 'discovery' and subsequent colonisation of the New World" (2025, pp. 45-46). It is strongly implied within the play that masters are somehow presented as having all the rights to force the servants to obey their rules. From the beginning of the play, the role given to the servants is inferiority in rank, race and language. Even in harsh conditions, it is reminded that a servant has no right to command those who are likely to be affected by disastrous events. When the play begins with the storm's severe conditions, the Boatswain does his best to rescue both the ship and the crew, including the noblemen. The so-called noble characters are asked to be placed where they were before, but even this vital warning is meaningless for them since it is by the Boatswain, who is considered to have a lower status.

Boatswain: When the sea is. Hence! What cares these roarers for the name of king? To cabin! Silence! Trouble us not.

Gonzalo: Good, yet remember whom thou hast aboard.

Boatswain Down with the topmast! Yare! Lower, lower! Bring her
to try with main-course! (A cry within.) A plague upon this howling!
They are louder than the weather or our office.
Sebastian A'pox o' your throat, you bawling, blasphemous,
incharitable dog!
Boatswain Work you, then. (10)

During the devastating storm, it seems highly possible that the ship will be capsized and the people on board will lose their lives. Gonzalo- the counsellor of the King- can't stand being ordered by the boatswain, and he reminds them that their statutes are extremely different from one another. According to the master ideology reflected in the play, a servant has to be selective in his language, no matter what the circumstances are. From the very beginning, the reader is presented with a class division that emphasizes the European point of view, which considers the other to be from a lower class. The humiliation of the people for their social status is a feature of imperialism, and this class division, closely linked to Shakespearean narration, is significantly mentioned by Frantz Fanon as well.

The settlers' town is a strongly built town, all made of stone and steel. It is a brightly lit town; the streets are covered with asphalt, and the garbage cans swallow all the leavings, unseen, unknown and hardly thought about. The settler's feet are never visible, except perhaps in the sea; but there you're never close enough to see them. His feet are protected by strong shoes although the streets of his town are clean and even, with no holes or stones. The settler's town is a well-fed town, an easygoing town...(1963, p.39)

From Fanon's point of view, it is clearly defined that there is a strict class division between the Europeans and the natives. The conditions for the occupied are quite harsh, and they are deprived of basic living standards, including food, clothes, and adequate housing facilities. That is, the sole aim in the region, in which African or Asian dwellers live, is to remain alive and find something to eat and feed. To come to the region that belongs to the occupier, the readers encounter a luxury that summarizes how they benefit from all the resources of the land they obtain by force. They have everything they need; transportation and housing are issues that are completely different from those in the dominated territory. They do not need to survive, but to make life more and more comfortable. While the natives of the region where they occupy are starving, Europeans try to make life highly profitable for themselves. Briefly, hunger and luxury co-exist in the same country, pointing out the discrimination between Europeans and other nations regarded as second-class.

As the play continues, Caliban's forced enslavement becomes more apparent. Through Caliban's words, one can understand how Prospero dominates him, who is the indigenous inhabitant of the island, but is pushed to be the other. It is obvious that the master exploits the native and benefits from his knowledge to adapt to the circumstances for a better life to lead. Although Caliban teaches all he knows, he is forced into desperation by the use of force on his island, and he is considered to be inferior, as the lines below imply.

This island's mine by Sycorax, my mother,
Which thou tak'st from me. When thou cam'st first,
Thou strok'st me and made much of me, wouldst give me
Water with berries in 't, and teach me how
To name the bigger light and how the less,
That burn by day and night. And then I loved thee,
And showed thee all the qualities o' th' isle,
The fresh springs, brine pits, barren place and fertile.
Cursed be I that did so! All the charms
Of Sycorax, toads, beetles, bats, light on you,
For I am all the subjects that you have,
Which first was mine own king; and here you sty me
In this hard rock, whiles you do keep from me
The rest o' th' island (27-28)

It is understood that Caliban isn't just a servant, but he represents all the native people who were colonised by European countries. He is a symbol of the local people whose languages were colonised too. The coloniser (Prospero) ignores Caliban's language and forces him to use the language imposed on him. The native language is not valued, and Prospero regards him as an educated savage who was taught the superior language to enable him to use it to make his purposes understandable and meaningful, as stated by Prospero in the lines below.

abhorred slave,
which any print of goodness wilt not take,
Being capable of ill! I pitied thee,
Took pains to make thee speak, taught thee each hour
One thing or other: when thou didst not, savage,
Know thine own meaning, but wouldst gabble like
A thing most brutish, I endow'd thy purposes
With words that made them known... (28)

As stated by Rolston and Aoláin "Colonialism and imperialism were practices which depended on justification, on ideology, ultimately on discourse. Powerful hegemonic beliefs about the colonised were central to colonial takeover and dominance" (2018, p.330). So, as a feature of imperialism in general and colonisation in particular, inequality in human

rights emerges between the master and the other. Ariel, enslaved by Prospero, has nothing to do but obey his master because he is forced to serve the superior power, or he will be exposed to punishment. As expressed by Maufort, “When Ariel refuses to obey Prospero, the latter reminds him that he freed Ariel from Sycorax’s curse. Should Ariel further rebel, Prospero threatens to be as ruthless as the witch” (2010, p.48). Prospero promises Ariel to set him free and wants him to recall his slavery days in the past. According to Prospero, a servant must fulfil their responsibilities towards their master since the Europeans regard themselves as the authority that provided the colonised with the so-called freedom. However, the coloniser enslaves the minds of the colonised and creates a subaltern who has to serve his/her master. Although the slave is forced to fulfil his duties as a servant, the others of the master’s race and rank are forgiven, no matter what they did and how they betrayed him. Within that context, inequality between the races is apparent when Prospero speaks to Ariel:

And mine shall
Hast thou, which art but air, a touch, a feeling
Of their afflictions, and shall not myself,
One of their kind, that relish all as sharply
Passion as they, be kindlier mov’d than thou art?

.....

The sole drift of my purpose doth extend
Not a frown further. Go release them, Ariel.
My charms I’ll break, their senses I’ll restore (91)

Clear from the lines above, Prospero’s mercy is for the men of his race, and whatever they did in the past is no longer important, as they believe they are superior to the others. Despite his affection for his nation, he captivates Ariel and Caliban for many years and threatens them with punishment in case of a denial of routine work. The superiority of the race is depicted because Caliban, as the symbol of African people, is primitive, savage and low in rank and doesn’t deserve to be forgiven. The only reason for his aggression towards Prospero is his desire to get his land back, which is a pure intention, not a betrayal. Caliban, voluntarily or not, serves his master and isn’t treated like a real human; on the contrary, he is cursed in born since his mother-Sycorax-was a character who captivated Ariel once. That is to say, he is suffering from the crimes out of his control and will. Caliban’s only remedy to gain his land is to use violence, and he thinks that that’s the only way inherited to him from Prospero. Prospero exemplifies the validity of violence used as a means to dominate the other. Violence, as stated in the Preface of *The Wretched of the Earth* by Sartre as follows:

Violence in the colonies does not only have for its aim the keeping of these enslaved men at arm's length; it seeks to dehumanise them. Everything will be done to wipe out their traditions, to substitute our language for theirs and to destroy their culture without giving them ours. (1963, p.15)

As a result of the devastating impacts on the colonised, Algerian, African, Asian and partly South American people react to the colonisers when they attempt to dismiss the imperialists from their homelands. Because, as Fanon states, it is the only language the coloniser understands, as he uses it to make the other obey his authority.

Finally, master's hegemonic ideology becomes obvious when Prospero forgives everyone. He sets Ariel free, and the others are forgiven, and a journey is planned to Europe to leave everything behind. During the wedding ceremony with the participation of the Gods, everyone is enjoying the night and Prospero, as the master, is in a good mood and condescends to forget everything bad in the past. After Ariel's loyalty, he is ultimately free, but Caliban's freedom seems to be obscure and less obvious since he doesn't want Prospero's mercy. All the residents of the isle leave the occupied land, and Prospero intends not to lose his authority over Caliban and the remote land, so he gives up departing the island. He thinks that he has formed a so-called civilisation and tells Caliban that he is the oppressed other who is dependent on the master.

Ay, that I will; and I will be wise hereafter,
And seek for grace. What a thrice-double ass
Was I, to take this drunkard for a god,
And worship this dull fool! (102-103).

The quotation above implies that the coloniser somehow shapes the fate of colonised people, and the other is the creation of his master, who has a say on his fate. Not only Caliban but Ariel is not set free easily because Prospero, even at the end of the play, orders Ariel to guarantee their journey for the sake of his/her freedom. Unless he performs his final task, he/she is not accepted as a free individual.

Conclusion

The Tempest, set on an uninhabited island, depicts the usurpation of Prospero by his brother. Although it is a work dealing with how Prospero avenges his opponents, it is a good representation of how European civilisation colonises and idealises the colonisation of remote territories. The island, from the beginning of the play, attracts people who imagine a utopian rule, which is likely to showcase their might. Gonzalo and Stephano dream of

creating their colony and oppressing the others. Among the ones who desire to have a colony, Prospero manages to create a space of having authority over the others and, in a sense, forms his kingdom in which he has subalterns like Ariel and Caliban. Within the play, Europeans' so-called claim to civilise Indigenous people from remote territories is explicitly narrated, and the other is considered to be inferior, barbaric and uncivilised. The humiliation varies from language to race, and the people are exposed to injustices in their lands. Interestingly, the master- European arouses the idea that the natives need them to survive since they create the impression that without their existence and assistance, the natives will not be able to lead their lives. Such a thought shows itself as the natives have great difficulty leading their lives and forming their system after the imperialist occupation. Shakespeare, in this sense, tackles the colonisation of distant territories and how his characters are attracted to envision their kingdom and force the other to obey what they impose. Caliban and Ariel are the figures forced to serve their master, and they are abused by the superior power represented by Prospero. Consequently, the discrepancy between the other and the master is notable in *The Tempest*, which gives insights into the European vision to control other parts of the different countries.

Ethical Aspect of the Research

This study has been conducted in accordance with the ethical principles outlined in the Directive on Scientific Research and Publication Ethics of Higher Education Institutions. Throughout the research process, no violations specified under the section "Actions Contrary to Scientific Research and Publication Ethics" of the directive have been committed. The study has adhered to the principles of academic integrity and scientific research ethics, ensuring that data collection, analysis, and presentation were carried out with utmost diligence. The research is within the scope of studies that do not require ethical committee approval.

Conflict of Interest Statement

The author declares that there is no conflict of interest with any institution or individual within the scope of this study.

Contribution Statement

All authors have equally contributed to all stages of the article. All authors have read and approved the final version of the study.

References

- Carter, R., & McRae, J. (1997). *The Routledge history of literature in English: Britain and Ireland*. Routledge.
- Chiari, S. (2019). The I/Eye of the storm: Prospero's *Tempest*. In *Edinburgh University Press*.
- Fanon, F. (1963). *The wretched of the earth* (C. Farrington, Trans.; J.-P. Sartre, Pref.). Grove Press.
- Fanon, F. (1986). *Black skin, white masks* (C. L. Markmann, Trans.). Pluto Press.
- Gilbert, A. H. (1915). "The *Tempest*": Parallelism in characters and situations. *The Journal of English and Germanic Philology*, 14(1), 63–74.
- Jones, H. K., & Denman, S. (1875). Notes of a conversation on Shakespeare's "Tempest." *The Journal of Speculative Philosophy*, 9(3), 293–299. <http://www.jstor.org/stable/25665933>
- Maufort, M. (2010). Performing Europe's "others": Towards a postcolonial reinterpretation of the Shakespearean canon. In R. Marti & H. Vogt (Eds.), *Europa zwischen Fiktion und Realpolitik / L'Europe – fictions et réalités politiques* (pp. 35–52). Transcript Verlag. <http://www.jstor.org/stable/j.ctv1fxjdn.5>
- Morrison, J. V. (2014). The struggle for power in Shakespeare's *The Tempest*. In *Shipwrecked: Disaster and transformation in Homer, Shakespeare, Defoe, and the modern world* (pp. 45–82). University of Michigan Press. <http://www.jstor.org/stable/10.3998/mpub.5626042.7>
- Rolston, B., & Ní Aoláin, F. (2018). Colonialism, redress and transitional justice: Ireland and beyond. *State Crime Journal*, 7(2), 329–348. <https://doi.org/10.13169/statecrime.7.2.0329>
- Shakespeare, W. (2023). *The Tempest*. Paper Books.
- Snider, D. J. (1874). Shakespeare's "Tempest." *The Journal of Speculative Philosophy*, 8(3), 193–215. <http://www.jstor.org/stable/25665871>

Shakespeare'in Fırtına'sı: "Efendi" ve "Öteki" Anlatımı

Genişletilmiş Özet

Shakespeare'in 1610-1611 yılları arasında yazdığı düşünülen *Fırtına* adlı oyunu, fırtınalı bir denizdeki gemide yaşananlarla başlayıp ardından Prospero ve kızı Miranda'nın hayatlarını sürdürdükleri uzak adadaki deneyimlerini anlatmaktadır. Oyunun ana karakterlerinden olan büyücü Prospero adada sadece kızı Miranda'yla değil aynı zamanda barbar ve vahşi diye nitelendirilen Caliban ve daha ılımlı bir mizaca sahip Ariel ile beraber yaşamaktadır. Oyun her ne kadar aşk, ihanet ve hayatta kalma mücadelesini ele alsada, sömürge ideolojisinin yer aldığı bir yapıt olarak

karşımıza çıkmaktadır. Geniş manada Emperyalizm düşüncesi Avrupa’lı güçlerin öteki toplumları medenileştirme iddiasıyla ilgilerini Doğu’lu toplumlara yönlendirmeleriyle başladı. Ardından da koloniler kurarak işgal faaliyetleri ortaya çıktı. Bu bağlamda özellikle 15. Yüzyılda farklı bölgeler yeraltı ve yerüstü zenginliklerinden dolayı kolonileştirildi. Kolonileştirilen topraklardaki yerel halk, geri kalmış, barbar, medenileşmemiş “öteki” olarak nitelendirildi ve sömürgeciler tarafından güç kullanılarak baskı altına alındı.

Öteki toplumları medenileştirmek bahanesiyle yola çıkan Batılı güçler koloni kurdukları topraklarda yaşayan yerel halkı köleleştirerek kendilerinin üstün ırk oldukları fikrini de empoze ettiler. *Fırtına* oyununda adanın hakimi gibi yansıtılan Prospero sömürge felsefesinin temsilcisiyken Caliban ve Ariel hakimiyet altına alınan ve Prospero’ya hizmet etmek zorunda bırakılan karakterler olarak okuyucuya aktarılmaktadırlar. Her ne kadar Prospero ve daha sonrasında kendisine ihanet eden kardeşi Antonio ile beraber adaya ayak basanlar açık bir şekilde betimlenmese de oyunun akışı Doğu’lu ve Batı’lı simgelerini ortaya koymaktadır. Sömürge sonrası edebiyat ışığında değerlendirilen Shakespeare’in *Fırtına* eseri “öteki” ve “Efendi” kavramlarını ele almakta ve bunu yaparken de ayırım ve hakimiyet gibi sömürge dönemine ait unsurların güç kullanım yoluyla nasıl inşa edildiğini göstermektedir. Caliban ve Ariel özgürlüklerine kavuşmanın tek yolunun Prospero’ya hizmet etmek olduğunu bilmektedirler. Bu nedenle verilen emirlere itaat etmek zorunda bırakılmaktadırlar. Ariel’den farklı olarak Caliban efendi diye nitelendirilen Prospero’ya karşı gelmeye çalışsa da sonuç itibariyle “öteki” olduğu için haddi bildirilmektedir çünkü sömürgeci güçlü ve otoriter olarak sunulmaktadır. Shakespeare *Fırtına* eserinde kurguladığı figürler aracılığıyla Avrupalıların “öteki” diye nitelendirdiği ulusları baskıladığını ve hakimiyet kurduğunu hikayelemiştir. Sonuç itibariyle, *Fırtına*, postkolonyal söylemin önemli konularından olan “efendi” ve “öteki” temalarını hakimiyet ve ayırım unsurlarıyla harmanlayarak karakterler üzerinden işlemektedir.